

Ministerie van Defensie

Ceremonieel & protocol

Versie 2, 21-07-2022

Algemene Inhoud

Hoofdstuk 1 Inleiding en begrippen	11
Hoofdstuk 2 Protocol	14
Hoofdstuk 3 Militaire Plechtigheden.....	22
Hoofdstuk 4 Eerbewijzen	89
Hoofdstuk 5 Vlaggen	137
Hoofdstuk 6 Vaandels	167
Hoofdstuk 7 Tenuen	172

Inhoud

Hoofdstuk 1 Inleiding en begrippen	11
1.1 Inleiding	11
1.2 Algemeen	11
1.3 Organisatie	12
Hoofdstuk 2 Protocol	14
2.1 Algemeen	14
2.1.1 Algemeen	14
2.1.2 Richtlijnen.....	14
2.1.3 Aanspreekvormen	14
2.1.4 Opwachting	15
2.1.5 Belangrijke gasten met voorrang (V.I.P.'s).....	15
2.1.6 Protocollaire volgorde voor de krijgsmacht	16
2.1.7 Volgordelijst NATO	16
2.2 Protocol bij bezoeken leden van het Koninklijk Huis	17
2.2.1 Algemeen	17
2.2.2 Aankomstprocedure	17
2.2.3 Vertrekprocedure	18
2.2.4 Omgang met de pers	18
2.3 Placering	18
2.3.1 Inleiding.....	18
2.3.2 Algemeen	18
2.3.3 In zalen	19
2.3.4 In kerken	19
2.3.5 Bij diners en lunches	19
2.3 Heildronken en tafelspeeches	20
2.3.1 Heildronken.....	20
2.3.2 Tafelspeeches	20

Hoofdstuk 3 Militaire Plechtigheden.....	22
3.1 Inleiding.....	22
3.1.1. Algemeen	22
3.1.2. Vooroefenen.....	23
3.1.3. Tenue, bewapening, deelname door derden, geven van commando's.....	24
3.2 De parade.....	25
3.2.1 Algemeen.....	25
3.2.2 De parade-order	26
3.2.3 De opstelling van eenheden.....	27
3.2.4 De aankomst van de paradedoelcommandant, gasten, VIPs en cortèges.....	28
3.2.5 Aankomst van de parade-inspecteur en het melden	30
3.2.6 De ceremoniële inspectie	31
3.2.7 De militaire plechtigheid.....	33
3.2.8 Het beëindigen van de militaire plechtigheid.....	33
3.2.9 Uitzonderingsbepalingen en bijzonderheden	34
3.3 Het defilé.....	35
3.3.1 Algemeen.....	35
3.3.2 De opstelling rond het podium	35
3.3.3 Het defilé te voet.....	36
3.3.4 Het bereden defilé	36
3.3.5 Het gemotoriseerde / gemechaniseerde defilé	37
3.3.6 Een gecombineerd defilé	38
3.4 De beëdiging.....	39
3.4.1 Algemeen	39
3.4.2 Moment van beëdiging.....	39
3.4.3 Functionarissen die de eed afnemen; de beëdigingsautoriteit	39
3.4.4 Begeleiding	39
3.4.5 De wijze van beëdiging	40
3.4.6 De beëdiging voor het front van de eenheid met ingedeeld vaandel.....	40
3.4.7 Overige bijzonderheden.....	42
3.4.8 De beëdiging voor het front van de bereden eenheid met ingedeelde standaard	42
3.4.9 Beëdiging bij de KMar	43
3.5 De commando-overdracht	43
3.5.1 Algemeen.....	43
3.5.2 Opstelling	43
3.5.3 Uitvoering.....	43
3.5.4 Overige bepalingen.....	45

3.6 De uitreiking van onderscheidingen.....	45
3.6.1 Algemeen	45
3.6.2 Ordeteken van de Militaire Willems-orde	46
3.6.3 Koninklijke onderscheidingen	46
3.6.4 Onderscheidingsteken voor langdurige en trouwe dienst voor vrijwillig dienende militairen beneden de rang van tweede luitenant / luitenant ter zee der 3e klasse.....	46
3.6.5 Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier	46
3.6.6 Uitreiking voor het front van een aangetreden eenheid.....	47
3.6.7 Onderscheiding aan een vaandelvoerende eenheid	46
3.6.8 Uitreiking van een onderscheiding zonder aangetreden eenheid	48
3.6.9 De <i>medal-parade</i>	48
3.6.10 Uitreiking van een onderscheiding die postuum is toegekend	50
3.7 De herdenking.....	51
3.7.1 De Nationale Herdenking	51
3.7.2 Overige herdenkingen.....	51
3.7.3 Programma van een herdenking.....	51
3.7.4 Overige bijzonderheden.....	52
3.7.5 Kranslegging (algemeen)	52
3.7.6 Herdenking als onderdeel van een militaire plechtigheid	53
3.8 Het ceremonieel met het vaandel	54
3.8.1 Algemeen	54
3.8.2 Intreden van een vaandel en vaandelwacht.....	54
3.8.3 Intreden van een standaard en een bereden standaardwacht.....	55
3.8.4 Uittreden van een vaandel en vaandelwacht	56
3.8.5 De uitreiking van een vaandel	56
3.8.6 De vervanging van een vaandel.....	58
3.8.7 Het innemen van een vaandel	58
3.8.8 Het hechten van een cravate aan een vaandel.....	59
3.8.9 Het hechten van een onderscheiding aan een vaandel.....	60
3.9 Het ceremonieel bij het hijsen en neerhalen van de vlag en de vlaggenparade	61
3.9.1 Het hijsen van de Nederlandse vlag (KL, KLu en KMar).	61
3.9.2 Het neerhalen van de Nederlandse vlag (KL, KLu en KMar).	61
3.9.3 De vlaggenparade (KL, KLu, KMar)	62
3.9.4 De vlaggenparade bij de KM.....	63
3.9.5 Het halfstok hijsen van de vlag.....	65
3.10 De ban	66
3.10.1 Algemeen	66
3.11.2 Uitvoering	66

3.11 Het ceremonieel na overlijden.....	67
3.11.1 Algemeen.....	67
3.11.2 Ceremonieel bij overlijden	67
3.11.3 Religieuze aspecten.....	67
3.11.4 Overlijden van lid van het Koninklijk Huis	67
3.11.5 Overlijden van een defensiemedewerker in werkelijke dienst	68
3.11.6 Overlijden in het missiegebied of in het buitenland.....	68
3.11.7 De <i>ramp</i> -ceremonie.....	69
3.11.8 Aankomstceremonie in Nederland	69
3.11.9 Dodenwacht.....	70
3.11.10 Ceremonieel bij een uitvaart met militair eerbetoon.....	71
3.11.11 Het militair geleide.....	71
3.11.12 Materiele zaken bij militair eerbetoon bij overlijden	73
3.11.13 De begrafenis met militair eerbetoon	75
3.11.14 De crematie met militair eerbetoon.....	77
3.11.15 De herbegraving met militair eerbetoon.....	78
3.11.16 Bijzondere bepalingen.....	79
3.11.17 Basisregeling ceremonieel bij een staatsuitvaart voor anderen dan leden van het Koninklijk Huis.....	79
3.11.18. Het verstrooien van as op het land.	80
3.11.19 Het verstrooien van as uit een vliegtuig	80
3.11.20 Rouw bij overlijden (alleen KM).....	80
3.11.21 Het overbrengen van een stoffelijk overschot naar de wal (alleen KM)	81
3.11.22 Het verstrooien van as van een overledene op zee (alleen KM)	82
3.11.23 Aanvullende bepalingen bij een begrafenis (alleen KM).....	83
3.12 Het Appèl en Baksgewijs	84
3.13 De marineplechtigheden	85
3.13.1 Algemeen	85
3.13.2 Grote parade.....	85
3.13.3 Alle hens voor de boeg.....	85
3.13.4 Ceremonieel op Koningsdag	86
3.13.5 Ceremonieel op andere nationale feestdagen, op nationale herdenkingsdagen of bij bijzondere nationale gebeurtenissen.....	87
3.13.6 Ceremonieel op feest- en herdenkingsdagen van een bevriende soevereine staat of bij bijzondere gebeurtenissen die een zodanige staat betreffen	88
3.13.7 Indienststelling en uitdienststelling van een oorlogsschip	88
Hoofdstuk 4 Eerbewijzen	89
4.1 Algemeen	89

4.2 Eerbewijzen aan personen.	90
4.2.1 Eerbewijzen aan Zijne Majesteit de Koning	90
4.2.2 Eerbewijzen aan leden van het Koninklijk Huis.....	90
4.2.3 Eerbewijzen aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten.....	90
4.2.4 Eerbewijzen aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat	91
4.2.5 Eerbewijzen aan de minister en staatsecretaris van Defensie	91
4.2.6 Eerbewijzen aan militairen	91
4.2.7 Eerbewijzen aan Ridders Militaire Willems-Orde.....	92
4.2.8 Eerbewijzen aan andere burgerautoriteiten van het Koninkrijk dan bedoeld in 4.2.3 en 4.2.5	92
4.2.9 Eerbewijzen aan buitenlandse militairen	92
4.2.10 Eerbewijzen aan buitenlandse burgerautoriteiten	93
4.3. Eerbewijzen aan vlaggen en vaandels	93
4.3.1 Eerbewijzen aan vlaggen.....	93
4.3.2 Eerbewijzen aan vaandels.....	93
4.4 Eerbewijzen aan volksliederen	93
4.5 Eerbewijzen aan stoffelijke overschotten	93
4.6. Eerbewijzen in overige gevallen	94
4.7 De samenstelling van de eerbewijzen	94
4.7.1 Het basiseerbewijs, ongewapend, ‘de groet’	95
4.7.2 Het basiseerbewijs, ongewapend, ‘de eregroet’	95
4.7.3 Het basiseerbewijs, gewapend, ‘Over geweer’	96
4.7.4 Het basiseerbewijs, gewapend, ‘In den arm geweer’	97
4.7.5 Het basiseerbewijs, gewapend, ‘Presenteert geweer’	98
4.7.6 Eerbewijzen met het vaandel.	98
4.7.7 De eresignalen.	98
4.7.8 Ereschoten	102
4.7.9 Eerbewijzen aan / door militairen met een bijzondere taak	103
4.8 De Erewacht	104
4.8.1 Algemeen	104
4.8.2 Bezoeken door staatshoofden, regeringsleiders en aanbieden geloofsbriefven	104
4.8.3 Categorieën van het militair eerbetoon “de erewacht”	105
4.8.4 Uitvoering van het militair eerbetoon “de erewacht”	105
4.8.5 Tenue en uitrusting van de erewacht	106
4.8.6 Eerbewijzen	106
4.8.7 Wijze van opstellen.....	106
4.8.8 Uitvoering ceremonieel en eerbewijzen	106

4.8.9 Inrukken / afmars van de erewacht.....	107
4.9 Ceremoniële diensten Koninklijke Marechaussee (KMar)	107
4.9.1 Algemeen	107
4.9.2 Aanvullend militair ceremonieel uitgevoerd door de KMar.....	107
4.9.3 Bereden begeleiding, ere- en protocollaire escortes.	108
4.10 Eerbewijzen Koninklijke Marine	109
4.10.1 Het eerbewijs ‘Valreepsgasten’	109
4.10.2 Het eerbewijs ‘Stilstaan der bemanning’	109
4.10.3 Het eerbewijs ‘Paraderen’	110
4.10.4 Het eerbewijs ‘Joelen’	110
4.10.5 Het eerbewijs ‘Vlaggen van top’	111
4.10.6 Het eerbewijs ‘Pavoiseren’	111
4.10.7 Het ‘in het geweer komen van de gewapende wacht’	112
4.10.8 Geven van saluten.....	112
4.10.9 Eerbewijzen aan personen.....	113
4.10.10 Eerbewijzen aan Zijne Majesteit de Koning	114
4.10.11 Eerbewijzen aan leden van het Koninklijk Huis	117
4.10.12 Eerbewijzen aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten.....	117
4.10.13 Eerbewijzen aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat	118
4.10.14 Eerbewijzen aan de minister en aan de staatssecretaris.....	118
4.10.15 Eerbewijzen aan de CDS en aan de IGK.....	120
4.10.16 Eerbewijzen aan vlagofficieren	120
4.10.17 Eerbewijzen aan officieren der zeemacht met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang.....	122
4.10.18 Eerbewijzen aan onderofficieren der zeemacht.....	126
4.10.19 Eerbewijzen aan militairen van de KL, de KLu en de KMar	126
4.10.20 Eerbewijzen aan andere burgerautoriteiten van het Koninkrijk dan bedoeld in 4.10.11 en 4.10.13	126
4.10.21 Eerbewijzen aan buitenlandse militairen	127
4.10.22 Eerbewijzen aan buitenlandse burgerautoriteiten	128
4.10.23 Eerbewijzen aan vlaggen.....	128
4.10.24 Eerbewijzen aan onderscheidingsvlaggen.....	129
4.10.25 Eerbewijzen aan de commandovlaggen en de standaard van Nederlandse officieren der zeemacht	132
4.10.26 Eerbewijzen aan commandovlaggen, commandowimpels en standaarden van buitenlandse marineofficieren	133
4.10.27 Eerbewijzen aan vaandels	134

4.10.28 Eerbewijzen aan het Wilhelmus, aan de volksliederen van Curaçao, Aruba, Sint Maarten en aan een buitenlands volkslied	135
4.10.29 Eerbewijzen aan militaire begrafenisstoeten	135
4.10.30 Het beantwoorden van eerbewijzen.....	135
4.11 Ereschildwacht.....	136
4.12 Ere-afzetting	136
Hoofdstuk 5 Vlaggen	137
5.1 Vlaggen algemeen.....	137
5.1.1 Geschiedenis.....	137
5.1.2 Algemeen	137
5.1.3 De kleuren van de Koninkrijksvlag	138
5.1.4 De maten van de vlag en vlaggenstok	138
5.1.5 De oranje wimpel	138
5.1.6 Wijze van vlaggen	138
5.1.7 Het gebruik van de vlag.....	139
5.1.8 Vaste data en andere gelegenheden voor het vlaggen.....	139
5.1.9 Het vouwen van de vlag.....	140
5.1.10 Halfstok vlaggen	140
5.1.11 Het opstellen van meerdere vlaggen	140
5.1.12 De vlaggen van de Landen van het Koninkrijk, de provincies en de bijzondere gemeentes.	144
5.1.13 Overige bijzonderheden.....	145
5.1.14 Gebruik van de vlag als decoratie.....	147
5.1.15 Vlaggebruik KM	148
5.1.16 Vlaggebruik KL.....	150
5.1.17 Vlaggebruik KLu	154
5.2 Onderscheidingsvlaggen	156
5.2.1 Algemeen	156
5.2.2 De onderscheidingsvlaggen van leden van het Koninklijk Huis.....	156
5.2.3 Overige onderscheidingsvlaggen.....	160
5.2.4 Rangorde onderscheidingsvlaggen	163
5.3 Commandovlaggen	163
5.4 Bijzondere vlaggen.....	166
Hoofdstuk 6 Vaandels	167
6.1. Algemeen	167
6.1.1 Inleiding.....	167
6.1.2 Overzicht vaandels krijgsmacht	167
6.1.3 Ontplooid vaandel.....	168

6.1.4 De groet met het vaandel	168
6.2. Meevoeren van het vaandel	169
6.2.1 Algemeen	169
6.2.2 Meevoeren van een vaandel tijdens een defilé	169
6.3. De vaandelwacht, bereden standaardwacht en vaandelgroep.....	169
6.3.1 De vaandelwacht.....	169
6.3.2 De bereden standaardwacht	170
6.3.3 De vaandelgroep.....	170
6.4. Tenue, bewapening, exercitie en commando's	171
Hoofdstuk 7 Tenuen.....	172
7.1 Algemeen	172
7.2 Interservicestaat tenuen.....	172
7.3 Tenueoverzicht per gelegenheid	174
7.4 Kledingaanduiding, militair / (burger) tenue (indicatief).....	176
Bijlage 1A Begrippen, trefwoorden en afkortingen	178
Bijlage 2A Protocol bij bezoeken van oorlogsschepen aan de havens van andere nationaliteiten .	180
1. Algemeen	180
2. Procedures voor bezoeken van schepen of verbanden van schepen, die onder Nederlands bevel staan of die deel uitmaken van een NAVO-verband en een Nederlandse commandant houden	180
3. Procedures voor bezoeken van schepen die deel uitmaken van een NAVO-verband en die een niet-Nederlandse commandant hebben.....	181
4. Procedures voor bezoeken van schepen in verband met oefeningen	181
Bijlage 2B Koninklijk Besluit van 3 november 1955, nr. 56, houdende regeling der assimilatie van de rangen der consulaire ambtenaren met die van officieren der zeemacht	182
Bijlage 2C Alfabetische volgorde der landen naar hun Franse benaming gevolgd door hun Nederlandse benaming	183
Bijlage 2D Aanspreektitels en volgorde / verhoudingen tussen de rangen	185
Bijlage 2E Ceremoniële en overige bezoeken	189
1. Ceremoniële bezoeken.....	189
2. Bezoeken na aankomst van een oorlogsschip op een rede of in een haven van het Koninkrijk der Nederlanden.....	189
3. Bezoeken na aankomst van een oorlogsschip op een rede of in een haven in het buitenland (zie ook bijlage A)	189
Bijlage 3A. Bezoeken aan en herdenkingen op erevelden in en buiten Nederland	191
Bijlage 3B Militaire muziek	194
1. Eremuziek en (ere)signalen in notenschrift.	194
2. Inspectie-, defileer-, regiments- en onderdeelmarsen	196
Bijlage 3C Ceremonieel waaronder sabelwacht bij een bruiloft	200

Bijlage 4A. Erecouloirs bij ontvangsten.....	202
Bijlage 5A Categorieën en maten vlaggen Koninklijke Marine	203
1. Categorieën	203
2. De grootte van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden zoals die wordt gevoerd door Oorlogsschepen, inrichtingen der zeemacht en sloepen	203
3. De Geus.....	204
4. De Wimpel.....	204
5. De grootte van de Koninklijke vlag, zoals die bij voorkomende gelegenheden wordt gevoerd aan boord van oorlogsschepen, bij inrichtingen der zeemacht	204
6. De onderscheidingsvlaggen van de leden van het Koninklijk Huis, zoals die bij voorkomende Gelegenheden worden gevoerd aan boord van oorlogsschepen, bij inrichtingen der zeemacht en op sloepen.....	205
7. De grootte van de onderscheidingsvlaggen van de Minister van defensie, de Staatssecretaris van Defensie en van vlagofficieren, zoals die bij voorkomende gelegenheden worden gevoerd aan boord van oorlogsschepen, op sloepen	205

Hoofdstuk 1 Inleiding en begrippen

1.1 Inleiding

Ceremonieel en protocol vormen belangrijke onderdelen van het maatschappelijk leven. Belangrijke gebeurtenissen in iemands leven kennen bijbehorende ceremonies. Soms onbeduidend en amper als zodanig te herkennen, soms zeer uitgebreid en zeer gedetailleerd geregisseerd. Rond een geboorte, doop, huwelijk en overlijden kent elke samenleving ceremonies. Een eerste huis, een verjaardag, een nieuwe baan; u kent allemaal de rituelen die daar bij horen. Ook in de krijgsmacht, wereldwijd en dus ook in Nederland, spelen ceremonies een belangrijke rol.

Het protocol legt de volgorde van handelingen en de diverse rollen vast. Dit is echter geen doel op zich maar een middel om een ceremonie of bezoek goed te laten verlopen. In deze defensiepublicatie wordt het ceremonieel en protocol voor de krijgsmacht behandeld en vastgesteld.

Militair ceremonieel draagt bij aan de publieke presentatie van de krijgsmacht en symboliseert tevens de permanente bescherming die geboden wordt aan de handhaving van de internationale rechtsorde en aan onze constitutionele monarchie en parlementaire democratie. Militair ceremonieel en het daarmee gepaard gaande eerbetoon zijn in dit kader tevens een uitstekend middel om internationaal goede vreedzame relaties op te bouwen en te onderhouden.

Het leveren van militairen voor ceremonieel is een onderdeel van de dagelijkse bedrijfsvoering. Binnen de krijgsmacht speelt dit ceremonieel meestal in de vorm van een militaire parade een belangrijke rol. Voorbeelden hiervan zijn: commando overdracht, beëdiging en uitreiking van onderscheidingen.

Ook bij Nationale ceremonieën is de inzet van militairen vanzelfsprekend. Voorbeelden hiervan zijn: de inhuldiging van een nieuwe Koning, de opening van de Staten-Generaal (Prinsjesdag), de Nationale herdenking op de Dam, de staatsbegrafenis en het aanbieden van geloofsbrieven door nieuwe ambassadeurs. Voor elke ceremonie geldt: het kan niet worden overgedaan, op het moment van uitvoering moet het er perfect uitzien. Een ceremonie kan pas worden uitgevoerd na een intensieve voorbereiding zodat het voor de betrokken autoriteiten en voor de ingedeelde militairen duidelijk is wat hun rol of taak is.

1.2 Algemeen

- a. Wanneer in deze publicatie mannelijke naamwoorden en persoonlijke voornaamwoorden worden gebruikt zijn deze tevens van toepassing op de vrouwelijke vorm van deze woorden.
- b. Voor onderwerpen die slechts van toepassing zijn voor één krijgsmachtdeel, wordt op de betrokken alinea, pagina of bij de betrokken paragraaf steeds het krijgsmachtdeel vermeld.
- c. De eresignalen (door een muzikant, tamboer, hoornblazer of kapel/orkest) en de bijzonderheden zijn cursief vermeld. Waarschuwings- en uitvoeringscommando's worden steeds in HOOFDLETTERS geschreven.
- d. In het buitenland kunnen de bepalingen van deze publicatie zo nodig worden aangepast aan de gewoonten van het land waarin men zich bevindt.
- e. Bij de protocollaire volgorde van de krijgsmacht delen dient zoveel mogelijk de volgorde KM, KL, KLu, KMar aangehouden te worden, en vervolgens de defensieonderdelen DOSCO en DMO. De gastheer beziet of bepaalde functionarissen, los van de logische volgorde vanwege de aard van de bijeenkomst, hoger in het protocol moeten worden geplaatst.
- f. Bij internationale samenwerking gelden de voorschriften van alle betrokken landen. Bij de

uitvoering van het ceremonieel en protocol dient van alle landen evenveel (h)erkenning van de eigen waarden en gebruiken aanwezig te zijn. Als Nederlandse militaire detachementen deelnemen als gast aan een buitenlands ceremonieel wordt eerst het buitenlandse protocol beschouwt, en past men het Nederlandse protocol aan waar mogelijk. Pas als dat ontoelaatbaar wordt vraagt men de gastheer of hij zijn protocol ook aan wil passen. Bij buitenlandse deelname aan Nederlands ceremonieel stelt de Nederlandse projectofficier zich dienovereenkomstig op. Bij een zuiver gemeenschappelijke ceremonie (binnen VN, NAVO, multilateraal of bilateraal verband) zoekt men een werkbaar en acceptabel compromis. Raadplaat bij de geringste twijfel de meest betrokken Nederlandse protocolofficier.

g. Voor bijzondere gelegenheden zullen er conform het CP-100: Staatsbegrafenis van leden van het Koninklijk Huis, aanvullende richtlijnen volgen, bijvoorbeeld versobering of niet laten doorgaan van evenementen, recepties enz.

h. Voor informatie of assistentie wordt afgestemd met de protocolofficieren van de krijgsmachtdelen of het Bureau Ceremonieel (van RMC West) te Den Haag.

i. In gevallen waarin deze publicatie niet voorziet, dient in de geest hiervan te worden gehandeld. Houd hierbij rekening met plaatselijke gebruiken en bijzondere omstandigheden.

1.3 Organisatie

Binnen de krijgsmacht houden diverse commissies, bureaus en functionarissen zich bezig met ceremonieel en protocol.

De minister van defensie draagt de eindverantwoordelijkheid over alle militair ceremonieel en protocol. De minister stelt ook de ter zake geldende voorschriften vast. Deze zijn:

DP 20-10; ceremonieel en protocol bij de krijgsmacht

[DP 20-20](#); exercitie bij de krijgsmacht

[DP 20-30](#); vaandels en standaarden bij de krijgsmacht

De minister laat zich hierover adviseren door de Traditiecommissie Krijgsmacht (TCK). De meest recente versie van de instellingsbeschikking TCK is [hier](#) (via internet) te vinden.

De top van het departement laat zich op het gebied van ceremonieel en protocol adviseren door de Protocolofficier CDS. Deze is geplaatst binnen het kabinet van de CDS. Hij is belast met de planning van al het militair ceremonieel ten behoeve van bewindspersonen en de CDS. Dit geldt ook voor de Dienst Koninklijk Huis en andere departementen. Hij kan zich laten bijstaan door Bureau Ceremonieel van CLAS/RMC West, met standplaats Den Haag.

Elk krijgsmachtdeel heeft een traditiecommissie, een bureau ceremonieel en protocol en/of een protocolofficier. Samenstelling, bevoegdheden en werkwijze verschillen per krijgsmachtdeel. In alle gevallen is deze rol neergelegd binnen het kabinet van de desbetreffende commandant OPCO.

Voor de Koninklijke Marine zie:

https://intranet.mindef.nl/czsk/dir_personeel_organisatie/Organisatie_eenheden/Kabinet/Bureau_Ceremonieel_Protocol/Index.aspx

Voor de Koninklijke Landmacht zie:

http://intranet.mindef.nl/kl/staf_clas/organisatie/eenheden_directies/kabinet/ceremonie_protocol/index.aspx

Voor de Koninklijke Luchtmacht zie: <http://intranet.mindef.nl/klu/StafCLSK/CKAB/protvetenr.aspx>

Voor de Koninklijke Marechaussee zie:

https://intranet.mindef.nl/kmar_2021/Staf/afdelingen/Kabinet_2021/CCE_2021/index.aspx

Ook het Defensie Ondersteuningscommando en de Defensie Materieel organisatie kennen binnen het kabinet van Commandant respectievelijk Directeur een aanspreekpunt voor ceremonieel en protocol.

Hoofdstuk 2 Protocol

2.1 Algemeen

2.1.1 Algemeen

a. De uitdrukkingen ceremonieel en protocol laten zich niet in alle gevallen duidelijk scheiden. Toch is er wel onderscheid: ceremonieel gaat hoofdzakelijk over de ceremoniële aspecten zoals troepenopstelling, exercitie en muziek terwijl protocol voornamelijk toeziet op zaken als volgorde van autoriteiten, placering, etc. Tijdens de voorbereiding en uitvoering van een militaire plechtigheid worden ceremonieel en protocol samen en naast elkaar vastgesteld en uitgevoerd.

b. Daarnaast is m.b.t. uitnodigingen, volgorde van belangrijkheid, aandacht voor belangrijke personen enz. enige regelgeving in de vorm van richtlijnen gewenst, wanneer bijeenkomsten met een formeel karakter worden georganiseerd.

c. Deze richtlijnen zijn hoofdzakelijk bedoeld om te worden gebruikt tijdens bijeenkomsten waar grote aantallen gasten worden uitgenodigd en waarbij regelingen worden getroffen om de uitnodigingen, de ontvangst, de begeleiding, de inrichting van een zaal, de volgorde van plaatsing, de verzorging en andere voorkomende zaken op een juiste protocollaire wijze gestalte te kunnen geven.

2.1.2 Richtlijnen

a. De aanleiding van een geplande bijeenkomst bepaalt tevens wie als gastheer zal optreden. Deze gastheer draagt zorg voor de uitnodigingen en bepaalt verder ook de omstandigheden en speciale regelingen van de bijeenkomst.

b. Het karakter van de bijeenkomst bepaalt ook de zwaarte van het protocol en de plaats die iedere genodigde inneemt.

c. De gastheer bepaalt of speciale gasten moeten worden uitgenodigd en of bepaalde functionarissen, los van de logische volgorde, vanwege de aard van de bijeenkomst hoger in het protocol moeten worden geplaatst.

d. Buitenlandse gasten worden, bij gelijkheid in volgorde, vóór een Nederlandse gast geplaatst. Bij gelijke plaatsing van Nederlandse gasten wordt de volgorde bepaald door de relatie tot de aard van de bijeenkomst.

e. Op de uitnodigingen dient een gewenst tijdstip van aankomst te worden vermeld.

f. De plaats van de gastheer, gastvrouw alsmede de plaatsing van de gasten in zalen, kerken en bij diners wordt in paragraaf 2.3 Placering behandeld.

g. Een gast die als vertegenwoordiger van een genodigde optreedt, wordt niet automatisch geplaatst. Naar de aard van de plechtigheid zal de volgorde voor hem worden vastgesteld.

h. In voorkomend geval worden (echt)paren als één geheel beschouwd.

2.1.3 Aanspreekvormen

In het algemeen gelden de burgerlijke vormen van beleefdheid. De volgende richtlijnen gelden:

a. Z.M. de Koning wordt aangesproken met Majesteit.

b. H.M. de Koningin wordt aangesproken met Majesteit

c. De overige leden van het Koninklijk Huis worden met Koninklijke Hoogheid aangesproken:

1. Prinses Beatrix;
2. De Prinses van Oranje;
3. Prinses Alexia;

4. Prinses Ariane;
5. Prins Constantijn;
6. Prinses Laurentien;
7. Prinses Margriet.

d. Prof.mr. Pieter van Vollenhoven wordt aangesproken met: professor Van Vollenhoven

e. De volgende leden van de Koninklijke Familie zijn geen lid van het Koninklijk Huis, en worden Hoogheid aangesproken:

1. Prinses Irene;
2. Prinses Mabel;
3. Prins Maurits;
4. Prinses Marilène;
5. Prins Bernhard;
6. Prinses Annette;
7. Prins Pieter-Christiaan;
8. Prinses Anita;
9. Prins Floris;
10. Prinses Aimée.

Indien een van bovenstaande personen een militaire rang bekleedt wordt hij in de dagelijkse omgang als zodanig aangesproken, en alleen met Hoogheid wanneer hij evident als zodanig in het openbaar acteert.

f. Ministers, staatssecretarissen en ambassadeurs worden aangesproken met Excellentie tenzij anders is bekendgemaakt; SG/PSG/Hoofddirecteuren dienen te worden aangesproken met meneer of mevrouw.

g. Een militair wendt zich tot de hoogste in rang, indien hij een militair in diens gezelschap wil spreken; hij maakt zich bekend door duidelijk te zeggen wie hij is en wat hij wenst; bijvoorbeeld: "Goedemorgen kolonel, kapitein Pieters; mag ik majoor Jansen spreken?";

c. Is degene die hij wenst te spreken in gesprek, dan wacht hij tot het gesprek is beëindigd; indien dringend, vraagt hij of hij mag storen.

d. Aansprektitels voor militairen zijn vermeld in [bijlage 2d](#).

2.1.4 Opwachting

Wanneer een militair aan Z.M. de Koning of aan een ander lid van het Koninklijk Huis wordt voorgesteld of zijn opwachting maakt, wordt voor een kort moment de houding aangenomen. De militaire groet blijft achterwege (zie ook [§ 7.2.d.](#)).

2.1.5 Belangrijke gasten met voorrang (V.I.P.'s)

a. Voorrang voor belangrijke functionarissen

Bij een officiële bijeenkomst, receptie e.d. dient te worden vastgesteld, welke uit te nodigen gasten als V.I.P.'s moeten worden beschouwd. De rang / schaal is daarbij uiteraard van belang, maar niet allesbepalend. Om per gelegenheid tot een goed uitnodigingsbeleid te komen, kan het onderstaande een hulpmiddel zijn:

- 1°. een V.I.P. heeft een hogere rang dan de functionaris die uitnodigt;
- 2°. een V.I.P. heeft een hogere rang dan voor wie de receptie wordt gehouden;
- 3°. een V.I.P. heeft minimaal de rang van generaal-majoor of daaraan gelijkgesteld;
- 4°. het aantal V.I.P.'s dient in verhouding te staan tot het totaal aantal uitgenodigde gasten én de beschikbare tijd, om bij de ontvangst daar ook daadwerkelijk rekening mee te kunnen houden;
- 5°. burgergasten dienen volgens voorrang in beschouwing te worden genomen;
- 6°. een specifieke groep vormen de vlag- en opperofficieren buiten dienst; niet alleen de voormalige (militaire) status kan doorslaggevend zijn, maar ook de reden van de uitnodiging of de tegenwoordige maatschappelijke functie om de plaatsing vast te stellen;
- 7°. functionarissen die direct betrokken zijn bij de reden van de bijeenkomst, zoals

bijvoorbeeld de schrijver van een boek bij de uitreiking van het eerste exemplaar, kunnen hoger worden geplaatst.

b. De uitnodiging:

- 1°. op de uitnodiging voor een V.I.P. staat in ieder geval het begintijdstip van de bijeenkomst en indien een receptie ook het verwachte einde;
- 2°. het te dragen tenue wordt eveneens op de uitnodiging vermeld;
- 3°. op de uitnodiging wordt aangegeven op welk tijdstip de genodigde geacht wordt te arriveren, met als doel een gespreide ontvangst te bewerkstelligen; wanneer de aankomsttijd voor de V.I.P. niet wordt vermeld, kan bij de ontvangst stagnatie ontstaan als een aantal nagenoeg tegelijkertijd arriveert;
- 4°. een V.I.P. krijgt bij de uitnodiging een kaart, waarop zijn speciale status is aangegeven; deze kaart dient bij aankomst te worden afgegeven; alleen indien de organisatie van de bijeenkomst zeker weet dat iedereen bekend is, wordt de kaart niet meegezonden;
- 5°. een V.I.P. behoort een gereserveerde parkeerplaats toegewezen te krijgen.

c. De ontvangst:

- 1°. bij aankomst dient bij het uitstappen van de auto opvang (autodeuren) en ontvangst (welkom) plaats te vinden, waarbij de genodigde zijn V.I.P.-kaart overhandigt;
- 2°. vervolgens vindt begeleiding naar de garderobe plaats en wordt gelegenheid tot opfrissen geboden, waarna de V.I.P., onder begeleiding, naar de plaats van de samenkomst wordt gebracht;
- 3°. betreft het een receptie, dan wordt de V.I.P. langs de rij wachtenden gebracht naar degene die recipieert, of sluit (zo nodig) aan achter de vóór hem gearriveerde V.I.P.; indien gespreid is uitgenodigd, ontstaat voor de V.I.P. geen oponthoud.

2.1.6 Protocollaire volgorde voor de krijgsmacht

a. Voor autoriteiten bestaan er protocollaire richtlijnen met betrekking tot het bepalen van de volgorde. De respectievelijke bureaus protocol van de CDS en de krijgsmachtdelen kunnen desgevraagd advies geven bij het vaststellen van de protocollaire volgorde van de uit te nodigen officiële gasten.

b. Als algemene regel geldt dat voorrang, behalve die van het staatshoofd, niet overdraagbaar is. Dit houdt in dat de vertegenwoordigers van hoge functionarissen niet automatisch de status krijgen van diegenen die zij vertegenwoordigen.

c. Nederlandse *captains of industry* hebben geen formele plaats op de volgordelijst. Dit betekent echter niet dat iedereen die daar wel recht op heeft boven hen zou rangeren. De bijzondere plaats die zij innemen in de samenleving zal tot uitdrukking moeten worden gebracht waarbij de aard van het evenement een belangrijke factor is. In zijn algemeenheid zou voor de topgroep van Nederlandse *captains of industry* kunnen worden gedacht aan een plaats tussen vice-admiraals/luitenant-generaals en schouten-bij-nacht/generaals-majoor.

2.1.7 Volgordelijst NATO

- a. Honorary President of the North Atlantic Council/Defence Planning Committee (NAC/DPC);
- b. the Secretary General, Chairman of the NAC/DPC;
- c. Ministers of Foreign Affairs/Defence of members countries in the English alphabetical country order, commencing with the country having the Presidency;
- d. Permanent Representatives to the NAC/DPC in order of seniority of appointment to the Council/DPC;
- e. the Deputy Secretary General;
- f. the Chairman of the Military Committee;
- g. the Chiefs of Defence (Staff) in order of appointment as CHOD;
- h. SACEUR and SAC-T in order of seniority of appointment;
- i. the Military Representatives to the Military Committee in order of appointment to the Military Committee;
- j. Admirals and Generals 4-star in order of seniority of appointment;
- k. the Deputy Chairman of the Military Committee;

- l. NATO Assistant Secretaries General in order of seniority of appointment;
- m. Director General of the International Military Staff;
- n. Deputy Permanent Representatives;
- o. SACTREPEUR and SACEUREP in order of seniority of appointment;
- p. Admirals and Generals 3-star;
- q. Assistant Directors, IMS
- r. General Manager NCIA;
- s. A7, OF7 and comparable foreign affairs officers in order of seniority of appointment;
- t. A6, OF6 and comparable foreign affairs officers in order of seniority of appointment;
- u. Deputy Military Representatives in order of appointment.

2.2 Protocol bij bezoeken leden van het Koninklijk Huis

2.2.1 Algemeen

Bij bezoeken van leden van het Koninklijk Huis aan onderdelen van de krijgsmacht wordt door een adjudant van Z.M. de Koning contact opgenomen met de gastheer om ongeveer zeven weken voor aanvang evenement een voorbespreking te organiseren.

Bij deze voorbespreking zijn aanwezig: gastheer, hofdame van Z.M. de Koning (bij bezoek H.M. de Koningin, H.K.H. prinses Beatrix of H.K.H. prinses Margriet), adjudant van Z.M. de Koning, Dienst Koninklijke Beveiliging (DKB), Rijks Voorlichtingsdienst (RVD: bij officieel bezoek), vertegenwoordiger van de Commissaris der Koning en vertegenwoordiger van de burgemeester (bij officieel bezoek). Op basis van de voorbespreking wordt een conceptprogramma voorgelegd, waarna de adjudant de gastheer informeert omtrent definitieve vaststelling van het programma. De Adjudant-Generaal ofwel Chef van het Militaire Huis van Zijne Majesteit de Koning kan nadere richtlijnen geven over de invulling van het programma.

Er bestaan twee soorten bezoek van leden van het Koninklijk Huis:

- a. officiële bezoeken zoals bij: een doop (van een schip), een vaandeluitreiking, een opening, een parade enz.;
- b. werkbezoeken, zoals een bezoek aan de Krijgsmachtdeelraden, oefeningen, eenheden enz.

2.2.2 Aankomstprocedure

a. Officieel bezoek

Bij officiële bezoeken wordt het lid van het Koninklijk Huis bij aankomst als eerste begroet door de Commissaris van de Koning en de burgemeester. Hierop wordt door de Commissaris van de Koning (of desgewenst de burgemeester) de gastheer (commandant) voorgesteld aan de koninklijke gast. Dit geschiedt normaliter bij de auto dan wel de helikopter. Vanaf dat moment zal de gastheer het bezoekende lid van het Koninklijk Huis begeleiden tijdens het bezoek. De Commissaris van de Koning en de burgemeester sluiten zich vervolgens aan bij het gevolg van het lid van het Koninklijk Huis.

Indien het bezoek een sterk regionaal karakter en regionale uitstraling heeft kan een kamerheer van Z.M. de Koning deel uit maken van het gevolg van Z.M. de Koning. In dit geval is de kamerheer degene die als eerste het lid van het Koninklijk Huis begroet.

b. Werkbezoek

Bij werkbezoeken is het van belang dat het lid van het Koninklijk Huis de gelegenheid krijgt om zich in beslotenheid van de werkomgeving te laten informeren. De omvang van het gevolg, aanwezigheid van autoriteiten en de aanwezigheid van pers wordt daarom zoveel als mogelijk beperkt. Het lid van het Koninklijk Huis wordt bij aankomst alleen door de gastheer (commandant) begroet. De gastheer overlegt vooraf met de adjudant van het lid van het Koninklijk Huis of en zo ja hoe de burgemeester geïnformeerd wordt.

c. Ontvangst eregasten

Doorgaans is er alleen bij officiële gelegenheden sprake van eregasten. In dat geval kan er voor worden gekozen een voorontvangst te organiseren mits voor een beperkt aantal functionarissen. Hierbij kan gedacht worden aan het voorstellen van sprekers, speciale jubilarissen en hooggeplaatste autoriteiten. De aanwezigheid van familie van functionarissen is alleen denkbaar indien er sprake is van een evenement met een sterk sociaal karakter.

d. Zie [4.10.10](#) voor de KM.

2.2.3 Vertrekprocedure

a. Officieel bezoek

Bij vertrek is de procedure tegenovergesteld aan die bij de aankomst, dus afscheid nemen eerst door de gastheer, dan door de burgemeester, terwijl de Commissaris der Koning als laatste afscheid neemt.

b. Werkbezoek

Bij vertrek neemt alleen de gastheer afscheid.

c. Zie [4.10.10](#) voor de KM.

2.2.4 Omgang met de pers

Contacten met de pers inzake het bezoek van een lid van het Koninklijk Huis vinden immer plaats door of in overleg met de RVD. Zo wordt bijvoorbeeld door de RVD het initiële persbericht uitgebracht waarin het bezoek wordt aangekondigd. Bij officiële bezoeken is persaccreditatie en begeleiding van de pers door de RVD noodzakelijk. Bij werkbezoeken is er in beginsel geen pers aanwezig. Er wordt doorgaans (achteraf) wel een persbericht uitgegeven.

2.3 Placering

2.3.1 Inleiding

Het doel van de placering, ook wel stoelenplan genoemd, is het op correcte wijze verdelen van (belangrijke) gasten over de beschikbare zitplaatsen. In dit hoofdstuk worden richtlijnen voor de wijze van placeren gegeven. Van het grootste belang is het te beseffen, dat de gastheer te allen tijde verantwoordelijk blijft voor de placering van zijn gasten. Om recht te doen aan de positie en verwachtingen van gasten is het echter aan te bevelen onderstaande richtlijnen te volgen.

2.3.2 Algemeen

Voordat een placering kan worden opgesteld, wordt de lijst met genodigden van een volgorde voorzien.

Voor autoriteiten bestaan er protocollaire richtlijnen met betrekking tot het bepalen van de volgorde. De gastheer moet goede aandacht besteden aan deze volgorde. Niet in alle gevallen is bijvoorbeeld enkel iemands militaire rang leidend; een adjudant-onderofficier die de functie van defensieonderdeelsadjudant bekleedt zal geplacerd gaan worden op een plek waar hij vele subalterne en hoofdofficieren passeert.

Indien het een placering betreft waarbij een lid van het Koninklijk Huis aanwezig is, kan een adjudant van Z.M. de Koning ter zake van advies dienen. Zo nodig worden eerst groepen vastgesteld (bijvoorbeeld de groep ambassadeurs) en daarna de volgorde tussen groepen onderling en uiteindelijk binnen de groep. Naast de volgorde van autoriteiten dienen de volgende regels in acht genomen te worden:

a. In alle gevallen zit de belangrijkste gast rechts naast de gastheer. De volgende in belangrijkheid links van de gastheer en de daaropvolgende weer rechts naast de belangrijkste gast enz.. Deze posities worden bepaald vanuit de positie van de gastheer.

b. De enige uitzondering op bovenstaande regel vormt Z.M. de Koning. Bij de placering neemt hij de meest prominente plaats in en zit de gastheer rechts van Z.M. de Koning.

c. Wanneer een plaats naast een lid van het Koninklijk Huis tijdelijk vrij komt, bijvoorbeeld vanwege een door de gastheer te verzorgen lezing, is het gewenst dat de daaropvolgende geplaatste persoon gedurende de tijd van afwezigheid die plaats inneemt.

d. Bij een functioneel evenement waarbij partners aanwezig zijn, dient het uitgangspunt te zijn dat de placering van de ontvangende autoriteiten en functionarissen in beginsel vóór gaat op de placering

van het (echt)paar, man (links), vrouw (rechts) en dat derhalve de partner op één der volgende rijen kan worden geplaatst.

e. Bij evenementen met een overwegend sociaal karakter, zoals concerten e.d., kunnen de (echt)paren echter wel naast elkaar worden geplaatst.

f. Indien Z.M. de Koning of H.M. de Koningin aanwezig zijn worden deze vergezeld door een adjudant en/of een hofdame en één of meerdere medewerkers van de Dienst Koninklijke Beveiliging. Deze dienen ook geplaceerd te worden. De adjudant die het bezoek voorbereid kan hierover adviseren.

g. Placeren hoeft niet altijd voor alle gasten op naam. De gastheer kan (op een tribune of in een zaal) ook vakken of stoelrijen voor groepen aanwijzen. Bijvoorbeeld; 'Senaat Cadettencorps', 'Adviesraad Onderofficieren KM', 'Promotie 1981' of 'Familie Jansen'. Ook kan men 'Blok A' of 'Vak 6' aangeven en de gasten op hun uitnodigingskaart al laten weten in welk blok of vak hun stoel is.

h. Het verdient aanbeveling om het *seatingplan* (in de vorm van een niet mis te interpreteren plattegrond op groot formaat) ter inzage te geven op de locatie waar de ontvangst van de gasten plaatsvindt. Dat voorkomt dat gasten bij de tribune nog naar hun plek moeten zoeken. Het vooraf aanwijzen van (onder)officieren als plaatsaanwijzers bij een tribune of in een zaal is zeer praktisch en gastvrij.

2.3.3 In zalen

a. In zalen is de ruimte vaak verdeeld in een aantal blokken met daartussen gangpaden. Wanneer één gangpad tussen de blokken bestaat, is het rechterblok, gezien met het front naar het podium, het meest belangrijk. Is de voorste rij volledig ingedeeld, dan volgt dezelfde procedure voor de volgende rijen. Zijn er drie blokken (met twee gangpaden) aanwezig, dan is het middenblok het belangrijkste, daarna het rechterblok en tot slot het linkerblok, gezien met het front naar het podium.

b. De gastheer zit in het midden van het belangrijkste blok; de belangrijkste gast zit rechts van hem. De op één na belangrijkste gast zit links van de gastheer vervolgens wordt de rij gevuld respectievelijk rechts en links van de belangrijkste gasten. Ook een lid van het Koninklijk Huis zit rechts naast de gastheer. Alleen indien Z.M. de Koning aanwezig is, zit hij in het midden en de gastheer rechts van hem.

2.3.4 In kerken

a. De belangrijkheid van de blokken in een kerk is identiek zoals aangegeven bij zalen. Als er in de kerk een evenement met een algemeen karakter (bijvoorbeeld seminar) plaatsvindt, dan dient de kerk als een zaal (zie 2.3.3 In zalen) te worden beschouwd.

b. Als er sprake is van kerkelijke gebeurtenissen (bijvoorbeeld herdenkingsdienst) zijn in kerken in beginsel de belangrijkste plaatsen per rij direct grenzend aan het middenpad gelegen en daarna aflopend in belangrijkheid per rij naar de buitenkant (muurzijde).

De als gastheer optredende functionaris zit op de voorste rechterrij gezien met het front naar het Liturgisch centrum (altaar) aan het gangpad; de belangrijkste gast zit rechts van hem. Ook een lid van het Koninklijk Huis zit rechts naast de gastheer. Alleen indien Z.M. de Koning aanwezig is, zit de gastheer rechts van hem, hij zal echter niet de plaats direct aan het gangpad innemen.

c. Als leden van het Koninklijk Huis een kerkelijke gebeurtenis bijwonen zal het doorgaans zo zijn dat de situatie met betrekking tot de placering separaat moet worden gezien. Het valt daarom aan te bevelen om hierover in overleg te treden met de adjudant van Z.M. de Koning.

2.3.5 Bij diners en lunches

a. Bij een diner of lunch waarbij meerdere tafels zullen worden gebruikt, wordt eerst een indeling per tafel vastgesteld, waarna per tafel de volgorde kan worden bepaald. Per tafel wordt bepaald, wie als medegastheer optreedt.

b. De belangrijkste gasten zitten in beginsel aan de tafel van de gastheer (hoofdtafel). Tevens is er een rangorde tussen de tafels, hoe dichterbij de hoofdtafel / gastheer hoe belangrijker de tafel.

c. De belangrijkste gast (per tafel) zit altijd rechts van de (mede)gastheer.

Betreft het een diner met partners, dan zit de partner van de belangrijkste gast rechts van de gastheer en de belangrijkste gast rechts van de echtgenote van de gastheer. Daarna volgt een zelfde procedure voor de op één na belangrijkste gast, die naar analogie steeds links komt te zitten.

d. Bij lange tafels gaat de voorkeur uit naar de zogenaamde Franse wijze van placenten. Hierbij is de gastheer centraal geplaatst in het midden van de tafel. De belangrijkste gasten zijn vervolgens gegroepeerd rond de gastheer. Hoe dichterbij de gastheer, hoe belangrijker de gast.

2.3 Heildronken en tafelspeeches

2.3.1 Heildronken

a. Indien Nederlandse burgerautoriteiten officieel te gast zijn bij een eenheid van de Nederlandse krijgsmacht, stelt de gastheer te gelegener tijd voor te drinken op het welzijn van Z.M. de Koning. Die heildronk wordt staande uitgebracht.

b. Indien buitenlandse officieren of buitenlandse burgerautoriteiten officieel te gast zijn bij een eenheid van de Nederlandse krijgsmacht en daarbij heildronken zullen worden uitgebracht, stelt de gastheer zich van tevoren in verbinding met de gasten, teneinde een en ander te doen verlopen op de wijze, aangegeven in de onderdelen c, d en e.

c. Te gelegener tijd stelt de gastheer voor te drinken op het welzijn van het staatshoofd van de natie waartoe de buitenlandse gasten behoren, met inachtneming van hetgeen in de onderdelen d en e is bepaald. Nadat die heildronk door de aanwezigen staande is uitgebracht, stelt de oudste der aanwezige buitenlandse gasten voor te drinken op het welzijn van Z.M. de Koning (in principe alleen op Koningsdag).

d. Indien de gasten behoren tot verschillende buitenlandse naties, stelt de gastheer een collectieve heildronk in op de staatshoofden van die naties, waarbij hij de namen van die staatshoofden noemt in alfabetische volgorde van de Franse benaming der betrokken landen, met dien verstande dat, indien zich onder de gasten een autoriteit bevindt van de natie waaraan de rede of haven behoort, de naam van het staatshoofd van die natie het eerst wordt genoemd.

e. Indien zich onder de gasten een staatshoofd bevindt, wordt vóór de collectieve heildronk, bedoeld in onderdeel d, een dronk uitgebracht op het welzijn van dat staatshoofd.

2.3.2 Tafelspeeches

Men dient zich tevoren altijd af te vragen of men inderdaad behoort te spreken. Slechts zeer begaafde sprekers slagen erin hun gehoor gedurende langere tijd te boeien. Daarom geldt in dit opzicht het devies: 'kort en krachtig'.

Aanwijzingen:

- a. Spreek goed verstaanbaar en niet te snel
- b. Bereid een toespraak goed voor. Is men geen groot spreker, dan is aflezen van papier altijd beter dan halverwege te blijven steken, al blijft het de voorkeur verdienen een toespraak uit het hoofd te houden.
- c. Bouw de toespraak goed op; een boeiende inleiding en een kernachtig slot zullen het onderwerp op de juiste wijze omlijsten
- d. Hoewel humor wordt gewaardeerd moet men zich hoeden voor clownesk optreden.
- e. Gebruik niet te veel citaten en vreemde woorden
- f. Sta rustig bij het spreken, niet van de ene voet op de andere, speel niet met voorwerpen en geen handen in de zak.

- g. Kijk tijdens het spreken beurtelings verschillende (groepen) personen aan om zodoende iedereen bij de toespraak te betrekken.
- h. Rond uw toespraak af met een dankbetuiging aan uw gehoor.

Hoofdstuk 3 Militaire Plechtigheden

3.1 Inleiding

3.1.1. Algemeen

a. Een militaire plechtigheid kan maar op een manier worden uitgevoerd; goed. Als een plechtigheid goed verloopt zal er geen commentaar zijn van deelnemers en toeschouwers. Als de plechtigheid slordig verloopt zal dat nog lang onderwerp van gesprek zijn, en schaadt dat het aanzien van de eenheid, en mogelijk de krijgsmacht, aanzienlijk. Zowel genodigden als gasten, maar ook de deelnemers, moeten een plechtigheid ervaren als een stijlvolle, waardige en professionele gebeurtenis.

b. Militaire plechtigheden dienen dan ook grondig te worden voorbereid. Duidelijke afspraken over taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden zijn essentieel. Net als goed (niet te weinig en zeker niet te veel) vooroefenen. Het verdient de aanbeveling om het evenement als geheel projectmatig aan te lopen, om zo ook gastenlijst, media-aandacht en budget volstrekt in lijn met de bedoeling van het departement en/of het defensieonderdeel te brengen. Hierbij moet goed in acht worden genomen welk gewenste effecten moet worden bereikt. Bij de voorbereiding moet een paradecommandant de context van de ceremonie en de omgeving in acht nemen. De plechtigheid moet begrijpelijk en duidelijk zijn voor alle aanwezigen. Commandanten die een militaire plechtigheid moeten organiseren dienen tijdig advies in te winnen bij de protocolofficier van het eigen krijgsmachtdeel of van de CDS.

c. Een goed draaiboek kan waardevolle diensten bewijzen. Hierin dient ook voldoende aandacht te zijn voor de zaken die op het eerste gezicht niet direct met het ceremonieel te maken hebben, zoals de uitnodiging, de routebeschrijving, bewegwijzering en parkeergelegenheid op de locatie, de ontvangst, de catering, de begeleiding, het stoelenplan, de bedrijfshulpverlening, transport, de explicateur/speaker, een slechtweerplan, de orde/netheid en het aanzien van de locatie, de verplaatsingen na afloop, de evaluatie na afloop, etcetera.

d. In [2.3](#) staan aanwijzingen voor het toewijzen van plaatsen aan gasten. Bij ceremonieel van meer dan gemiddeld belang geschiedt dat bij voorkeur op een tribune. In [2.3](#) staan ook aanwijzingen voor placering. De projectorganisatie moet hierbij rekening houden met zitplaatsen voor de deelnemers aan de cortèges; zij arriveren als laatsten en moeten direct naar hun stoelen kunnen zonder dat ze andere gasten moeten passeren. De tribune heeft bij voorkeur meerdere op- en afgangen. Dat voorkomt lange wachttijden bij aankomst en vertrek. Stoelen aan een gangpad zijn bij uitstrek geschikt om officieradjudanten van autoriteiten te placeren; zij kunnen dan snel hun principaal te hulp schieten.

e. De in dit hoofdstuk genoemde militaire plechtigheden vinden buiten, in de open lucht, plaats. De locatie moet zorgvuldig worden gekozen. Een egale verharde ondergrond is een vereiste. Slechts in uitzonderlijke situaties (bijvoorbeeld door traditie gedreven) kan een militaire plechtigheid op gras of een andere natuurlijke ondergrond plaatsvinden. Een alternatieve (overdekte) locatie moet beschikbaar zijn, maar mag slechts gebruikt worden bij slechte weersomstandigheden (aanhoudende regen, sterke wind, koude of een combinatie daarvan) of indien andere zeer gewichtige (veiligheids)omstandigheden dat noodzakelijk maken. De hieronder beschreven plechtigheden dienen ook binnen zo volledig mogelijk te worden uitgevoerd.

f. Bij militaire plechtigheden kan een speaker / explicateur worden aangewezen. Deze kan, om bij het publiek een beter begrip van de ceremonie te bewerkstelligen, de diverse stappen in de ceremonie aankondigen en eventueel toelichten. De speakertekst mag niet te lang zijn. Achtergronden van de militaire plechtigheid kunnen ook een plaats krijgen in een programmaboekje. De speaker, de paradecommandant, de projectofficier, de samenstellers van het programmaboekje en de tekstschrijver(s) van de autoriteit(en) die zullen spreken stemmen nauwkeurig af.

g. Tijdens een ceremonie dient het aantal toespraken beperkt te worden tot de bij de ceremonie betrokken autoriteiten. Toespraken dienen kort en kernachtig te zijn. Na vertrek van de parade-inspecteur kan zo nodig het woord aan anderen worden verleend.

h. Bij militaire plechtigheden van enige omvang zal de behoefte ontstaan om foto- of video-opnames te maken. Dat is van groot belang om intern en extern te kunnen communiceren over de gebeurtenis die aan de plechtigheid ten grondslag ligt. De cameramensen moeten daarom vooraf goed over het verloop van de ceremonie worden geïnformeerd. Hun inzet mag echter de waardigheid van de plechtigheid niet verstoren. Bij video-opnames of rechtstreekse uitzending van de plechtigheid zullen regisseurs vaak verzoeken of suggesties doen om de opstelling van de eenheden dan wel het verloop van de ceremonie aan te passen zodat het een en ander beter in beeld gebracht kan worden. De projectofficier dient hier goede aandacht aan te geven, daar waar mogelijk aan de wensen tegemoet te komen, maar de essentie van de ceremonie mag niet worden aangetast. Bij aanwezigheid van grote aantallen vertegenwoordigers van civiele media dienen deze te worden begeleid door vertegenwoordigers van de afdeling communicatie van de eenheid. Het inrichten van een 'persvak' is vaak een nuttige maatregel.

i. Vanwege de vaak grote aantallen deelnemers zal de projectofficier bedrijfshulpverleners in moeten schakelen om bij de militaire plechtigheid aanwezig te zijn. De aard van hun werkzaamheden vereist dat ze snel ter plaatse moeten zijn als bijvoorbeeld een deelnemer aan de ceremonie onwel wordt. Er moet echter voor gewaakt worden dat bedrijfshulpverleners door hun zichtbare aanwezigheid de ceremonie verstoren.

j. Bij militaire plechtigheden die plaatsvinden op niet-defensielocaties moet de projectofficier tijdige en duidelijke afspraken maken met de beheerders over de aanwezigheid van gewapende militairen, V.I.P.s, de doorgang van werkzaamheden op de locatie, passage van medewerkers, activiteiten van eigen (beveiligings)functionarissen, aan- en afschakelen van apparatuur etc. Als de plechtigheid in het openbaar plaatsvindt (bijvoorbeeld een beëdiging in een garnizoensstad) zal de burgemeester een evenementenvergunning moeten afgeven. Ook hierover moet tijdig met de gemeente en (al dan niet door tussenkomst van de gemeente) met de politie worden overlegd. Raadpleeg zeer zeker in dergelijke gevallen ook de beveiligingsfunctionaris van het defensieonderdeel.

3.1.2. Vooroefenen.

Zoals aangegeven onder 3.1.1.b. moet de paradedcommandant goede aandacht besteden aan het vooroefenen. Enkele wenken voor het vooroefenen zijn:

- De paradedcommandant maakt bij het vooroefenen gebruik van een geluidsinstallatie. Door het veelvuldig gebruik van zijn stem op een hoog volume is het risico zeer groot dat op de dag van de ceremonie zelf de paradedcommandant 'niet bij stem is'.
- De paradedcommandant draagt zorg voor een aantal instructeurs. Koppel hen elk aan een deeleenheid. Een ervaren instructeur moet de vaandelwacht begeleiden.
- De vaandelwacht oefent met het oefenvaandel. Zie DP 20-30.
- De paradedcommandant bepaalt het tenue voor het vooroefenen. Dat kan het tenue zijn dat bij de plechtigheid gedragen gaat worden; dat heeft als voordeel dat de militairen vertrouwd raken met het uniform en men een goede tenue inspectie kan houden. Als nadeel geldt echter dat de uniformen beschadigd en/of vies kunnen raken. Een alternatief is het dragen van het operationele tenue waarbij dan wel de hoofddeksels en handschoenen gedragen worden die bij het tenue van de plechtigheid horen.
- Wijs een militair aan die de rol van 'cortège', 'parade-inspecteur', etc. speelt. Deze moet bekend zijn met de rol van deze autoriteiten.
- De aanwezigheid van enkele muzikanten (tamboers, of een hoornblazer) kan zeer waardevol zijn. Bij een defilé is het noodzakelijk dat een of meerdere tamboers of slagwerkers aanwezig zijn om de eenheden aan te leren in cadans te marcheren. Alleen wanneer een kwalitatief hoogwaardige geluidsinstallatie aanwezig is kan opgenomen militaire muziek gebruikt worden.
- Plan het vooroefenen kort op de daadwerkelijke ceremonie. Liefst de dag er voor. De locatie is dan vaak al beschikbaar (plan dat in en houd rekening met opbouwwerkzaamheden voor een

tribune o.i.d.!), en de deelnemende eenheden kunnen in de nabijheid van de locatie aanwezig blijven. Dat scheelt reistijd en vermindert het risico dat eenheden op de dag van de plechtigheid in het verkeer vast komen te zitten.

- Sub-eenheden (vaandelwacht, pelotons, compagnieën) oefenen voorafgaand aan de integrale vooroefening op hun eigen locatie de basishandelingen uit DP 20-20 voor, en formeren de eenheden op lengte.
- Tijdens de integrale vooroefensessie kan aangevangen worden met eenheidsgewijs herhalen van de basishandelingen; de paradedecommandant en zijn instructeurs stellen zeker dat alle eenheden de exercitie gelijkvormig uitvoeren.
- De eenheden worden daarna opgesteld op hun posities voor de plechtigheid. Zie 3.2.3. Neem daar ruim de tijd voor. Wanneer de definitieve opstelling is ingenomen markeren de instructeurs (met verf, pinnen in de ondergrond of met tape) de locaties van de rechters van elke eenheid. Voor een vaandelwacht; de positie van de vaandeldrager. Voor een vaandelgroep; de positie van de middelste vaandeldrager van het eerste gelid. Ook de roffellijn wordt op die manier gemarkeerd.
- Desgewenst houdt men een korte pauze. Denk aan dranken en een snack.
- Vervolgens doorloopt de paradedecommandant de gehele plechtigheid. Hij kondigt elke opvolgende stap aan om bij de eenheden te verduidelijken wat er gaat gebeuren. Ook geeft hij aan wanneer toespraken en dergelijke plaatsvinden. Is er een explicateur ('speaker') ingedeeld dan kan deze die taak op zich nemen. Bij een onbevredigend verloop van een deel van de plechtigheid laat hij dat deel herhalen. De ter beschikking zijnde instructeurs sturen details bij.
- Wanneer de gehele plechtigheid is doorlopen kan kort gepauzeerd worden.
- In de pauze evalueert de paradedecommandant met zijn ondercommandanten deze eerste doorloop en geeft aanwijzing voor het verdere verloop.
- Na de pauze volgt de tweede doorloop. Deze kan in een hoger tempo verlopen.
- Indien beschikbaar is dit het goede moment om autoriteiten die een rol bij de plechtigheid hebben aanwezig te laten zijn. De paradedecommandant maakt daarvoor goede afspraken met de autoriteit of diens persoonlijke staf. De autoriteit kan dan persoonlijk zien waar hij zijn eerbewijzen krijgt, welke route hij loopt met de inspectie, etc. Zijn aanwezigheid heeft vaak ook een stimulerend effect op de oefenende eenheden. Vermijdt dat het oefenen door de autoriteit zelf veel oefentijd in beslag neemt; de aangetreden eenheden zijn dan slechts 'decor' voor een oefenende vlag- of opperofficier en dat is ongewenst.
- De paradedecommandant, een ervaren instructeur en de officieradjutant van de autoriteit dienen separaat de deelhandelingen (aankomst, eerbewijs, melden door de PC, formeren inspectiegroep, inspectie, eerbewijs aan het vaandel, etc.) van de autoriteit(en) met hem of hen te beoefenen. De paradedecommandant dient de autoriteit(en) die een ceremoniële inspectie uitvoeren goed te laten wennen aan het tempo van de inspectiemars 'De mars van de Heer van der Duijn' of een andere inspectiemars. Bij een commando-overdracht van een vaandelvoerende eenheid (3.5.3.1) dient ook het overdragen van het vaandel te worden beoefend door de twee commandanten en de vaandeldrager.

3.1.3. Tenue, bewapening, deelname door derden, geven van commando's

a. In beginsel vinden ceremoniële activiteiten plaats in een DT, tenzij een CT is voorgeschreven. Bij extreme weersomstandigheden of anderszins uitzonderlijke situaties kan men, met toestemming van de protocolofficier van het desbetreffende krijgsmachtdeel, afwijken van het in hoofdstuk 7 voorgeschreven tenue.

b. Als eenheden gewapend zijn dient per detachement eenheid van bewapening te worden aangehouden. Geweren en pistolen zijn voorzien van een patroonhouder. Een te voeren wapen wordt, met uitzondering van de Colt C-8, niet aan de geweerriem gedragen. Eenheden die uitsluitend zijn gewapend met pistool, dienen bij de voorgeschreven geweeerbewegingen de commando's te volgen als bij een ongewapend optreden.

c. Burgers dienen in beginsel niet te worden ingedeeld in militaire detachementen. Indien aan een militaire plechtigheid grote aantallen burgers deelnemen (veteranen in veteranentenu, oud-militairen in burger, civiele deelnemers aan een missie, burgermedewerkers bij een eenheid, etc.) dan kunnen die in een civiel detachement deelnemen aan de plechtigheid. Deelname aan een defilé kan

alleen door een civiel detachement oud-militairen / veteranen en enkel indien men naar het oordeel van de paradedcommandant zulks bekwaam en waardig kan uitvoeren.

d. Indien geüniformeerde burger defensiefunctarissen, b.v. bewakingspersoneel, zijn belast met de uitvoering van in deze DP omschreven activiteiten (b.v. de vlaggenparade), dienen zij te handelen conform het bepaalde voor militairen.

e. De vermelding van commando's bij de diverse plechtigheden is niet uitputtend. Het commando NAAR RECHTS - RICHTEN is bijvoorbeeld nergens vermeld. De vaandel-exercitie wordt uitgevoerd conform [DP 20-20](#), hoofdstuk 9.

f. Als deze publicatie het commando PRESENTEERT - GEWEER / IN DEN ARM – GEWEER / OVER – GEWEER voorschrijft, brengt de ongewapende militair alsmede de met een pistool of opgestoken sabel gewapende militair respectievelijk het eerbewijs BRENGT ERE - GROET / BRENGT – GROET / BRENGT - GROET.

g. Als deze publicatie het commando PRESENTEERT - GEWEER / IN DEN ARM GEWEER / OVER GEWEER voorschrijft, brengt de militair met getrokken sabel het eerbewijs zoals in DP 20-20 voorgeschreven. In een aantal gevallen zijn beide of alle drie de commando's weergegeven om de keuze van gewapende dan wel ongewapende deelname aan een ceremonie weer te geven.

h. Als deze publicatie GEEFT - ACHT voorschrijft nemen bereden militairen met getrokken sabel de houding DRAAGT - SABEL aan. Wordt het commando OP DE PLAATS - RUST gecommandeerd, dan nemen zij de houding GEREED - SABEL aan.

i. Daar waar de paradedcommandant commando's geeft aan een muziekkorps voor het spelen van erezignalen worden die commando's voorafgegaan door 'MUZIEK' (bijv. "MUZIEK, DRIE EREROFFELS"). Indien dat muziekkorps een Tamboerkorps, een Tamboer- en Pijperkorps is of aan het muziekkorps is een Tamboerkorps dan wel Tamboer- en Pijperkorps toegevoegd kan in plaats van de aanwijzing 'MUZIEK', de aanwijzing 'TAMBOER', worden gebruikt.

3.2 De parade

3.2.1 Algemeen

a. Een parade is een militaire plechtigheid, die achtereenvolgens kan bestaan uit:

1°. het aantreden van de eenheid inclusief de niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden. Hierbij kunnen de niet-ingedeelden en burgergenodigden al hebben plaatsgenomen voor het opmarcheren van de deelnemende eenheden.

2°. de aankomst van de niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden voor zover deze op stoelen of een tribune plaats kunnen nemen;

3°. de aankomst van de VIP genodigden;

4°. de begroeting van het civiel cortège;

5°. de begroeting van het militair cortège;

(4 en 5 kunnen wisselen, [zie 3.3.3.g.](#))

6°. de begroeting van de Ridder(s) Militaire Willems-orde;

7°. het intreden van een vaandelwacht;

8°. de begroeting van de parade-inspecteur;

9°. het melden van de aangetreden eenheid door de paradedcommandant aan de parade-inspecteur;

10°. (a) een ceremoniële begroeting van de aangetreden eenheid door de parade-inspecteur, of:

10° (b) een ceremoniële inspectie door de parade-inspecteur;

11°. een militaire activiteit (b.v. een medal-parade, commando-overdracht, beëdiging), af te sluiten met het Wilhelmus;

12°. het afmelden van de aangetreden eenheid door de paradedcommandant aan de parade-inspecteur (niet als een defilé volgt);

13°. uittreden van de vaandelwacht (niet als een defilé volgt);

14°. uittreden van de Ridder(s) Militaire Willemsorde;

- 15°. uittreden van het militair cortège;
 - 16°. uittreden van het civiel cortège;
(15 en 16 kunnen wisselen, als dat bij 4 en 5 ook gebeurt is)
 - 17°. uittreden van de VIP genodigden;
 - 18°. uittreden niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden;
 - 19°. een defilé (niet in alle gevallen, zie [3.3](#)).
- Als de RMWO's, cortèges, VIP-genodigden, niet ingedeelde militairen en burgergenodigden op een tribune of een soortgelijke opstelling zitten komt het defilé voor punt 12.

- b. Bij een parade wordt onderscheid gemaakt tussen:
- 1°. de parade-inspecteur; de autoriteit die in beginsel de ceremoniële begroeting of -inspectie houdt en voor wie tot slot eventueel wordt gedefileerd;
 - 2°. de paradedcommandant; de officier die het commando voert over de opgestelde eenheid en onder wiens verantwoordelijkheid de commando's worden gegeven.

- c. Als parade-inspecteur kunnen optreden:
- 1°. Z.M. de Koning;
 - 2°. een lid van het Koninklijk Huis;
 - 3°. de gouverneurs van Curaçao, Aruba of Sint Maarten;
 - 4°. een buitenlands staatshoofd;
 - 5°. een lid van een buitenlands regerend vorstenhuis;
 - 6°. een minister-president;
 - 7°. een minister of staatssecretaris;
 - 8°. de gouverneur van de hoofdstad;
 - 9°. de gouverneur van de residentie;
 - 10°. een vlag- of opperofficier;
 - 11°. een vaandelvoerend commandant (regiments- of korpscommandant);
 - 12°. een hoofdofficier, commando voerend over een eenheid van bataljonsgrootte;
 - 13°. een door CDS of C-OPCO aan te wijzen hoofdofficier.

- d. Als paradedcommandant kan optreden:
- 1°. een hoofdofficier met een lagere rang dan de parade-inspecteur;
 - 2°. een subaltern officier met de rang van kapitein / luitenant ter zee der tweede klasse oudste categorie indien de parade-inspecteur een hoofdofficier is;
 - 3°. een officier uit de tabel in [hoofdstuk 4.8](#) in de gevallen zoals in die tabel aangegeven.

3.2.2 De parade-order

- a. De parade-order wordt opgesteld onder verantwoordelijkheid van de paradedcommandant. Hij overlegt daartoe met de parade-inspecteur.
- b. Indien het ceremonieel wordt uitgevoerd t.b.v. Z.M. de Koning, een lid of gasten van het Koninklijk Huis wordt van tevoren overleg gevoerd met de Adjudant-generaal tevens Chef van het Militaire Huis van Z.M. de Koning.
- c. De parade-order dient ten minste de volgende onderwerpen te behandelen:
- 1°. de deelnemende eenheden;
 - 2°. de rangschikking en opstelling van de eenheid;
 - 3°. plaats en tijd van opstelling, tenue en bewapening;
 - 4°. richtlijnen voor de muziek;
 - 5°. opstelling of placering van niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden;
 - 6°. ontvangst vorstelijke personen en autoriteiten bij aanvang;
 - 7°. plaats en tijd van de voorbespreking en het vooroefenen;
 - 8°. de maatregelen t.a.v. bevelvoering, ordehandhaving, afsluiting van wegen, verzorging van het terrein, medische verzorging, verbindingen, parkeren van voertuigen, verzorging van alle deelnemers, ontvangst na afloop en andere voor een goede afloop van de ceremonie noodzakelijke regelingen;
 - 9°. coördinerende bepalingen.

3.2.3 De opstelling van eenheden

Een belangrijke voorwaarde om een militaire ceremonie succesvol uit te kunnen voeren is een goed doordachte opstelling van de deelnemende eenheden. Hiervoor gelden de volgende basisrichtlijnen.

a. De basisopstelling vanaf de rechterzijde¹ gezien bestaat achtereenvolgens uit:

1°. muziekkorps;

2°. vaandelwacht/groep;

3°. buitenlandse eenheden;

4°. ingedeelde eenheden;

5°. niet-ingedeelde onderofficieren;

6°. niet-ingedeelde officieren;

7°. niet-ingedeelde vlag- en opperofficier(en);

8°. Ridder(s) der Militaire Willems-orde;

9°. burgerautoriteit(en);

10°. burgergenodigden.

1 tot en met 4 staande, 5 en 6 bij voorkeur gezeten, indien dat niet mogelijk is staand. 7 tot en met 10, gezeten.

b. De ingedeelde eenheden staan opgesteld als hierboven, waarbij commandanten op het niveau van compagnie twee passen vóór en in het midden van de eenheid staan opgesteld. Commandanten van eenheden lager dan compagniesniveau staan bij hun eenheid ingetreden of staan rechts van de eenheid ter hoogte van het eerste gelid opgesteld. Commandanten op compagnies- en bataljonsniveau kunnen voor en in het midden van hun eenheid staan. Als de omstandigheden dat noodzakelijk maken kan hier van worden afgeweken.

c. De niet-ingedeelde militairen vormen één of meer afzonderlijke groepen, waarbij steeds de hoogste / oudste in rang of een door de organisatie aan te wijzen militair, als commandant optreedt en twee passen vóór de eenheid staat opgesteld. De commando's van de paradedcommandant worden gevolgd. Het is ook mogelijk, en vaak zelfs gewenst, de niet-ingedeelde militairen op een tribune of stoelen te laten plaatsnemen. Het protocol en de lokale omstandigheden kunnen aanleiding zijn om dat gelijk met de burgergenodigden of na hen plaats te laten vinden.

d. De paradedcommandant kan, in overleg met de betrokken protocolofficier (zie [hoofdstuk 1](#)), afwijken van de onder § a genoemde basisopstelling. Dat zal in veel gevallen gebeuren als er een tribune of stoelen geplaatst is, waarbij dan de zichtbaarheid van de ceremonie voor de genodigden een belangrijke bepalende factor is. Een vaandelwacht kan dan bijvoorbeeld vóór de tribune staan. Ook de afmetingen en de lengte-breedte verhoudingen van het beschikbare terrein alsmede daarop geplaatste objecten (monumenten) kunnen afwijkingen van de standaard opstelling nodig maken.

e. Eén van de zijden van het carré dient open te blijven om aan alle ingedeelden en het publiek de gelegenheid te geven de militaire ceremonie goed te kunnen overzien. De afstanden tussen het publiek en de aangetreden eenheden mag niet te groot zijn, terwijl ook voor een te kleine afstand gewaakt moet worden.

f. In de hoeken van het carré moet indien een ceremoniële inspectie gaat plaatsvinden voldoende ruimte (ca. 10 passen) wordt gelaten tussen de eenheden, zodat het commando: HOOFD - RECHTS correct kan worden uitgevoerd.

g. Indien eenheden van meer dan één krijgsmachtdeel aan de ceremonie deelnemen, is de volgorde van opstelling vanaf de rechterzijde: KM, KL, KLu, KMar. Hiervan kan, in overleg met de protocolofficier CDS, worden afgeweken indien de aard van de plechtigheid dat vereist.

¹ Gezien vanuit de positie: gezicht naar de open zijde van het carré.

h. In een gewapend detachement voor een plechtigheid dienen slechts militairen van één krijgsmachtdeel te worden ingedeeld².

Voor de KM: geen vlootmilitairen en mariniers gewapend samen indelen.

Voor de KL: geen militairen uit verschillende regimenten gewapend en in een CT samen indelen.

Is het detachement voor een plechtigheid ongewapend dan kunnen militairen van meerdere krijgsmachtdelen daarin wel worden ingedeeld. Punt g. is dan onverminderd van kracht.

i. De bij de ingedeelde eenheden behorende hoofdtrappingsstukken als voertuigen, geschut, helikopters enz. staan zo mogelijk achter de ingedeelde eenheden opgesteld.

3.2.4 De aankomst van de paradecommandant, gasten, VIPs en cortèges.

Wanneer de opstellingen zijn ingenomen verloopt de plechtigheid als volgt;

a. de paradecommandant arriveert en neemt rapport in.

b. De paradecommandant neemt zijn plaats in, front naar het kathedr (de open zijde van het carré), nadat de paradecommandant de eenheden: OP DE PLAATS - RUST heeft gecommandeerd. Er kan nu tot aan 3.3.3.e. muziek³ ten gehore worden gebracht.

c. De aankomst van de burgergenodigden.

d. De aankomst van de VIP genodigden (in één groep, geen eerbewijzen, wel geplaceerd).

e. De begroeting van een civiel cortège, in een zo klein mogelijke groep, met de verschuldigde eerbewijzen indien van toepassing, zie hoofdstuk 4. Wanneer de protocollaire status (in de praktijk; het aantal ereroffels) van een of meer van de leden van het civiel cortège hoger is dan die van de hoogste in rang/status van het militair cortège zal het civiel cortège na het militair cortège komen

f. de begroeting van het militair cortège met de verschuldigde eerbewijzen (zie 4.2). Bij het opkomen van het militair cortège geldt dat de militair de meerdere in rang rechts van zich laat lopen en dat de hoogsten in rang voorop gaan.

g. Ridder(s) der Militaire Willemsorde met het verschuldigde eerbewijs.

h. De vaandelwacht treedt in volgens de procedure, beschreven in [3.9.2](#).

i. De ontvangst van de parade-inspecteur kan nu plaatsvinden.

3.2.4.1 Aanwijzingen voor een goed verloop van de aankomst van de cortèges.

Om er voor te zorgen dat iedereen aan wie een eerbewijs wordt gebracht de voor hem bestemde eerbewijzen in ontvangst kan nemen, geldt het onderstaande:

a. Alle betrokken autoriteiten in het militair cortège, civiel cortège en de Ridders der Militaire Willemsorde verzamelen zich op één centrale plaats in de omgeving van de plechtigheid. Dat moet in de uitnodigingen zo worden aangegeven. Daar is een officier aanwezig die de autoriteiten vooraf informeert over het verloop van de plechtigheid en de samenstelling en volgorde van de diverse cortèges;

b. Met in acht name van de volgorde 'civiel-militair' of 'militair-civiel' (zie hierboven onder 3.2.4.e en f.) vindt het opmarcheren van het (de) militair cortège(s) als volgt plaats. Als eerste marcheren de militaire autoriteiten die een eerbewijs krijgen met één ereroffel naar de plaats van de plechtigheid, vervolgens zij die een eerbewijs krijgen met twee ereroffels enz.; per groep treedt de hoogste in

² Dat geldt ook voor eenheden die onder single service management staan bij één krijgsmachtdeel.

³ 'Inloopmuziek'.

functie en anders de oudste in rang op als commandant. Voor het begeleiden van elke separate groep autoriteiten kan een begeleidingsofficier worden aangewezen. Die kan dan (op juist gedempte toon) de benodigde commando's voor de exercitie geven. Het verdient de voorkeur dat een officieradjutant van een van de autoriteiten uit het cortège die rol vervult; dezen hebben hierin de meeste ervaring en de principalen zijn met hun stemmen vertrouwd. Het muziekkorps speelt de ereroffels of signalen 'geeft acht', gevolgd door de eerste acht maten van de parademars, niet eerder dan nadat de autoriteiten (net binnen het carré) stilstaan en nadat door de paradedcommandant daartoe het commando voor het eerbewijs is gegeven: (bijvoorbeeld: IN DEN ARM – GEWEER, MUZIEK.....(aantal) EREROFFELS). Alleen de hoogste in functie (civiel) en anders in rang maakt twee verkorte passen voorwaarts en beantwoordt het eerbewijs door het brengen van de groet⁴ tijdens het in ontvangst nemen van het eerbewijs. Al naar gelang de situatie sluiten de overige leden van het cortège aan of doet de autoriteit na het eerbetoon twee verkorte passen achterwaarts. Dit laatste heeft de voorkeur bij grote cortèges.

c. Indien het aantal autoriteiten zodanig klein is dat een combinatie van verschillende rangen in één cortège mogelijk is, of wanneer een vlot verloop van de plechtigheid dat noodzakelijk maakt, marcheert de groep (alle militairen in één militair cortège, of een gecombineerd civiel-militair cortège) gezamenlijk naar de plaats van de plechtigheid en wordt het eerbewijs met aantal *ereroffels* gebracht dat is voorgeschreven voor de hoogste in functie of rang.

Als een groot aantal militaire autoriteiten aanwezig is kan het samenstellen van de militaire cortèges ook op functie (naast 'op rang') plaats vinden. Het eerste militair cortège kan dan bijvoorbeeld bestaan uit vlag- en opperofficieren, en het tweede uit alle aanwezige militaire commandanten van de krijgsmachtdelen of defensieonderdelen (een 'C-OPCO Cortège').

Mits de militaire cortèges daardoor niet te groot van omvang worden en de aanleiding van de plechtigheid daar aanleiding toe geeft, kunnen commandanten van krijgsmachtdelen of defensieonderdelen zich laten vergezellen door hun 'defensieonderdeelsadjutant' (adjutant-onderofficier stafadjutant).

Een civiel cortège hoort te bestaan uit die civiele autoriteiten die een eerbewijs uit hoofdstuk 4 te beurt valt. In de praktijk zullen dat er niet veel zijn. In het civiel cortège kunnen dan andere civiele autoriteiten (bijv. Kamerleden, Secretarissen-Generaals van Ministeries, Commissarissen van de Koning) worden verzocht of zij de met een eerbewijs te begroeten burgerautoriteit willen vergezellen.

Indien geen civiele autoriteiten aanwezig zijn die een eerbewijs te beurt vallen en er dus geen civiel cortège zal zijn, maar er zijn wel civiele autoriteiten aanwezig die een prominente rol in het openbaar bestuur vervullen dan kan men overwegen om deze deel te laten nemen in het militair cortège, dat dan een gemengd cortège wordt.

Bij militaire plechtigheden waarbij Minister(s) en/of Staatssecretaris(sen) en/of CDS aanwezig zullen zijn dient altijd de protocolofficier van de CDS geraadpleegd te worden over de samenstelling en de volgorde van de cortèges.

d. Bij het arriveren van cortèges dient het commando: GEEFT - ACHT reeds enkele ogenblikken vóór de aankomst worden gegeven; de houding dient reeds te zijn aangenomen vóórdat de autoriteit arriveert, (of voordat zijn voertuig stilstaat); evenzo geldt dat de houding reeds aangenomen dient te zijn vóór het openen van een vliegtuigdeur of de deur van een gebouw; de betrokken organisatie maakt daartoe ter plekke afspraken.

e. het commando: PRESENTEERT - GEWEER of: IN DEN ARM - GEWEER of: OVER – GEWEER wordt eerst gegeven zodra de autoriteit aan wie het eerbewijs wordt gebracht op het podium (of bij de 'roffellijn') staat en kennis kan nemen van het eerbewijs.

⁴ Alleen militairen. Een burgerautoriteit blijft rechtop staan met de handen gestrekt naast het lichaam. Desgewenst kan deze aan het einde van het eerbetoon een korte hoofdknik geven.

f. Indien een autoriteit is aangemeld, die volgens het protocol een eerbewijs krijgt met hetzelfde aantal of meer *ereroffels* dan de parade-inspecteur, arriveert deze autoriteit eerder dan de parade-inspecteur en begeeft zich, nadat de *ereroffels* en de eerste acht maten van de *parademars* zijn gespeeld, op eigen gelegenheid naar zijn toegewezen plaats; aan het einde van de ceremonie sluit deze autoriteit, direct na het afmelden van de eenheden, zich weer aan bij de parade-inspecteur.

3.2.5 Aankomst van de parade-inspecteur en het melden

a. Protocol, indien Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis of de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten als parade-inspecteur optreedt:

- 1°. de paradedecommandant commandeert: GEEFT - ACHT en: PRESENTEERT - GEWEER, zodra de parade-inspecteur nadert;
- 2°. de parade-inspecteur houdt halt op het moment dat hij binnen het opgestelde carré arriveert, waarna de paradedecommandant aan het muziekkorps opdraagt: MUZIEK - WILHELMUS; het volkslied blijft achterwege als in de vervolgcereemonie het spelen van het *Wilhelmus* reeds is voorzien; in plaats van het *Wilhelmus* speelt het muziekkorps dan de *parademars*;
- 3°. nadat de muziek is beëindigd, begeeft de paradedecommandant zich naar de parade-inspecteur, meldt de aangetreden eenheid, nodigt uit tot het uitvoeren van een ceremoniële inspectie en commandeert vervolgens: ZET AF - GEWEER; nadat de parade-inspecteur aangeeft gereed te zijn (en de inspectiegroep is geformeerd), begint de ceremoniële inspectie;
- 4°. tijdens de aansluitende ceremonie verblijven de parade-inspecteur en de officieradjutant op de hun toegewezen plaats (zie schets);
- 5°. voor het afmelden van de eenheid door de paradedecommandant, voegt de officieradjutant zich weer bij de parade-inspecteur.

b. Protocol, indien de parade-inspecteur een vlag- of opperofficier is of een autoriteit, zoals beschreven in hoofdstuk 4, en die bij aankomst een eerbewijs ten deel valt:

- 1°. de paradedecommandant commandeert: GEEFT - ACHT en: IN DEN ARM – GEWEER zodra de parade-inspecteur nadert;
- 2°. de parade-inspecteur houdt halt op het moment dat hij binnen het opgestelde carré arriveert, waarna de paradedecommandant aan het muziekkorps opdraagt: MUZIEK⁵ -(aantal) EREROFFELS;
- 3°. het muziekkorps voert het eresignaal uit; de militaire parade-inspecteur brengt de groet tijdens het in ontvangst nemen van het eresignaal;
- 4°. nadat de muziek is beëindigd, begeeft de paradedecommandant zich naar de parade-inspecteur, meldt de aangetreden eenheid, nodigt uit tot het uitvoeren van een ceremoniële inspectie en commandeert vervolgens: ZET AF - GEWEER; nadat de parade-inspecteur aangeeft gereed te zijn (en de inspectiegroep is geformeerd), begint de ceremoniële inspectie;
- 5°. tijdens de aansluitende ceremonie verblijven de parade-inspecteur en de officieradjutant op de hun toegewezen plaats;
- 6°. voor het afmelden van de eenheid door de paradedecommandant, voegt de officieradjutant zich weer bij de parade-inspecteur.

c. Protocol, indien de parade-inspecteur een hoofdofficier is:

- 1°. de paradedecommandant commandeert: GEEFT - ACHT en: OVER - GEWEER zodra de parade-inspecteur nadert;
- 2°. de parade-inspecteur houdt halt op het moment dat hij binnen het opgestelde carré arriveert, de paradedecommandant begeeft zich naar de parade-inspecteur, meldt de aangetreden eenheid, nodigt uit tot het uitvoeren van een ceremoniële inspectie en commandeert vervolgens: ZET AF - GEWEER; nadat de parade-inspecteur aangeeft gereed te zijn (en de inspectiegroep is geformeerd), begint de ceremoniële inspectie;
- 3°. tijdens de aansluitende ceremonie verblijven de parade-inspecteur en de officieradjutant op de hun toegewezen plaats;
- 4°. voor het afmelden van de eenheid door de paradedecommandant, voegt de officieradjutant zich weer bij de parade-inspecteur;

⁵ Zie ook [1.3.k.](#)

e. Protocol, indien een ceremoniële begroeting (door een vlag-, opper- of hoofdofficier) wordt gehouden.

1°. Indien, in plaats van een ceremoniële inspectie, een ceremoniële begroeting wordt gehouden, brengt de parade-inspecteur, nadat de paradedecommandant de eenheid heeft gemeld, eerst de eregreet aan het vaandel, waarna hij vanuit het midden van de opstelling achtereenvolgens de ingedeelde eenheden, de niet-ingedeelde militairen en de genodigden begroet; deze greet wordt door niemand beantwoord. De wijze van uitvoering is afhankelijk van de situatie ter plaatse.

f. Het ‘melden’ zoals hierboven genoemd geschiedt als volgt:

1°. afhankelijk van de afkomst van de parade-inspecteur wordt de uitnodiging tot inspectie uitgesproken in het Nederlands, Engels, Frans of Duits.

De tekst in achtereenvolgens het Nederlands, Engels, Frans en Duits, met de juiste rangsaanduidingen (zie [STANAG 2116](#)) en aanspreektitel van de autoriteit, kan luiden:

Nederlands: (rang⁶) meldt u de eenheden / de erewacht gereed voor inspectie, (aanspreektitel⁷) mag ik u verzoeken de eenheden / de erewacht te inspecteren.

(voorbeeld: kapitein Uitenthuis meldt u de eenheden gereed voor inspectie generaal. Mag ik u verzoeken de eenheden te inspecteren)

Engels: (rang, naam), commanding the guard of honour, reports for inspection (aanspreektitel), would you be so kind as to inspect the guard of honour.

Frans: (rang, naam) le commandant de la garde d’honneur se présente, (aanspreektitel) voulez-vous me faire l’honneur de procéder à l’inspection de la garde d’honneur’.

Duits: (rang, naam) meldet Ihnen die Ehrenformation angetreten, (aanspreektitel) darf ich Sie bitten die Front abzuschreiten.

	A	B	C	D
Rang	Nederlands	Frans	Engels	Duits
KLTZ	Kapitein-luitenant ter zee	Capitaine de Fregatte	Commander	Fregattenkapitän
LTKOLMARNs	Luitenant-kolonel der mariniers	Lieutenant-Colonel	Lieutenant-colonel	Oberstleutnant
LTZ1	Luitenant ter zee	Capitaine de Corvette	Lieutenant-commander	Korvettenkapitän
MAJMARNs	Majoor der mariniers	Commandant	Major	Major
LTZ2OC	Luitenant ter zee	Lieutenant de Vaisseau	Lieutenant	Kapitänleutnant
KAPTMARNs	Kapitein der mariniers	Capitaine	Captain	Hauptman
Ltkol/Lkol	Luitenant-kolonel	Lieutenant-Colonel	Lieutenant-colonel	Oberstleutnant
Maj/maj	majoor	Commandant / Chef d’escadron ⁸	Major	Major
Kapt/kap/ritm	Kapitein/ritmeester	Capitaine	Captain	Hauptmann

3.2.6 De ceremoniële inspectie

a. De parade-inspecteur wordt bij het houden van de inspectie vergezeld door de

⁶ Uit kolom A,B, C of D van tabel hieronder.

⁷ Zie [hoofdstuk 2.1.3](#) en bijlage 2.d..

⁸ Beredenen.

paradecommandant, die daarbij rechts van hem loopt om de parade-inspecteur in de gelegenheid te stellen zo dicht mogelijk langs de door hem te inspecteren eenheden te lopen.

Indien een autoriteit als gastheer optreedt (zoals de ontvangende functionaris bij een buitenlands bezoek) verplaatst deze zich tussen de parade-inspecteur en de paradecommandant. Eventuele andere autoriteiten verplaatsen zich met tweeën achter de parade-inspecteur en de paradecommandant, de hoogste / oudste in rang achter de parade-inspecteur. Eventuele adjudanten verplaatsen zich achter de (militaire) autoriteit waaraan zij zijn toegevoegd.

Het geheel van de parade-inspecteur en de personen die hem vergezellen heet de inspectiegroep. Het formeren van de inspectiegroep verdient bijzondere aandacht bij de voorbereidingen. Zo zal bij het opmarcheren van de parade-inspecteur deze rechts lopen en een autoriteit die hem vergezeld links. Voor de inspectie dienen deze posities gewisseld te worden. Dat geldt ook voor de begeleidende officieradjudanten.

b. Nadat de inspectiegroep is geformeerd, en voordat de ceremoniële inspectie kan beginnen, commandeert de paradecommandant: IN ORDE VAN - INSPECTIE. Afhankelijk van de rang van de parade-inspecteur commandeert hij vervolgens direct: PRESENTEERT - GEWEER, of; IN DEN ARM – GEWEER, of: OVER - GEWEER.

De aanwijzing “IN ORDE VAN – INSPECTIE” is bedoeld om de eenheidscommandanten en de eenheden er op te attenderen dat er op het daaropvolgende commando anders gereageerd moet worden;

- De eenheidscommandanten, inclusief dirigent/tamboer-maitre, C-vaandelwacht (zowel gewapend als ongewapend) groeten niet.
- Ongewapende eenheden, of de eenheden gewapend met pistool, groeten niet.

c. De ceremoniële inspectie begint bij het muziekkorps, dat tijdens de inspectie niet speelt. Eerst nadat het muziekkorps en de vaandelwacht zijn geïnspecteerd, wordt een inspectiemars gespeeld en zolang herhaald totdat de parade-inspecteur de ceremoniële inspectie heeft beëindigd. Als de vaandelwacht niet meteen na het muziekkorps is opgesteld maar tussen de detachementen (zie [3.2.3.d](#)) of wanneer geen vaandelwacht is ingedeeld dan vangt de inspectiemars aan nadat het muziekkorps is geïnspecteerd.

Uitsluitend de parade-inspecteur draait het hoofd naar de te inspecteren eenheid. De overigen kijken recht voor zich uit.

d. Wanneer de parade-inspecteur het muziekkorps, de vaandelwacht of een eenheid tot op acht passen is genaderd, geeft de dirigent (of tamboer-maitre), C-vaandelwacht en eenheidscommandant het commando: HOOFD - RECHTS, maakt zelf hoofd rechts en brengt vervolgens zelf de (ere)groet. De parade-inspecteur beantwoordt als enige die groet zodra hij de dirigent of eenheidscommandant passeert.

Bij grote eenheden kunnen de eenheidscommandanten (in opvolging) het commando: HOOFD - RECHTS commanderen met het gezicht naar de eenheid toe, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven. Zij maken dan op het commando IN ORDE VAN INSPECTIE rechtsomkeert. Na afloop van de ceremoniële inspectie moet de paradecommandant dan IN ORDE VAN PARADE commanderen, waarop de eenheidscommandanten wederom rechtsomkeert maken.

e. Ter hoogte van de vaandelwacht houdt de inspectiegroep halt met het front⁹ naar het vaandel en brengt elke militair de eregroet, burgers maken een hoofdknik. De paradecommandant¹⁰ geeft hiervoor met gedempte stem de benodigde aanwijzingen en commando's.

⁹ Bijvoorbeeld door te 'zwenken' of door 'hoofd der colonne links'.

¹⁰ Sommige parade-inspecteurs geven er de voorkeur aan dat hun officieradjutant deze commando's geeft.

f. Alleen voor de personen genoemd in hoofdstuk [4.2.1 t/m 4.2.2](#) wordt de groet met het vaandel gebracht indien die als parade-inspecteur optreden.

g. Zodra de laatste eenheid is geïnspecteerd, inclusief alle niet ingedeelde militairen, begeleidt de paradedcommandant de parade-inspecteur naar de voor hem bestemde plaats. Ook de overige deelnemers in de inspectiegroep begeven zich naar de voor hen bestemde plaatsen.

De paradedcommandant meldt zich bij de parade-inspecteur.

Het melden geschiedt zo mogelijk in de taal van de parade-inspecteur. De tekst in achtereenvolgens het Nederlands, Engels, Frans en Duits, vergezeld van de juiste aanspreektitel, kan luiden:

(Aanspreektitel) ik dank u voor de gehouden inspectie.

(Aanspreektitel) thank you for inspecting the guard of honor, may I have your permission to carry on.

(Aanspreektitel) merci pour l'inspection.

(Aanspreektitel) ich danke Ihnen für das abschreiten der Front.

Vervolgens commandeert de paradedcommandant: (evt; IN ORDE VAN PARADE, zie onder b. hierboven) , ZET AF - GEWEER en OP DE PLAATS - RUST.

h. Om de ceremoniële inspectie correct te kunnen uitvoeren is het strikt noodzakelijk dat:

- de eenheidscommandanten onmiddellijk naast, of maximaal twee passen (midden) vóór, hun eenheid staan;
- de parade-inspecteur zo dicht mogelijk vóór de eenheid langs marcheert;
- na het commando IN ORDE VAN INSPECTIE, PRESENTEERT/ IN DEN ARM / OVER - GEWEER de gewapende militairen de voorgeschreven wapenhandelingen verrichten. De eenheidscommandant van zo'n eenheid geeft bij het naderen van de parade-inspecteur het waarschuwingscommando HOOFD, en dan het uitvoeringscommando RECHTS, draait zijn eigen hoofd naar rechts en voert de wapenhandelingen (met sabel of klewang) uit;
- na het commando IN ORDE VAN INSPECTIE, PRESENTEERT / IN DEN ARM / OVER - GEWEER ongewapende militairen en militairen uitgerust met een pistool niet de groet brengen. De eenheidscommandant van zo'n eenheid geeft bij het naderen van de parade-inspecteur het waarschuwingscommando HOOFD, en dan het uitvoeringscommando RECHTS, draait zijn eigen hoofd naar rechts en groet dan.

3.2.7 De militaire plechtigheid.

De aangetreden eenheid staat nu gereed voor een militaire activiteit en neemt deel aan bijvoorbeeld een commando-overdracht, de uitreiking van vaandels, medailles, diploma's, brevetten, getuigschriften, onthullingen enz. Als laatste element van de plechtigheid speelt de muziek het Wilhelmus.

3.2.8 Het beëindigen van de militaire plechtigheid.

a. Na afloop van de militaire plechtigheid kan de ceremonie worden besloten met een defilé, zoals aangegeven in [3.3](#). Vindt geen defilé plaats dan verloopt het einde van de plechtigheid zoals hieronder verder beschreven.

b. De paradedcommandant meldt de eenheid af bij de parade-inspecteur. M.u.v. het eresignaal wordt hetzelfde eerbewijs¹¹ gecommandeerd tijdens het afmelden als tijdens het melden van de aangetreden eenheid door de paradedcommandant bij de parade-inspecteur.

c. De parade-inspecteur brengt bij zijn vertrek het verschuldigde eerbewijs aan het vaandel. Nadat de parade-inspecteur uit zicht is verdwenen, laat de paradedcommandant de geweren afzetten.

d. Vervolgens treedt het vaandel uit.

e. Daarna treden achtereenvolgens de Ridder(s) Militaire Willems-orde, militair cortège en

¹¹ PRESENTEER -, IN DEN ARM - of OVER – GEWEER.

het civiel cortège uit (of verlaten zij de stoelen / tribune). Aansluitend laat de paradedecommandant de eenheid de rusthouding aannemen.

f. Er kan nu muziek¹² ten gehore worden gebracht.

g. Vervolgens treden achtereenvolgens de VIP genodigden, de burgergenodigden en de niet ingedeelde militairen uit (of verlaten zij de stoelen / tribune).

h. De eenheid is nu ter beschikking van de respectievelijke commandanten.

3.2.9 Uitzonderingsbepalingen en bijzonderheden

a. De parade-inspecteur bepaalt of hij een ceremoniële begroeting dan wel een ceremoniële inspectie wenst uit te voeren. Zowel de ceremoniële begroeting als de ceremoniële inspectie vangen onmiddellijk aan na het melden van de aangetreden eenheden door de paradedecommandant bij de parade-inspecteur.

b. Indien de parade-inspecteur een rang bekleedt beneden de rang van vlag- of opperofficier, houdt hij in principe een ceremoniële begroeting vanuit het midden van de opstelling. In dat geval zal de parade-inspecteur, nadat de paradedecommandant de aangetreden eenheid heeft gemeld, zich eerst naar de vaandelwacht begeven om het vaandel te groeten en vervolgens vanuit het midden de ceremoniële begroeting aanvangen.

De begroeting door de parade-inspecteur geschiedt vanuit het midden: front naar de (in carré) opgestelde eenheden, de groet brengen en vervolgens hoofd links, aansluitend 'hoofd rechts' en 'hoofd front' maken en 'de groet' beëindigen, 'rechtsom maken' enz. Zo mogelijk begroet de parade-inspecteur de (niet) ingedeelde militairen en genodigden vanuit dezelfde positie. Tenslotte begeeft hij zich naar de hem toebedachte plaats.

c. Bij een herdenkingsplechtigheid blijft een ceremoniële inspectie achterwege en kan eventueel een ceremoniële begroeting worden uitgevoerd.

d. De officier adjudant van de parade-inspecteur kan tijdens de ceremoniële begroeting en ceremoniële inspectie in de omgeving van het kathedr verblijven.

e. Bij ceremoniële inspecties van grote eenheden kan, in verband met het gevraagde marstempo, een andere dan de reguliere inspectiemars worden gespeeld. Ook kan worden gekozen voor één van de regiments- of onderdeelmarsen, vermeld in [bijlage 3B-II](#). Een mars wordt niet meer dan een keer in dezelfde plechtigheid gespeeld.

f. De inspectie van een bereden eenheid geschiedt zoals in deze § bepaald. Bij voorkeur zijn de parade-inspecteur en andere hem vergezellende autoriteiten ook bereden.

g. Indien een ceremoniële inspectie per voertuig plaatsvindt, geschiedt de inspectie door de parade-inspecteur staande in zijn voertuig. De paradedecommandant volgt hem staande in zijn eigen voertuig op vijf meter afstand. Indien de voertuigen daartoe ruimte bieden, kunnen zij zich laten vergezellen door hun officierenadjutant. De hiërarchieke chefs worden in dit geval niet uitgenodigd de parade-inspecteur te vergezellen.

h. De functies van parade- en eenheidscommandant kunnen bij opleidingseenheden (uit instructief oogpunt) door aspirant (onder)officieren worden uitgevoerd.

¹² 'Uitloopmuziek'

3.3 Het defilé

3.3.1 Algemeen

- a. Een militaire plechtigheid kan, op aangeven van de autoriteit in [3.2.1.c](#) onder 1 t/m 10 die als parade-inspecteur optreedt, worden afgesloten met een defilé, zijnde het marcheren van eenheden en/of voorbijrijden van voertuigen langs de parade-inspecteur. In andere gevallen beslist CDS of C-OPCO of een defilé wordt gehouden; een gemotoriseerd defilé behoeft altijd diens toestemming.
- b. Een defilé kan ook als separate militaire activiteit worden gehouden, bijvoorbeeld ter gelegenheid van de verjaardag van Z.M. de Koning.
- c. Het defilé wordt niet door een andere burgerautoriteit afgenomen dan die zoals vermeld in onderdeel a, behoudens met toestemming van de minister.
- d. Een defilé wordt zo mogelijk afgenomen vanaf een podium of andere verhoging.
- e. De parade-inspecteur kan (een) autoriteit(en) uitnodigen het defilé mede af te nemen. Zij staan naast de parade-inspecteur op het podium, zodanig dat de defilerende troepen eerst de parade-inspecteur passeren. Het aantal autoriteiten op het podium dient echter tot het minimum te worden beperkt.
- f. Indien een vaandelwacht is ingedeeld, wordt met het vaandel gegroet voor de in [4.2.1 t/m 4.2.4](#) genoemde personen indien die parade-inspecteur zijn.
- g. Van de aanwezigen op het podium beantwoordt alleen de parade-inspecteur de groet die de commandanten van passerende eenheden vanaf compagniesniveau aan hem brengen. Allen op het podium brengen de eregroet voor het vaandel.
- h. Tijdens het defileren met een ingedeeld vaandel gaan de niet-ingedeelden op de tribune staan, nemen de houding aan en brengen de eregroet voor het vaandel. Afhankelijk van de omstandigheden kunnen zij gedurende de rest van het defilé blijven staan of plaats nemen, aangegeven door de speaker of projectorganisatie.
- i. Indien eenheden van verschillende krijgsmachtdelen zijn ingedeeld, wordt gedefileerd in de volgorde KM, KL, KLu, KMar. Hiervan kan, in overleg met de protocolofficier CDS, worden afgeweken indien de aard van de plechtigheid dat vereist.
- j. Eventueel kan tijdens een defilé ook een *fly-past* plaatsvinden van (militaire) vliegtuigen. Dit dient zo gesynchroniseerd te worden met de passerende eenheden op de grond dat voor alle deelnemende eenheden, zowel op de grond als in de lucht, genoeg aandacht kan zijn.

3.3.2 De opstelling rond het podium

a. Voor op het podium staan:

- 1°. de parade-inspecteur;
- 2°. door de parade-inspecteur uitgenodigde autoriteit(en);
- 3°. de paradedcommandant nadat hij zich heeft gemeld. (Alleen bij voldoende ruimte, anders rechts naast het podium.)

b. Achter op het podium staan:

- 1°. de officieradjutant van de parade-inspecteur;
- 2°. de officieradjutant van de op het podium genodigde autoriteit(en).

c. Naast het podium staan opgesteld:¹³

- 1°. links van het podium de genodigde burgerautoriteit(en);
- 2°. direct rechts van het podium de paradedcommandant (indien niet op het podium);

¹³ Links en rechts van het podium is gezien vanuit de parade-inspecteur.

- 3°. rechts van de paradedcommandant de Ridder(s) der Militaire Willems-orde voor zover niet gezeten;
- 4°. rechts van de Ridder(s) der Militaire Willems-orde de niet-ingedeelde (vlag- en opper)officieren voor zover niet gezeten;
- 5°. rechts van de officieren de niet-ingedeelde onderofficieren voor zover niet gezeten.

d. Links en rechts van het podium:

- 1°. zowel links als rechts van het podium, op een zodanige afstand dat de opstelling rond het podium is ingesloten, staan richtvlagdragers (aantallen aangepast aan de omstandigheden, doch minimaal twee) opgesteld;
- 2°. ter hoogte van de linker richtvlagdrager begint het brengen van eerbewijzen; ter hoogte van de rechter richtvlagdrager eindigt het brengen van eerbewijzen.

e. Indien de ingedeelde eenheden door plaatselijke omstandigheden vanaf het podium gezien van rechts komen aanmarcheren, dient de opstelling, genoemd in de onderdelen c en d, gespiegeld te worden en de commando's voor het muziekkorps en voor de overigen, bij het passeren van de richtvlaggen, overeenkomstig te worden aangepast.

3.3.3 Het defilé te voet

a. De samenstelling:

- 1°. paradedcommandant (eventueel staande in een voertuig);
- 2°. ingedeeld muziekkorps;
- 3°. ingedeelde vaandelwacht;
- 4°. ingedeelde eenheden.

b. De uitvoering:

- 1°. de paradedcommandant komt aangemarcheerd of aangereden en meldt aan de parade-inspecteur, dat de eenheden gereed zijn voor het defilé en neemt daarna zijn plaats in op of naast het podium; zijn voertuig wordt zodanig aan de kant van de weg gezet, dat het defilé ongestoord kan plaatsvinden;
- 2°. het defilé begint met het muziekkorps, dat (al spelend) voorbij marcheert en tegenover het podium een opstelling inneemt en aldaar (ononderbroken) zo nodig verschillende defileermarsen ten gehore brengt;
- 3°. daarna passeert de vaandelwacht; C-vaandelwacht groet de parade-inspecteur (in de gevallen, genoemd in [4.2.1 t/m 4.2.4](#), wordt met het vaandel gegroet), terwijl de leden van de vaandelwacht recht voor zich uit blijven kijken;
- 4°. vervolgens passeren de ingedeelde compagnieën bestaande uit minimaal twee detachementen ter grootte van maximaal 40 militairen; de commandant van een detachement loopt twee passen in het midden voor zijn eenheid, terwijl de commandant van de compagnie zes passen in het midden voor zijn eenheid loopt; de afstand tussen de ingedeelde compagnieën is ongeveer 20 passen;
- 5°. elke commandant van een compagnie maakt ter hoogte van de eerste richtvlagdrager hoofd rechts en geeft aansluitend het commando: HOOFD - RECHTS en brengt (eventueel met sabel) zelf de (ere)groet, gelijktijdig met het hoofd rechts van de compagnie; ter hoogte van de tweede richtvlagdrager beëindigt de commandant van de compagnie de (ere)groet en geeft aansluitend het commando: HOOFD - FRONT en voert gelijktijdig met de compagnie deze beweging uit; Indien meer dan twee richtvlagdragers zijn opgesteld vaardigt de paradedcommandant aanvullende richtlijnen uit.
- 6°. zodra de laatste eenheid is gepasseerd, sluit het ingedeelde muziekkorps (nog steeds spelend) op ongeveer 20 passen achter die eenheid aan;
- 7°. tot slot meldt de paradedcommandant de eenheden af bij de parade-inspecteur en vervolgt zijn weg, eventueel in het voor hem bestemde voertuig;
- 8°. voordat de ingedeelde eenheden worden ontbonden, dient de vaandelwacht op de daartoe voorgeschreven wijze uit te treden.

3.3.4 Het bereden defilé

a. De samenstelling:

- 1°. paradedcommandant (bereden);

- 2°. ingedeeld muziekkorps;
- 3°. ingedeelde bereden standaardwacht;
- 4°. ingedeelde bereden eenheden.

b. De uitvoering:

- 1°. het melden van de paradedcommandant geschiedt overeenkomstig het gestelde bij het defilé te voet, met dien verstande dat, indien de parade-inspecteur bereden is, de paradedcommandant zich te paard rechtsachter hem zal opstellen; is de parade-inspecteur te voet dan zal de paradedcommandant na de melding afstijgen en zijn paard aan een oppasser overgeven;
- 2°. de wijze van optreden van het muziekkorps is overeenkomstig het optreden bij een defilé te voet;
- 3°. afhankelijk van de afmetingen van het terrein zal in stap, doorgezeten draf of galop worden gedefileerd;
- 4°. het verloop van het defilé is verder conform het defilé te voet;
- 5°. wordt in stap gedefileerd, dan wordt gereden in de houding draagt sabel, in draf of galop in de houding gereed sabel;
- 6°. bij het commando: HOOFD - RECHTS groet de commandant met de sabel.

c. De frontmars

Laten de omstandigheden en het terrein dit toe, dan wordt het defilé besloten met een frontmars, nadat het muziekkorps de opstelling heeft verlaten. Hiertoe zullen de eenheden zich in het terrein, ver voor het podium, in linie opstellen, de standaardwacht in het midden. Vervolgens gaat men, bij voorkeur in galop voorwaarts en houdt op één pelotonbreedte voor het podium in linie halt. Tenslotte meldt de paradedcommandant de eenheden af bij de parade-inspecteur en treedt vóór het ontbinden van de ingedeelde eenheden de standaard op de voorgeschreven wijze uit.

3.3.5 Het gemotoriseerde / gemechaniseerde defilé

a. De samenstelling:

- 1°. paradedcommandant, staande in een voertuig;
- 2°. ingedeeld muziekkorps;
- 3°. ingedeelde vaandelwacht, in voertuig(en);
- 4°. ingedeelde voertuigen.

b. De uitvoering:

- 1°. het melden van de paradedcommandant geschiedt analoog aan het gestelde bij het defilé te voet;
- 2°. de wijze van optreden van het muziekkorps is identiek aan het optreden bij een defilé te voet, met dien verstande dat (ononderbroken) zo nodig verschillende defileermarsen ten gehore kunnen worden gebracht;
- 3°. de deelnemende voertuigen defileren met een snelheid van ongeveer 15 kilometer per uur;
- 4°. de onderlinge afstand tussen de voertuigen is ongeveer 15 meter; indien sprake is van ingedeelde eenheden, wordt tussen het laatste voertuig van een eenheid en het eerste voertuig van de volgende eenheid een afstand aangehouden van ongeveer 50 meter;
- 5°. de commandant van een compagnie brengt ter hoogte van de eerste richtvlagdrager de (ere)groet en beëindigt deze ter hoogte van de tweede richtvlagdrager;
- 6°. de commandant van elk voertuig maakt (zo mogelijk staande) ter hoogte van de eerste richtvlagdrager hoofd rechts, en ter hoogte van de tweede richtvlagdrager hoofd front; de overige inzittenden blijven rechtop zitten en kijken daarbij recht vooruit;
- 7°. pistooldragenden en ongewapende inzittenden kruisen de armen horizontaal voor de borst, de rechterarm over de linker; de met geweer gewapende inzittenden plaatsen het wapen tussen de benen en houden dit met beide handen vast; indien een persoonlijk wapen voor de borst wordt gedragen, wordt het wapen vastgehouden zoals vermeld in DP 20-20: Handboek exercitie voor de krijgsmacht;
- 8°. vuurmonden en boordwapens worden niet gedraaid;
- 9°. zodra het laatste voertuig is gepasseerd, sluit het muziekkorps aan, meldt de paradedcommandant de eenheden af bij de parade-inspecteur en wordt, voor het ontbinden van de ingedeelde eenheden, het uittreden van de vaandelwacht op de voorgeschreven wijze uitgevoerd.

3.3.6 Een gecombineerd defilé

- a. Indien gewenst kan een defilé worden gehouden met eenheden te voet, gezamenlijk met bereden eenheden of ingedeelde voertuigen.
- b. De hierboven beschreven uitvoeringsbepalingen zijn van toepassing.
- c. In beginsel start het defilé met het ingedeelde muziekkorps, de vaandelwacht en eenheden te voet en bereden eenheden, op enige afstand gevolgd door de ingedeelde voertuigen.

3.4 De beëdiging

3.4.1 Algemeen

a. De beëdiging van militairen vindt zijn grondslag in [artikel 126a van het Algemeen Militair Ambtenarenreglement \(AMAR\)](#) (via internet). Beëdigingprocedures dienen met in achtneming van de daarin vermelde bepalingen en de hierna opgenomen nadere regels te worden uitgevoerd.

b. De ongewapende militair legt de eed of belofte af in handen van de autoriteit, zoals aangegeven in § 3.4.3 van dit hoofdstuk.

c. Beëdigingen dienen voor het front van de eenheid plaats te vinden. Dit benadrukt voor de te beëdiggen militairen dat ze na hun beëdiging deel uitmaken van de krijgsmacht. De aangetreden militairen verwelkomen door hun aanwezigheid de nieuwe collega's. Voor nieuw te beëdiggen officieren en onderofficieren heeft de beëdiging voor het front van de eenheid een extra dimensie; zij worden geconfronteerd met hun leidinggevende verantwoordelijkheden en de eenheid met de nieuwe leiders. C-OPCO is bevoegd naar omstandigheden anders te bepalen.

d. In beginsel wordt een muziekkorps ingedeeld.

e. De te beëdiggen militair wordt beëdigd bij het krijgsmachtdeel, korps, wapen, dienstvak of regiment waarbij hij registratief is ingedeeld. Indien aan dat krijgsmachtdeel, korps, wapen, dienstvak of regiment een vaandel is toegekend, vindt de beëdiging op dat vaandel plaats. Beëdigingsautoriteiten kunnen in voorkomend geval een plechtigheid vaststellen met meerdere vaandelvoerende eenheden, waardoor alle te beëdiggen militairen op het eigen vaandel kunnen worden beëdigd.

3.4.2 Moment van beëdiging

a. De beëdiging van een militair vindt zo spoedig mogelijk na de aanstelling plaats.

b. Indien een militair bij zijn aanstelling is aangewezen voor het volgen van een initiële opleiding, vindt de beëdiging zo spoedig mogelijk na het voltooien van die opleiding plaats.

c. Een militair in opleiding voor officier wordt beëdigd na de datum van zijn benoeming tot officier. Indien er nog een aanmerkelijk deel van de initiële officiersopleiding volgt na deze benoeming kan C-OPCO bepalen dat, conform het gestelde in punt b, de beëdiging plaats vindt na de gehele initiële officiersopleiding.

d. Indien de militair ingevolge een eerdere aanstelling reeds de eed of belofte heeft afgelegd, wordt deze niet opnieuw afgelegd.

3.4.3 Functionarissen die de eed afnemen; de beëdigingsautoriteit

a. De eed wordt afgelegd in handen van een vlag-, opper- of hoofdofficier en in zeer bijzondere gevallen van een subalterne officier.

b. Indien de te beëdiggen militair tot een vaandelvoerend korps, dienstvak of regiment behoort, treedt de betrokken regiments- of korpscommandant in principe op als beëdigingsautoriteit.

c. Met inachtneming van het gestelde in 3.4.1 onder c. en e. en 3.4.3 onder a. kan de vaandelvoerend commandant een andere beëdigingsautoriteit benoemen.

d. Nadere richtlijnen beëdigingsautoriteiten KM:

- voor officieren; C-ZSK of de betreffende vlagofficier dienstoudste

- voor schepelingen; de commandant van de school waar de initiële opleiding doorlopen is of een andere door C-ZSK aangewezen vlag- of hoofdofficier.

3.4.4 Begeleiding

De met de organisatie van de beëdiging belaste officier wijst een functionaris (een onderofficier bij de beëdiging van manschappen, een officier bij de beëdiging van officieren) aan die belast is met de

begeleiding van de te beëdigen militairen. Deze begeleidt de te beëdigen militairen naar de plaats van opstelling en regelt de opstelling in de volgorde zoals in het KB of de MB staat vermeld. Hij staat opgesteld op twee passen afstand van de rechtervleugel van de te beëdigen militairen en meldt de te beëdigen militairen aan de paradedcommandant of beëdigingsautoriteit. Na de beëdiging begeleidt hij de zojuist beëdigde militairen naar het vervolg van het programma.

3.4.5 De wijze van beëdiging

a. Algemeen

Het afleggen van de mondelinge eedsformule of belofte geschiedt door elke individuele militair, ongeacht rang, stand of categorie op dezelfde wijze; de te beëdigen militair geeft door zijn rechterhand al dan niet op te steken aan of hij de eed of belofte af wenst te leggen; de beëdigingsautoriteit spreekt de eeds- of belofteformule in vier gedeelten uit; ieder gedeelte wordt door de te beëdigen militair luid en duidelijk herhaald:

1°. ik zweer (beloof) trouw aan de Koning;

2°. gehoorzaamheid aan de wetten;

3°. en onderwerping aan de krijgstucht;

4°. (a) eed: zo waarlijk helpe mij God Almachtig;

(b) belofte: dat belooft ik;

(c) eed: zo waarlijk helpe mij Allah, de Barmhartige, de Erbarmer;

(d) eed: zo waarlijk helpe mij Paramaatmaa, Aum Shaantih, Shaantih, Shaantih.

b. Beëdiging op het vaandel:

1°. op aanwijzing van de beëdigingsautoriteit omvat de te beëdigen militair met ontblote linkerhand de vaandelstok direct boven de vaandelstok omvattende rechterhand van de vaandeldrager;

2°. bij de KM en de KLu wordt door de te beëdigen militair niet de stang/stok, maar de punt van het vaandeldoek vastgehouden;

3°. de te beëdigen militair heft zijn ontblote rechterhand omhoog met opgestoken en aaneengesloten wijs- en middelvinger, de handpalm naar voren gericht;

4°. wordt in plaats van de eed de belofte afgelegd, dan blijft de rechterhand zoals in de houding;

5°. wanneer een joodse militair er voor kiest om de eed af te leggen, wordt één ipv twee vingers opgestoken. Daarnaast dient de eed afgelegd te worden met gedekt hoofd.

6°. wordt de islamitische eed afgelegd, dan blijft de rechterhand zoals in de houding;

c. Indien de eenheid bereden is:

1°. de militair stelt zich op schuin tegenover de standaard en de beëdigingsautoriteit;

2°. conform het bepaalde onderdeel b.

d. Beëdiging niet op het vaandel:

1°. conform het bepaalde in onderdeel b;

2°. een militair die niet op het vaandel wordt beëdigd, houdt zijn linkerarm gestrekt langs het lichaam.

e. Beëdiging niet voor het front van de eenheid:

1°. de procedure geschiedt op een door de beëdigingsautoriteit te bepalen plaats;

2°. alle elementen genoemd in deze § zijn van toepassing;

3°. een individuele of kleine beëdiging, niet in de openlucht (b.v. op een bureau), kan zonder vaandel plaatsvinden.

3.4.6 De beëdiging voor het front van de eenheid met ingedeeld vaandel

a. De eenheden staan opgesteld zoals bepaald in [3.2.a](#).

b. Het in- en uittreden van het vaandel geschiedt, zoals bepaald in [3.9.2](#).

c. De aankomst van de beëdigingsautoriteit:

de paradedcommandant meldt de eenheid bij de beëdigingsautoriteit (tevens parade-inspecteur) na het voorgeschreven eerbewijs, gevolgd door een ceremoniële inspectie of -begroeting (zie [3.3.5](#) en [3.3.4.a](#)). Desgewenst spreekt de beëdigingsautoriteit de te beëdigen militairen toe.

d. De beëdigingsautoriteit (tevens parade-inspecteur) verzoekt de paradedcommandant om de vaandelwacht voor te laten komen. De paradedcommandant laat het geheel de geweren over nemen, en geeft commandant vaandelwacht de opdracht voor te komen. De vaandelwacht neemt haar opstelling in op circa 15 meter in front van de beëdigingsautoriteit. De paradedcommandant laat het geheel de geweren weer af zetten.

e. De paradedcommandant laat *de ban* openen, indien een KB ten grondslag ligt aan het protocol; zie [3.11](#).

f. Nadat *de ban is geopend*, leest de officieradjutant van de beëdigingsautoriteit het KB voor en laat de paradedcommandant daarna *de ban sluiten*.

g. Indien militairen naar aanleiding van een MB worden beëdigd, leest de officieradjutant het MB voor.

h. De beëdigingsautoriteit laat de vaandeldrager uittreden. Indien de standaardwacht bereden is en de eenheid is niet bereden, dient dit als volgt te worden uitgevoerd:

De beëdigingsautoriteit laat de standaarddrager uittreden (een paardlengte voorwaarts) en de standaard overgeven aan de standaarddrager te voet. De standaarddrager stelt zich vervolgens drie passen links van de beëdigingsautoriteit met het front naar de eenheid op

1°. KM: militairen worden op een vaandel (aan te wijzen door C-OPCO) beëdigd waarbij de te beëdigende militair de onderste punt van het vaandeldoek vasthoudt; de te beëdigende militair en de autoriteit staan tegenover elkaar (de eerste: front naar de open zijde van het carré); de vaandeldrager staat rechts van de beëdigingsautoriteit en links van de te beëdigende militair. De vaandelstang blijft in de schoen van de bandelier of bij de voet (afhankelijk van de omstandigheden);

2°. KL en KMar: de vaandeldrager en te beëdigende militair(en): front naar de gesloten zijde van het carré; de vaandelstok blijft in de schoen van de bandelier;

3°. KLu: de vaandeldrager en te beëdigende militair(en): front naar de open zijde van het carré; de vaandeldrager heeft tijdens de beëdiging de vaandelstok bij de voet; de te beëdigende militair houdt het vaandeldoek vast.

j. De paradedcommandant commandeert: OP DE PLAATS - RUST. De vaandeldrager blijft in de houding staan.

k. De officier, belast met de begeleiding van de te beëdigende militairen, ¹⁴ laat beurtelings de te beëdigende militairen uittreden en rechts van de vaandeldrager plaatsnemen. Bij grote groepen te beëdigende militairen kan steeds een groep (bijv. een rot) militairen naar het vaandel marcheren, waarna uit die groep de militairen beurtelings naast de vaandeldrager plaatsnemen.

l. De beëdigingsautoriteit geeft aanwijzingen m.b.t. het vastpakken van de vaandelstok of vaandeldoek en het heffen van de rechterhand en laat iedere te beëdigende militair individueel de eed of belofte afleggen.

m. Direct na het afleggen van de eed treedt de zojuist beëdigde militair weer in.

n. Nadat de laatste militair is beëdigd, laat de paradedcommandant de eenheid de houding aannemen, waarna de beëdigingsautoriteit de vaandeldrager laat intreden. In geval van een bereden standaardwacht wordt dit als volgt uitgevoerd: op aanwijzing van de beëdigingsautoriteit begeeft de standaarddrager zich naar de standaardwacht en geeft de standaard over aan de bereden standaarddrager. Vervolgens treedt deze weer in.

o. De paradedcommandant laat het geheel de geweren over nemen, de vaandelwacht terugkeren naar zijn positie, de geweren afzetten en commandeert de eenheid: OP DE PLAATS - RUST. Hierna kan de

¹⁴ KM: tijdig hoofddeksels af laten nemen.

regiments-, onderdeel- of defileermars worden gespeeld, waarna de beëdigingsautoriteit een korte toespraak houdt.

p. Na de toespraak commandeert de paradedcommandant: GEEFT - ACHT, BRENGT ERE – GROET en: MUZIEK - WILHELMUS.

q. Nadat het *Wilhelmus* is gespeeld, commandeert de paradedcommandant: IN DE HOUDING - STAAT en: OP DE PLAATS - RUST.

r. De beëdigingsautoriteit verzoekt de paradedcommandant om de eenheden af te melden (zie [3.3.5.j](#)), en verlaat de plaats van de plechtigheid. Hij brengt bij vertrek de eregroet bij het vaandel.

s. Nadat de beëdigingsautoriteit uit zicht is verdwenen, laat de paradedcommandant de vaandelwacht uittreden en vervolgens de zojuist beëdigde militairen afmarcheren onder leiding van de begeleidingsfunctionaris.

t. De paradedcommandant bedankt de niet-ingedeelde militairen en genodigden en nodigt hen uit voor het vervolg van het programma.

u. Nadat de niet-ingedeelden en genodigden uit het zicht zijn verdwenen, stelt de paradedcommandant de eenheden ter beschikking van hun respectievelijke commandanten.

3.4.7 Overige bijzonderheden

a. Indien tijdens de plechtigheid meer dan één vaandel is ingedeeld, wordt tijdens het in- en uittreden van de verschillende vaandel dragers de houding gecommandeerd en worden de geweren 'OVER' genomen.

b. Indien alleen militairen beneden de rang van tweede luitenant (via een MB) worden beëdigd, blijft de voorgeschreven ceremonie m.b.t. het *openen* en *sluiten van de ban* achterwege.

c. Bij de KM, de KLu en bij enkele regimenten treedt de vaandel drager uit zonder dat de vaandelwacht zich verplaatst. Daartoe wordt de vaandelwacht in de opstelling van de eenheden recht tegenover de beëdigingsautoriteit geplaatst.

d. Militairen van de KM worden beëdigd met ontbloot hoofd. Ook de beëdigingsautoriteit draagt geen hoofddekseel. De pet of muts wordt direct vóór het afleggen van de eed afgegeven en vóór het intreden weer aangereikt en opgezet. De beëdigingsautoriteit houdt zijn hoofddekseel onder de linkerarm. Voor militairen die uit geloofsovertuiging het hoofd bedekt wensen te houden; hierbij wordt het hoofddekseel van het uniform gedragen.

3.4.8 De beëdiging voor het front van de bereden eenheid met ingedeelde standaard

Deze ceremonie geschiedt conform het gestelde in 3.4.5 met dien verstande, dat er voor de bereden beëdigingsautoriteit geen spreekgestoelte nodig is en dat de onderdelen d, h, k en l als volgt moeten worden gelezen:

d. De standaardwacht exerceert naar haar opstelling circa twee paardlengten (vijf meter) rechts dwars naast de beëdigingsautoriteit, aansluitend meldt de begeleidingsofficier de te beëdiggen militairen bij de beëdigingsautoriteit en stelt zich vervolgens weer rechts naast de te beëdiggen militairen op.

h. De beëdigingsautoriteit laat de standaarddrager uittreden en zich op één paardlengte voor de standaardwacht opstellen.

k. De officier, belast met de begeleiding van de te beëdiggen militairen, laat beurtelings de te beëdiggen militairen uittreden en zich opstellen schuin tegenover de standaard en de beëdigingsautoriteit.

l. De beëdigingsautoriteit geeft aanwijzingen m.b.t. het heffen van de rechterhand en laat iedere te beëdiggen militair conform § 6 van dit hoofdstuk de eed of belofte afleggen.

3.4.9 Beëdiging bij de KMar

- a. De militair wordt in beginsel beëdigd op het Opleidingscentrum KMar, aan het einde van de initiële opleiding die met goed gevolg dient te zijn afgerond.
- b. Indien de te beëdigende KMar-militair voor zijn initiële opleiding bij de KMar afkomstig is van een ander krijgsmachtdeel en daar reeds beëdigd is, of reeds is beëdigd als militair bij de KMar, zal hij niet opnieuw worden beëdigd als opsporingsambtenaar. Wel zal hij zijn ingedeeld / opgesteld staan bij de te beëdigende militairen.
- c. De beëdiging vindt plaats door een hoofdofficier van de KMar op de standaard van de KMar.
- d. De wijze van beëdiging geschiedt zoals vermeld in § 3.4.5.

3.5 De commando-overdracht

3.5.1 Algemeen

- a. Commando-overdrachten vinden plaats wanneer de commandant van een tot de krijgsmacht behorende organisatie-eenheid wordt afgelost. Bij (hoofd-)directies, afdelingen, 'divisies', 'commando's', diensten c.q. dienstcentra en ambtelijke organisatiedelen (m.a.w. als het geen militaire eenheden betreft) vinden geen 'commando-overdrachten' maar 'functie-overdrachten' plaats, ook niet als een militair aan het hoofd staat. De CDS kan aanvullende richtlijnen geven.
- b. De overdracht van het commando over een eenheid van compagnies- of squadrongrootte vindt voor het front van die eenheid plaats op de eigen appèlplaats in de vorm van een buitengewoon (ongewapend)appèl. In dit hoofdstuk wordt uitgegaan van een gewapend appèl. De overdracht van het commando van een hogere of samengestelde eenheid vindt met militair ceremonieel plaats voor het front van de aangetreden eenheid. Bij de overdracht van het commando bepaalt de aftredende commandant welke eenheden en deputaties van de onder zijn bevel staande eenheden bij het ceremonieel van de commando-overdracht aanwezig zullen zijn.
- c. Commando-overdrachten bij de KM vinden plaats tijdens een 'Alle Hens' of 'Grote Parade' zoals beschreven in [3.13.3](#).

3.5.2 Opstelling

De eenheden, niet-ingedeelde militairen en genodigden staan opgesteld zoals aangegeven in [3.2](#).

3.5.3 Uitvoering

3.5.3.1 *Commando-overdracht van een vaandelvoerend commandant:*

- 1°. de deelnemende eenheden, vaandelwacht (ingetreden cf [3.8.2](#)), niet-ingedeelde militairen en genodigden staan onder commando van een paradecommandant. Het verloop van de plechtigheid is cf [3.2.3](#) en verder.;
- 2°. de aftredende en aantredende commandant begeven zich gezamenlijk en naast elkaar naar de plaats van de plechtigheid, waarbij de aftredende commandant rechts loopt;
- 3°. Het eerbewijs (incl. eventueel eresignaal) en het melden worden uitgevoerd zoals in [3.2](#) voorgeschreven;
- 4°. nadat de paradecommandant de aangetreden eenheid heeft gemeld, begint de ceremoniële inspectie of ceremoniële begroeting, waarbij de aftredende commandant links loopt, de aantredende commandant in het midden en de paradecommandant rechts; de inspectie wordt uitgevoerd zoals in 3.3 voorgeschreven maar zonder uitnodiging aan hiërarchieke commandanten om te volgen;
- 5°. de aftredende en aantredende commandant stellen zich na de inspectie, respectievelijk rechts en links, twee meter naast en één meter achter het spreekgestoelte op;
- 6°. indien de benoeming per KB is afgekondigd, wordt de procedure van het *openen en sluiten van de ban*, zoals bepaald in [3.10](#), gevolgd. Een speaker of de officieradjutant leest de tekst van het KB voor;

- 7°. de paradedcommandant commandeert: OP DE PLAATS - RUST, waarna de aftredende commandant plaats neemt achter de microfoon, zijn toespraak houdt en vervolgens terugkeert naar zijn oorspronkelijke plaats;
- 8°. de paradedcommandant commandeert GEEFT – ACHT, OVER - GEWEER en VAANDELWACHT - VOOR, waarna de vaandelwacht in zijn geheel ongeveer 10 meter vóór en in front van beide commandanten opstelt; de vaandeldrager staat daarbij recht tegenover de aftredende commandant;
- 9°. de paradedcommandant commandeert: VAANDELDRAGER – VOOR waarna de vaandeldrager beide commandanten benadert en het vaandel overhandigt aan de aftredende commandant; hierbij is het vaandel diagonaal voor de borst, linkerhand boven, rechterhand onder. De vaandeldrager stapt achterwaarts;
- 10°. de aftredende commandant maakt linksom en vervolgens één verkorte pas voorwaarts (staat nu voor de microfoon op de kathedr); de aantredende commandant maakt tegelijkertijd rechtsom, waarna de aftredende commandant met het vaandel in de handen tot zijn opvolger spreekt: “hierbij draag ik u het commando van / over (NAAM EENHEID) over.”
en overhandigt het vaandel aan de aantredende commandant, die vervolgens voor de microfoon het commando aanvaardt met de woorden:
”Hiermee aanvaard ik het commando van / over (NAAM EENHEID)”;
- 11°. de aftredende en aantredende commandant maken rechtsom respectievelijk linksom, de vaandeldrager maakt enkele passen zijwaarts (volgt het vaandel) zodat hij voor de aantredende commandant staat, de vaandeldrager stapt voorwaarts tot armlengte op voor de aantredende commandant, en neemt het vaandel weer in ontvangst;
- 12°. de paradedcommandant commandeert: VAANDELDRAGER - INTREDEN en vervolgens VAANDELWACHT INTREDEN. Nadat de vaandelwacht is ingetreden: ZET AF – GEWEER en OP DE PLAATS - RUST;
- 13°. de aantredende commandant houdt nu een korte toespraak; na het einde van zijn toespraak verzoekt hij het *Wilhelmus* ten gehore te laten brengen;
- 14°. de paradedcommandant commandeert: GEEFT - ACHT, PRESENTEERT - GEWEER en MUZIEK - WILHELMUS; nadat het *Wilhelmus* is gespeeld, vervolgt hij met de commando's: ZET AF - GEWEER en: OP DE PLAATS - RUST;
- 15°. de aantredende commandant verzoekt nu de paradedcommandant de eenheid af te melden; indien een defilé plaatsvindt, vindt het afmelden niet plaats, maar wordt de ceremonie vervolgd zoals weergegeven in [3.3](#)
- 16°. de paradedcommandant: commandeert: GEEFT - ACHT en: IN DEN ARM /OVER - GEWEER en meldt de eenheid af bij de aantredende commandant;
- 17°. de aantredende en aftredende commandant verlaten nu de plaats van de plechtigheid, waarbij de aantredende commandant rechts loopt. Zij brengen bij vertrek het eerbewijs aan het vaandel cf de procedure bij aankomst;
- 18°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en vervolgt de plechtigheid met het uittreden van de vaandelwacht zoals weergegeven in [3.8.3](#) waarna hij de niet ingedeelde militairen en genodigden bedankt voor hun aanwezigheid en uitnodigt voor de receptie; de eenheid is vervolgens ter beschikking van hun respectievelijke commandanten.
- 19°. Indien de omstandigheden dat noodzakelijk of mogelijk maken kan bij stap 8° ook allen de vaandeldrager voorwaarts komen. De rest van de vaandelwacht blijft dan op zijn plaats in de linie.

3.5.3.2 Commando-overdracht met een bereden standaardwacht.

In beginsel wordt het ceremonieel gevolgd overeenkomstig het gestelde hierboven, met de nodige aanpassingen daar waar nodig. Zo is het mogelijk dat enkel de standaardwacht bereden is en de standaard van de bereden standaarddrager aan een andere drager wordt overhandigd ten behoeven van de daadwerkelijke overdracht.

3.5.3.3 Commando-overdracht van een niet-vaandelvoerend commandant:

- 1°. in beginsel wordt het ceremonieel gevolgd als hierboven beschreven;
- 2°. een vaandelwacht kan, na toestemming van C-OPCO, deel uitmaken van de opstelling van de eenheid, maar kan in de symboliek bij de commando-overdracht geen functie vervullen; het ceremonieel van in- en uittreden van de vaandelwacht dient wel, zoals beschreven in [3.9.2](#) en [3.9.3](#) plaats te vinden;

3°. de symbolische handeling van de overdracht kan desgewenst plaatsvinden met een tot de eenheid behorende korpsvlag, onderdeelsvlag of fanion¹⁵, hier verder als vlag van de eenheid aangegeven, onder voorwaarde dat:

(a) geen vaandalexercitie wordt toegepast of buitenmodel traditionele tenuen en bewapening wordt gedragen;

(b) de vlag van de eenheid niet op de voor een vaandel bestemde plaats in de opstelling wordt ingedeeld;

(c) aan de vlag van de eenheid geen eerbewijzen worden gebracht;

4°. Het verloop ten opzichte van de ceremonie hierboven bij § 3, onderdeel a, ziet er dan als volgt uit:

(a) § 3, onderdeel a, onder 1° tot en met 7°: ongewijzigd;

(b) § 3, onderdeel a, onder 8°, wordt: de paradedcommandant commandeert: GEEFT - ACHT en: VLAG VAN DE EENHEID - UITTREDEN, waarna de vlag van de eenheid opmarcheert tot op één meter van de aftredende commandant, waarbij de vlaggendrager recht tegenover de aftredende commandant staat en hem de onderdeelsvlag overhandigt (zie hoofdstuk 3, § 14, onderdeel e);

(c) § 3, onderdeel a, onder 9°, wordt nu gevolgd met dien verstande, dat in plaats van vaandel nu vlag van de eenheid dient te worden gelezen en voor vaandeldrager: vlaggendrager;

(d) § 3, onderdeel a, onder 10°, ongewijzigd;

(e) § 3, onderdeel a, onder 11°, wordt nu gevolgd met dien verstande, dat de vlag van de eenheid aan de nog aanwezige vlaggendrager wordt overhandigt;

(f) § 3, onderdeel a, onder 12°, wordt: de paradedcommandant commandeert: VLAG VAN DE EENHEID - INTREDEN en nadat de vlag van de eenheid zijn plaats heeft ingenomen: OP DE PLAATS - RUST;

(g) § 3, onderdeel a, onder 13° tot en met 19°: ongewijzigd.

3.5.4 Overige bepalingen.

1°. indien tijdens de ceremonie geen symbolische handeling met een vaandel of vlag plaatsvindt, wordt volstaan met een stevige handdruk en vervallen alle bevelen en handelingen die zijn gerelateerd aan het vaandel of de vlag van de eenheid;

2°. de overdrachtsformule voor de microfoon luidt dan: ".....(rang) (naam), ik draag u over, het commando van / over (naam eenheid); de aantredende commandant aanvaardt het commando voor de microfoon met de woorden: "Hiermee aanvaard ik het commando van / over (naam eenheid)";

3°. een commando-overdracht kan worden uitgebreid met aanvullend (op traditie gebaseerd en na goedkeuring van de protocolofficier van het krijgsmachtdeel) ceremonieel om op onderdeelseigen wijze afscheid te nemen van de aftredende commandant.

4°. een boven de commandant van de eenheid gestelde autoriteit kan de wens te kennen geven om te spreken. Hij kan bijvoorbeeld de vertrekkende commandant dank zeggen. Die toespraak vindt dan plaats vóór die van de vertrekkende commandant.

3.6 De uitreiking van onderscheidingen

3.6.1 Algemeen

a. Het uitreiken van onderscheidingen aan vindt in beginsel plaats voor het front van een ongewapende, aangetreden eenheid. Indien de onderscheiding niet voor het front van een eenheid wordt uitgereikt, vindt de ceremonie in een daartoe passende lokaliteit plaats.

b. Indien een onderscheiding, anders dan genoemd in 3.6.2 tot en met 3.6.5, wordt toegekend, zal separaat worden vastgesteld hoe de procedure van de uitreiking zal verlopen.

c. De uitreiking van onderscheidingen aan grote groepen militairen tegelijk, meestal een herinneringsmedaille vindt plaats tijdens een zogenaamde *medal-parade* op of in een geschikte lokaliteit.

d. Militairen die een onderscheiding ontvangen, dragen tijdens een officiële uitreiking geen

¹⁵ Alleen bij KL, KLu en KMar.

andere onderscheidingen. De autoriteit die de onderscheiding uitreikt, laat de te decoreren militair uittreden en zich opstellen op ongeveer tien passen vóór en in front van hem. Bij uitreiking aan verscheidene militairen, wordt in volgorde van (ouderdom in) rang opgesteld en neemt men individueel de houding aan tijdens het uitreiken van de onderscheiding. Indien de onderscheiding als een verrassing komt voor de decorandus dient een regeling getroffen te worden zodat de onderscheidingen die hij reeds draagt zo snel mogelijk worden verwijderd. Wanneer de militair een cijfer uitgereikt krijgt of een tweede gesp mag hij zijn modelonderscheidingen wel dragen. Het cijfer en/of de gesp krijgt hij dan (in het doosje) in de hand aangereikt.

3.6.2 Ordeteken van de Militaire Willems-Orde

De uitreiking van een ordeteken van de Militaire Willems-Orde geschiedt overeenkomstig de desbetreffende bepalingen in de Herziene Wet op de Militaire Willems-Orde van 30 april 1815 en in het Reglement op de Militaire Willems-Orde. De algemeen geldende beginselen van militair ceremonieel zoals in dit voorschrift blijven echter onverkort van kracht. De met de uitreiking belaste autoriteit zal voor het te volgen ceremonieel overleg plegen met het Kapittel van de Militaire Willems-Orde en zich daartoe in verbinding stellen met de Kanselier der Nederlandse Orden te Den Haag.

3.6.3 Koninklijke onderscheidingen

- a. De uitreiking van een koninklijke onderscheiding aan een actief dienende militair of burgermedewerker geschiedt in beginsel door de Minister (of door de Staatssecretaris) van Defensie op het Ministerie van Defensie.
- b. De uitreiking van een koninklijke onderscheiding aan een militair buiten dienst gebeurt zoals in onderdeel a omschreven, mits niet langer dan 1 jaar b.d.

3.6.4 Onderscheidingsteken voor langdurige en trouwe dienst voor vrijwillig dienende militairen beneden de rang van tweede luitenant / luitenant ter zee der 3e klasse

De uitreiking van deze onderscheiding geschiedt in beginsel:

- a. in brons: door de eigen commandant;
 - b. in zilver en goud: door de naasthogere commandant, bij de KM door de eigen commandant.
- De commandant overlegt in alle gevallen met de te onderscheiden militair omtrent zijn voorkeur m.b.t. de locatie van de uitreiking, de uit te nodigen gasten en eventueel een andere uitreikende autoriteit.

3.6.5 Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier

De uitreiking van deze onderscheiding vindt (niet voor het front van een aangetreden eenheid) plaats op 6 december of de eerstvolgende werkdag na deze datum, volgens richtlijnen door C-OPCO of commandant/directeur Defensieonderdeel te stellen. Indien betrokkene niet in staat is aanwezig te zijn vindt de uitreiking door zijn eigen commandant plaats zo spoedig mogelijk na 6 december.

3.6.6 Onderscheiding aan een vaandelvoerende eenheid

a. Bij het hechten van een dapperheidsonderscheiding aan een vaandel, staat de eenheid gewapend opgesteld zoals aangegeven in [3.2](#), treedt een aangewezen hoofdofficier op als paradedcommandant en is de vaandelwacht reeds ingetreden.

b. De autoriteit (tevens parade-inspecteur) die de onderscheiding zal aanhechten, arriveert samen met zijn officier-adjutant en de vaandelvoerend commandant. De officier-adjutant is in het bezit van de onderscheiding.

c. Na aankomst van de autoriteit en de vaandelvoerend commandant, begint de ceremonie met de verschuldigde eerbewijzen aan de autoriteit, meldt de paradedcommandant de aangetreden eenheid en vindt de ceremoniële inspectie of begroeting plaats.

d. Nadat de autoriteit en de vaandelvoerend commandant bij het kathedr zijn gearriveerd, wordt het ceremonieel vervolgd:

- 1°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en weer over nemen, vaandelwacht treedt uit; neemt opstelling in op ongeveer tien passen vóór en met het front naar de kathedr; de eenheid staat daarbij in de houding;
- 2°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en commandeert de eenheid in de rusthouding.
- 3°. de autoriteit houdt een toespraak.
- 4°. vervolgens laat de paradedcommandant de eenheid de houding aannemen, de wapens presenteren en *de ban openen*, waarna de officier-adjutant van de autoriteit het KB voorleest; nadat het KB is voorgelezen laat de paradedcommandant *de ban sluiten* en de wapens afzetten en de geweren over nemen;
- 5°. de vaandeldrager treedt uit tot ongeveer drie passen vóór het kathedr en overhandigt aldaar het vaandel aan de vaandelvoerend commandant; deze maakt rechtsomkeert en plaatst het vaandel met de stok of stang vóór en tegen de punt van zijn rechtervoet; de vaandeldrager treedt weer in bij de vaandelwacht;
- 4°. de officier-adjutant overhandigt nu de onderscheiding aan de autoriteit, die zich vervolgens naar het vaandel begeeft, terwijl de vaandelvoerend commandant het vaandel optilt en zoveel naar voren laat overhellen (zonder te neigen tot horizontaal) als voor de autoriteit nodig is om de onderscheiding aan het vaandel te hechten; de onderscheiding wordt nu door de autoriteit aan de vaandelstok bevestigd;
- 5°. de vaandelvoerend commandant plaatst het vaandel, met de stok vóór en tegen de punt van zijn rechtervoet, waarbij de vaandelstok iets naar voren helt;
- 6°. de vaandeldrager treedt uit, de vaandelvoerend commandant vervolgt met het overhandigen van het vaandel aan de vaandeldrager, waarna deze (nu met vaandel en bevestigde onderscheiding) bij de vaandelwacht intreedt; de vaandelvoerend commandant stelt zich weer op naast de autoriteit;
- 7°. de paradedcommandant laat de wapens afzetten en vervolgens presenteren, en laat het *Wilhelmus* ten gehore brengen; aansluitend laat de paradedcommandant de wapens afzetten, over nemen en de vaandelwacht intreden, waarbij de vaandelwacht langs het front van de eenheid marcheert;
- 8°. de paradedcommandant meldt de autoriteit het einde van de plechtigheid (overeenkomstig eerbewijs zoals bepaald in [hoofdstuk 4](#)), waarna de autoriteit en de vaandelvoerend commandant de plaats van de plechtigheid verlaten. Zij brengen bij vertrek het eerbewijs aan het vaandel.

e. De vaandelwacht treedt volgens de daartoe bekende procedures uit, waarna de eenheid ter beschikking is van de respectievelijke commandanten.

f. Bovenstaande ceremonie kan met een bereden standaardwacht op overeenkomstige wijze worden uitgevoerd.

3.6.7 Uitreiking voor het front van een aangetreden eenheid

a. De hier beschreven ceremonie geldt voor de uitreiking van (een) belangrijke onderscheiding(en) voor het front van een aangetreden eenheid, niet zijnde een buitengewoon appèl / Alle Hens of een *medal-parade*. De uitreiking geschiedt in beginsel door de eigen of naasthogere commandant.

b. De eenheid, niet-ingedeelden en genodigden staan opgesteld zoals aangegeven in [3.2](#), terwijl vlag- of opperofficieren, de parade-inspecteur en de genodigde autoriteiten zijn verwelkomd met de verschuldigde eerbewijzen en eresignalen zoals aangegeven in [hoofdstuk 4](#).

c. Aan een eventueel ingedeelde vaandelwacht is geen specifieke taak toegedacht. Het in- en uittreden van de vaandelwacht wordt uitgevoerd, zoals aangegeven in [3.8.2](#).

d. De ceremoniële begroeting of ceremoniële inspectie door de autoriteit die de onderscheiding uitreikt, geschiedt zoals voorgeschreven.

e. De paradedcommandant commandeert vervolgens: OP DE PLAATS - RUST.

f. De autoriteit houdt nu een korte toespraak; de gedecoreerde staat daarbij in de houding.

g. Indien de onderscheiding per KB is afgekondigd, wordt de procedure van het openen en sluiten van de ban, zoals bepaald in [3.10](#), gevolgd. In geval een MB ten grondslag ligt aan de uitreiking, wordt de houding gecombineerd.

h. De onderscheiding wordt boven de linkerborstzak of overeenkomstige hoogte opgespeld¹⁶ dan wel, afhankelijk van de soort onderscheiding, omgehangen, of aangereikt. De autoriteit feliciteert de zojuist gedecoreerde.

i. De autoriteit keert terug naar zijn plaats bij de kathedr, waarna de paradedoandant: OP DE PLAATS - RUST oommandeert.

j. Ter afsluiting van de uitreiking van een onderscheiding kan het *Wilhelmus* ten gehore worden gebracht.

k. De autoriteit verzoekt de paradedoandant om de aangetreden eenheid af te melden. De paradedoandant oommandeert vervolgens: GEEFT - ACHT, (en het overeenkomstig eerbewijs zoals bepaald in [hoofdstuk 4](#)) en meldt de aangetreden eenheid vervolgens af bij de autoriteit.

l. Nadat de autoriteit uit zicht van de aangetreden eenheid is verdwenen, laat de paradedoandant de groet beëindigen en de eenheden de rusthouding aannemen. Hij bedankt vervolgens de aanwezige niet-ingedeelde militairen en genodigden voor hun aanwezigheid en geeft aan dat de zojuist gedecoreerde(n) kan / kunnen worden gefeliciteerd tijdens de receptie.

m. De eenheid is nu ter beschikking van de respectievelijke oommandanten.

3.6.8 Uitreiking van een onderscheiding zonder aangetreden eenheid

a. Tijdig vóór aanvang van de plechtigheid verzamelen de militairen, de genodigden en de eventuele deputaties zich in de lokaliteit waar de uitreiking plaatsvindt. Zij stellen zich zo mogelijk op in een carré met één open zijde.

b. Nadat het KB of de MB door de officieradjutant van de autoriteit is voorgelezen, vindt de uitreiking van de onderscheiding plaats.

c. De militairen nemen de houding aan bij nadering van de autoriteit die de onderscheiding zal uitreiken. De te decoreren militair staat in beginsel opgesteld ongeveer vier passen vóór de kathedr met het gezicht naar de autoriteit. Indien verscheidene militairen worden gedecoreerd, stellen zij zich op naar ouderdom in rang.

d. Hierna nemen de militairen de rusthouding aan, waarna de autoriteit een korte toespraak houdt.

e. De onderscheiding wordt boven de linkerborstzak of overeenkomstige hoogte opgespeld¹⁷ dan wel, afhankelijk van de soort onderscheiding, omgehangen, of aangereikt. De autoriteit feliciteert de zojuist gedecoreerde.

f. Na een afsluitend woord geeft de autoriteit gelegenheid tot feliciteren.

3.6.9 De medal-parade

a. Onder een *medal-parade* wordt verstaan de ceremonie van een uitreiking van onderscheidingen aan grote groepen militairen tegelijk.

¹⁶ Overweeg het gebruik van een medaille-haakje.

¹⁷ Bij voorkeur aan een medaille-haakje.

b. De te decoreren eenheden zijn ongewapend.

c. De eenheid staat opgesteld zoals aangegeven in [3.2](#), de uitzendvlag (indien van toepassing) staat ingetreden. Desgewenst kan een vaandelwacht deelnemen aan de ceremonie.

d. De wijze van opstellen kan desgewenst geschieden door de eenheden één voor één de plaats van de ceremonie te laten betreden om te worden voorgesteld.

e. Als paradecommandant treedt de commandant van de uitgezonden eenheid op.

f. Nadat de opstelling is voltooid, begeven de niet-ingedeelde militairen beneden de rang van commandeur/brigadegeneraal/commodore en de genodigde burgerautoriteiten zich naar de hun toegewezen plaats zoals beschreven in [3.2.4](#).

g. De aankomst van de niet ingedeelde vlag- en/of opperofficieren en de parade-inspecteur vindt plaats zoals in [3.2.4](#) bepaald.

Na de ceremoniële inspectie verloopt de medal-parade als volgt:

- parade-inspecteur houdt een toespraak en treedt na afloop van die toespraak naar linksachter uit;
- paradecommandant GEEFT - ACHT;
- officieradjutant leest het MB voor;
- paradecommandant laat de als eerste te decoreren militairen (bijvoorbeeld alle aanwezige ondercommandanten) uittreden. Deze stellen zich op ter hoogte van de paradecommandant.
- paradecommandant commandeert aansluitend: OP DE PLAATS - RUST;
- parade-inspecteur begeeft zich naar de ter hoogte van de parade-commandant opgestelde militairen en speldt hen, inclusief de paradecommandant, persoonlijk de onderscheiding op en keert terug naar zijn plaats bij het kathedr;
- paradecommandant commandeert aan de links en/of rechts van hem opgestelde militairen: INTREDEN;
- zojuist gedecoreerden begeleiden de VIPS (militaire en civiele autoriteiten die de uitreiking verrichten) naar de nog te decoreren personen;
- muziek brengt muziek ten gehore tot allen gedecoreerd zijn;
- parade-inspecteur verzoekt het Wilhelmus ten gehore te laten brengen;
- paradecommandant commandeert achtereenvolgens: GEEFT - ACHT, BRENGT ERE - GROET en: MUZIEK - WILHELMUS en na afloop hiervan: IN DE HOUDING - STAAT en: OP DE PLAATS - RUST;
- parade-inspecteur verzoekt de paradecommandant om de aangetreden eenheid af te melden;
- paradecommandant GEEFT - ACHT en het eerbewijs, zoals bepaald in hoofdstuk 4 begeeft zich naar de parade-inspecteur en meldt de aangetreden eenheid af;
- parade-inspecteur verlaat samen met de andere autoriteiten en zijn officieradjutant de plaats van de plechtigheid;
- paradecommandant OP DE PLAATS - RUST, op het moment dat de parade-inspecteur uit het zicht van de aangetreden eenheid is verdwenen;
- de eenheid is nu ter beschikking voor een aansluitende activiteit of is ter beschikking van de paradecommandant.

h. Alleen van toepassing, indien aan de uitzendvlag(en) een vlaggenband(en) word(en) gehangen:

- paradecommandant medaille-uitreiking gereed: laat de uitzendvlag(en) uittreden;
- paradecommandant UITZENDVLAG(GEN)* - UITTREDEN;
- vlaggendrager(s) begeeft zich met de uitzendvlag(en) zonder begeleiding
- naar de commandant(en), overhandigt hem(hen) de uitzendvlag(en) en gaat(n) weer terug naar zijn(hun) plaats.

- commandant(en) begeeft zich met de uitzendvlag naar de paradedcommandant en stelt zich op, plaatst uitzendvlag met de stok vóór en tegen de punt van zijn rechtersvoet, gezicht naar de parade-inspecteur;
- Paradedcommandant maakt vervolgens passen naar links en stelt zich naast de commandant(en) op; front naar de open zijde van het carré;
- parade-inspecteur begeeft zich naar de uitzendvlag en bevestigt de vlaggenband zoals bedoeld in [5.1.15.f](#), aan de uitzendvlag, waarbij de commandant de vlaggenstok zover naar voren laat hellen(zonder te neigen) als nodig is voor het vastmaken van de vlaggenband;
- de parade-inspecteur keert daarna terug naar zijn plaats;
- paradedcommandant UITZENDVLAGE(GEN) – INTREDEN;
- commandant(en) begeeft zich met uitzendvlag naar zijn plaats terug vlaggendrager meldt zich wederom bij zijn commandant en neemt de uitzendvlag weer in ontvangst; neemt met vlag weer zijn plaats in;
- paradedcommandant na het intreden: OP DE PLAATS - RUST;
- parade-inspecteur verzoekt het Wilhelmus ten gehore te laten brengen;
- paradedcommandant commandeert achtereenvolgens: GEEFT - ACHT,
- BRENGT ERE - GROET en: MUZIEK - WILHELMUS en na afloop hiervan: IN DE HOUDING - STAAT en: OP DE PLAATS - RUST;
- parade-inspecteur verzoekt de paradedcommandant om de aangetreden eenheid af te melden;
- paradedcommandant GEEFT - ACHT en het eerbewijs, zoals bepaald in hoofdstuk 4, begeeft zich naar de parade-inspecteur en meldt de aangetreden eenheid af;
- parade-inspecteur verlaat samen met de andere autoriteiten en zijn officieradjutant de plaats van de plechtigheid;
- paradedcommandant OP DE PLAATS - RUST, op het moment dat de parade-inspecteur uit het zicht van de aangetreden eenheid is verdwenen; de eenheid is nu ter beschikking
- voor een aansluitende activiteit of is ter beschikking van de paradedcommandant.

3.6.10 Uitreiking van een onderscheiding die postuum is toegekend

Indien een onderscheiding postuum is toegekend, wordt in overleg met de sectie Bedrijfsmaatschappelijk Werk (BMW) en de nabestaanden van betrokkene bepaald, hoe en aan wie de bij de onderscheiding behorende medaille zal worden overhandigd.

3.7 De herdenking

3.7.1 De Nationale Herdenking

a. De Nationale Herdenking wordt jaarlijks op 4 mei te Amsterdam gehouden, waarbij door CDS en de C-OPCO's namens de Nederlandse strijdkrachten een krans wordt gelegd. Tevens worden eenheden van de krijgsmacht alsmede een muziekkorps ingedeeld.

b. Bij de Nationale Herdenking worden alle militairen en burgers van het Koninkrijk der Nederlanden herdacht, die sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog tot op heden, wanneer of waar ook ter wereld, in het belang van het koninkrijk of tijdens vredesmissies van internationale organisaties zijn gevallen dan wel door oorlogshandelingen of terreur zijn omgekomen.

c. De Nationale Herdenking begint met een herdenkingsdienst en bestaat verder uit een korte toespraak, een kranslegging door Z.M. de Koning en H.M. de Koningin, het signaal *taptoe infanterie*, twee minuten stilte gevolgd door het spelen van het *Wilhelmus*, een kranslegging en een defilé van aanwezigen langs het monument.

3.7.2 Overige herdenkingen

a. De krijgsmachtdelen herdenken separaat elk jaar op verschillende data en tijdstippen hun eigen gevallen, waarbij de plechtigheid op hoofdlijnen analoog aan de Nationale Herdenking te Amsterdam verloopt.

b. Op verschillende andere data in het jaar vinden andere herdenkingen plaats. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen herdenkingen die door en vanwege een onderdeel van de krijgsmacht worden georganiseerd en herdenkingen die door een civiele organisatie worden georganiseerd en waaraan militairen en militaire eenheden deelnemen. De eerstgenoemde herdenkingen verlopen geheel volgens de richtlijnen uit dit voorschrift. In het tweede geval passen de deelnemende eenheden zich zo veel mogelijk aan het door de organisatie voorgeschreven protocol aan. Door tijdige afstemming zorgt de aangewezen militaire leidinggevende dat de deelname van de militairen zo veel mogelijk volgens de richtlijnen uit dit voorschrift plaatsvindt. Bij twijfel raadpleegt hij de protocolofficier van zijn defensieonderdeel.

c. Militairen die tijdens de deelname aan deze specifieke vredesmissies van internationale organisaties zijn gevallen worden in beginsel herdacht onmiddellijk voorafgaande aan de betreffende medalparade.

d. Indien een herdenking aanvangt met een officiële aankomst, geschiedt de aankomst van de parade-inspecteur zoals vermeld in [3.2.4](#), waarbij uitsluitend de parade-inspecteur eerbewijzen ontvangt.

3.7.3 Programma van een herdenking

Het programma van een herdenking wordt door veel factoren beïnvloedt. Hieronder wordt een model aangegeven dat als basis kan dienen voor de organisatie van een herdenking waarbij elementen kunnen worden weggelaten. De programmaonderdelen laten zich meestal niet in een andere volgorde plaatsen.

Het verloop van een herdenkingsplechtigheid kan er als volgt uitzien:

a. een bijeenkomst van bezinning, meestal in een daartoe bestemde ruimte;

b. een stille tocht naar de eigenlijke plaats van herdenking;

c. een buitengewone vlaggenparade waarbij de ceremonie zoals beschreven in [3.10](#) wordt gevolgd met dien verstande dat de vlag halfstok wordt gehesen en het *Wilhelmus* en/of de *Vaandelmars* niet wordt gespeeld; de buitengewone vlaggenparade kan reeds hebben plaatsgevonden, voordat de genodigden arriveren; in dat geval blijven de wachtcommandant (of de aangewezen functionaris), de vlaggenhijzers en de muzikant na het vlag halfstok hijsen ter plaatse;

- d. een kort woord van welkom, het voorlezen van een gedicht, een overdenking, een in memoriam;
- e. een dodenappèl;
- f. de eerste officiële kranslegging door de hoogst aanwezige autoriteit;
- g. De officier belast met de leiding laat eenieder de houding aannemen, commandeert de eregroet, laat het signaal *taptoe* spelen gevolgd door één minuut stilte; de periode van stilte wordt gevolgd door het signaal *voorwaarts* en/of het *Wilhelmus* waarna hij de eregroet laat beëindigen en eenieder in de rusthouding zet
- h. een kranslegging cf 3.7.5, waarbij een eventueel aanwezig muziekkorps koralen speelt;
- i. het defilé van aanwezigen langs het monument of de graven, gecombineerd met een bloemenhulde.

3.7.4 Overige bijzonderheden

- a. Tijdens de officiële herdenkingen op 4 mei worden steeds twee minuten stilte in acht genomen. Bij andere herdenkingen wordt in beginsel volstaan met één minuut stilte. Op Curaçao, Aruba en Sint Maarten van 18.00 - 18.02. Elders op de wereld op een geschikt moment (in de vooravond) van 4 mei.
- b. Het halfstok vlaggen op 4 mei is beperkt tot de tijdsperiode van 18.00 uur tot zonsondergang. Op plaatsen waar geen herdenking plaatsvindt, blijft de vlag eveneens halfstok hangen tot zonsondergang.
- c. De eregroet wordt gebracht
 - tijdens het halfstok hijsen van de vlag
 - tijdens het spelen van het *Wilhelmus* en de één/twee minuten stilte
 - tijdens de signalen *taptoe*, *voorwaarts* en
 - tijdens een officiële periode van stilte.
- d. Een ingedeeld vaandel kan deel uitmaken van de plechtigheid. Het in- en uittreden van de vaandelwacht geschiedt zoals aangegeven in [3.9.2](#).
- e. Bij een monument of graven kunnen militairen een dodenwacht betrekken.

3.7.5 Kranslegging (algemeen)

- a. De krans wordt aan de kransleggers uitgereikt door een of twee kransdragers. Een krans met een kleinere diameter dan 80 cm wordt door één persoon gelegd, vanaf 80 cm door twee personen.
- b. Loop vanaf de u toegewezen plaats tot aan de plaats van aanreiking in rustige pas op de dragers toe.
- c. Neem de krans met beide handen in het midden aan en indien met tweeën: ieder aan een zijachterkant, met de buitenste arm boven en de binnenste arm onder.
- d. Na het aannemen wachten tot de dragers weg zijn, daarna in rustige pas naar de plaats van handeling lopen en de krans plaatsen / hangen zoals vooraf geïnstrueerd / bepaald (gebaseerd op de plaatselijke omstandigheden). Voor overige (detail)handelingen en bijzonderheden wordt u verwezen naar desbetreffende order dan wel de aanwijzingen en instructies van de plaatselijke organisatie. Buiten Nederland komt het voor dat het daadwerkelijk leggen van de krans door de kransdragers geschiedt, en dat de autoriteit alleen de linten schikt.
- e. Schik de linten, zodat de tekst leesbaar is.

f. Maak (beiden) drie passen achterwaarts en blijf drie seconden staan. Burgers met licht gebogen hoofd. Houdt hierbij de handen gestrekt langs het lichaam, nooit handen gevouwen of op de rug. Militairen brengen drie tellen de eregroet.

g. Maak rechtsomkeert en neem de u toegewezen plaats weer in of volg de aanwijzingen op.

h. De krans. Hieronder volgen richtlijnen voor de vormgeving van de krans.

- Doorsnede van de krans is tussen de 80 cm en 90 cm.
- De krans is gemaakt van groen blad.
- De krans kan opgemaakt worden als ajourmodel (bloemen zijn dan door de krans zelf verwerkt) of in een opmaak met een witte¹⁸ bloementoef in een niet te zware top. De onderkant van de krans dient vrij te zijn voor de linten.
- De krans is voorzien van twee linten; een beginnend lint (loopt links mee met de boog van de krans) en een afsluitend lint (loopt rechts mee met de boog van de krans).
- De linten lopen onder de krans nog ca. 15 cm door.
- De kleurvolgorde van elk eerste lint is van links naar rechts “rood-wit-blauw”. De kleurvolgorde van elk afsluitend lint is van links naar rechts “blauw-wit-rood”.
- Op het eerste lint, dient in zwarte dan wel zilveren rechte blokletters de tekst Ministerie van Defensie/ De Nederlandse Strijdkrachten/ Koninklijke Marine/ Koninklijke Landmacht/ Koninklijke Luchtmacht/ Koninklijke Marechaussee dan wel de naam van het betreffende Regiment, Korps of eenheid te worden aangebracht. De tekst wordt zo aangebracht dat de bovenkant van de letters in het rood van het lint staat en de onderkant in het blauw.
- Op de linten worden **geen** functiebenamingen gezet van betreffende autoriteiten die de krans leggen (dus bijvoorbeeld niet: ‘De Minister van Defensie’, ‘De Commandant der Strijdkrachten’, ‘De Defensieattaché’). Als er twee autoriteiten namens de organisaties die zij vertegenwoordigen één krans leggen (bijvoorbeeld de Minister van Defensie en de Commandant der Strijdkrachten), staat de naam van de hoogste instantie (in dit geval: Ministerie van Defensie) op het beginnende lint en de naam van de daaropvolgende instantie (De Nederlandse Strijdkrachten) op het afsluitende lint.
- De standaard opmaak en kleur geldt ongeacht eventuele wensen van nabestaanden voor wat betreft kleur en soort bloemen van de rouwstukken.

i. Bij kransleggingen door meerdere vertegenwoordigers van overheidsinstellingen en/of de krijgsmacht dient vooraf zeer nauwgezet af te worden gestemd. Als vuistregel geldt dat de hoogst geplaatste autoriteit een krans legt en de organisaties die onder hem ressorteren niet; legt de CDS een krans namens de Krijgsmacht dan legt een krijgsmachtdeel geen krans. De aard van de herdenking kan er toe leiden dat van bovenstaande wordt afgeweken; bij een herdenking van militaire luchtvaarders waarbij een Minister (niet zijnde MINDEF) aanwezig is kan men de Koninklijke Luchtmacht niet passeren. De Nationale Herdenking op de Dam op 4 mei is ook een goed voorbeeld: Z.M. de Koning en H.M. de Koningin leggen een krans, de minister-president met enkele ministers, maar ook de CDS en enkele commandanten van de krijgsmachtdelen.

3.7.6 Herdenking als onderdeel van een militaire plechtigheid

Indien tijdens een militaire plechtigheid (b.v. een *medal-parade*) een herdenking wenselijk is, kunnen daarvoor de volgende richtlijnen als basis dienen. Zie ook [3.6.9](#).

a. het voorlezen van een gedicht, overdenking, in memoriam of korte toespraak;

b. het signaal *taptoe*, gevolgd door één minuut stilte;

¹⁸ Bij Indische herdenkingen; kleurige, tropische bloemen.

- c. het signaal *voorwaarts*;
- d. tijdens de in onderdeel b en c genoemde activiteiten wordt brengen militairen de eregreet.

3.8 Het ceremonieel met het vaandel

3.8.1 Algemeen

a. Vaandels nemen een bijzondere positie in binnen de krijgsmacht. Van origine een verzamelpunt in de strijd zijn zij thans het symbool van saamhorigheid en trouw aan de vorst. Ceremonieel wordt hieraan inhoud gegeven door het vaandel als een van de laatste elementen, separaat en derhalve voor allen zichtbaar de paradeplaats te laten betreden. Plechtigheden kunnen lang duren en behelzen, zonder af te doen aan het voorgaande, meer dan het vaandel. Daarom dient te worden voorkomen, ter behoud van de waardigheid, dat het intreden onnodig lang in beslag neemt. Vooral bij het plannen van manoeuvres door (grote) vaandelgroepen moet men rekening houden met een zo kort mogelijke route met een minimaal aantal wendingen.

b. Indien tijdens een militaire plechtigheid uitsluitend de vaandelwacht / standaardwacht of groep gewapend is, worden de commando's door de paradedcommandant aan de gehele eenheid gegeven als zijnde gewapend.

c. De exercitie met het vaandel, door de vaandelwacht, en de door C-vaandelwacht te geven commando's vinden plaats zoals voorgeschreven in DP 20-20, Handboek exercitie voor de krijgsmacht, hoofdstuk 9.

d. Tijdens het deel van de plechtigheid waarbij de vaandelwacht intreedt tussen de reeds aangetreden troepen geeft de commandant vaandelwacht de benodigde orders voor de bewegingen en handelingen van de vaandelwacht. Tijdens het deel van de plechtigheid waarbij aan het vaandel een eerbewijs wordt gebracht door de eenheid herhaalt de commandant de door de paradedcommandant gegeven orders. Zodra de vaandelwacht is ingetreden volgt deze de commando's van de paradedcommandant zonder verdere tussenkomst van de commandant vaandelwacht.

3.8.2 Intreden van een vaandel en vaandelwacht

a. De vaandelwacht (zonder de vaandeldrager, zijn plaats blijft leeg) treedt aan op linie, op twee gelederen, en stelt zich op voor de ingang van het gebouw waar het vaandel (zo nodig tijdelijk) wordt bewaard met het front naar die ingang.

b. C-vaandelwacht zet de vaandelwacht: OP DE PLAATS - RUST, begeeft zich met de vaandeldrager naar het bureau van de vaandelvoerende commandant en meldt zich gereed voor het in ontvangst nemen van het vaandel.

c. De vaandeldrager haalt, in aanwezigheid van C-vaandelwacht, het vaandel op.

d. Op het moment dat de vaandeldrager met het vaandel in zicht komt, commandeert de oudste onderofficier in de vaandelwacht: VAANDELWACHT GEEFT - ACHT en: VAANDELWACHT PRESENTEERT – GEWEER, waarna de vaandeldrager zijn plaats in het voorste gelid inneemt, terwijl C-vaandelwacht zich rechts van het voorste gelid opstelt en het commando overneemt door het commando: VAANDELWACHT ZET AF - GEWEER.

Vanaf dit moment wordt het vaandel geacht 'te zijn ontplooid' en moeten de verschuldigde eerbewijzen aan het vaandel worden gebracht, ook door niet ingedeelde militairen (aangetreden of op de tribune gezeten).

Burgers: tijdens het passeren, in- en uittreden van een vaandel: opstaan en indien heren een hoofddekseel dragen, zetten zij dit af.

- e. C-vaandelwacht marcheert de vaandelwacht in over geweer af naar de plaats van de ceremonie om aldaar in te treden.
- f. Zodra het vaandel in het zicht komt van de opgestelde eenheden, commandeert de paradecommandant: GEEFT – ACHT en OVER - GEWEER
- g. C-vaandelwacht manoeuvreert de vaandelwacht op tien passen in front van de paradecommandant (front vaandelwacht: naar open zijde van het carré) meldt de vaandelwacht.¹⁹
- h. De paradecommandant commandeert: ZET AF – GEWEER.
C-vaandelwacht: VAANDELWACHT, ZET AF – GEWEER
Paradecommandant ; PRESENTEERT – GEWEER.
C-vaandelwacht VAANDELWACHT, PRESENTEERT - GEWEER.
- i. De paradecommandant geeft het ingedeelde muziekkorps opdracht de *vaandel-* of *standaardmars* te spelen, door aan te geven: MUZIEK - VAANDELMARS. Het muziekkorps speelt de *vaandel-* of *standaardmars*, gevolgd door de eerste vier maten van het *Wilhelmus*.
- j. De paradecommandant vervolgt met: ZET AF - GEWEER, C-vaandelwacht met: VAANDELWACHT, ZET AF – GEWEER.
- k. De paradecommandant geeft de aanwijzing ‘vaandelwacht intreden’, waarna de paradecommandant commandeert OVER – GEWEER, C-vaandelwacht commandeert: VAANDELWACHT OVER - GEWEER en vervolgens de vaandelwacht bij de opgestelde eenheden laat intreden.
- l. Nadat de vaandelwacht op de voor hem bestemde plaats is aangekomen laat C-vaandelwacht op het vaandel richten. De vaandelwacht is nu ingetreden en maakt deel uit van de eenheid, vanaf dat moment volgt de vaandelwacht alle commando's van de paradecommandant en commandeert de C-vaandelwacht niet meer zelf. De paradecommandant commandeert ZET AF - GEWEER en OP DE PLAATS – RUST.
- m. De geplande plechtigheid kan nu verder vervolgd worden.

3.8.3 Intreden van een standaard en een bereden standaardwacht

- a. De eenheid staat aangetreden in de houding gereed sabel tegenover de ingang van het gebouw waar de standaard (zo nodig tijdelijk) wordt bewaard. De eenheid treedt aan op linie, afhankelijk van de beschikbare ruimte op één gelid, op twee of op meer gelederen; de standaardwacht op twee gelederen midden, dwars voor de eenheid, de standaarddrager uitgetreden op één paardlengte vóór het eerste gelid van de standaardwacht.
- b. De standaardvoerend commandant, of bij verhindering van deze een daartoe aangewezen onderofficier, begeeft zich met de standaard naar buiten.
- c. Zodra de standaard in het zicht komt van de opgestelde eenheden, commandeert de paradecommandant: DRAAGT - SABEL en C-standaardwacht: STANDAARDWACHT DRAAGT - SABEL.
- d. De standaardvoerend commandant, dan wel de aangewezen onderofficier, stelt zich op vóór de standaarddrager.
- e. De paradecommandant commandeert vervolgens: PRESENTEERT - SABEL, C-standaardwacht: STANDAARDWACHT PRESENTEERT - SABEL.
- f. De paradecommandant geeft het ingedeelde muziekkorps, of muzikant, opdracht *de mars* te spelen, door het commando: MUZIEK - STANDAARDMARS. Het muziekkorps of de muzikant speelt *de mars*, gevolgd door de eerste vier maten van het *Wilhelmus*.

¹⁹ De cdt VW meldt zich bij de paradecommandant, dat is een hoofdofficier dus OVER-GEWEER blijven staan.

- g. De standaardvoerend commandant, dan wel de aangewezen onderofficier, overhandigt de standaard aan de standaarddrager, groet de standaard en marcheert af.
- h. De paradecommandant vervolgt met het commando: DRAAGT - SABEL, en C-standaardwacht met: STANDAARDWACHT DRAAGT - SABEL.
- i. De paradecommandant geeft het commando: STANDAARDWACHT - INTREDEN, en C-standaardwacht: STANDAARDWACHT - OPSLUITEN, waarop de standaardwacht de standaarddrager insluit en C-standaardwacht vervolgens de standaardwacht bij de opgestelde eenheden laat intreden.
- j. Nadat de standaardwacht op de voor hem bestemde plaats is aangekomen, commandeert de paradecommandant: GEREED - SABEL, en C-standaardwacht: STANDAARDWACHT GEREED - SABEL.
- k. De geplande plechtigheid kan nu aanvangen.
- l. Indien de eenheid zich niet bevindt in de nabijheid van het gebouw waar de standaard (tijdelijk) wordt bewaard, geschiedt het overreiken van de standaard aan de standaarddrager als volgt:
- 1°. de standaardwacht staat aangetreden in de houding gereed sabel tegenover de ingang van het gebouw waar de standaard (zo nodig tijdelijk) wordt bewaard, in linie op twee gelederen, de standaarddrager uitgetreden op één paardlengte vóór het eerste gelid van de standaardwacht;
 - 2°. de standaardvoerend commandant, of bij verhindering een daartoe aangewezen onderofficier, begeeft zich met de standaard naar buiten;
 - 3°. zodra de standaard in het zicht komt van de opgestelde eenheden, commandeert C-standaardwacht: STANDAARDWACHT DRAAGT - SABEL;
 - 4°. de standaardvoerend commandant, dan wel de aangewezen onderofficier, stelt zich op vóór de standaarddrager;
 - 5°. C-standaardwacht commandeert: STANDAARDWACHT PRESENTEERT - SABEL;
 - 6°. de standaardvoerend commandant, dan wel de aangewezen onderofficier, overhandigt de standaard aan de standaarddrager, groet de standaard en marcheert af;
 - 7°. C-standaardwacht vervolgt met het commando: STANDAARDWACHT DRAAGT - SABEL;
 - 8°. C-standaardwacht commandeert: STANDAARDWACHT - OPSLUITEN en marcheert vervolgens de standaardwacht af naar de plaats van de ceremonie; zodra de standaard in het zicht komt van de opgestelde eenheden, commandeert de paradecommandant: DRAAGT - SABEL dan wel: GEEFT - ACHT, afhankelijk van de bewapening van de eenheid;
 - 9°. C-standaardwacht manoeuvreert de standaardwacht op drie paardlengten (7,5 meter) in front van de paradecommandant en meldt de standaardwacht aangetreden. Het verdere verloop van de plechtigheid geschiedt overeenkomstig het gestelde in § 1 de onderdelen h, tot en met n van dit hoofdstuk.

3.8.4 Uittreden van een vaandel en vaandelwacht

Het uittreden van het vaandel, alsmede de terugkeer naar de plaats waar de vaandelwacht voor het eerst aantrad, geschiedt op de wijze zoals 3.8.2 is vermeld, echter in omgekeerde volgorde. Nadat C-vaandelwacht en de vaandeldrager het vaandel hebben teruggebracht, rukt de vaandelwacht in.

3.8.5 De uitreiking van een vaandel

- a. De eenheden staan opgesteld zoals is bepaald in [3.2](#).

- b. De vaandelwacht staat aangetreden met vaandeldrager, echter zonder vaandel.
- c. Twee onderofficieren staan aangetreden met het in het foedraal gehulde vaandel. Zij stellen zich op tegenover de eenheden aan de open zijde van het carré, op vijf passen schuin rechts van de plaats, die aangemerkt is als de plaats van waaruit Z.M. de Koning (of de autoriteit die namens hem) het vaandel zal uitreiken. De aanstaand vaandelvoerend commandant is opgesteld rechts naast het kathedr.
- d. Na aankomst van Z.M. de Koning begint de ceremonie met het brengen van het eerbewijs met eresignaal, meldt de paradedcommandant de aangetreden eenheden aan de parade-inspecteur (Z.M. de Koning) en vindt de ceremoniële inspectie plaats.
- e. Nadat Z.M. de Koning zijn plaats bij het kathedr heeft ingenomen, wordt het ceremonieel vervolgd met een toespraak door Z.M. de Koning nadat de paradedcommandant de eenheden in de rusthouding heeft gecommandeerd. Indien door derden namens Z.M. de Koning een vaandel wordt uitgereikt, dient voorafgaand aan het voorlezen van het KB de ban te worden geopend en na afloop te worden gesloten.
- 1°. Na de toespraak vindt het opmarcheren van de vaandelwacht plaats; deze neemt via de kortste weg de opstelling in op circa tien passen in front van de paradedcommandant (de eenheden staan daarbij in de houding met de geweren overgenomen); vóór de overhandiging ontdoen beide onderofficieren het vaandel van het foedraal;
- 2°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en vervolgens presenteren;
- 3°. zodra de vaandelwacht staat opgesteld, neemt de vaandelvoerend commandant die het vaandel gaat ontvangen positie in drie passen vóór, tegenover Z.M. de Koning;
- 4°. één van de onderofficieren overhandigt het vaandel aan Z.M. de Koning; de onderofficier die het vaandel overreikt aan Z.M. de Koning doet dit met het vaandel diagonaal voor de borst, linkerhand boven, rechterhand onder, zodat Z.M. de Koning het vaandel kan aannemen met zijn rechterhand boven en linkerhand onder; zodra Z.M. de Koning het vaandel ontvangen heeft, maakt de onderofficier twee passen naar rechts en marcheert af; bij de eerste zijwaartse pas maakt de vaandelvoerend commandant drie verkorte passen voorwaarts;
- 5°. Z.M. de Koning overhandigt het vaandel aan de vaandelvoerend commandant, die het vaandel met ontblote handen overneemt;
- 6°. de vaandelvoerend commandant plaatst vervolgens het vaandel met de stok op de grond vóór en tegen de punt van zijn rechtervoet, waarbij de vaandelstok enigszins voorover helt;
- 7°. dan treedt de vaandeldrager uit, vervolgt de vaandelvoerend commandant met het overhandigen van het vaandel aan de vaandeldrager, waarna de vaandeldrager (nu met vaandel) drie passen achterwaarts maakt alvorens rechtsomkeert te maken en in de vaandelwacht intreedt;
- 9°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en opnieuw presenteren, waarna het *Wilhelmus* wordt gespeeld; aansluitend laat de paradedcommandant de vaandelwacht zijn plaats weer innemen, waarbij de vaandelwacht langs het front van de eenheden marcheert. C-vaandelwacht laat daartoe de vaandel wacht eerste de wapens afzetten en dan overnemen. Eenmaal op zijn plaats laat C-vaandelwacht de wapens afzetten en vervolgens presenteren.;
- 10°. de paradedcommandant meldt Z.M. de Koning het einde van de plechtigheid, waarna Z.M. de Koning, na het eerbewijs met eresignaal, de plaats van de plechtigheid verlaat; de paradedcommandant commandeert: ZET AF - GEWEER, zodra Z.M. de Koning uit het zicht is van de aangetreden eenheden.

f. De vaandelwacht treedt vervolgens uit zoals voorgeschreven, waarna de eenheden ter beschikking zijn.

g. De uitreiking van een standaard van een eenheid met een bereden standaardwacht geschiedt op vergelijkbare, enigszins aangepaste, wijze.

3.8.6 De vervanging van een vaandel

a. De vervanging van een vaandel vanwege slijtage, geschiedt in principe zonder enig ceremonieel.

b. In bijzondere omstandigheden, waarbij enig ceremonieel gewenst is, dient vooraf toestemming van de C-OPCO te worden verkregen en wordt het betreffende ceremonieel vastgesteld door de protocolofficier van dat OPCO.

3.8.7 Het innemen van een vaandel

a. De eenheden staan opgesteld zoals bepaald is in 3.2.

b. De vaandelwacht is op de voorgeschreven wijze ingetreden.

c. Twee onderofficieren staan aangetreden op vijf passen schuin rechts van de plaats, die is aangemerkt als de plaats van waaruit de autoriteit het vaandel zal innemen.

d. Na aankomst van de autoriteit begint de ceremonie met het eerbewijs, meldt de paradedecommandant de aangetreden eenheden aan de parade-inspecteur en vindt de ceremoniële inspectie of begroeting plaats.

e. Nadat de autoriteit zijn plaats bij het kathedr heeft ingenomen, wordt het ceremonieel vervolgd:

1°. de paradedecommandant laat de geweren afzetten en de eenheid de rusthouding aannemen hierna houdt de autoriteit zijn toespraak; de paradedecommandant laat de geweren presenteren, *de ban openen*, het KB voorlezen (door de officieradjutant van de autoriteit), vervolgens *de ban sluiten* en de geweren afzetten en vervolgens wederom presenteren;

2°. de vaandelwacht zet de geweren af, neemt ze over, treedt uit en marcheert langs de opgestelde eenheden naar een opstelling circa tien passen in front van de paradedecommandant;

3°. zodra de vaandelwacht haar plaats heeft ingenomen laat C-vaandelwacht de vaandelwacht de geweren presenteren. De paradedecommandant laat vervolgens het geheel de geweren afzetten.

4°. de vaandeldrager treedt uit en overhandigt aansluitend het vaandel aan de paradedecommandant, die het vaandel met ontblote handen aanneemt;

5°. de paradedecommandant overhandigt het vaandel aan de autoriteit, terwijl op datzelfde moment één van beide onderofficieren zich bij de autoriteit opstelt;

6°. de autoriteit draagt vervolgens het vaandel over aan de onderofficier, die terug gaat naar zijn oorspronkelijke plaats van opstelling en plaatst het vaandel met de stok op de grond, vóór en tegen de punt van zijn rechtersvoet, waarbij de vaandelstok iets naar voren helt; de vaandelwacht (zonder vaandel) treedt weer in;

7°. de eenheid wordt door de paradedecommandant in de houding gecommandeerd, de geweren worden gepresenteerd, waarna het *Wilhelmus* ten gehore wordt gebracht;

8°. nadat het *Wilhelmus* is beëindigd en de geweren weer zijn afgezet, wordt het vaandel door beide onderofficieren om de vaandelstok gerold en wordt de vaandelstok gebroken (uit elkaar geschroefd); vervolgens verlaten beide onderofficieren naast elkaar de plaats van de ceremonie langs de kortste

weg, met ieder een deel van het vaandel en de vaandelstok; de eenheid staat tijdens deze afmars in de houding;

9°. nadat beide onderofficieren uit het zicht van de aangetreden eenheid zijn, meldt de paradedcommandant de eenheid af bij de autoriteit, die vervolgens de plaats van de plechtigheid verlaat.

f. De eenheid is nu ter beschikking van de paradedcommandant.

g. Aangezien de vaandelwacht nu zonder vaandel marcheert, vindt de ceremonie van het uittreden niet meer plaats en voeren deze geen vaandeleexercitie meer uit.

h. Het innemen van een standaard van een eenheid met een bereden standaardwacht vindt op enigszins aangepaste wijze plaats.

3.8.8 Het hechten van een cravate aan een vaandel

a. De eenheid staat opgesteld zoals aangegeven in [3.2](#); als paradedcommandant treedt een daartoe aangewezen hoofdofficier op.

b. De vaandelwacht is reeds op de voorgeschreven wijze ingetreden; vijf passen schuin rechts achter het katheders staat een onderofficier die de cravate meevoert.

c. De autoriteit arriveert samen met de vaandelvoerend commandant.

d. Na aankomst van de autoriteit en de vaandelvoerend commandant, begint de ceremonie met het eerbetoon uit hoofdstuk 4, meldt de paradedcommandant de aangetreden eenheid aan de autoriteit / parade-inspecteur en vindt de ceremoniële inspectie plaats.

e. Nadat de autoriteit en de vaandelvoerend commandant bij het katheders zijn gearriveerd, wordt het ceremonieel vervolgd. De vaandelvoerend commandant neemt plaats rechts naast het katheders:
1°. de eenheid wordt in de rusthouding gecommandeerd door de paradedcommandant; hierna houdt de autoriteit een toespraak;

2°. vervolgens laat de paradedcommandant de geweren presenteren en *de ban openen* waarna de officier-adjutant van de autoriteit het KB voorleest; nadat het KB is voorgelezen, laat de paradedcommandant *de ban sluiten* en de geweren afzetten. Indien het hechten van een cravate aan een vaandel door Z.M. de Koning geschiedt wordt het KB niet voorgelezen;

3°. De paradedcommandant laat de geweren over nemen, de vaandelwacht treedt uit; neemt via de kortste weg de opstelling in op circa tien passen vóór het katheders;

4°. de vaandeldrager treedt uit tot ongeveer drie passen vóór het katheders en overhandigt daar het vaandel aan de vaandelvoerend commandant; deze maakt rechtsomkeert met het vaandel en plaatst het vaandel vóór en tegen de punt van zijn rechtersvoet;

5°. de onderofficier die de cravate meevoert, overhandigt nu de cravate aan de autoriteit, die zich vervolgens naar het vaandel begeeft, terwijl de vaandelvoerend commandant het vaandel met beide handen optilt en zoveel naar voren laat overhellen (zonder daadwerkelijk te neigen) als voor de autoriteit nodig is om de cravate aan het vaandel te hechten; de cravate wordt nu door de autoriteit aan de vaandelstok bevestigd;

6°. de vaandelvoerend commandant plaatst het vaandel wederom vóór en tegen de punt van zijn rechtersvoet, waarbij de vaandelstok iets naar voren helt;

7°. de vaandelvoerend commandant vervolgt met het overhandigen van het vaandel aan de vaandeldrager, waarna deze (nu met vaandel en aangehechte cravate) in de vaandelwacht intreedt; de vaandelvoerend commandant stelt zich weer op naast de autoriteit;

8°. de paradedcommandant laat de geweren afzetten en vervolgens presenteren, waarna het *Wilhelmus* wordt gespeeld; aansluitend laat de paradedcommandant de geweren afzetten, overnemen, en de vaandelwacht intreden, waarbij de vaandelwacht langs het front van de eenheid marcheert;

9°. de paradedcommandant meldt de eenheid af aan de autoriteit / parade-inspecteur, waarna de autoriteit en de vaandelvoerend commandant de plaats van de plechtigheid verlaten.

f. De vaandelwacht treedt op de voorgeschreven wijze uit, waarna de eenheid ter beschikking is.

g. Het hechten van een cravate aan een standaard van een eenheid met een bereden standaardwacht vindt op enigszins aangepaste wijze plaats

3.8.9 Het hechten van een onderscheiding aan een vaandel.

Voor het protocol zie [3.6.7.](#)

3.9 Het ceremonieel bij het hijsen en neerhalen van de vlag en de vlaggenparade

3.9.1 Het hijsen van de Nederlandse vlag (KL, KLu en KMar).

- a. De wachtcommandant of de aangewezen burgerfunctionaris wijst voor het hijsen van de bij voorkeur twee vlaggenhijsers aan die vervolgens door hem op de hoogte worden gebracht van hun taak.
- c. Vijf minuten vóór het tijdstip van het hijsen van de vlag blaast de muzikant (indien ingedeeld) het signaal *bij de vlag* en treden de vlaggenhijsers (en de muzikant) buiten aan. Eén van de vlaggenhijsers draagt de vlag opgevouwen op de horizontaal gestrekte onderarmen; zijn bovenarmen blijven tegen het lichaam gedrukt.
- d. De wachtcommandant marcheert met de vlaggenhijsers (en de muzikant) naar de vlaggenmast, laat aldaar halt houden en stelt de vlaggenhijsers in de nabijheid van en met het front naar de vlaggenmast op in de rusthouding. Door één van de vlaggenhijsers wordt de vlaggenlijn losgemaakt, en de vlag aangeslagen.
- e. Het tijdstip voor het hijsen van de vlag wordt aangegeven door het signaal *geeft acht* of, indien geen (bel)signaal kan worden gegeven, op aanwijzing van de wachtcommandant. Onmiddellijk hierna volgen de commando's: GEEFT - ACHT, BRENGT ERE - GROET en: VLAG - HIJSEN, waarna één van de vlaggenhijsers de vlag langzaam en statig hijst totdat deze geheel (in top) is gehesen. De vlaggenlijn wordt tijdens het hijsen door de tweede vlaggenhijsers gespannen gehouden, terwijl de vlag de grond niet mag raken.
- f. De muzikant speelt tijdens het hijsen van de vlag het signaal *Wilhelmus*.
- g. Tijdens het hijsen van de vlag brengen de eventueel aangetreden eenheden (front naar de vlag) en de wachtcommandant de eregroet. Militaire en civiele passanten houden halt en maken front, militairen brengen de eregroet. Militaire bestuurders van een voertuig stappen daartoe eerst uit of af. In geval de vlaggenmast zich in de directe nabijheid van de poort bevindt, wordt de poort gesloten voor de duur van het hijsen van de vlag.
- h. Zodra de vlag is gehesen volgt een belsignaal, het signaal *doorgaan* of het commando: VLAG - GEREED waarna de eregroet wordt beëindigd en de vlaggenlijn wordt vastgeknoopt.
- i. Vervolgens marcheert de wachtcommandant met de vlaggenhijsers (en de muzikant) terug naar het wachtgebouw.
- j. Het Wilhelmus, als Nederlandse hymne, gespeeld door een muziekkorps of muzikant, duurt ± 50 seconden. Om de vlag langzaam en statig te hijsen en neer te halen, dient dit in ± 20 seconden te gebeuren.
- k. Voorafgaand aan het hijsen van de vlag mogen in de onmiddellijke nabijheid geen andere vlaggen zijn of worden gehesen. De Nederlandse vlag dient als eerste gehesen te worden of gelijktijdig met andere vlaggen. Voor meer bijzonderheden zie [hoofdstuk 5: Vlaggen](#).

3.9.2 Het neerhalen van de Nederlandse vlag (KL, KLu en KMar).

- a. De wachtcommandant of de aangewezen burgerfunctionaris wijst voor het neerhalen van de vlag twee vlaggenhijsers aan, die vervolgens door hem op de hoogte worden gebracht van hun taak.
- b. Vijf minuten vóór het tijdstip van het neerhalen van de vlag, blaast de muzikant (indien ingedeeld) blaast het signaal *bij de vlag* en marcheert de wachtcommandant met de twee vlaggenhijsers (en de muzikant) naar de vlaggenmast, laat aldaar halt houden en stelt de vlaggenhijsers in de nabijheid van en met het front naar de vlag op in de rusthouding. Door één van de vlaggenhijsers wordt de vlaggenlijn losgemaakt.
- c. Het tijdstip voor het neerhalen van de vlag wordt aangegeven door de muzikant met het signaal *geeft acht* of, indien geen (bel)signaal kan worden gegeven, op aanwijzing van de

wachtcommandant. Onmiddellijk hierna volgen de commando's: GEEFT - ACHT, BRENGT ERE-GROET en: VLAG - NEERHALEN, waarna één van de vlaggenhijzers de vlag langzaam en statig neerhaalt. De vlaggenlijn wordt tijdens het neerhalen door de tweede vlaggenhijzer gespannen gehouden, terwijl de vlag de grond niet mag raken.

d. De muzikant speelt tijdens het neerhalen van de vlag het *Wilhelmus*.

e. Tijdens het neerhalen van de vlag brengen de eventueel aangetreden eenheden (front naar de vlag) en de wachtcommandant de eregroet.

f. Zodra de vlag is neergehaald, volgt een belsein, wordt het signaal *doorgaan* of het commando: VLAG - GEREED gegeven, waarna de eregroet wordt beëindigd en de vlaggenlijn wordt vastgeknoopt.

g. Nadat de vlaggenlijn is vastgeknoopt, vouwen de vlaggenhijzers de vlag op zoals omschreven in [5.1.8](#). Eén van de vlaggenhijzers legt de gevouwen vlag op de horizontaal gestrekte onderarmen (bovenarmen tegen het lichaam gedrukt) van de andere vlaggenhijzer, waarna de wachtcommandant met de vlaggenhijzers (en de muzikant) terugkeren naar het wachtgebouw.

h. De Nederlandse vlag dient als laatste, of gelijktijdig met andere vlaggen te worden neergehaald. Voor meer bijzonderheden zie [hoofdstuk 5: Vlaggen](#).

3.9.3 De vlaggenparade (KL, KLu, KMar)

a. Algemeen:

1°. ter gelegenheid van bijzondere gelegenheden en op nationale feestdagen kan een (buitengewone) vlaggenparade plaatsvinden; in beginsel vindt de vlaggenparade plaats op een militair complex; desgevraagd kan een C-OPCO toestaan dat een vlaggenparade buiten een militair complex wordt gehouden;

2°. in beginsel bestaat een vlaggenparade uit het met ceremonieel en muzikaal eerbetoon hijsen van de vlag.

b. Deelnemers en opstelling:

1°. de aangewezen eenheidscommandant is verantwoordelijk voor het vaststellen van de ceremonie; hij kan daartoe gebruikmaken van het bepaalde in [3.3](#);

2°. de deelnemende eenheden, niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden staan in beginsel opgesteld zoals is aangegeven in [3.2](#);

3°. de deelnemende eenheden dienen zodanig te zijn opgesteld, dat elke aanwezige het hijsen van de vlag kan waarnemen;

4°. een wachtcommandant, twee vlaggenhijzers en een muzikant of muziekkorps maken deel uit van het ceremonieel.

c. Uitvoering:

1°. commandanten van deelnemende eenheden melden zich bij de paradecommandant;

2°. achtereenvolgens worden nu de volgende commando's of signalen gegeven en handelingen verricht:

- muzikant blaast het signaal *bij de vlag*;
- wachtcommandant marcheert met twee vlaggenhijzers en een muzikant naar de vlaggenmast en laat de vlag aanslaan;
- muzikant blaast signaal *geeft acht*;
- paradecommandant BRENGT ERE - GROET;
- wachtcommandant VLAG - HIJSEN;
- (muzikant)muziekkorps speelt tijdens het hijsen van de vlag het *Wilhelmus*;
- muzikant blaast het signaal *doorgaan* zodra de vlag is gehesen;
- paradecommandant IN DE HOUDING - STAAT en: OP DE PLAATS - RUST, de parade- of onderdeelcommandant houdt vervolgens een korte toespraak om de aanleiding tot de vlaggenparade te memoreren;

- paradecommandant GEEFT - ACHT;
- wachtcommandant marcheert af met de vlaggenhijzers en muzikant;
- paradecommandant EENHEDEN TER BESCHIKKING, de paradecommandant nodigt (indien bedoeld) niet-ingedeelde militairen en burgergenodigden uit voor een receptie;
- muziekkorps speelt tijdens de afmars van de eenheden muziek;

3°. indien wordt bepaald dat bij aanvang van de vlaggenparade de vlaggenhijzers en de muzikant reeds bij de vlaggenmast staan opgesteld, worden de onderstaande commando's of signalen gegeven en handelingen verricht:

- wachtcommandant marcheert met twee vlaggenhijzers en een muzikant
- naar de vlaggenmast en laat de vlag aanslaan, ruim voordat de genodigden hun opstelling innemen;
- paradecommandant GEEFT - ACHT en: BRENGT ERE - GROET;
- wachtcommandant VLAG - HIJSEN;
- (muzikant) muziekkorps speelt tijdens het hijsen van de vlag het *Wilhelmus*;
- muzikant blaast het signaal *doorgaan*, zodra de vlag is gehesen;
- paradecommandant IN DE HOUDING - STAAT en: OP DE PLAATS - RUST,
- de parade- of onderdeelcommandant houdt vervolgens een korte toespraak om de aanleiding tot de vlaggenparade te memoreren;
- de ceremonie kan nu worden afgesloten zoals vermeld onder 2°; naar keuze kan het afmarcheren van de vlaggenwacht ook geschieden nadat alle betrokkenen en genodigden de plaats van de plechtigheid hebben verlaten;

4°. indien bij de vlaggenparade geen eenheden zijn ingedeeld, dient een militair als commandant te worden aangewezen die in plaats van de paradecommandant zorg draagt voor een verloop als onder 2° en 3° is aangegeven.

3.9.4 De vlaggenparade bij de KM

De uitvoering van een vlaggenparade bij de KM is zowel aan boord van schepen als bij inrichtingen aan wal als volgt.

1°. aan boord van een oorlogsschip dat op een rede of in een haven ligt alsmede bij een inrichting der zeemacht, wordt op werkdagen om 09.00 uur en op zondagen en op dagen waarop de dienst is als op zondag om 09.30 uur de vlag gehesen op de wijze zoals hierna aangegeven onder (a) tot en met (h); indien er op een buitenlandse rede of in een buitenlandse haven evenwel oorlogsschepen in de nabijheid liggen, die behoren tot het land waar de rede of de haven ligt, wordt het tijdstip van het hijsen van de vlag aangepast aan de regels zoals vastgesteld voor die schepen:

(a) bij het hijsen van de vlag zijn aanwezig de officier van de wacht, de chef der equipage of de hoofddienst en in principe twee ongegraderde schepelingen bij de vlag; de eerste officier, muzikant of muziekkorps en gewapende wacht zijn alleen bij bijzondere gelegenheden aanwezig;

(b) bij vlaggenparade laat de officier van de wacht tijdig voor het tijdstip van het hijsen van de vlag het signaal *appèl voor de wachtparade* geven, waarop de gewapende wacht en de muziek (indien ingedeeld) aantreden en de schepelingen die hiervoor zijn aangewezen, zich naar de vlaggenstok begeven om de vlag gereed te maken om te worden gehesen; daarop inspecteert hij de gewapende wacht en de muziek, met dien verstande evenwel dat, indien de muziek onder commando staat van een officier, het wordt geïnspecteerd door de eerste officier; indien de gewapende wacht niet zal aantreden, begeven zich de schepelingen die hiervoor zijn aangewezen op het signaal *appèl voor de wachtparade* op de hoorn of het signaal *bij de vlag* op de bootsmansfluit naar de vlaggenstok en maken zij de vlag gereed om te worden gehesen;

(c) vijf minuten voor de vlaggenparade wordt het signaal *bij de vlag* gegeven. Twee minuten voor het tijdstip van het hijsen van de vlag laat de officier van de wacht het signaal *gewapend appèl* geven, waarop de commandant van de gewapende wacht die wacht het geweer in over geweer laat nemen of indien de ruimte dat niet toelaat, het geweer bij de voet laat nemen; de muziek neemt de houding aan;

(d) één minuut voor het tijdstip van het hijsen van de vlag laat de officier van de wacht het

signaal *stil* geven of hij commandeert: STILTE AAN DEK, FRONT MAKEN NAAR DE VLAG; alle militairen die zich aan dek van het oorlogsschip of op het terrein van de inrichting der zeemacht dan wel in de omgeving van het schip of de inrichting bevinden, maken op dat signaal of die order front naar de vlag; de commandant van de gewapende wacht geeft, indien die wacht het geweer in over geweer heeft, het commando: ZET AF - GEWEER, daarna volgt het waarschuwingscommando: PRESENTEERT;

(e) op het tijdstip van het hijsen van de vlag geeft de officier van de wacht het commando: VLAG - HIJSEN, waarna de commandant van de gewapende wacht terstond het uitvoeringscommando: GEWEER geeft; de gewapende wacht presenteert het geweer, de muziek speelt de *vaandelmars* en alle andere militairen, hiervoor bedoeld onder (d), met uitzondering van de muzikanten, brengen de eregroet; wanneer de *vaandelmars* niet kan worden gespeeld wordt het commando VLAG - HIJSEN gefloten; dat signaal wordt aangehouden zolang het hijsen van de vlag duurt; PRESENTEERT - GEWEER wordt pas beëindigd na het einde van de muziek, bedoeld onder (f);

(f) zodra de vlag is gehesen, speelt de muziek het *Wilhelmus*; indien er buitenlandse oorlogsschepen in de nabijheid liggen, worden daarna de verschillende *buitenlandse volksliederen* gespeeld in alfabetische volgorde van de Franse benaming der betrokken landen; zijn veel naties vertegenwoordigd, dan kan worden volstaan met het spelen van de volksliederen van de beide naties, waarvan oorlogsschepen het dichtst bij liggen; in het buitenland wordt na het *Wilhelmus* steeds eerst het volkslied gespeeld van de natie tot wiens gebied de rede of de haven behoort, eventueel gevolgd door andere volksliederen overeenkomstig het voorgaande;

(g) na afloop van de muziek laat de officier van de wacht het signaal *doorgaan* blazen of fluiten, waarop de militairen, bedoeld onder (d), doorgaan met hun werk en de gewapende wacht in over geweer of, indien de ruimte dat niet toelaat, het geweer bij de voet neemt; na het signaal *doorgaan* worden de gasten bij de vlag door de officier van de wacht bedankt;

(h) vervolgens laat de officier van de wacht het signaal *aftrap* geven, waarop de gewapende wacht afmarcheert; daarna geeft hij de dirigent opdracht om te spelen; de dirigent laat de muziek de houding aannemen en een twee- of drietal marsen spelen; zodra de muziek is uitgespeeld, bedankt de officier van de wacht de dirigent waarna deze de muziek afmarcheert;

(i) bij indienststelling van een oorlogsschip wordt de vlag eveneens gehesen op de wijze zoals hiervoor aangegeven onder (a) tot en met (h);

2°. de vlag wordt aan boord van een oorlogsschip, dat op een rede of in een haven ligt, alsmede bij een inrichting der zeemacht, neergehaald bij zonsondergang op de wijze zoals hieronder is aangegeven:

(a) bij het neerhalen van de vlag zijn aanwezig de officier van de wacht, de chef der equipage of de hoofddienst en twee (één) gast(en) bij de vlag; de muziek en de gewapende wacht zijn alleen bij bijzondere gelegenheden aanwezig; de officier van de wacht commandeert het neerhalen van de vlag;

(b) de officier van de wacht laat tijdig tevoren het signaal *appèl voor de wachtparade* geven, waarop de gewapende wacht aantreedt en de schepelingen die hiervoor zijn aangewezen, zich naar de vlaggenstok begeven om de vlag gereed te maken om te worden neergehaald; indien de gewapende wacht niet zal aantreden, wordt het signaal *bij de vlag* gefloten, waarop bedoelde schepelingen zich naar de vlag begeven;

(c) indien de gewapende wacht aanwezig is, laat de officier van de wacht twee minuten voor het tijdstip van zonsondergang het signaal *gewapend appèl* geven, waarop de commandant van de gewapende wacht OVER - GEWEER commandeert of, indien de ruimte dat niet toelaat, het geweer bij de voet laat nemen;

(d) één minuut voor het tijdstip van neerhalen van de vlag laat hij het signaal *stil* geven of hij commandeert: STILTE AAN DEK, FRONT MAKEN NAAR DE VLAG; alle militairen die zich aan dek van het oorlogsschip of op het terrein van de inrichting der zeemacht dan wel in de omgeving van het

schip of de inrichting bevinden, maken op dat signaal of commando front naar de vlag; de commandant van de gewapende wacht geeft, indien die wacht het geweer in over geweer heeft, het commando: ZET AF - GEWEER; daarna volgt het waarschuwingscommando: PRESENTEERT;

(e) op het tijdstip van neerhalen van de vlag geeft de officier van de wacht het commando: VLAG - NEERHALEN, waarna de commandant van de gewapende wacht terstond het uitvoeringscommando: GEWEER geeft; de gewapende wacht presenteert het geweer, de muziek speelt de *vaandelmars* en alle andere militairen, bedoeld onder (d), brengen de eregroet; indien de *vaandelmars* niet kan worden gespeeld, wordt *vlag neerhalen* gefloten; het signaal wordt aangehouden zolang het neerhalen van de vlag duurt; presenteert geweer wordt pas beëindigd na het einde van de muziek, bedoeld onder e;

(f) nadat de vlag is neergehaald, laat de officier van de wacht het signaal *doorgaan* blazen of fluiten, waarop het front, gemaakt door de militairen der zeemacht zoals bedoeld onder (d), wordt beëindigd; op het signaal *aftrap* tenslotte marcheert de gewapende wacht af;

(g) bij uit dienst stellen van een oorlogsschip wordt de vlag eveneens neergehaald op de wijze, hiervoor aangegeven onder (a) tot en met (f);

3.9.5 Het halfstok hijsen van de vlag.

a. Het halfstok vlaggen gebeurt met de Koninkrijksvlag, bij de KM wordt dan ook steeds de geus halfstok gevoerd. De wimpel en alle overige vlaggen worden daarbij niet gehesen.

b. De uitvoering van het bijbehorende ceremonieel is als hierboven beschreven, met dien verstande dat de vlag eerst in top wordt gehesen en vervolgens langzaam neergehaald totdat het midden van de vlag op de helft van de vlaggenmast is gekomen, waarna de vlaggenlijn wordt vastgemaakt.

c. Bij het neerhalen van een halfstok gehesen vlag, wordt deze eerst in top gehesen en vervolgens langzaam neergehaald.

d. Er wordt geen Wilhelmus of enig ander volkslied gespeeld.

3.10 De ban

3.10.1 Algemeen

a. Onder 'de ban' wordt verstaan: de tijdsperiode waarin op plechtige wijze voor het front van de eenheid namens Z.M. de Koning een bekendmaking wordt gedaan. In beginsel gaat het hier om een Koninklijk Besluit (KB) dat tijdens een ceremonie wordt voorgelezen.

Indien Z.M. de Koning aanwezig is bij een ceremonie waaraan een KB ten grondslag ligt, wordt het KB in beginsel niet voorgelezen; Z.M. de Koning is op dat moment in het midden van de troepen en verwoordt in feite het KB door het gebaar van het uitreiken met de daarbij door hem te uiten woorden en toespraak.

In dit hoofdstuk wordt uitgegaan van de afwezigheid van Z.M. de Koning.

b. Bij de ceremonie dient minimaal een trompettist, hoornblazer of tamboer te zijn ingedeeld.

c. Het begin van de ban wordt aangegeven met het signaal: *openen van de ban* en het einde van de ban met het signaal *sluiten van de ban*.

d. Tussen het *openen* en *sluiten van de ban* mogen geen andere dan Koninklijke Besluiten worden voorgelezen en blijft het spelen van muziek achterwege.

e. Indien m.b.t. de ceremonie nog een officiële bekendmaking moet worden gedaan (bijvoorbeeld het voorlezen van een MB), wordt eerst *de ban gesloten* en worden de geweren afgezet, alvorens de bekendmaking wordt voorgelezen.

f. Militairen die niet bij de ceremonie zijn betrokken, maar zich op een zodanige afstand van de plaats van de ceremonie ophouden dat zij de ceremonie kunnen zien, houden halt en maken front naar de plaats van de plechtigheid en brengen dezelfde eerbewijzen als de opgestelde eenheden.

g. Verbonden aan het protocol van de ban, wordt aan het slot van de plechtigheid het *Wilhelmus* gespeeld. Zie daartoe steeds het verloop van de in deze publicatie behandelde plechtigheden.

3.11.2 Uitvoering

Achtereenvolgens worden de volgende commando's gegeven:

- paradecommandant GEEFT - ACHT;
- PRESENTEERT - GEWEER;
- MUZIEK - OPEN DE BAN;
- muzikant blaast of slaat het signaal *openen van de ban*;
- officier-adjutant begeeft zich naar het kathedr, leest het betrokken KB voor en neemt vervolgens zijn oorspronkelijke plaats weer in;
- paradecommandant MUZIEK - SLUIT DE BAN;
- muzikant blaast of slaat het signaal *sluiten van de ban*;
- paradecommandant ZET AF - GEWEER en: OP DE PLAATS - RUST.

3.11 Het ceremonieel na overlijden

3.11.1 Algemeen

In geval van een overlijden staat de overledene centraal in het ceremonieel dat wordt toegepast bij condoleance of rouwbeklag (dodenwacht) en de uitvaartplechtigheid. Dit sluit aan bij de ontwikkelingen in de maatschappij, waarbij mede door de veelzijdigheid van de samenleving het ceremonieel rond overlijden een diverser en persoonlijker karakter heeft gekregen. Dit dient ook centraal te staan bij het contact met de nabestaanden tijdens het overleg over de militaire invulling van het ceremonieel. De wensen van de overledene en de nabestaanden staan voorop, waarbij praktische uitvoerbaarheid en in sommige gevallen ook wenselijkheid dienen te worden afgewogen. Voor advies kan contact worden opgenomen met de protocolofficier van het krijgsmachtdeel waartoe de overleden militair behoorde. Dit hoofdstuk is opgebouwd in de volgorde: algemene begrippen, religieuze aspecten, ceremonieel in het missiegebied (bijvoorbeeld een rampceremonie), aankomst stoffelijk overschot, dodenwacht, uitvaart met beperkte militaire eer, uitvaart met militaire eer, bijzondere bepalingen, specifieke bepalingen inzake de Koninklijke Marine.

3.11.2 Ceremonieel bij overlijden

Het ceremonieel bij overlijden valt in te delen in de volgende met militair ceremonieel omklede gebeurtenissen.

Bij de uitvaartplechtigheid wordt onderscheid gemaakt in de mate waarin militair ceremonieel deel uitmaakt van de plechtigheid.

- a. **Uitvaart met beperkte militaire eer.** Het militair ceremonieel omvat niet meer dan vier militairen (slippendragers) die de kist begeleiden en/of een dodenwacht uitvoeren. Voor de nadere uitwerking zie par. XX.
- b. **Uitvaart met militaire eer.** Dit is elke vorm van uitvaartplechtigheid waarbij tenminste een militaire draagploeg wordt ingezet. Afhankelijk van de wensen en mogelijkheden kan dit worden aangevuld met muzikale ondersteuning, een vuurpeloton, bloemendragers, etc.

3.11.3 Religieuze aspecten

Door de maatschappelijke ontwikkelingen is de veelheid aan religieuze achtergronden ook binnen de krijgsmacht toegenomen. Het verdient aanbeveling met de betreffende vertegenwoordiger van de Dienst Geestelijke Verzorging contact op te nemen voor de eventuele gevolgen die de invulling van religieuze aspecten in de uitvaart hebben op het militair ceremonieel. Daarnaast is het raadzaam om in de voorbereiding ook contact op te nemen met de lokale religieuze vertegenwoordiger voor afwijkende gebruiken ter plaatse. Zonder nader in te gaan op alle mogelijke bijzonderheden is een algemene regel dat ook bij religies, waarbij geen kist wordt gebruikt maar de overledene in doeken is gewikkeld, de Koninkrijksvlag gebruikt kan worden op gelijke wijze als bij een uitvaart waarbij een kist wordt gebruikt. Indien in dat geval decoraties, sabel en hoofddekseel bij het opbaren worden gebruikt dienen deze op een apart tafeltje te worden geplaatst.

3.11.4 Overlijden van lid van het Koninklijk Huis

- a. Bij overlijden van een lid van het Koninklijk Huis kan door of vanwege Z.M. de Koning (door de minister-president) een periode van rouw worden vastgesteld.
- b. Bij elke eenheid en van alle militaire gebouwen wordt (tenzij anders wordt bepaald) de vlag halfstok gehesen vanaf het moment van het bericht van overlijden tot en met de dag waarop de begrafenis heeft plaatsgevonden, behalve op zondag.

c. De begrafenis en bijzetting van een lid van het Koninklijk Huis worden beschreven in een contingencyplan (CP-100). In dat plan is ook duidelijk aangegeven wie bij de CDS en de krijgsmachtdelen de contactpersonen zijn.

3.11.5 Overlijden van een defensiemedewerker in werkelijke dienst

a. Wanneer een Defensiemedewerker in werkelijke dienst is overleden, wordt halfstok gevlagd:

1. Bij het overlijden buiten inzet, oefening of dienstverrichtingen van een Defensiemedewerker in werkelijke dienst: Er wordt halfstok gevlagd op het complex waar overledene werkte van het moment van bekendmaken tot en met de dag van de uitvaart. Op andere Defensiecomplexen wordt niet halfstok gevlagd. C-OPCO of hoofd defensieonderdeel kan nadere richtlijnen geven of wat onder 'complex' wordt verstaan.

2. Bij het omkomen van een Defensiemedewerker tijdens oefening of door de dienst: Er wordt halfstok gevlagd op het complex van het onderdeel waar overledene werkte van het moment van bekendmaken tot en met de dag van de uitvaart. Op andere Defensiecomplexen in de directe omgeving van een complex waar halfstok gevlagd wordt kan ook halfstok worden gevlagd (bv door een Brigade KMar). C-OPCO of hoofd van een Defensieonderdeel kan beslissen dat op de dag van de uitvaart op alle complexen van het krijgsmacht- of Defensieonderdeel, waartoe de overledene behoorde, halfstok wordt gevlagd. Op andere Defensiecomplexen wordt niet halfstok gevlagd.

3. Bij het omkomen van een Defensiemedewerker ten gevolge van operationele inzet: Er wordt halfstok gevlagd op het ministerie van Defensie en alle Defensiecomplexen van het moment van bekendmaken tot en met de dag van de uitvaart.

b. Bij het overlijden van een militair, een oud militair of burgerambtenaar, die niet valt onder het gestelde in onderdelen a.1 t/m 3 hierboven, als daartoe door of vanwege de minister opdracht wordt gegeven op door of vanwege de minister aan te wijzen complexen;

c. In de periode zoals genoemd onder a.1 t/m 3 kunnen eenheden van de krijgsmacht hun dagelijkse dienst aanpassen. Namens de Minister kan de CDS nadere richtlijnen geven. Commandanten nemen in overweging of ze feestelijke bijeenkomsten aanpassen of afgelasten, en of ze bij appels, baksgewijs, of geplande militaire plechtigheden aanpassingen doorvoeren, bijvoorbeeld door het houden van een minuut stilte en /of het spelen van de taptoe. Bij muzikale uitvoeringen van militaire orkesten dient aandacht besteed te worden aan het repertoire en kan ook de taptoe worden gespeeld.

3.11.6 Overlijden in het missiegebied of in het buitenland

In geval van een overlijden in het missiegebied, of in het buitenland onder andere omstandigheden dan een 'missie' kan, indien de omstandigheden dit toelaten, op de basis of het oorlogsschip een herdenkingsdienst en/of rouwbeklag worden georganiseerd. Hierbij kunnen dezelfde elementen worden gebruikt als in een uitvaartceremonie. Zo kan een dodenwacht worden ingezet tijdens de dienst of het rouwbeklag. Een draagploeg kan worden gebruikt voor het verplaatsen van de kist van het mortuarium naar de locatie van de herdenkingsdienst. Op de kist worden in dat geval ook de vlag en het hoofddeksel gelegd. Afhankelijk van de lokale omstandigheden en de infrastructuur kan, al dan niet aansluitend, een afscheidsceremonie worden georganiseerd waarbij de overleden militair per vliegtuig vanaf die locatie vertrekt (zie volgende paragraaf). Indien dit niet mogelijk is en een vliegbasis eerst bereikbaar is per voertuig of helikopter kan bij het vertrek ook een erecouloir ten uitgeleide worden opgesteld. Uiteraard zijn bij daadwerkelijke missies de tenuen zoals voorgeschreven bij ceremonieel bij overlijden niet uitvoerbaar en geldt het Operationeel Tenue met baret als het tenue voor het ceremonieel. De commandant kan indien nodig een ander tenue bepalen.

3.11.7 De ramp-ceremonie²⁰

De ramp-ceremonie ofwel de afscheidsceremonie in het missiegebied, of elders in het buitenland, wordt uitgevoerd naar gelang de mogelijkheden. De elementen die gebruikt kunnen worden in de afscheidsceremonie zijn de draagploeg, het erecouloir en muzikale ondersteuning. Dit laatste kan bestaan uit inzet van in het missiegebied aanwezige militairen die muzikaal voldoende vaardig zijn of door het invliegen van een trompetter/hoornblazer. De afscheidsceremonie is in grote lijnen het spiegelbeeld van de aankomstceremonie in Nederland. Zie ook 3.11.8

3.11.8 Aankomstceremonie in Nederland

a. In principe vindt de aankomstceremonie op een militaire vliegbasis plaats. Bij aankomst wordt het vliegtuig naar het platform gereden. In de meeste gevallen wordt de aankomst gadeslagen door de directe nabestaanden.

b. De betrokken militaire functionarissen/eenheden zijn:

- projectofficier G1/A1/N1
- basisadjutant vliegbasis
- protocolofficier betrokken krijgsmachtdeel én indien van toepassing de protocolofficier van het defensieonderdeel waar betrokken militair op dat moment dient. (blijft verantwoordelijk voor alle protocol t/m de uitvaart)
- regelingsofficier draagploeg
- eenheidscommandant
- draagploeg incl. commandant en reserve (= kussendrager)
- erecouloir incl. commandant
- tamboer en trompetter/hoornblazer of tamboers en pijpers (KM)

c. Het vliegtuig wordt zodanig geparkeerd dat de laadklep of laaddeur aan het directe zicht onttrokken is. Zodra het vliegtuig geparkeerd is en door het grondpersoneel wordt vrijgegeven gaat een voordetachment naar het vliegtuig. Dit detachment bestaat uit de projectofficier sectie 1, de protocolofficier(en), de basisadjutant, de regelingsofficier draagploeg en indien van toepassing een lid van het Rampen Identificatie Team (RIT).

d. Terwijl het voordetachment de voorbereiding voor de ceremonie treft marcheert het erecouloir op en neemt haar positie in.

e. Vanaf de neus van het vliegtuig wordt het erecouloir opgesteld dat bestaat uit militairen van de eenheid waartoe betrokken militair behoorde. Hierin kunnen ook naaste collega's worden opgenomen. De sterkte van het erecouloir wordt door de commandant van de eenheid (na-detachment) vastgesteld in overleg met de protocolofficier van het betrokken krijgsmachtdeel. Het erecouloir wordt aangevuld met personeel van het meegevlogen detachment. Hierbij is ingedeeld de trompetter/hoornblazer die in het missiegebied de afscheidsceremonie heeft ondersteund.

f. Zodra het erecouloir in positie staat marcheert de draagploeg voorafgegaan door de tamboer naar het vliegtuig en neemt daar de kist op.

g. Op teken van de protocolofficier blaast de trompetter/hoornblazer het signaal "GEEFT = ACHT", waarna de commandant erecouloir het geheel de houding laat aannemen en de draagploeg voorwaarts laat gaan.

h. De draagploeg loopt vervolgens van het vliegtuig door het erecouloir naar de aankomsthal. De draagploeg wordt voorafgegaan door de tamboer cq. de tamboers en pijpers (KM)²¹ en gevolgd door

²⁰ Van 'ramp', de laadklep van een (militair) vliegtuig

²¹ Deze spelen altijd de dodenmarsen van Rauscher

de kussendrager met de decoratie(s). Vanaf het moment dat de met de vlag bedekte kist zichtbaar wordt tot deze in de aankomststruimte binnengedragen is wordt de eregroet gebracht, terwijl alle aanwezige mannelijke burgers het hoofd ontbloten. De commandant erecouloir commandeert voor alle aanwezige militairen aanvang en einde van de eregroet.

i. De draagploeg draagt de kist naar de als rouwkapel ingerichte ruimte waar de familie formeel het stoffelijk overschot overneemt. N.B. de feitelijke formele overname geschiedt door de begrafenisondernemer die alle documenten in ontvangst neemt van de meegevoegen begeleidingsofficier (dit kan de MDD-functionaris of een andere officier zijn)

j. De projectofficier van de G1/A1/N1 regelt de formaliteiten met (de vertegenwoordiger van) de begrafenisondernemer.

k. Het draaiboek voor het protocol inclusief commando's is opgenomen in Hoofdstuk x.

l. Tijdens de in de onderdelen c t/m i genoemde activiteiten vindt er geen vliegverkeer plaats.

m. Op het complex waar de overledene aankomt vanuit het buitenland wordt bij de aankomst halfstok gevlagd.

3.11.9 Dodenwacht

a. Wanneer de militair tijdens de uitoefening van de dienst komt te overlijden, kan zijn commandant, een regionaal militair commandant dan wel de betrokken C-OPCO bepalen dat bij het stoffelijk overschot een dodenwacht wordt betrokken.

b. De dodenwacht wordt betrokken door vier militairen bij voorkeur van gelijke rang of stand als de overledene. Het tenue, voorzien van modeldecoraties, wordt steeds afzonderlijk vastgesteld. Daarbij is nauw overleg met de nabestaanden noodzakelijk, waarbij ook wordt vastgesteld of de dodenwacht al dan niet gewapend zal zijn.

c. De militairen betreden het vertrek in langzame pas en vormen één gelid op enige afstand vóór en met het front naar het voeteneinde van de baar. Op commando van de oudste in rang wordt (drie tellen) de eregroet gebracht; daarna stellen zij zich afzonderlijk op bij een hoek van de baar in volgorde van ouderdom in rang: rechts van het hoofdeinde, links van het hoofdeinde, rechts en links van het voeteneinde.

d. De oudste in rang geeft het commando: "OP DE PLAATS = RUST".

e. De aflossing geschiedt steeds per 30 minuten. Bij het brengen van de eregroet door de nieuwe dodenwacht, neemt de af te lossen dodenwacht de houding aan. Vervolgens nemen de leden van de nieuwe dodenwacht de plaatsen van de af te lossen militairen in.

f. De afgeloste militairen stellen zich op vóór en met het front naar de baar. Zodra allen in het gelid staan wordt op commando van de oudste in rang (drie tellen) de eregroet gebracht en in de langzame pas afgemarcheerd.

g. Op het moment dat een stoffelijk overschot uit een vertrek wordt gedragen, stelt de dodenwacht zich terzijde in linie met front naar de baar op en brengt op commando van de oudste in rang de eregroet, die wordt beëindigd wanneer het stoffelijk overschot het vertrek is uitgedragen.

h. Indien wapens worden gevoerd, worden de commando's (op gedempte toon) volgens de gewapende exercitie gegeven. Indien met sabel bewapend: exercitie met opgestoken sabel van de haak.

3.11.10 Ceremonieel bij een uitvaart met beperkt militair eerbetoon

Indien de nabestaanden van een overleden militair daartoe de wens te kennen geven, kan een begrafenis plaatsvinden met beperkt militair eerbetoon. Hieronder wordt verstaan dat bij het binnengaan, tijdens de plechtigheid en bij het verlaten van de kerk of aula van de begraafplaats, de lijkbaar wordt begeleid door vier slippendragers. Ingeval van crematie, eventueel voorafgegaan door een kerkelijke plechtigheid, kan het eerbetoon op overeenkomstige wijze plaatsvinden.

3.11.11 Ceremonieel bij een uitvaart met militair eerbetoon

a. Algemeen:

1°. op verzoek van de nabestaanden of bij wilsbeschikking van de overleden militair, kan militair eerbetoon plaatsvinden bij een begrafenis of crematie van:

- (a) oud militairen die Ridder der Militaire Willemsorde zijn;
- (b) op non-actief gestelde militairen, gerechtigd tot het dragen van een dapperheidonderscheiding;
- (c) in werkelijke dienst zijnde militairen en geestelijk verzorgers;

(d) overige oud militairen na opdracht van betrokken C-OPCO

2°. Voorafgaand aan het overleg met de nabestaanden dienen de functionarissen die het contact met de nabestaanden gaan onderhouden eerst contact op te nemen met de protocolofficier van het betrokken krijgsmachtdeel. Het meest belangrijke is, dat goed overleg met de nabestaanden plaatsvindt, waarbij hen informatie wordt gegeven omtrent de inhoud van een uitvaart met (beperkt) militair eerbetoon en waarna vervolgens het ceremonieel kan worden vastgesteld; de in deze paragraaf benoemde onderdelen van het ceremonieel bij een uitvaart kunnen afhankelijk van de wensen van de overledene c.q. de nabestaanden of de omstandigheden op de locatie worden uitgevoerd of achterwege gelaten. (zie § 7, onderdeel c);

3°. alle voor het ceremonieel bij een uitvaart met militair eerbetoon benodigde exercitie van de draagploeg en het vuurpeloton zijn vermeld in [DP 20-20](#) Hfdst. 10.

b. Bevelsverhouding:

De commandant van de overledene is belast met de regeling, tenzij de regionaal militair commandant daarmee wordt belast. Hij pleegt hiertoe overleg met de nabestaanden, de begeleidingsofficier DCBMW, de commandant van de eenheid die het militair geleide levert, de commandant van de overledene (ingeval regionaal militair commandant), de directie van de begraafplaats, de KMar en de plaatselijke politie.

c. Aanvang militair eerbetoon:

Het militair eerbetoon vindt plaats nabij of op de begraafplaats, dan wel op het terrein van het crematorium.

3.11.11 Het militair geleide

Het militair geleide bestaat uit:

a. een bevelvoerend officier

de bevelvoerend officier komt bij voorkeur uit de eenheid waartoe de overledene behoorde;

b. een vuurpeloton

Tot het afgeven van één salvo bij het graf of bij de aula van het crematorium (alleen indien op waardige en verantwoorde wijze uit te voeren), wordt een vuurpeloton ingedeeld, (tenzij de nabestaanden dit niet wensen); het vuurpeloton wordt in beginsel samengesteld uit militairen van de eenheid waartoe de overledene behoorde; de sterkte bedraagt acht militairen onder bevel van een onderofficier;

c. de slippendragers

vier militairen, zo mogelijk van gelijke rang of stand als de overledene, treden op als slippendragers; dit kunnen echter ook militairen zijn die een bijzondere band met de overledene hadden, bijv. klasgenoten, leden van zijn scheeps-, vliegtuig- of voertuigbemanning, etc. Indien de overledene Ridder der Militaire Willemsorde was, worden hiervoor eerst dragers uit de orde benaderd; voor zover dit niet mogelijk is, militairen van de naasthogere rang dan die de overledene zelf bekleedde; afkomstig uit een korps of regiment waarvan het vaandel is gesierd met de Militaire Willemsorde en dat het dichtst staat bij de overleden ridder; indien de overledene RMWO geen militaire achtergrond heeft dienen de slippendragers een officiersrang te bekleden; de slippendragers stellen zich naast de kist ter weerszijden van het hoofd- en voeteneinde op, in volgorde zoals bepaald bij de dodenwacht.

d. de draagploeg

de kist wordt in beginsel gedragen door acht militairen van de eenheid waartoe de overledene behoorde; naast de dragers kunnen militairen worden ingedeeld die het hoofddekseel van de dragers in de hand houden. Deze militairen maken geen deel uit van de stoet maar staan op de locatie(s) waar de draagploeg haar taak aanvangt of eindigt.

e. muziek

een muziekkorps of muzikant(en) kan ingedeeld worden;

f. de kransdragers

de kransdragers worden in beginsel geleverd door de eenheid waartoe de overledene behoorde.

g. Overige militairen:

Buiten het militair geleide maken deze deel uit van de stoet (zie pt. h), dan wel vormen een erecouloir (zie pt. i.):

- 1°. vertegenwoordigers (deputaties) van eenheden die verzocht hebben de plechtigheid te mogen bijwonen;
- 2°. militairen die tot de overledene in dienstbetrekking stonden;
- 3°. militairen die uit andere hoofde de plechtigheid bijwonen;
- 4°. deputatie buitenlandse militairen (indien van toepassing).

Tenue en bewapening:

1°. tenue

zie hoofdstuk 7: Interservicestaats tenuen; de dragers van de lijk-kist dragen in beginsel geen hoofddekseel.

2°. bewapening:

- (a) C-vuurpeloton is gewapend met een ongeladen pistool;
- (b) de leden van het vuurpeloton zijn gewapend met een geweer;
- (c) alle overige militairen zijn ongewapend.

h. De stoet bestaat (in volgorde) uit:

- 1°. een muziekkorps of muzikant(en);
- 3°. de bevelvoerend officier;
- 4°. het vuurpeloton;
- 5°. geestelijk verzorger(s);
- 6°. kussendragers die decoratiekussen, hoofddeksel en indien van toepassing de sabel dragen;
- 7°. de kist met de dragers; de dragers lopen aan de buitenkant naast de slippendragers als de kist zich nog in de rouwauto bevindt;
- 8°. kransdragers;
- 9°. nabestaanden;
- 10°. vorstelijke personen of hun vertegenwoordigers;
- 11°. de Minister van Defensie en/of de Staatssecretaris van Defensie alsmede de betrokken C-OPCO, óf hun vertegenwoordigers;
- 12°. Ridder der Militaire Willemsorde;
- 13°. genodigden;
- 14°. vertegenwoordigers (deputaties) van andere (buitenlandse) eenheden;
- 15°. in bijzondere gevallen kan de stoet worden geopend en gesloten door twee marechaussees.

i. Erecouloir

Een erecouloir kan worden opgesteld bestaande uit de overige aanwezige militairen. Dit erecouloir kan worden geformeerd op een daartoe geschikte locatie bijv. van de ingang van het crematoriumterrein tot de ingang van de aula. Het erecouloir staat onder bevel van een daartoe aangewezen officier of onderofficier. Hij draagt zorg voor de opstelling van het erecouloir en het op het juiste moment geven van de commando's (GEEFT = ACHT, BRENGT ERE = GROET, IN DE HOUDING = STAAT, OP DE PLAATS = RUST) bij het passeren van de stoet. Na het passeren van de stoet kunnen de militairen van het erecouloir aansluiten of verplaatsen separaat naar de kerk of aula.

3.11.12 Materiele zaken bij militair eerbetoon bij overlijden

a. De kist:

- 1°. de kist is bedekt met de Nederlandse vlag, waarvan, gezien vanaf het hoofdeinde, het rood rechts, het blauw links van de kist, en de broeking over het hoofdeinde van de kist afhangt; de vlag is geheel uitgespreid en bedekt de gehele kist; hiervoor wordt een zgn. kistvlag gebruikt (zie pt e.)
- 2°. op het witte gedeelte van de vlag zijn achtereenvolgens gerangschikt, gezien vanaf het hoofdeinde:

(a) het hoofddeksel: zie pt. b

(b) het decoratiekussen: zie pt. c.

(c) de sabel, indien de overledene officier of adjudant-onderofficier was; zie pt d.

- 3°. de kist wordt door de dragers op de baar geplaatst met het voeteneinde in front. N.B. indien een uitvaartdienst wordt gehouden in een Rooms-katholieke kerk wordt de kist met het voeteneinde naar het altaar geplaatst.

b. Het hoofddeksel. Indien de baret wordt gebruikt dient deze zodanig te liggen dat het embleem zichtbaar is; de positie is zo dat het embleem richting het voeteneinde wijst (zie afbeelding no.) indien de pet of ceremonieel hoofddeksel zoals sjako of kolbak wordt gebruikt wijst de klep naar het voeteneinde. Om wiebelen te voorkomen of het embleem overeind te houden kan gebruik worden gemaakt van kartonnen ring die in het hoofddeksel wordt geplaatst, waardoor er gelijkmatig contact is met het deksel van de kist.

c. Het decoratiekussen. Dit is een donkerblauw, zwart of paars kussen, al dan niet voorzien van franje of sierkoord, waarop worden gespeld de versierselen van ridderorden en verdere eretekenen die de overledene gerechtigd was te dragen

d. De sabel. Bij militairen waar een sabel deel uit maakt van hun tenue kan een sabel op de kist worden gelegd. Bij de Koninklijke Marine is dit in principe de eigen sabel. Bij de overige krijgsmachtdelen een sabel die daartoe in bruikleen wordt verstrekt door het Depot Ceremoniële Tenuen (DCT) te Soesterberg. Voor de Landmacht geldt dat in voorkomend geval het voor het regiment of korps geldende model wordt gebruikt.

e. De kistvlag. In verband met de standaardverhoudingen tussen hoogte en lengte van de Nederlandse vlag (2:3) is het niet mogelijk om deze goed over een kist te plaatsen, of de vlag komt in de lengte te kort of hij hangt te veel over aan de zijkanten. Om dit op te lossen is een aparte variant van de Nederlandse vlag gemaakt, het zgn. kistkleed of kistvlag, de afmetingen van deze vlag, die ook geen broeking, koord en musketonhaak heeft, zijn 130 x 270 cm. De kistvlag heeft NSN: 8345-17-120-7300

f. Handschoenen. De draagploeg draagt handschoenen behorend bij het tenue cf de voorschriften van de krijgsmachtdelen. Indien witte handschoenen zijn voorgeschreven zijn die uiterlijk gelijk aan de reguliere witte handschoenen echter voorzien van antislip. Deze handschoenen zijn verkrijgbaar via de protocolofficier van het krijgsmachtdeel.

g. Eerbetoonkistje. Voor actief dienende militairen en dragers van dapperheidonderscheidingen kan bij de protocolofficier een eerbetoonkistje worden aangevraagd. Het kistje wordt alleen verstrekt als er sprake is van een uitvaart met (beperkte) militaire eer en de nabestaanden dit op prijs stellen. Er worden geen eerbetoonkisten verstrekt met terugwerkende kracht.

h. In het kistje worden aan het einde van de ceremonie de kistvlag en de onderscheidingen gedaan, eventueel aangevuld met de baret. Het kistje wordt vervolgens aangeboden aan de nabestaanden. Zo nodig kan dit ook op een later moment na de uitvaartceremonie geschieden. Op de deksel van de eerbetoonkist is een OPCO penning bevestigd die krijgsmachtdeel afhankelijk is. Verder wordt er een gematteerde messing plaat (15 x 7,4 cm) op bevestigd. Deze plaat wordt vormt visueel een geheel met de penning.

De tekst op het plaatje bestaat uit:

Rang (volledig uitgeschreven)/voorletters, naam overledene

Eenheidsnaam + Regimentsnaam Vb. A-cie 44 Painfbat RI JWF

Geboorte/overlijdensdatum Vb. 01 januari 1980 - 01 januari 2010

Alleen tijdens missie of elders in het buitenland door de dienst omgekomen militairen, als militairen komen te overlijden gedurende uitzending wordt er ook nog de plaats en land aan de tekst toegevoegd: Plaats en land. Vb. Chora, Uruzgan, Afghanistan

De binnenzijde van de eerbetoonkist is bekleed met een Nassau-blauwe voering.

De inhoud van de eerbetoonkist bestaat, in volgorde van dragen, uit:

Binnenzijde deksel: (afbeelding invoegen)

1. Herinneringseembleem, zoals Commando of Luchtmobiele brigade.
2. Opgemaakte medailles
3. Onderdeelhanger
4. Eventueel Gevechtsinsigne
5. Eventueel Draaginsigne Gewonden

Bodem: (afbeelding invoegen)

1. Nederlandse vlag in driehoek gevouwen, blauw boven
2. Op de vlag de baret/kwartiermuts en eventueel een nestel of koord (bij de KM, Klu en KMar wordt de platte pet, hoed of muts los aangeboden).

3.11.13 De begrafenis met militair eerbetoon

a. De hieronder beschreven uitvoering is een voorbeeld hoe het ceremonieel bij een begrafenis met militair eerbetoon kan worden uitgevoerd. Afhankelijk van de wensen van de overledene/nabestaanden en omstandigheden ter plaatse kunnen elementen achterwege blijven of in een andere volgorde worden uitgevoerd.

b. Uitvoering:

1°. het militair geleide wordt verzameld nabij de ingang van de begraafplaats; de bevelvoerend officier gaat hier over tot het formeren van de stoet, zodanig dat de eregroet kan worden gebracht op het moment dat de kist arriveert; ook dient voldoende ruimte beschikbaar te blijven voor het oprijden van de rouwauto en de volgwagens; alle aanwijzingen en commando's worden op gedempte toon gegeven; tijdens een gebed nemen militairen het hoofddekse af;

2°. op het moment dat de kist door de dragers uit de rouwauto wordt genomen, wordt op commando van de bevelvoerend officier de eregroet gebracht, die eindigt zodra de dragers met de kist hun plaats in de stoet hebben ingenomen; vervolgens laat de bevelvoerend officier alle

aanwezig het front in de marsrichting aannemen en hun plaats in de stoet innemen, waarna de stoet zich op zijn commando in beweging zet, waarbij de militairen in langzame pas marcheren; het muziekkorps of muzikant(en) speelt gedurende de tocht naar het graf een dodenmars;

3°. indien vóór de begrafenis een plechtigheid in de aula zal plaatsvinden, wordt aldaar de muziek beëindigd en halt gehouden; het muziekkorps en het vuurpeloton stellen zich terzijde op met het front naar de zijde waarlangs de kist zal worden binnengedragen; het vuurpeloton staat in de houding met het geweer aan de voet, er worden geen eerbewijzen gebracht; nadat de stoet de aula is binnengegaan, wordt voor het muziekkorps en het vuurpeloton, "OP DE PLAATS = RUST" gecommandeerd;

4°. de stoet gaat naar binnen in volgorde van:

(a) de bevelvoerend officier; de kussendragers

(b) de kist met dragers en slippendragers;

(c) personen en autoriteiten, bedoeld in 3.11.11 onderdeel h, onder 8° tot en met 14°, en eventueel de kransdraggers;

5°. in de aula wordt de kist op de daarvoor bestemde plaats gezet; de slippendragers nemen plaats in de aula, terwijl de dragers plaatsnemen aan één van de zijden in de aula of eventueel buiten wachten;

6°. nadat de plechtigheid in de aula is beëindigd, nemen de dragers en slippendragers hun positie bij de kist weer in, waarna de kist in langzame pas uit de aula wordt gedragen; daar staan het muziekkorps en het vuurpeloton gereed in colonneformatie in de marsrichting van het graf; zodra iedereen de aula heeft verlaten en de plaats in de stoet weer is ingenomen, vervolgt de stoet op commando van de bevelvoerend officier haar weg naar het graf;

7°. bij het graf aangekomen, wordt op aanwijzing van de bevelvoerend officier de muziek beëindigd en halt gehouden; de dragers dragen de kist naar het graf en stellen zich vervolgens op de aangewezen plaats op; nadat iedereen de voor hem bestemde plaats heeft ingenomen, stelt de bevelvoerend officier zich op bij de nabestaanden;

8°. Aansluitend vindt, indien van toepassing, de kerkelijke begrafenis plaats; tijdens een gebed nemen militairen het hoofddekse af, met uitzondering van het vuurpeloton en het ingedeelde muziekkorps of de muzikant(en), die de houding aannemen; voor andere geloofsovertuigingen kan de dienst Geestelijke Verzorging Krijgsmacht benaderd worden voor aanvullende informatie; de bevelvoerend officier geeft hierna gelegenheid tot het houden van toespraken; als een militair het woord voert, ontbloot hij zijn hoofd;

9°. Na de uitvoering van het kerkelijk ritueel en eventuele toespraken stelt de draagploeg zich weer aan weerszijden van de kist op. Voordat de kist in het graf wordt neergelaten, wordt door de militaire dragers de vlag, nadat de daarop liggende voorwerpen zijn weggenomen, van de kist genomen en opgevouwen; de onderscheidingen, vlag en eventueel baret worden in het eerbetoonkistje geplaatst en door de bevelvoerend officier of de eenheids-/regimentscommandant aangeboden aan de nabestaanden.

10°. het neerlaten van de kist in het graf geschiedt op aanwijzing van de bevelvoerend officier; tijdens het neerlaten van de kist wordt de eregroet gebracht, terwijl het muziekkorps of de muzikant(en) een zachte roffel speelt, beginnend op het door de bevelvoerend officier te geven commando: "BRENGT ERE = GROET" en eindigend op: "IN DE HOUDING = STAAT. De leden van het vuurpeloton staan daarbij in de houding met de geweren aan de voet; zodra de kist is neergelaten, eindigt de eregroet. De draagploeg marcheert vervolgens af.

11°. C-vuurpeloton stelt op aanwijzing van de bevelvoerend officier het vuurpeloton aan weerszijden van en met het gezicht naar het graf op; C-vuurpeloton staat aan een korte zijde van het graf met het front naar het graf; indien dit niet mogelijk is, stelt hij zich op de vleugel van één van de gelederen op; nadat iedereen de voor hem bestemde plaats heeft ingenomen, stelt de bevelvoerend officier zich op bij de nabestaanden;

12°. Vervolgens geeft het vuurpeloton op aanwijzing van de bevelvoerend officier, met de mondingen van de wapens onder een hoek van 45° naar boven over het graf gericht, één salvo af;

13°. tijdens het salvo mag zich niemand tussen het vuurpeloton en het graf bevinden; de dragers staan achter de leden van het vuurpeloton opgesteld, terwijl de slippendragers op enige afstand (indien mogelijk) voor en achter de kist staan;

14°. indien de kist niet wordt neergelaten in het graf, maar tijdens de gehele plechtigheid boven de grond blijft staan, wordt in aansluiting op onderdeel 7°, hierboven, de eregroet gebracht op het commando van C-vuurpeloton; nadat laatstgenoemde het commando: "IN DE HOUDING = STAAT" heeft gecommandeerd, wordt door het vuurpeloton het salvo afgegeven zoals hierboven beschreven;

15°. als niet door of namens de nabestaanden een dankwoord wordt uitgesproken, kan dit op verzoek door de bevelvoerend officier geschieden;

16°. zodra de nabestaanden en belangstellenden het graf hebben verlaten, geeft de bevelvoerend officier aanwijzingen voor de afmars van het militair geleide; daarbij wordt door het muziekkorps niet meer gespeeld;

17°. de militairen nemen afscheid aan het graf door front te maken aan het voeteneinde van het graf en (3 tellen) de eregroet te brengen; daarna maken zij links- of rechtsom en verwijderen zich;

18°. zie ook [3.11.22](#) (Aanvullende bepalingen KM).

3.11.14 De crematie met militair eerbetoon

a. De hieronder beschreven uitvoering is een voorbeeld hoe het ceremonieel bij een crematie met militair eerbetoon kan worden uitgevoerd. Afhankelijk van de wensen en omstandigheden ter plaatse kunnen elementen achterwege blijven of in een andere volgorde worden uitgevoerd.

b. Op het moment dat door de dragers de kist uit de rouwwagen wordt genomen, wordt op commando van de bevelvoerend officier de eregroet gebracht, die eindigt zodra de dragers met de kist hun plaats in de stoet hebben ingenomen;

c. Vervolgens laat de bevelvoerend officier de overigen hun plaats in de stoet innemen, waarna die zich op commando van de bevelvoerend officier in beweging zet, waarbij de militairen in langzame pas marcheren; het muziekkorps speelt tijdens de tocht naar de aula een dodenmars;

d. Bij de aula aangekomen, wordt de muziek gestopt en halt gehouden; de dragers zetten de kist op de aangewezen plaats neer en treden vervolgens terug om ruimte te maken voor het vuurpeloton; dit peloton stelt zich op aanwijzing op als hierboven vermeld in 3.11.13.b.12°; C-vuurpeloton stelt zich op met het front naar de naaste familie van de overledene;

- e. Nadat iedereen de voor hem aangewezen plaats heeft ingenomen en allen front naar de kist hebben gemaakt, stelt de bevelvoerend officier zich op bij de nabestaanden;
- f. Op bevel van de bevelvoerend officier wordt de eregroet gebracht, waarbij door het vuurpeloton de geweren worden gepresenteerd; na beëindiging van de eregroet geeft het vuurpeloton een salvo af zoals aangegeven in 3.11.13.b.13°; na het afgeven van het salvo commandeert C-vuurpeloton:(aantal) PASSEN ACHTERWAARTS - MARS, waarna de kist door de dragers de aula wordt binnengedragen; zodra allen de aula zijn binnengegaan wordt het hoofddeksel afgenomen en geeft de bevelvoerend officier aanwijzingen voor de afmars van het muziekkorps of muzikant(en) en het vuurpeloton;
- g. Nadat allen in de aula hebben plaatsgenomen, geeft de bevelvoerend officier gelegenheid tot het houden van toespraken; vervolgens kan het woord worden verleend aan de geestelijk verzorger voor het leiden van de rouwdienst; na afloop van deze plechtigheid wordt door of namens de familie van de overledene een dankwoord uitgesproken;
- h. Het verdient de voorkeur de kist bedekt met de vlag en de daarop liggende voorwerpen te laten staan, zodat na het dankwoord door de aanwezigen langs de kist kan worden gedefileerd, waarbij door militairen de eregroet wordt gebracht.
- i. Zodra de nabestaanden en belangstellenden de aula hebben verlaten, geeft de bevelvoerend officier aanwijzingen voor het verwijderen van de vlag en de daarop liggende voorwerpen alsmede m.b.t. de afmars van de overige militairen; op verzoek van de nabestaanden kan hiervan worden afgeweken.

3.11.15 De herbegrafenis met militair eerbetoon

- a. Algemeen. De graven van tijdens de Tweede Wereldoorlog en daarna omgekomen militairen en verzetsstrijders liggen in veel gevallen verspreid over Nederland of daarbuiten. Als een dergelijk graf ten gevolge van herinrichting of ruiming komt te vervallen, dan worden de stoffelijke resten overgebracht naar een van de Nederlandse erevelden. Hiervoor is een convenant afgesloten tussen de Oorlogsgraven Stichting (OGS) en de Bergings- en Identificatiedienst Koninklijke Landmacht (BIDKL), die defensiebreed deze taak vervult. De herbegrafenis vindt plaats met militair ceremonieel dat uitgevoerd wordt door het betrokken krijgsmachtdeel en de eenheid die de tradities voortzet van de eenheid waartoe de militair behoorde, in geval van verzetsstrijders die geen actief dienend militair waren is dit het Regiment Stoottroepen Prins Bernhard.
- b. De hieronder beschreven uitvoering is een voorbeeld hoe het ceremonieel bij een herbegrafenis met militair eerbetoon kan worden uitgevoerd. Afhankelijk van de wensen en omstandigheden ter plaatse kunnen elementen achterwege blijven of in een andere volgorde worden uitgevoerd.
- c. Voor de herbegrafenis wordt veelal gebruik gemaakt van een zgn. beenderkist en wordt de draagploeg beperkt tot vier dragers. Voor de beenderkist is een apart model kistkleed beschikbaar bij de Sie Ceremonieel & Protocol CLAS.
- d. Voorafgaand vindt door de bevelvoerend officier coördinatie plaats met de BIDKL, de GV, de moedereenheid en de nabestaanden.
- e. Op de dag van de herbegrafenis vangt het ceremonieel aan met een bijeenkomst in het informatiecentrum op het ereveld. Tijdens deze bijeenkomst wordt het ceremonieel nader toegelicht en spreekt de commandant van de eenheid waartoe de betrokken militair behoorde.
- f. Vervolgens vertrekt de stoet naar het graf. De stoet wordt voorafgegaan door een tamboer.

g. Bij het graf aangekomen geeft de bevelvoerend officier achtereenvolgens het woord aan de geestelijk verzorger en de nabestaanden. Hierbij heeft de familie de mogelijkheid tot een eigen inbreng.

h. Aansluitend vindt het vouwen van de vlag en het aanbieden van deze en de decoraties plaats waarna de kist in het graf wordt neergelaten. De aanwezige hoornblazer/trompetter en tamboer spelen tijdens de ceremonie de bijbehorende signalen.

i. Op aangeven van de bevelvoerend officier wordt vervolgens afscheid bij het graf genomen op gelijke wijze als bij een begrafenis of crematie.

3.11.16 Bijzondere bepalingen

a. Bij een begrafenis of crematie met militair eerbetoon van nationaal of bijzonder karakter, worden door of namens Z.M. de Koning of de minister afzonderlijke regelingen uitgegeven.

b. Bij een plechtigheid waarbij het stoffelijk overschot niet aanwezig is, vindt het ceremonieel plaats naar regels te stellen door de commandant van de eenheid waartoe betrokkene behoorde.

c. Op verzoek van de nabestaanden kan de te spelen muziek worden aangepast aan de laatste wens van de overledene, m.u.v. het voorgeschreven muzikale eerbetoon (zie tevens hoofdstuk 8, § 1, onderdeel p).

3.11.17 Basisregeling ceremonieel bij een staatsuitvaart voor anderen dan leden van het Koninklijk Huis.

a. Een staatsuitvaart wordt op initiatief van de Minister van Buitenlandse Zaken aangeboden aan de officiële vertegenwoordigers van buitenlandse staatshoofden (ambassadeurs) of regeringen en met deze te vergelijken autoriteiten zoals de president van het Internationaal Strafhof.

b. De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de regeling van de staatsuitvaart. Het militair ceremonieel zal in nauw overleg met de betrokken militaire autoriteiten worden vastgesteld. De omvang van het militaire ceremonieel moet binnen de onderstaande samenstelling vallen. De Minister van Defensie legt de uitvoering van het militaire ceremonieel conform CP-100 in handen van de mandataris van Defensie.

c. De maximale samenstelling van de stoet is als volgt:

1°. zes militairen van de KMar;

2°. een muziekkorps;

3°. een bevelvoerend officier in de rang van kolonel of luitenant-kolonel;

4°. een vuurpeloton van acht militairen onder bevel van een onderofficier;

5°. een detachement KM (1/3/33);

6°. een detachement KL (1/3/33);

7°. de lijkkoets of affuit (affuit alleen in geval van een militair);

8°. acht militairen beneden de rang van luitenant als dragers;

8°. kransdragers;

9°. burgergedeelte;

10°. een detachement KLu (1/3/33);

11°. zes militairen van de KMar.

d. Het tenue wordt per gelegenheid vastgesteld.

e. De deelnemende eenheden zijn, met uitzondering van het vuurpeloton, ongewapend.

3.11.18. Het verstrooien van as op het land.

a. Het ceremonieel bij het verstrooien van as van een overledene wordt geregeld door de commandant van de eenheid, daartoe aangewezen door de betrokken regionale commandant en vindt plaats op een daarvoor bestemde of anderszins aangegeven locatie. 22

b. De commandant bedoeld in onderdeel a, belast een officier met de leiding die zorg moet dragen voor een juiste uitvoering van de plechtigheid. Indien noodzakelijk worden hem een of meer officieren of onderofficieren toegevoegd.

c. De officier, belast met de leiding, bepaalt van tevoren de plaats vanwaar uitvoering kan worden gegeven aan het ceremonieel, rekening houdend met de relatieve windrichting en de optredende wervelingen ter plaatse. Hij doet de ashouder opstellen op een met een wit laken afgedekte tafel, waarbij de ashouder wordt afgedekt door de koninkrijksvlag (2¼ kleeds). Voorts reserveert hij een plaats voor eventuele (burger)genodigden en regelt hij de opstelling van een uit de eenheid samengestelde deputatie.

d. Bij het verstrooien van de as wordt het volgende ceremonieel in acht genomen:

1°. de officier, belast met de leiding, doet indien op de locatie van toepassing de vlag halfstok hijsen;

2°. de in onderdeel c, genoemde of een andere daartoe aangewezen officier begeleidt de eventuele genodigden naar hun plaats;

3°. de officier, belast met de leiding, laat de aanwezige militairen de houding aannemen waarna een lid van de eenheid de as verstrooit.

4°. hierna wordt het signaal taptoe infanterie of indien van toepassing taptoe bereden wapens gespeeld, indien een muzikant ingedeeld is;

5°. het eerbewijs eindigt na het signaal voorwaarts;

6°. nadat de eventuele genodigden zich van de plaats van het ceremonieel hebben verwijderd, wordt de vlag in top gehesen.

3.11.19 Het verstrooien van as uit een vliegtuig.

Het verstrooien van as vanuit een militair luchtvaartuig geschiedt volgens nadere richtlijnen te stellen door C-LSK en de Militaire Luchtvaartautoriteit.

3.11.20 Rouw bij overlijden (alleen KM)

a. Wanneer een militair der zeemacht is overleden wordt gehandeld zoals gesteld in [3.11.5](#)

b. Indien zich in de nabijheid van het oorlogsschip of de inrichting der zeemacht, waar rouw zal worden aangenomen zich een buitenlands oorlogsschip bevindt, zendt de commandant tijdig tevoren een officier van de wacht naar de commandant van dat buitenlandse oorlogsschip, teneinde hem kennis te geven van het voornemen tot het aannemen van rouw en van de wijze waarop zal worden gerouwd. Indien er meer oorlogsschepen of inrichtingen der zeemacht ter plaatse zijn, wordt de officier van de wacht gezonden door de commandant van het verband dan wel door de oudste commandant. Indien er meer buitenlandse oorlogsschepen van dezelfde nationaliteit al dan niet in verband in de nabijheid zijn, wordt de officier van de wacht gezonden naar de commandant van dat verband dan wel naar de betrokken oudste commandant. Op een rede of in een haven in het buitenland wordt in overleg met de Nederlandse diplomatieke of consulaire ambtenaar ter plaatse tevens kennis gegeven aan de autoriteiten aan de wal, die volgens de bestaande gebruiken van het voornemen tot het aannemen van rouw op de hoogte moeten zijn.²³

²² De eigenaar van het terrein moet toestemming geven voor de verstrooiing.

²³ Deze vorm van beleefdheid is ook relevant voor multinationale Kampen of hoofdkwartieren waar meerdere natievlaggen worden gevoerd. Ergens opnemen.

c. Indien een of meer buitenlandse oorlogsschepen aan de rouw hebben deelgenomen, zendt de commandant dan wel de commandant van het verband of de oudste commandant, de dag daarop een officier van de wacht naar de betrokken commandanten om voor die deelname te bedanken. Indien op de een of andere wijze aan de wal is deelgenomen aan de rouw, wordt de autoriteit die daartoe last heeft gegeven, bedankt.

d. Indien in zee of in het buitenland door een buitenlands oorlogsschip of aan de wal rouw wordt aangenomen in de nabijheid van een of meer Nederlandse oorlogsschepen, doet de commandant hiervan dan wel de commandant van het verband of de oudste commandant, indien hij daarvan tevoren op de hoogte is gesteld, daaraan deelnemen op de wijze die hem het meest geschikt voorkomt.

e. Indien door een buitenlands oorlogsschip, liggende op een rede of in een haven in het Koninkrijk der Nederlanden, in de nabijheid van een of meer Nederlandse oorlogsschepen of inrichtingen der zeemacht rouw wordt aangenomen, is onderdeel h op overeenkomstige wijze van toepassing.

f. Aan boord van een oorlogsschip dat in een gevecht is gewikkeld, wordt gedurende het gevecht geen rouw aangenomen. Een en ander wordt pas gedaan, nadat men na afloop van het gevecht buiten zicht van de vijand is gekomen.

g. Wanneer tijdens de rouw ander ceremonieel moet worden gehouden, blijven de rouwtekens tijdelijk achterwege en worden alleen de tekens gevoerd welke voor dat ceremonieel zijn bepaald.

3.11.21 Het overbrengen van een stoffelijk overschot naar de wal (alleen KM)

Bij een sterfgeval aan boord van een oorlogsschip, wordt bij het overbrengen naar de wal van het stoffelijk overschot het volgende ceremonieel gevolgd:

a. De gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer, indien de overledene de rang van commandeur of een hogere rang bekleedde of door een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of van sergeant, indien de overledene een officier was met een lagere rang dan die van commandeur dan wel indien hij een schepeling was.

b. De commandant en de beschikbare officieren en schepelingen bevinden zich eveneens aan dek; de schepelingen zijn steeds ongewapend.

c. Indien gewenst, kan een vuurpeloton bestaande uit een detachement schepelingen ter sterkte van acht man, gecommandeerd door een onderofficier worden ingedeeld. Zij staan in voorkomend geval opgesteld bij de staatsietrap of valreep.

d. Als dragers fungeren acht schepelingen. Was de overledene onderofficier, dan worden de dragers zo mogelijk aangewezen uit manschappen van de dienstgroep waartoe de overledene behoorde. Indien de overledene schepeling zonder rang was, dragen de schepelingen van de bak waartoe hij behoorde, zijn stoffelijk overschot.

e. De kist wordt bedekt conform het gestelde in 3.11.12..

f. Indien de commandant de bemanning wenst toe te spreken, dragen de dragers de kist naar het halfdek/hangaar. Na de toespraak van de commandant wordt de kist naar de staatsietrap of valreep verplaatst.

g. Wanneer de kist wordt voorbijgedragen, brengen alle aanwezigen de eregroet, de gewapenden presenteren het geweer.

- h. Voor het van boord gaan, vuurt indien ingedeeld het vuurpeloton een salvo af.
- i. Wanneer het stoffelijk overschot met een sloep wordt overgebracht naar de wal, voert die sloep de Koninkrijksvlag halfstok en vaart zo langzaam mogelijk.
- j. Nadat de sloep is afgestoken, kunnen indien gewenst minuutschoten worden afgegeven tot de volgende aantallen:
 - 17 schoten: voor een luitenant-admiraal²⁴;
 - 15 schoten: voor een vice-admiraal;
 - 13 schoten: voor een schout-bij-nacht;
 - 11 schoten: voor een commandeur;
 - 11 schoten: voor een kapitein ter zee of eskadercommandant;
 - 9 schoten: voor een kapitein ter zee;
 - 7 schoten: voor een kapitein-luitenant ter zee;
 - 5 schoten: voor een luitenant ter zee der 1e of der 2e klasse oudste categorie;
 - 3 schoten: voor luitenant ter zee der 2e klasse en luitenant ter zee der 3e klasse.

3.11.22 Het verstrooien van as van een overledene op zee (alleen KM)

- a. Het ceremonieel bij het verstrooien van as van een overledene wordt geregeld door de commandant van het schip, daartoe aangewezen door de betrokken regionale bevelhebber en vindt buitengaats plaats op een door de commandant volgens de regels van het goede zeemanschap te bepalen positie.
- b. De commandant bedoeld in onderdeel a, belast een officier met de leiding die zorg moet dragen voor een juiste uitvoering van de plechtigheid. Indien noodzakelijk worden hem een of meer officieren of onderofficieren toegevoegd.
- c. De officier, belast met de leiding, bepaalt van tevoren de plaats aan boord vanwaar uitvoering kan worden gegeven aan het ceremonieel, rekening houdend met de relatieve windrichting en de optredende wervelingen ter plaatse. Hij doet de ashouder opstellen op een met een wit laken afgedekte tafel, waarbij de ashouder wordt afgedekt door de Koninkrijksvlag ($2\frac{1}{4}$ kleeds). Voorts reserveert hij een plaats voor eventuele (burger)genodigden en regelt hij de opstelling van een uit de bemanning samengestelde deputatie.
- d. Bij het verstrooien van de as wordt het volgende ceremonieel in acht genomen:
 - 1°. het schip wordt dwarswinds gestopt dan wel met zeer langzame vaart gaande gehouden;
 - 2°. de officier, belast met de leiding, doet de vlag halfstok hijsen;
 - 3°. de in onderdeel c, genoemde of een andere daartoe aangewezen officier begeleidt de eventuele genodigden naar hun plaats;
 - 4°. de officier, belast met de leiding, doet front maken over de zijde waar het ceremonieel zal plaatsvinden, waarna een lid van de bemanning de as verstrooit en de ashouder overboord werpt; Bij voorkeur wordt gebruik gemaakt van een in zeewater oplosbare ashouder, zodat er niet gestrooid hoeft te worden.
 - 5°. nadat de ashouder is gezonken wordt één minuut stilte in acht genomen;
 - 6°. hierna wordt het signaal taptoe gespeeld, indien een tamboer ingedeeld is;
 - 7°. het eerbewijs eindigt na het signaal doorgaan;
 - 8°. nadat de eventuele genodigden zich van de plaats van het ceremonieel hebben verwijderd, wordt de vlag voorgehesen.

²⁴ En overeenkomstige rangen van officieren der mariniers.

3.11.23 Aanvullende bepalingen bij een begrafenis (alleen KM)

- a. Indien de overledene vanuit een eenheid der zeemacht wordt begraven, komt de gewapende wacht in het geweer.
- b. De gewapende wacht wordt gecommandeerd door een officier, indien de overledene de rang van commandeur of een hogere rang bekleedde en door een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of sergeant, indien de overledene een officier was met een lagere rang dan die van commandeur dan wel indien hij een schepeling was.
- c. Als dragers fungeren acht schepelingen. Was de overledene onderofficier dan worden de dragers zo mogelijk aangewezen uit manschappen van de dienstgroep waartoe de overledene behoorde. Indien de overledene schepeling zonder rang was, dragen de schepelingen van de bak waartoe hij behoorde, de kist.
- d. Het ongewapende militair geleide wordt samengesteld naar de rang van de overledene:
- 1°. indien de overledene vlagofficier was en belast met een commando, volgen:
- (a) alle beschikbare officieren die tot zijn staf behoorden;
 - (b) de commandant en vier officieren van elke eenheid der zeemacht onder zijn commando;
 - (c) van elke eenheid der zeemacht ter plaatse, niet onder zijn commando, de commandant en twee officieren;
 - (d) een deputatie bestaande uit de chef der equipage met ten hoogste vier onderofficieren en twaalf manschappen en ten minste een onderofficier en vier manschappen van elke eenheid der zeemacht onder zijn commando;
- 2°. indien de overledene vlagofficier, niet belast met een commando, was, volgen van elke eenheid der zeemacht ter plaatse:
- (a) de commandant en twee officieren;
 - (b) een deputatie bestaande uit ten hoogste vier onderofficieren en twaalf manschappen en ten minste een onderofficier en vier manschappen;
- 3°. indien de overledene de rang van kapitein ter zee of die van kapitein-luitenant ter zee bekleedde en was belast met een commando, volgen:
- (a) indien hij over een staf beschikte, alle beschikbare officieren die tot die staf behoorden;
 - (b) de commandant en vier officieren van elke eenheid der zeemacht onder zijn commando, tenzij de overledene commandant van een eenheid der zeemacht was, in welk geval alle beschikbare officieren van die eenheid volgen;
 - (c) van elke eenheid der zeemacht ter plaatse niet onder zijn commando, de commandant en twee officieren;
 - (d) een deputatie bestaande uit de chef der equipage met ten hoogste vier onderofficieren en twaalf manschappen en ten minste een onderofficier en vier manschappen van elke eenheid der zeemacht onder zijn commando, tenzij de overledene commandant van een eenheid der zeemacht was, in welk geval de chef der equipage en een divisie schepelingen van die eenheid volgen;
- 4°. indien de overledene de rang van kapitein ter zee of die van kapitein-luitenant ter zee bekleedde en niet was belast met een commando, volgen:
- (a) alle beschikbare officieren van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;
 - (b) van elke eenheid der zeemacht ter plaatse verder aanwezig, de commandant en twee officieren;
 - (c) een divisie schepelingen van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;
- 5°. indien de overledene de rang van luitenant ter zee der 1e klasse of een lagere officiersrang bekleedde en was belast met een commando, volgen:
- (a) alle beschikbare officieren van de eenheid der zeemacht onder zijn commando;
 - (b) van elke eenheid der zeemacht ter plaatse verder aanwezig, de commandant en twee officieren;
 - (c) de chef der equipage en een divisie schepelingen van de eenheid der zeemacht onder zijn commando;

6°. indien de overledene de rang van luitenant ter zee der 1e klasse of een lagere officiersrang bekleedde en niet was belast met het commando, volgen:

(a) alle beschikbare officieren van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;

(b) van elke eenheid der zeemacht ter plaatse verder aanwezig, twee officieren;

(c) een deputatie bestaande uit ten hoogste vier onderofficieren en twaalf manschappen en ten minste een onderofficier en vier manschappen van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;

7°. indien de overledene onderofficier was, volgen:

(a) de eerste of oudste officier van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;

(b) alle beschikbare officieren van de divisie, waartoe hij behoorde;

(c) de militairen der zeemacht die hebben verzocht de begrafenis te mogen bijwonen en aan wie toestemming werd verleend;

(d) de chef der equipage en een deputatie bestaande uit ten hoogste vier onderofficieren en twaalf manschappen en ten minste een onderofficier en vier manschappen van de divisie, waartoe hij behoorde;

8°. indien de overledene schepeling zonder rang was, volgen:

(a) twee officieren, onder wie de chef van zijn divisie, van de eenheid der zeemacht, tot de bemanning waarvan hij behoorde;

(b) de militairen der zeemacht die hebben verzocht de begrafenis te mogen bijwonen en aan wie toestemming werd verleend;

(c) de schepelingen van de bak, waartoe hij behoorde.

3.12 Het Appèl en Baksgewijs

Appèl en baksgewijs worden gehouden naar regels door de commandant van de eenheid te stellen, op voorwaarde dat het opstellen van de eenheid, het in- en uittreden van de commandanten en ook het verplaatsen van de commandanten gebeurt op de wijze zoals aangegeven in DP 20-20, Handboek exercitie voor de krijgsmacht.

3.13 De marineplechtigheden

3.13.1 Algemeen

In de hieraan voorafgaande paragrafen zijn de meest voorkomende militaire plechtigheden beschreven. De KM kent voorts enkele voor haar kenmerkende ceremoniën, die in dit hoofdstuk worden beschreven.

3.13.2 Grote parade

a. Aan boord van een oorlogsschip:

1°. voor een grote parade aan boord van een oorlogsschip wordt het signaal *Wilhelmus* op de hoorn of de bootsmansfluit gegeven;

2°. de officieren treden, zich rangschikkend naar rang en ouderdom in rang, aan op het halfdek aan stuurboordzijde; de hoogste in rang of - bij gelijke rang - degene met de meeste ouderdom in rang, het dichtst bij de valreep; links van de officieren sluiten zich de adelborsten, de aspirant-officieren en de ingescheepte burgerambtenaren aan; aan bakboordzijde treden aan, vanaf de vlaggenstok gerekend, de onderofficieren met de rang van korporaal of met een hogere rang, de manschappen baksgewijs, daarbij de mariniers op de rechtervleugel; de commandant bepaalt de plaats waar het muziekkorps en de gewapende wacht zullen aantreden, waarbij hij tevens, indien de omstandigheden hiertoe aanleiding geven, een opstelling kan commanderen die afwijkt van de hierboven gestelde; voor zover niet anders is bepaald, maken allen front naar de midscheeps;

3°. grote parade wordt gecommandeerd door de eerste of oudste officier; zodra alles gereed is voor de inspectie, rapporteert hij dat aan de commandant;

4°. terwijl de commandant vervolgens, te beginnen met de gewapende wacht, de bemanning inspecteert, brengt deze de groet zoals voorgeschreven voor een stilstaande eenheid; na de inspectie van het muziekkorps speelt dat gedurende de verdere inspectie de *Mars van de heer Van der Duyn*; de commandant laat zich bij de inspectie vergezellen door de eerste of oudste officier en de oudste der aanwezige officieren van de verschillende korpsen, voor zover hij zulks nodig acht.

b. Bij een inrichting der zeemacht of elders aan wal:

1°. bij een inrichting der zeemacht en elders aan wal verloopt een grote parade op overeenkomstige wijze als aan boord van een oorlogsschip, alsmede conform het gestelde in [3.3](#) (De parade) en [3.4](#) (Het defilé);

2°. in het defilé gaat, indien aanwezig, de afdeling van het Korps Adelborsten voorop, gevolgd door de afdeling van het Korps Mariniers, de Onderzeedienst, de Marine Luchtvaartdienst, de Mijndienst en het 'Eskader'. Deze de volgorde is bepaald door de rangorde van de vaandels, zien hoofdstuk 6. Als de defilerende eenheden op een andere wijze zijn ingedeeld dan hierboven aangegeven geldt de rangorde van de commandanten.

3.13.3 Alle hens voor de boeg

a. Alle hens voor de boeg wordt gehouden aan boord van een oorlogsschip en bij een inrichting der zeemacht.

b. Voor alle hens voor de boeg wordt het signaal *alle hens* gegeven.

c. De officieren, de onderofficieren met de rang van korporaal of met een hogere rang en de manschappen stellen zich groepsgewijs op zoals bij grote parade; in de gevallen, aangegeven in deze publicatie, komt tevens de gewapende wacht in het geweer.

d. Zodra de bemanning voor de boeg bijeen is, rapporteert de eerste of oudste officier dat aan de commandant.

e. Op het ogenblik waarop de commandant aan dek komt, geeft de eerste of oudste officier, of namens hem de officier van de wacht, het commando: GEEFT - ACHT en brengt hij de groet aan de commandant.

f. De commandant commandeert de bemanning, al naar gelang van de aard en de duur van hetgeen zal volgen, al dan niet: OP DE PLAATS - RUST.

g. Ter inleiding van zijn toespraak of mededeling, dan wel van de plechtigheid, waarvoor alle hens voor de boeg wordt gehouden, roept de commandant de officieren aan, die hem daarop de groet brengen. Vervolgens handelt hij op gelijke wijze met betrekking tot de onderofficieren en daarna met betrekking tot de manschappen. Beide laatstgenoemde categorieën brengen, na te zijn aangeroepen, eveneens de groet.

h. Na beëindiging van zijn toespraak of mededeling dan wel van de plechtigheid, waarvoor alle hens voor de boeg wordt gehouden, deelt de commandant de eerste of oudste officier mede, dat de officieren en de onderofficieren kunnen worden bedankt en de manschappen kunnen inrukken.

i. Alvorens de commandant zich verwijderd, geeft de eerste of oudste officier, of namens hem de officier van de wacht, zo nodig het commando: GEEFT - ACHT en brengt hij de groet aan de commandant.

j. Nadat de commandant zich heeft verwijderd, bedankt de eerste of oudste officier de officieren, die hem daarop de groet brengen, vervolgens rechtsomkeert maken en zich verwijderen. Daarna geeft hij de officier van de wacht order om de onderofficieren te bedanken en de manschappen te laten inrukken.

k. Nadat de eerste of oudste officier zich heeft verwijderd, geeft de officier van de wacht de order die hij heeft ontvangen door aan de chef der equipage.

l. Nadat de officier van de wacht zich heeft verwijderd, bedankt de chef der equipage de onderofficieren en laat de manschappen inrukken.

m. Alle hens voor de boeg bij een inrichting der zeemacht verloopt op overeenkomstige wijze als aan boord van een oorlogsschip.

3.13.4 Ceremonieel op Koningsdag

a. Aan boord van een oorlogsschip:

1°. op Koningsdag wordt gepavoiseerd vanaf het hijsen van de vlag tot zonsondergang;

2°. wanneer het oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en er is een saluutbatterij aan boord beschikbaar geeft het, tenzij hiervoor door C-ZSK of CZMCARIB een walbatterij is aangewezen, op het tijdstip direct na het hijsen van de vlag en het spelen van het *Wilhelmus* een saluut van 33, op de middag een saluut van 35 en des middags om vier uur een saluut van 33 schoten; gedurende de saluten wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gebracht, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen ligt, worden de saluten van 33 schoten gegeven door het vlaggenschip of het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende die saluten aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gebracht en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer presenteert, maar wordt het saluut van 35 schoten in de vorm van een algemeen saluut gegeven;

3°. op de voormiddag wordt een grote parade gehouden, tenzij de regionale bevelhebber of de oudste commandant ter plaatse bepaalt, dat de bemanning zal deelnemen aan een plechtigheid aan de wal of tenzij de bemanning verlof geniet;

4°. na grote parade of, indien er aan boord geen grote parade is gehouden, op een door de commandant te bepalen tijdstip vóór de middag, komt de bemanning in een alle hens voor de boeg bijeen om door de commandant te worden toegesproken naar aanleiding van het feest van de dag; in aansluiting op die toespraak joelt de bemanning. Desgewenst, indien de bemanning op Koningsdag verlof geniet, kan deze Alle Hens een dag eerder plaatsvinden;

5°. indien de commandant en de état-major afzonderlijk tafel houden, biedt de eerste of oudste officier, staande aan het hoofd van de tafel van de état-major, de commandant de gelukwensen van de état-major aan, terwijl de chef der equipage de commandant de gelukwensen van de equipage aanbiedt;

6°. indien het oorlogsschip behoort tot een verband van schepen dat zich niet in een Nederlandse haven of op een Nederlandse rede bevindt, begeeft de commandant zich met de commandanten van de andere schepen van dat verband naar de commandant van het

verband, teneinde hem zijn gelukwensen aan te bieden;

7°. indien zich in de nabijheid van het oorlogsschip een buitenlands oorlogsschip bevindt, zendt de commandant tijdig tevoren een officier van de wacht naar de commandant van dat buitenlandse oorlogsschip, teneinde kennis te geven van het voornemen tot viering van Koningsdag en van de wijze waarop die zal worden gevierd; indien het eigen oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt de officier van de wacht gezonden door de commandant van het verband dan wel door de oudste commandant; indien er meer buitenlandse oorlogsschepen van dezelfde nationaliteit, al dan niet in verband, in de nabijheid zijn, wordt de officier van de wacht gezonden naar de betrokken oudste commandant;

8°. wanneer een buitenlands oorlogsschip of enige buitenlandse oorlogsschepen aan de feestviering hebben deelgenomen, zendt de commandant, dan wel de commandant van het verband of de oudste commandant, daags na de feestdag een officier van de wacht naar de betrokken commandanten om te bedanken;

9°. op een rede of in een haven in het buitenland wordt, in overleg met de Nederlandse diplomatieke of consulaire ambtenaar ter plaatse, tevens kennis gegeven aan de autoriteiten aan de wal, die volgens de bestaande gebruiken van de voorgenomen feestviering op de hoogte moeten zijn.

b. In de standplaats van de commandant zeestrijdkrachten en de commandant der zeemacht in het Caraïbisch gebied:

In de standplaats van de commandant zeestrijdkrachten en de commandant der zeemacht in het Caraïbisch gebied kan C-ZSK dan wel CZMCARIB bepalen dat alle commandanten die ter plaatse aanwezig zijn zich, onverminderd hetgeen in de voorgaande onderdelen is bepaald en naar regelen door C-ZSK resp. CZMCARIB te stellen, naar de betrokken autoriteit begeven om hem hun gelukwensen aan te bieden.

c. In andere plaatsen:

In andere plaatsen kan de oudste commandant ter plaatse bepalen dat de commandanten die ter plaatse aanwezig zijn zich, onverminderd hetgeen in de voorgaande onderdelen is bepaald en naar regelen door hem te stellen, naar de oudste commandant ter plaatse begeven om hem hun gelukwensen aan te bieden.

3.13.5 Ceremonieel op andere nationale feestdagen, op nationale herdenkingsdagen of bij bijzondere nationale gebeurtenissen

a. Algemeen:

1°. voor het ceremonieel ter gelegenheid van een bijzondere nationale gebeurtenis worden door de Commandant Zeestrijdkrachten separate richtlijnen gegeven;

2°. bij dit vast te stellen ceremonieel is steeds het gestelde in 3.13.4 onder 7° tot en met 9°, op overeenkomstige wijze van toepassing.

b. De Nationale Dodenherdenking op 4 mei:

Op de dag waarop allen worden herdacht, die sedert 10 mei 1940 bij de verdediging van de belangen van het koninkrijk, waar ook ter wereld zijn gevallen, of tijdens vredesmissies van internationale organisaties zijn gevallen dan wel door oorlogshandelingen en terreur zijn omgekomen, wordt:

1°. aan boord van een oorlogsschip dat in een haven of op een rede in Nederland gemeerd of ten anker ligt en bij een inrichting der zeemacht in Nederland de Koninkrijksvlag halfstok gevoerd van 18.00 uur tot zonsondergang en om 20.00 uur twee minuten stilte in acht genomen;

2°. aan boord van een oorlogsschip dat zich buiten de keerkringen bevindt, maar niet in een haven of op een rede in Nederland gemeerd of ten anker ligt, de Koninkrijksvlag halfstok gevoerd van 18.00 uur tot zonsondergang en terstond na het halfstok hijsen van de vlag twee minuten stilte in acht genomen;

3°. aan boord van een oorlogsschip dat in een haven of op een rede in Curaçao, Aruba of Sint Maarten gemeerd of ten anker ligt, en bij een inrichting der zeemacht op Curaçao, Aruba of Sint Maarten, ceremonieel gehouden in overeenstemming met het betrokken landsbesluit;

4°. aan boord van een oorlogsschip dat zich binnen de keerkringen bevindt, maar niet in een haven of op een rede in Curaçao, Aruba of Sint Maarten gemeerd of ten anker ligt, de Koninkrijksvlag halfstok gevoerd van 16.00 uur tot zonsondergang en terstond na het halfstok

hijzen van de vlag twee minuten stilte in acht genomen;

5°. op schepen die in een haven of op een rede gemeerd of ten anker liggen, zolang de Koninkrijksvlag halfstok waait, bovendien de geus halfstok gevoerd.

c. Viering nationale Bevrijdingsdag op 5 mei:

Op het moment dat de bevrijding van Nederland in 1945 wordt herdacht, wordt aan boord van oorlogsschepen en bij inrichtingen der zeemacht van top gevlagd vanaf vlaggenparade tot zonsondergang, maar niet in Curaçao, op Aruba of op Sint Maarten.

3.13.6 Ceremonieel op feest- en herdenkingsdagen van een bevriende soevereine staat of bij bijzondere gebeurtenissen die een zodanige staat betreffen

a. Wanneer in het buitenland in de nabijheid van een Nederlands oorlogsschip of in de nabijheid van Nederlandse oorlogsschepen aan de wal of aan boord van een buitenlands oorlogsschip een feest- of herdenkingsdag van de betrokken staat wordt gevierd waarbij saluten worden gegeven, vlaggen worden gehesen of halfstok wordt gevlagd, doet de commandant dan wel de commandant van het verband of de oudste commandant daaraan deelnemen door het oorlogsschip of de oorlogsschepen onder zijn commando, dan wel door de oorlogsschepen ter plaatse, althans indien hij vooraf van de feestviering of de herdenking op de hoogte is gesteld en de betrokken staat een bevriende soevereine staat is. Evenwel mag een saluut voor een zodanig gelegenheid nooit meer dan 21 schoten bedragen en wordt voor dezelfde natie op dezelfde dag slechts eenmaal, in de regel op de middag, een saluut gegeven.

b. Indien aan boord van een buitenlands oorlogsschip, liggende op een rede of in een haven in het Koninkrijk der Nederlanden, een feest- of herdenkingsdag, bedoeld in onderdeel a, wordt gevierd, is het gestelde daarin op overeenkomstige wijze van toepassing.

c. Voor deelneming aan ceremonieel ter gelegenheid van een bijzondere gebeurtenis die een bevriende soevereine staat betreft, worden door de Commandant Zeestrijdkrachten afzonderlijke richtlijnen gegeven.

3.13.7 Indienststelling en uitdienststelling van een oorlogsschip

a. Voor de indienststelling en uitdienststelling van een oorlogsschip komt de bemanning daarvan in een alle hens voor de boeg bijeen.

b. Zodra de Koninkrijksvlag, de wimpel dan wel de commandovlag²⁵ of de standaard alsmede de geus zijn voorgehesen en de daaraan verbonden eerbewijzen (aan de Koninkrijksvlag en de commandovlag) bedoeld in zijn gebracht, spreekt de commandant de bemanning toe naar aanleiding van de indienststelling.

c. In aansluiting op de toespraak van de commandant joelt de bemanning.

d. De uitdienststelling geschiedt op overeenkomstige wijze, waarbij de eerbewijzen aan de Koninkrijksvlag en de commandovlag, zoals bedoeld onderdeel a, worden gebracht, met dien verstande dat de vlag, wimpel dan wel de commandovlag of standaard alsmede de geus gelijktijdig worden neergehaald.

e. Bij de uitdienststelling van een oorlogsschip neemt de commandant tijdig contact op met het Marinemuseum teneinde een goed beheer van het cultureel erfgoed aan boord te borgen.

f. C-ZSK kan nadere richtlijnen geven. Zo kan bij een indienststelling een doopster de gelegenheid krijgen het woord te voeren, en kan een Geestelijk Verzorger de traditionele Scheepsbijbel aan de commandant overhandigen.

²⁵ Indien het in dienst te stellen schip onmiddellijk het vlaggenschip wordt van een autoriteit die een commandovlag voert.

Hoofdstuk 4 Eerbewijzen

4.1 Algemeen

- a. Door het brengen van eerbewijzen aan personen en symbolen (vlaggen, vaandels, volksliederen) toont de militair of de eenheid respect.
- b. Dit hoofdstuk beschrijft welke eerbewijzen er zijn, wie eerbewijzen brengen, hoe een eerbewijs is samengesteld en wie er eerbewijzen krijgen.
- c. De meeste van de beschreven eerbewijzen vinden plaats tijdens militaire plechtigheden. De militair is dan op het brengen van het eerbewijs voorbereid. De militair moet zich er echter altijd van bewust zijn dat van hem of haar een eerbewijs kan worden verwacht.
- d. Het brengen van eerbewijzen moet worden gezien als een beleefdheidsvorm en vervult als zodanig dezelfde functie als een begroeting tussen bekenden of onbekenden in de burgersamenleving. Bovendien is een eerbewijs een uiting van respect voor de verantwoordelijkheid die de persoon aan wie hij wordt gebracht binnen de maatschappij en/of krijgsmacht draagt. In dat licht gezien is het brengen van de groet geheel in overeenstemming met de normen die in de burgermaatschappij gelden. Het brengen van de groet is tevens een uiting van saamhorigheid tussen militairen onderling en is wederkerig.
- e. Eerbewijzen door militairen worden gebracht aan Z.M. de Koning, leden van het Koninklijk Huis, aan hen die hem buiten Nederland vervangen (de gouverneurs van Curaçao, Aruba en St. Maarten en Zr.Ms. Ambassadeurs). Voorts brengen militairen eerbewijzen aan de overige leden van de regering²⁶ (de ministers) en aan de staatssecretarissen. De regering heeft immers het oppergezag over de krijgsmacht. Aan anderen worden bij reguliere militaire plechtigheden geen eerbewijzen gebracht.
- f. Militairen brengen tevens eerbewijzen aan de Koninkrijksvlag en bij het Wilhelmus (representeren het Koninkrijk) en aan vaandels (deze zijn door de Koning aan een eenheid uitgereikt).
- g. Militairen brengen eerbewijzen voorts aan andere militairen en in voorkomende gevallen (symbolisch) aan overledenen.
- h. Eerbewijzen worden slechts gebracht door militairen in een militair tenue.²⁷
- i. Wanneer burgers als gasten bij een militaire ceremonie aanwezig zijn nemen zij op aanwijzing van de organisatoren van de plechtigheid deel aan elementen van de eerbewijzen. Dit gebeurt bij monde van de speaker of andere functionaris, die hen vraagt te gaan staan (bij het brengen van de eerbewijzen 'de eregroet' en 'presenteert – geweer'). Wanneer militairen als gast aanwezig zijn bij een militaire plechtigheid en hen is een zitplaats toegewezen geldt voor hen hetzelfde als voor burger gasten; alleen gaan staan en brengen van eerbewijzen op aangeven van de organisatoren (bij 'eregroet' en 'presenteert – geweer').

²⁶ De regering bestaat uit de Koning en de Ministers.

²⁷ Een tenue uit het tenuevoorschrift van het eigen krijgsmachtdeel, of functionele militaire kleding.

4.2 Eerbewijzen aan personen.

Eerbewijzen aan personen worden in het algemeen slechts gebracht aan militairen die in uniform zijn gekleed, alsmede aan de burgerautoriteiten, genoemd in dit hoofdstuk en die als zodanig herkenbaar zijn. Aan een militair die niet in uniform is gekleed en aan een burgerautoriteit die niet als zodanig herkenbaar is, wordt uitsluitend de groet gebracht indien men kan worden geacht de militair of de autoriteit te kennen.

Voor de Koninklijke Marine; zie 4.10.

4.2.1 Eerbewijzen aan Zijne Majesteit de Koning

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de eregroet aan Z.M. de Koning.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs PRESENTEERT – GEWEER.

b. Bij deelname van Z.M. de Koning aan een militaire plechtigheid:

- PRESENTEERT – GEWEER met parademars, gevolgd door Wilhelmus indien het Wilhelmus niet later in de ceremonie wordt gespeeld.

- Hissen onderscheidingsvlag (zie hoofdstuk 5) bij aankomst, neerhalen bij vertrek

c. Aan Z.M. de Koning wordt bij zijn inhuldiging het hierboven beschreven eerbewijs gebracht, waarbij tevens een saluut van 101 schoten wordt gevuurd.

d. Bij werkbezoeken door Z.M. de Koning:

- Zie bij e. hieronder.

- Hissen onderscheidingsvlag (zie hoofdstuk 5) bij aankomst, neerhalen bij vertrek

e. Door of namens Z.M. de Koning kan worden bepaald dat de eerbewijzen, bedoeld in de vorige onderdelen, niet of in vereenvoudigde vorm moeten worden gegeven, waartoe telkens de nodige richtlijnen namens hem zullen worden verstrekt.

f. Een vertegenwoordiger van Z.M. de Koning of van een ander lid van het Koninklijk Huis ontvangt geen andere eerbewijzen dan die, welke aan militairen (of burgers) van zijn rang worden bewezen. Overigens geniet hij protocollair de voorrang, verschuldigd aan de vorstelijke persoon die hij vertegenwoordigt.

4.2.2 Eerbewijzen aan leden van het Koninklijk Huis

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de eregroet aan leden van het Koninklijk Huis, ongeacht de door deze beklede militaire rang of functie.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs PRESENTEERT – GEWEER.

b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door leden van het Koninklijk Huis:

- PRESENTEERT – GEWEER met parademars, gevolgd door Wilhelmus

- Hissen onderscheidingsvlag (zie hoofdstuk 5) bij aankomst, neerhalen bij vertrek

c. Bij werkbezoeken door leden van het Koninklijk Huis:

- Zie bij d. hieronder.

- Hissen onderscheidingsvlag (zie hoofdstuk 5) bij aankomst, neerhalen bij vertrek

d. Door of namens Z.M. de Koning kan worden bepaald dat de eerbewijzen, bedoeld in de vorige onderdelen, niet of in vereenvoudigde vorm moeten worden gegeven, waartoe telkens de nodige richtlijnen namens hem zullen worden verstrekt.

4.2.3 Eerbewijzen aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de eregroet aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs PRESENTEERT – GEWEER.

b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten:

- PRESENTEERT – GEWEER met parademars, gevolgd door het Wilhelmus.

c. Bij werkbezoeken door de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten:

- Geen aanvullende eerbewijzen.

d. Aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten worden bij hun installatie de hierboven genoemde eerbewijzen gebracht, waarbij tevens een saluut van 21 schoten wordt gevuurd.

4.2.4 Eerbewijzen aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de eregroet aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs PRESENTEERT – GEWEER.

b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door het staatshoofd of een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat:

- PRESENTEERT – GEWEER met het volkslied van de betrokken staat, gevolgd door het Wilhelmus.

- hijsen van de betrokken buitenlandse natievlag bij aankomst, neerhalen bij vertrek.

c. Bij werkbezoeken door het staatshoofd of een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat:

- Geen aanvullende eerbewijzen.

d. Tenzij een staatshoofd of een lid van een regerend vorstenhuis van een bevriende soevereine staat anders verlangt, ontvangt hij de eerbewijzen die hem als zodanig toekomen en niet die welke zijn verbonden aan zijn militaire rang of functie.

4.2.5 Eerbewijzen aan de minister en staatssecretaris van Defensie

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de groet aan de minister en de staatssecretaris van Defensie met in acht name van het gestelde in 4.1.d.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs IN DEN ARM – GEWEER.

b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door de minister en de staatssecretaris van Defensie:

- IN DEN ARM – GEWEER met VIER EREROFFELS en de eerste acht maten van de parademars

c. Bij werkbezoeken door de minister en de staatssecretaris van Defensie:

- Geen aanvullende eerbewijzen.

4.2.6 Eerbewijzen aan militairen

4.2.6.1 Eerbewijzen aan vlag- en opperofficieren

a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de groet aan vlag- en opperofficieren met in acht name van het gestelde in 4.1.d.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs IN DEN ARM – GEWEER.

b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door vlag en opperofficieren:

- IN DEN ARM – GEWEER met EREROFFELS en de eerste acht maten van de parademars

- Voor een commandeur, brigade-generaal of commodore; 1 ereroffel
- Voor een schout-bij-nacht of generaal-majoor; 2 ereroffels
- Voor een vice-admiraal of een luitenant-generaal; 3 ereroffels
- Voor een luitenant-admiraal of een generaal; 4 ereroffels

- c. Bij werkbezoeken door vlag- en opperofficieren:
- Geen aanvullende eerbewijzen.

4.2.6.2 Eerbewijzen aan hoofdofficieren

- a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de groet aan hoofdofficieren met in acht name van het gestelde in 4.1.d.

Gewapend militair personeel brengt het eerbewijs OVER – GEWEER.

- b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door hoofdofficieren:
- OVER – GEWEER

- c. Bij werkbezoeken door hoofdofficieren:
- Geen aanvullende eerbewijzen.

4.2.6.3 Eerbewijzen aan subalterne officieren, onderofficieren en manschappen

- a. Ongewapend militair personeel in uniform brengt de groet aan subalterne officieren, onderofficieren en manschappen met in acht name van het gestelde in 4.1.d.

4.2.7 Eerbewijzen aan Ridder Militaire Willems-Orde

- a. Ongewapend en gewapend militair personeel; onverminderd de eerbewijzen die hij ontvangt krachtens zijn rang en eventueel zijn functie, geldt voor het brengen van de groet aan een militair, Ridder der Militaire Willemsorde die het ordeteken van modelformaat zichtbaar draagt, voor zijn rang- en standgenoten die dat ordeteken niet of niet zichtbaar dragen datgene zoals vermeld in 4.1.d.

- b. Bij deelname aan militaire plechtigheden door Ridder Militaire Willems-Orde:
- IN DEN ARM – GEWEER.

4.2.8 Eerbewijzen aan andere burgerautoriteiten van het Koninkrijk dan bedoeld in 4.2.3 en 4.2.5

Voor de Koninklijke Marine; zie 4.10.

- a. Een minister, lid van de raad van ministers van het koninkrijk, een minister, lid van de raad van ministers van een rijksdeel, en een staatssecretaris van een departement van algemeen bestuur, ontvangen dezelfde eerbewijzen als de Minister van Defensie.
- b. Een buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een luitenant-admiraal of een generaal.
- c. Een buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een vice-admiraal of een luitenant-generaal.
- d. Een gevolmachtigd minister ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een schout-bij-nacht of een generaal-majoor.
- e. Een zaakgelastigde ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een commandeur, brigade-generaal of commodore.
- f. Een consul-generaal, een consul en een vice-consul ontvangen in hun ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een hoofdofficier.

4.2.9 Eerbewijzen aan buitenlandse militairen

Aan een buitenlandse militair worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan de Nederlandse militair met wie hij in rang en functie is gelijkgesteld. Zie STANAG 2116 voor de overeenkomstige rangen.

4.2.10 Eerbewijzen aan buitenlandse burgerautoriteiten

Aan buitenlandse burgerautoriteiten worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan de Nederlandse burgerautoriteiten met wie zij in rang zijn gelijkgesteld. Bijzondere burgerautoriteiten zijn de secretaris-generaal van de VN en van de NAVO alsmede de voorzitter van de Europese Commissie.

Wanneer deze aanwezig zijn bij een militaire plechtigheid (als parade-inspecteur of als deelnemer in een civiel cortège):

IN DEN ARM – GEWEER, 4 EREROFFELS en de eerste acht maten van de parademars.

4.3. Eerbewijzen aan vlaggen en vaandels

4.3.1 Eerbewijzen aan vlaggen

Door ongewapend militair personeel in uniform wordt de eregroet gebracht tijdens het hijsen en neerhalen van de Koninkrijksvlag. Als militair personeel in uniform aanwezig is bij het hijsen en neerhalen van een buitenlandse natievlag brengen zij eveneens de eregroet; bij voorkeur stellen zij zich vooraf op de hoogte van de plaatselijke gebruiken.²⁸

Gewapende militairen; PRESENTEERT – GEWEER.

Alle militairen die aan boord van een oorlogsschip komen, maken bij aan boord komen boven aan de valreep of staatsietrap front naar de vlag en brengen de eregroet. Alle militairen die van boord gaan van een oorlogsschip maken onderaan de valreep of staatsietrap front naar de vlag en brengen de eregroet.

Voor de Koninklijke Marine; zie [4.10](#)

4.3.2 Eerbewijzen aan vaandels

Door militair personeel in uniform wordt de eregroet gebracht aan een door een militaire eenheid gevoerd en ontplooid vaandel. Zie [3.9.2](#) onder b.

Gewapende militairen; PRESENTEERT – GEWEER.

Tijdens een militaire plechtigheid brengt de militair (ingedeeld en niet-ingedeeld) de eregroet alleen op die momenten zoals in het betreffende protocol aangegeven.

4.4 Eerbewijzen aan volksliederen

Door ongewapend militair personeel in uniform wordt de eregroet gebracht tijdens het spelen van het Wilhelmus en de volksliederen van andere naties.²⁹ Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende situaties.

- a. Officiële militaire plechtigheid buitenshuis of binnenshuis, deelnemers dragen een hoofddekseel, onder leiding van een paradedcommandant: militairen brengen de eregroet en zingen niet. Gewapende militairen; PRESENTEERT – GEWEER.
- b. Officiële militaire plechtigheid binnenshuis, deelnemers dragen geen hoofddekseel, onder leiding van een 'commandant': militairen brengen geen eregroet en zingen niet.
- c. Overige evenementen, militaire deelnemer in uniform, geen hoofddekseel (concert, korpsdiner, kerkdienst, staatsbanket, etc.): militairen brengen geen eregroet en zingen het eigen volkslied wel mee.

4.5 Eerbewijzen aan stoffelijke overschotten

Door ongewapend militair personeel in uniform wordt de eregroet gebracht

- a. bij het voorbijgaan van een stoffelijk overschot dat met militair eerbetoon wordt begraven;
- b. tijdens het neerdalen in het graf van een stoffelijk overschot;

²⁸ In sommige landen is het gebruikelijk dat men, in burger gekleed, bij het neerhalen en hijsen van de vlag, de rechterhand op het hart legt en het hoofddekseel afzet. Bij voorkeur volgt de Nederlandse militair dat gebruik.

²⁹ In sommige landen is het gebruikelijk dat men, in burger gekleed, bij het spelen van het volkslied, de rechterhand op het hart legt en het hoofddekseel afzet. Bij voorkeur volgt de Nederlandse militair dat gebruik.

c. bij het defileren langs de kist indien aan de aanwezigen die mogelijkheid wordt geboden (hetzij in een kerk, aula of vergelijkbare ruimte dan wel op de begraafplaats);

Gewapende militairen; PRESENTEERT – GEWEER.

4.6. Eerbewijzen in overige gevallen

Door ongewapend militair personeel in uniform wordt de eregroet gebracht

- a. tijdens één en twee minuten stilte als onderdeel van een herdenking;
- b. tijdens het spelen van het eresignaal “Taptoe”;
- c. vanaf het openen tot en met het sluiten van de ban;
- d. tijdens het voorlezen van een KB, indien de ban niet kan worden geopend en gesloten.

4.7 De samenstelling van de eerbewijzen

a. Een militair eerbewijs bestaat uit twee elementen.

b. Het eerste element is het basiseerbewijs, en bestaat uit een door de militair(en) uitgevoerde handeling, al dan niet gewapend. Een militair of een eenheid is ‘gewapend’ wanneer deze een geweer (C7) een karabijn (C8) of een pistool draagt. Sabeldragenden zijn gewapend indien de sabel getrokken is. Indien eenheden van de KMar bewapend zijn met het dienstpistool Glock-17 in de dutyholster, wordt op het commando: PRESENTEERT - GEWEER de eregroet gebracht en op het commando IN DEN ARM - GEWEER de groet.

De basiseerbewijzen voor ongewapende militairen zijn;

- “de groet”, (zie 4.2.1);
- “de eregroet”, (zie 4.2.2).

De basiseerbewijzen voor gewapende militairen zijn;

- “over – geweer”, (zie 4.2.3);
- “in den arm – geweer” (zie 4.2.4) en
- “presenteert – geweer” (zie 4.2.5).

c. Het tweede element van het eerbewijs is een muzikaal eresignaal, indien een muziekkorps, muzikant of hoornblazer aanwezig is.

d. Het basiseerbewijs en het eventuele eresignaal vormen samen het complete eerbewijs.

e. Naast de eerbewijzen kent de Nederlandse krijgsmacht ook het eerbetoon ‘De erewacht’.

f. De Koninklijke Marechaussee en de Koninklijke Marine kennen vanuit de aard van hun optreden daarnaast eigen eerbewijzen die niet krijgsmachtbreed in gebruik zijn. Zie daarvoor [4.9](#) en [4.10](#).

g. Militairen, geen schildwacht zijnde, die zijn belast met de controle op documenten of goederen, met het openen en sluiten van hekken, poorten of slagbomen of met dergelijke bezigheden, brengen de groet wanneer zij zich tot iemand wenden of iemand zich tot hen wendt. Een en ander voor zover een goede uitvoering van hun taak dit toelaat.

h. Militairen die tijdelijk zijn opgesteld om het verkeer te regelen of om een weg of een terrein af te zetten, alsmede militairen die onder geleide staan, geven geen eerbewijzen tenzij hen dat uitdrukkelijk is opgedragen.

i. Het beantwoorden van een eerbewijs:

1. de militair aan wie een eerbewijs wordt gebracht, beantwoordt dat eerbewijs met de groet; indien de militair commandant van een eenheid is, beantwoordt uitsluitend hij het eerbewijs. Ook in andere gevallen wanneer een persoon een eerbewijs krijgt beantwoordt enkel hij dat eerbewijs, de overigen die hem direct begeleiden nemen niet deel aan het beantwoorden van dat eerbewijs.

2. bij het verlaten van een oorlogsschip maken de militairen voor wie enig eerbewijs wordt gebracht, zodra zij de staatsietrap of valreep af zijn, front naar het schip en brengen de groet; wanneer bedoelde militairen niet in uniform zijn gekleed beantwoorden zij het eerbewijs door een kort moment de houding aan te nemen.

4.7.1 Het basiseerbewijs, ongewapend, 'de groet'.

a. De individuele ongewapende militair (die niet deel uitmaakt van een militaire plechtigheid) moet zelf beoordelen of hij de groet al of niet zal brengen, zodat de nadruk valt op de persoonlijke verantwoordelijkheid. Hij moet zich daarbij enerzijds bewust zijn van de waarde van de groet, zoals die in 4.1 is omschreven, en anderzijds moet hij rekening houden met de omstandigheden. Er kunnen zich omstandigheden voordoen waarbij de groet achterwege moet blijven, omdat daardoor de veiligheid in het verkeer in gevaar zou kunnen worden gebracht. Voorts behoort een militair die deel uitmaakt van een militaire begrafenisstoet, niet te groeten.

b. Door individuele ongewapende militairen.

1. De individuele ongewapende militair brengt, lopend of stilstaand, de groet.
2. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de man is en eindigt daarna.

c. Door een ongewapende eenheid te voet.

1. Een stilstaande eenheid:

De commandant laat de eenheid de houding aannemen, front maken en commandeert: BRENGT - GROET. De commandant van de eenheid brengt tevens de groet. Het eerbewijs eindigt op het commando: IN DE HOUDING - STAAT.

2. Een marcherende eenheid:

Alleen de commandant van de eenheid brengt de groet.

3. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de troep is en eindigt als de laatste man van de eenheid de persoon voorbij is.

d. Door een ongewapende eenheid die zich in een voertuig verplaatst.

1. Alleen de voertuigcommandant brengt de groet, de overige inzittenden kijken recht voor zich uit. 2. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij het voertuig is en eindigt als het voertuig de persoon voorbij is.

e. Door een ongewapende bereden eenheid, dan wel eenheid met opgestoken sabel.

1. Zowel stilstaand als in beweging handelt de commandant zoals bij de ongewapende eenheid te voet.

f. Door de bemanning van een sloep

1. De bemanning van een stilliggende sloep brengt de groet op de volgende wijze:

alle inzittenden blijven zitten, de commandant gaat staan en brengt de groet.

2. De bemanning van een varende sloep brengt de groet op de volgende wijze:

alle inzittenden blijven zitten, de commandant van de sloep brengt zittend de groet.

4.7.2 Het basiseerbewijs, ongewapend, 'de eregroet'.

a. Door individuele ongewapende militairen.

1. De individuele ongewapende militair maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt de eregroet.

2. Het eerbewijs begint acht passen voordat de vorstelijke persoon, de autoriteit, het vaandel of het stoffelijk overschot de militair voorbijgaat en eindigt op twee passen daarna.

b. Door een ongewapende eenheid te voet.

1. Een stilstaande eenheid:

De commandant laat de eenheid de houding aannemen, front maken en commandeert:

BRENGT ERE - GROET. De commandant van de eenheid brengt tevens de eregroet. Het eerbewijs eindigt op het commando: IN DE HOUDING - STAAT.

2. Een marcherende eenheid:

De commandant van de eenheid commandeert: HOOFD - RECHTS / LINKS. De commandant van de eenheid brengt tevens de eregroet. Het eerbewijs eindigt met het commando: HOOFD - FRONT.

3. Het eerbewijs begint acht passen voordat de vorstelijke persoon, de autoriteit, het vaandel of het stoffelijk overschot voorbijgaat en eindigt op twee passen daarna.

f. Door een ongewapende eenheid die zich in een voertuig verplaatst.

1. Alleen de voertuigcommandant brengt de eregroet, de overige inzittenden kijken recht voor zich uit.

2. Het eerbewijs begint acht passen voordat de vorstelijke persoon, de autoriteit, het vaandel of het stoffelijk overschot bij het voertuig is en eindigt op twee passen na het voertuig.

g. Door een ongewapende bereden eenheid, dan wel eenheid met opgestoken sabel.

1. Stilstaand handelt de commandant zoals de ongewapende eenheid te voet.

2. Een eenheid in beweging:

de commandant commandeert : HOOFD - RECHTS / LINKS; de commandant van de eenheid brengt de eregroet; het eerbewijs eindigt met het commando: HOOFD - FRONT.

h. Door bestuurders

1. Bestuurders en passagiers van twee- of meerwielige voertuigen, inbegrepen rijwielen, die als individuele militair de eregroet moeten brengen, stappen af / uit, maken front en brengen de eregroet.

2. Indien de verkeerssituatie het brengen van de eregroet niet toelaat, rijdt de bestuurder door, terwijl de overige inzittenden recht voor zich uit kijken.

i. Door de bemanning van een sloep

1. De bemanning van een stilliggende sloep brengt de eregroet op de volgende wijze:

- in een motorsloep staan alle inzittenden op het commando van de commandant van de sloep op en brengen de eregroet;

- in een roeisloep staan alle inzittenden op het bevel van de commandant van de sloep op en brengen de eregroet, waarbij de roeiers riemen op houden;

- in een zeilsloep staan alle inzittenden op het bevel van de commandant van de sloep op en brengen de eregroet.

2. De bemanning van een varende sloep brengt de eregroet op de volgende wijze:

- in een motorsloep doet de commandant van de sloep haar tijdig vaart minderen en zo mogelijk stoppen; alle inzittenden blijven rechtop zitten; de commandant van de sloep brengt staande, inzittende officieren brengen zittend de eregroet;

- in een roeisloep doet de commandant van de sloep de roeiers tijdig 'riemen op' houden; alle overige inzittenden blijven rechtop zitten; de commandant van de sloep brengt staande, inzittende officieren brengen zittend, de eregroet;

- in een zeilsloep doet de commandant van de sloep de schoten tijdig vieren; alle inzittenden blijven rechtop zitten; de commandant van de sloep en inzittende officieren brengen zittend de eregroet.

4.7.3 Het basiseerbewijs, gewapend, 'Over geweer'

a. Door individuele gewapende militairen.

1. De individuele gewapende militair met het geweer aan de geweerriem aan de schouder of voor de borst, maakt halt en front en neemt de houding aan.

2. De individuele militair met een pistool of met een opgestoken sabel, te voet of bereden, maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt de groet.

3. De individuele gewapende militair met een geweer maakt halt en front, neemt de houding aan en neemt zijn geweer 'OVER'.

4. De individuele gewapende militair met een getrokken sabel, te voet of bereden, maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt de groet met zijn wapen.

5. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de man is en eindigt daarna.

b. Door een gewapende eenheid te voet.

1. De stilstaande eenheid.

De commandant laat de eenheid de houding aannemen, front maken en commandeert: OVER - GEWEER. De commandant brengt tevens de groet. Het eerbewijs eindigt op het commando: ZET AF - GEWEER.

2. De marcherende eenheid.

De commandant brengt de groet.

3. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de eenheid is en eindigt als de laatste man van de eenheid de persoon voorbij is.

f. Door een gewapende eenheid die zich in een voertuig verplaatst.

1. Alleen de voertuigcommandant brengt de groet, de overige inzittenden kijken recht voor zich uit. 2. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij het voertuig is en eindigt als het voertuig de persoon voorbij is.

g. Door een gewapende bereden eenheid.

1. De stilstaande eenheid:

2. De eenheid in beweging:

4.7.4 Het basiseerbewijs, gewapend, 'In den arm geweerd'

a. Door individuele gewapende militairen.

1. De individuele gewapende militair met het geweerd aan de geweerriem aan de schouder of voor de borst, maakt halt en front, en neemt de houding.

2. De individuele gewapende militair met een sabel, te voet of bereden, maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt het eerbewijs 'in den arm - geweerd'.

3. De individuele gewapende militair met een geweerd, maakt halt en front, neemt de houding aan en neemt zijn geweerd 'in den arm'.

4. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de man is en eindigt daarna.

b. Door een gewapende eenheid te voet.

1. Een stilstaande eenheid waarbij de wapens aan de geweerriem aan de schouder of voor de borst worden meegevoerd:

De commandant laat de eenheid front maken, de houding aannemen en commandeert:

IN DEN ARM - GEWEER, de commandant brengt tevens het eerbewijs. Het eerbewijs eindigt op het commando: ZET AF - GEWEER

2. Een stilstaande eenheid waarbij niet aan de geweerriem gevoerde wapens zijn ingedeeld:

De commandant laat de eenheid front maken, de houding aannemen en commandeert:

IN DEN ARM - GEWEER, waarbij alleen de geweerdragenden de geweren in de arm nemen en de met pistool gewapende militairen de groet brengen. Ingedeelde militairen die het wapen toch aan de schouder of voor de borst dragen, groeten niet (m.u.v. bewapenden met de Colt C8). Het eerbewijs eindigt met het commando: ZET AF - GEWEER.

3. Een gewapende marcherende eenheid:

De commandant commandeert: HOOFD - RECHTS / LINKS. De commandant van de eenheid brengt tevens de groet. Het eerbewijs eindigt met het commando: HOOFD - FRONT.

4. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij de eenheid is en eindigt als de laatste man van de eenheid de persoon voorbij is.

c. Door een gewapende eenheid die zich in een voertuig verplaatst.

1. Alleen de voertuigcommandant brengt de groet, de overige inzittenden kijken recht voor zich uit.

2. Het eerbewijs begint zes passen voordat de persoon bij het voertuig is en eindigt als het voertuig de persoon voorbij is.

d. Door een gewapende bereden eenheid:

1. de stilstaande bereden eenheid gewapend met getrokken sabel:

de commandant laat de eenheid front maken en commandeert GEREED - SABEL;

ingedeelde militairen die het wapen toch opgestoken dragen en ongewapenden brengen de groet;

Het eerbewijs eindigt met het commando: DRAAGT - SABEL;

2. de bereden eenheid in beweging:

de commandant commandeert GEREED - SABEL; de commandant van de eenheid brengt tevens de

groet met de sabel; Het eerbewijs eindigt met het commando: DRAAGT - SABEL.

4.7.5 Het basiseerbewijs, gewapend, 'Presenteert geweer'

a. Door individuele gewapende militairen.

1. De individuele gewapende militair met geweer aan de geweerriem aan de schouder of voor de borst, maakt halt en front en neemt de houding aan.
2. De individuele gewapende militair met een pistool of met een opgestoken sabel, te voet of bereden, maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt de eregroet.
3. De individuele gewapende militair met een geweer of met een getrokken sabel, te voet of bereden, maakt halt en front, neemt de houding aan en brengt de eregroet met zijn wapen.
4. Het eerbewijs begint acht passen voordat de vorstelijke persoon, de autoriteit, het vaandel of het stoffelijk overschot de militair voorbijgaat en eindigt op twee passen daarna.

b. Door een gewapende eenheid te voet

1. Een stilstaande eenheid waarbij de wapens aan de geweerriem aan de schouder of voor de borst worden meegevoerd.

De commandant laat de eenheid front maken, de houding aannemen en commandeert: BRENGT ERE - GROET, waarbij alleen de met een pistool bewapende militairen de eregroet brengen. De eregroet eindigt op het commando: IN DE HOUDING - STAAT.

2. Een stilstaande eenheid waarbij niet aan de geweerriem gevoerde wapens zijn ingedeeld:

De commandant laat de eenheid front maken, de houding aannemen en commandeert: PRESENTEERT - GEWEER, waarbij alleen de geweerdragenden het geweer presenteren en de met pistool gewapende militairen de eregroet brengen. Ingedeelde militairen die het wapen toch aan de schouder of voor de borst dragen, groeten niet. De eregroet eindigt met het commando: ZET AF - GEWEER.

Een gewapende marcherende eenheid:

De commandant commandeert: HOOFD - RECHTS / LINKS. De commandant van de eenheid brengt tevens de eregroet. Deze wijze van begroeting eindigt met het commando: HOOFD - FRONT.

3. Het eerbewijs begint acht passen voordat de vorstelijke persoon, de autoriteit, het vaandel of het stoffelijk overschot de eenheid voorbijgaat en eindigt op twee passen daarna.

c. Door een gewapende eenheid die zich in een voertuig verplaatst.

1. Alleen de voertuigcommandant brengt de eregroet, de overige inzittenden kijken recht voor zich uit.
2. Het eerbewijs begint acht passen voordat de persoon bij het voertuig is en eindigt op twee passen na het voertuig.

d. Door een gewapende bereden eenheid:

1. de stilstaande gewapende bereden eenheid (getrokken sabel):

de commandant laat de eenheid front maken, de houding: DRAAGT - SABEL aannemen en commandeert: PRESENTEERT - SABEL, waarbij alleen de sabeldragenden de sabel presenteren; ingedeelde militairen die het wapen toch opgestoken dragen en ongewapenden brengen de eregroet; de eregroet eindigt met het commando: DRAAGT - SABEL;

- 2°. de gewapende bereden eenheid in beweging (getrokken sabel):

de commandant commandeert, in stap zijnde: DRAAGT - SABEL; in draf of galop blijft de eenheid in de houding: GEREED - SABEL; hij geeft het commando: HOOFD - RECHTS / LINKS; de commandant van de eenheid brengt tevens de eregroet met de sabel; de wijze van begroeting eindigt met het commando: HOOFD - FRONT.

4.7.6 Eerbewijzen met het vaandel.

- a. Een vaandelwacht brengt eerbewijzen als zijnde een gewapende eenheid.

- b. In de gevallen als aangegeven in [4.2.1 tot en met 4.2.4](#) wordt bij PRESENTEERT – GEWEER tevens met het vaandel geneigd.

4.7.7 De eresignalen.

Aanvullend aan de (basis)eerbewijzen “de groet”, “de eregroet”, “over – geweer”, “in den arm – geweer” en “presenteert – geweer” kan een eresignaal worden gegeven. Het (basis)eerbewijs en het eresignaal vormen samen het complete eerbewijs.

De ertesignalen zijn:

- a. Wilhelmus of de eerste vier maten van het Wilhelmus;
- b. Parademars
 - 1°. parademars (Marsch van den jongen Prins van Friesland), (de eerste 8 maten), of;
 - 2°. parademars (KM; Rauscher 1814);
- c. parademars:
 - 1°. voor klaroen, signaalhoorn en trompet in bes;
 - 2°. voor trompet in es;
 - 3°. voor trom en pijperfluit;
- d. het volkslied (of een gedeelte daarvan) van een buitenlandse natie;
- e. ereroffels, gevolgd door het volkslied van een buitenlandse natie;
- f. ereroffels, gevolgd door de eerste acht maten van de parademars (Marsch van den jongen Prins van Friesland); (Indien geen tamboer beschikbaar is, kunnen ereroffels worden vervangen door een overeenkomstig aantal malen het signaal geeft acht);
- g. signaal 'vaandelmars', gevolgd door de eerste vier maten van het Wilhelmus, bij het in- en uittreden van een vaandelwacht;
- h. de vaandelmars, bij de vlaggenparade van de KM tijdens het hijsen en neerhalen van de Koninkrijksvlag;
- i. signaal 'de mars' gevolgd door de eerste vier maten van het Wilhelmus, als ertesignaal bij het in- en uittreden van een standaardwacht (het commando voor de mars luidt: MUZIEK - DE STANDAARDMARS);
- j. signaal 'openen van de ban';
- k. signaal 'sluiten van de ban';
voor trom en klaroen zijn de signalen identiek aan het openen van de ban, voor trompet in es geldt: eventueel vierstemmig opgebouwd, indien voldoende muzikanten zijn ingedeeld;
- l. signaal 'taptoe' (infanterie, bereden wapens en trom), indien gespeeld tijdens een dodenherdenking; tijdens een officiële (doden)herdenking en begrafenis met militair eerbetoon worden uitsluitend de signalen 'taptoe' en 'voorwaarts' of het Wilhelmus gespeeld; het signaal 'Last Post' (of vergelijkbaar buitenlands signaal) mag niet tijdens Nederlands ceremonieel ten gehore worden gebracht. Het signaal 'Last Post' of vergelijkbaar buitenlands signaal wordt uitsluitend tijdens geallieerde herdenkingen ten gehore gebracht;

4.7.7.1 Nadere uitwerking ertesignalen

1. Het Wilhelmus

a. Algemeen

- 1°. het Wilhelmus wordt slechts één keer per plechtigheid ten gehore gebracht; wanneer tijdens een plechtigheid verschillende momenten voor het spelen van het Wilhelmus mogelijk zijn, wordt gekozen voor de laatst mogelijke optie; na het spelen van het Wilhelmus is het onjuist tijdens dezelfde ceremonie, in aanwezigheid van de parade-inspecteur, nog een ander muziekstuk ten gehore te brengen. Zie hieronder onder c. voor uitzonderingen;
- 2°. tijdens het spelen van het Wilhelmus wordt de eregroet gebracht / het geweer / de sabel gepresenteerd, doch nimmer met het vaandel gegroet, behoudens in situaties zoals vermeld in [4.7.6](#).

- b. Indien een muziekkorps³⁰ bij een plechtigheid is ingedeeld, wordt het Wilhelmus gespeeld:
- 1°. bij aankomst van Z.M. de Koning of leden van het Koninklijk Huis of de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten; het ten gehore brengen van het Wilhelmus blijft echter achterwege, indien het in daaropvolgend ceremonieel in het spelen van het Wilhelmus reeds is voorzien (Zie ook tekst hieronder over parademars, § 4, onderdeel a);
 - 2°. bij vertrek van deze vorstelijke personen en autoriteiten, tenzij op dezelfde dag bij aankomst het Wilhelmus reeds is gespeeld (Zie ook tekst hieronder over parademars, § 4, onderdeel b);
 - 3°. bij aankomst dan wel vertrek van een buitenlands staatshoofd, indien Z.M. de Koning of een ander lid van het Koninklijk Huis aanwezig is;
 - 4°. tot besluit van een defilé dat ter ere van de verjaardag van Z.M. de Koning wordt gehouden;
 - 5°. bij een buitengewone vlaggenparade tijdens het hijsen en neerhalen van de vlag (niet tijdens halfstok vlaggen);
 - 6°. als afsluiting van een plechtigheid, waarbij het voorlezen van een KB deel uitmaakt van de ceremonie;
 - 7°. Als afsluiting van een plechtigheid, waarbij inzet is voorzien van een erewacht voor een autoriteit zoals genoemd in [4.8.4](#)
 - 8°. als afsluiting van een plechtigheid, waarbij officieel toegekende medailles worden opgespeld, echter alleen als bedoeld in [3.6.2](#), [3.6.6](#), [3.6.7](#) en [3.6.9](#);
 - 9°. als afsluiting van een plechtigheid, waarbij het commando over een eenheid van minimaal bataljonsgrootte (of vergelijkbare eenheid) wordt overgedragen;
 - 10°. als afsluiting van een plechtigheid, waarbij het commando over een regiment of korps (in traditionele zin) wordt overgedragen;
 - 11°. als afsluiting van een herdenking van overleden en/of gevallen militairen, ook indien er geen buitengewone vlaggenparade wordt gehouden;
 - 12°. als afsluiting van een beëdigingceremonie.

c. In de situaties als vermeld bij b. 1°. 2°. en 3°. wordt het Wilhelmus gespeeld als eerbetoon aan Z.M. de Koning of een ander lid van het Koninklijk Huis. Derhalve wordt het Wilhelmus aan het begin van de ceremonie gespeeld, en vervangt deze samen met de parademars de ereroffels. In alle andere genoemde situaties (behoudens buitengewone vlaggenparade) wordt het Wilhelmus als afsluiting gespeeld, en ontvangt de parade-inspecteur de gebruikelijke eerbewijzen indien van toepassing.

2. Het Wilhelmus door één trompettist:

Indien onverhoopt geen muziekkorps bij een plechtigheid is ingedeeld, maar wel een trompettist, wordt het Wilhelmus gespeeld:

- a. bij aankomst van Z.M. de Koning of leden van het Koninklijk Huis of de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten, tenzij in een daaropvolgend ceremonieel het spelen van het Wilhelmus reeds is voorzien;
- b. tot besluit van een defilé, dat wordt gehouden ter ere van de verjaardag van Z.M. de Koning;
- c. tijdens het hijsen en neerhalen van de vlag (niet tijdens halfstok vlaggen);
- d. als afsluiting van een plechtigheid, waarbij het voorlezen van een KB deel uitmaakt van de ceremonie.

3. De eerste vier maten van het Wilhelmus

Wanneer een muziekkorps of een trompettist bij een plechtigheid is ingedeeld, wordt de *vaandelmars* of de *mars* gespeeld, gevolgd door de eerste vier maten van het *Wilhelmus* bij het in- en uittreden van een vaandelwacht.

4. Parademars

Door een muziekkorps wordt de *parademars* volledig gespeeld:

³⁰ Of bij de KM de Tamboers en Pijpers van het Korps Mariniers

- a. bij aankomst van Z.M. de Koning of leden van het Koninklijk Huis of de gouverneurs van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, indien het *Wilhelmus* in het daaropvolgend ceremonieel gespeeld wordt;
- b. bij vertrek van de in onderdeel a bedoelde vorstelijke personen en autoriteiten, indien het *Wilhelmus* in het voorgaande ceremonieel op dezelfde dag reeds is gespeeld;
- c. bij aankomst van een autoriteit, die niet als vertegenwoordiger van een mogendheid optreedt, indien daartoe namens of door Z.M. de Koning opdracht wordt gegeven.
- d. In geval van een solodienst bij de KM (T&P) wordt de parademars Rauscher 1814 gespeeld.
- e. Wanneer de in a. of c. bedoelde autoriteiten een eerbewijs ontvangen waar ereroffels deel van uitmaken (zie § 8 hieronder), worden eerst deze ereroffels gebracht, gevolgd door de volledige parademars (uitsluitend: de Marsch van den jongen Prins van Friesland).

5. Het volkslied van een buitenlandse mogendheid.

Het volkslied van een buitenlandse mogendheid wordt als onderdeel van eerbewijs ten gehore gebracht:

- a. bij aankomst in Nederland van een staatshoofd;
- b. bij vertrek uit Nederland van een staatshoofd;
- c. bij aankomst in Nederland van een lid van een regerend vorstenhuis;
- d. bij vertrek uit Nederland van een lid van een regerend vorstenhuis
- e. bij aangelegenheden waarbij het internationaal verband tot uiting wordt gebracht.

Indien tijdens internationale (militair-ceremoniële) plechtigheden meerdere volksliederen ten gehore worden gebracht, dient het volkslied van het gastland als laatste te worden gespeeld. In Nederland wordt het *Wilhelmus* dus altijd als laatste ten gehore gebracht, met de volgende uitzonderingen:

- Wanneer sprake is van een aankomst- en een vertrekceremonieel (bijv. bij een Staatsbezoek) wordt bij het vertrekceremonieel de volgorde omgedraaid: het volkslied van het gastland wordt dan als eerste gespeeld.
- In NAVO-verband is de volgorde van de te spelen volksliederen die van de eerste letter van de namen van de desbetreffende landen in de Engelse taal.
- Tijdens overige andere internationale gelegenheden is de volgorde van de overige volksliederen afhankelijk van de eerste letter van de namen van de desbetreffende landen in de Franse taal, zie Bijlage 2C.

6. Vier ereroffels gevolgd door het volkslied van een buitenlandse mogendheid

Vier ereroffels gevolgd door het volkslied van een buitenlandse mogendheid worden geslagen en gespeeld als onderdeel van het eerbewijs bij aankomst van een ambassadeur van een buitenlandse mogendheid, bij het aanbieden van geloofsbrieven, indien hij als zodanig door Z.M. de Koning wordt ontvangen. Het muzikaal eerbetoon bestaat bij vertrek alleen uit vier ereroffels of signalen geeft acht, indien de ingedeelde muziek nog staat opgesteld.

7. Eerbewijs met als onderdeel het volkslied van een buitenlandse mogendheid

a. Vier ereroffels gevolgd door de eerste acht maten van de *parademars*:

- 1°. bij aankomst van een buitenlandse minister-president;
- 2°. bij aankomst van een Minister van Buitenlandse Zaken, een Minister van Defensie, een Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, een Staatssecretaris van Defensie of een CDS van een buitenlandse mogendheid (in de rang van admiraal, luitenant-admiraal of generaal, indien de reden van het bezoek een officieel karakter draagt);
- 3°. bij aankomst van een hoge autoriteit, indien daartoe uitdrukkelijk opdracht door of namens het staatshoofd of de minister is gegeven.

b. Nadat de ceremoniële inspectie is uitgevoerd, wordt het volkslied ten gehore gebracht.

c. Drie ereroffels (of het aan de rang / functie verbonden aantal) gevolgd door de eerste acht maten van de *parademars* worden gespeeld bij aankomst van een bevelhebber van een krijgsmachtdeel van een buitenlandse mogendheid in de rang van vice-admiraal of luitenantgeneraal, indien het bezoek een officieel karakter draagt.

8. Ereroffels

Ereroffels worden ten gehore gebracht:

a. door tamboers en een muziekkorps, bij officiële gelegenheden bij aankomst van autoriteiten. Ereroffels worden altijd onmiddellijk gevolgd door de eerste acht maten van de *parademars* (uitsluitend: *de Marsch van den jongen Prins van Friesland*); is een tamboer en muziekkorps niet beschikbaar, maar wel een trompettist of hoornblazer, dan wordt in plaats van het voorgeschreven aantal ereroffels hetzelfde aantal keren het signaal *geeft acht* geblazen; de met dit eerbewijs ontvangen autoriteit neemt vervolgens de toegewezen plaats in of vervolgt zijn weg voor de rest van het bezoek;

1°. vier *ereroffels* voor:

- (a) een minister, lid van de Raad van Ministers van het koninkrijk;
- (b) een minister, lid van de Raad van Ministers van Aruba, Curaçao, Aruba of Sint Maarten;
- (c) een staatssecretaris;
- (d) een luitenant-admiraal;
- (e) een generaal;
- (f) de secretaris-generaal van de NAVO, de VN, Voorzitter van de Europese Commissie;

2°. drie *ereroffels* voor:

- (a) een vice-admiraal;
- (b) een luitenant-generaal;
- (c) een gezant;

3°. twee *ereroffels* voor:

- (a) een schout-bij-nacht;
- (b) een generaal-majoor;

4°. één *ereroffel* voor:

- (a) een commandeur;
- (b) een brigadegeneraal;
- (c) een commodore;

c. indien twee of meer autoriteiten tegelijk aankomen, wordt uitsluitend het eerbewijs gebracht voor degene die het hoogste aantal *ereroffels* ontvangt; alleen deze autoriteit beantwoordt het eerbewijs door het brengen van de groet, zie ook [3.2](#)

d. Indien een autoriteit aankomt nadat reeds een eerbewijs is gegeven van hogere of gelijke rang, krijgt die autoriteit het basiseerbewijs zonder het eresignaal en begeeft hij zich daarna naar zijn plaats;

e. De parade-inspecteur krijgt te allen tijde het aan zijn rang verbonden eerbewijs (compleet) onafhankelijk van de eerbewijzen die eerder in de plechtigheid aan ander autoriteiten zijn gebracht.;

f. een militair, optredend als vertegenwoordiger van het staatshoofd of van overige leden van het Koninklijk Huis of van de gouverneurs van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, ontvangt in voorkomend geval uitsluitend het eerbewijs dat aan zijn rang is verbonden;

g. uitsluitend de in onderdeel a. genoemde burgerautoriteiten kunnen met *ereroffels* of signalen *geeft acht* worden ontvangen.

4.7.8 Ereschoten

a. Ereschoten (saluut- en minuutschoten ter ere van een persoon of gebeurtenis, met tussenpozen van in principe vijf seconden) worden uitsluitend gegeven op last van Z.M. de Koning of de Minister van Defensie.

b. Op zondagen en algemeen erkende feestdagen, alsmede gedurende de tijd tussen zonsopgang en zonsondergang, worden uitsluitend die erteschoten afgegeven die niet tot de volgende werkdag mogen worden uitgesteld. Raadpleeg ruim vooraf de protocolofficier CDS.

4.7.8.1 Saluutschoten

a. Saluutschoten (schoten uit een kanon, als eerbewijs aan personen van hoge rang, aan de vlag van vreemde naties, wanneer een schip een buitenlandse rede bezoekt, of aan een vreemd oorlogsschip dat men passeert) worden in een voorgeschreven aantal afgevuurd met tussenpozen van vijf seconden en dienen als eerbewijs voor de hieronder aangegeven autoriteiten.

b. Het aantal af te geven saluutschoten bedraagt:

- 35 schoten voor Z.M. de Koning;
- 33 schoten voor H.M. de Koningin;
- 21 schoten voor de Prins of Prinses van Oranje en de prinsen en prinsessen der Nederlanden;
- 21 schoten voor de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten;
- 21 schoten voor een buitenlands staatshoofd;
- 21 schoten voor een lid van een regerend vorstenhuis;
- 101 schoten bij de geboorte van een erfprins(es) der Nederlanden;
- 101 schoten bij een inhuldiging.

c. Voor het aantal schoten dat de KM geeft voor militairen, zie [4.10.](#)

4.7.8.2 Minuutschoten

a. Minuutschoten zijn schoten die afgegeven worden als eerbetoon in zeer bijzondere gevallen (zie onder c. en d.) en dienen bij een militaire plechtigheid als synchronisatiemiddel. Commandanten kunnen verrichtingen van hun eenheden zo laten aanvangen op het juiste tijdstip (bijv. na x minuutschoten). Minuutschoten moeten daarom worden afgegeven vanaf een plaats waar de schoten voor alle betrokkenen hoorbaar zijn. Minuutschoten worden bij de Koninklijke Landmacht door het Korps Rijdende Artillerie gegeven. Bij de Koninklijke Marine worden minuutschoten gevraagd door walbatterijen of door oppervlakteschepen met een saluutbatterij.

b. Minuutschoten worden afgevuurd met tussenpozen van: Koninklijke Landmacht zestig seconden en Koninklijke Marine dertig seconden, ter herdenking of ter gelegenheid van belangrijke gebeurtenissen. De onder d. genoemde autoriteit bepaalt per gelegenheid het aantal schoten.

c. Op de derde dinsdag in september worden voor Z.M. de Koning, in verband met diens bijwonen van de Verenigde Vergadering der Staten-Generaal ter gelegenheid van de jaarlijkse uiteenzetting van het regeringsbeleid, minuutschoten afgegeven. Minuutschoten worden afgegeven:

1. Gedurende de verplaatsing van Z.M. de Koning vanaf het moment dat deze het Koninklijk Paleis verlaat tot het moment dat hij de Ridderzaal betreedt.
2. Gedurende de verplaatsing van Z.M. de Koning vanaf het moment dat hij de Ridderzaal verlaat tot het moment dat hij het Koninklijk Paleis betreedt.

d. Z.M. de Koning of de minister geven voor ieder geval afzonderlijk bevelen, wanneer tijdens een herdenking of een belangrijke gebeurtenis minuutschoten worden afgevuurd (zoals tijdens een staatsbegrafenis).

4.7.9 Eerbewijzen aan / door militairen met een bijzondere taak

a. Door de aan een autoriteit als adjudant toegevoegde officier en door de overige tot zijn gevolg behorende militairen worden, wanneer zij zich in de onmiddellijke nabijheid van de autoriteit bevinden, geen eerbewijzen gebracht, behalve in de volgende gevallen:

- 1°. indien de autoriteit optreedt als commandant van een eenheid, brengen zij dezelfde eerbewijzen als voor de bij de eenheid ingedeelde officieren is voorgeschreven;
- 2°. indien de autoriteit de eregroet brengt, brengen zij die eveneens, behalve indien zij tijdens het eerbewijs een taak moeten verrichten, zoals het voorlezen van een KB.

b. Een als adjudant aan een autoriteit toegevoegde officier verplaatst zich bij officiële

plechtigheden op twee passen links achter de autoriteit aan wie hij is toegevoegd.

c. Indien de aan een autoriteit als adjudant toegevoegde officier of een tot zijn gevolg behorende militair zich niet in de onmiddellijke nabijheid van zijn chef bevindt, brengt hij de eerbewijzen van de individuele militair.

d. Militairen die afzonderlijk staan opgesteld voor het afzetten van een ruimte, brengen de voorgeschreven eerbewijzen, tenzij een goede vervulling van hun taak dat niet toelaat.

4.8 De Erewacht

4.8.1 Algemeen

a. Een bijzonder eerbetoon is het aantreden van een erewacht bij bijzondere gelegenheden. Het eerbetoon "erewacht" wordt gegeven aan bezoekende hooggeplaatste buitenlandse gasten. Dit hoofdstuk beschrijft in welke gevallen en in welke samenstelling een erewacht aantreedt.

b. Een erewacht treedt aan op verzoek van de chef van het militaire huis (CMH) van Z.M. de Koning of van de Minister van Buitenlandse Zaken (MINBUZA). In voorkomend geval wordt een vaandel ingedeeld (zie de tabel in [4.8.4](#)).

c. Een erewacht treedt aan op verzoek van de te bezoeken autoriteit bij (meerdaagse) bezoeken aan de Minister van Defensie, de CDS of C-OPCO.

4.8.2 Bezoeken door staatshoofden, regeringsleiders en aanbieden geloofsbrieven

a. Staatsbezoek

Staatsbezoeken zijn bezoeken van een staatshoofd of regeringsleider aan ons land, op persoonlijke uitnodiging van Z.M. de Koning. De organisatie van het staatsbezoek ligt in handen van de grootmeester van Z.M. de Koning terwijl het MINBUZA assisteert. Aanvragen voor militair eerbetoon worden gedaan door de Adjudant-Generaal van Z.M. de Koning aan de CDS.

b. Officieel bezoek

Officiële bezoeken kunnen worden afgelegd door staatshoofden, regeringsleiders en ministers. Officiële bezoeken vinden plaats op uitnodiging van Z.M. de Koning, de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken of andere ministers. De organisatie van officiële bezoeken van staatshoofden, regeringsleiders en ministers van Buitenlandse Zaken ligt in handen van de directie kabinet en protocol van het MINBUZA. De organisatie van officiële bezoeken van andere ministers wordt verzorgd door het desbetreffende departement. Bij officiële bezoeken is het eerbetoon minder uitgebreid dan bij een staatsbezoek. Aanvragen voor militair ceremonieel bij officiële bezoeken van staatshoofden worden gedaan door de adjudant-generaal van Z.M. de Koning aan de CDS. Bij officiële bezoeken van regeringsleiders vraagt de directie kabinet en protocol MINBUZA het militair eerbetoon aan bij de CDS. Bij een officieel bezoek door een staatshoofd vindt de ontvangstceremonie in principe plaats op paleis Noordeinde (achterzijde) in aanwezigheid van Z.M. de Koning, terwijl voor een regeringsleider de ontvangstceremonie in principe plaats vindt op het Binnenhof in aanwezigheid van de minister-president.

c. Werkbezoek

Werkbezoeken kunnen eveneens worden afgelegd door staatshoofden, regeringsleiders en ministers. Werkbezoeken zijn vaak korter en beperken zich in de regel tot overleg met Z.M. de Koning, de minister-president of desbetreffende minister. Bij werkbezoeken van regeringsleiders, vraagt de directie kabinet en protocol van het Ministerie van Algemene Zaken het militair eerbetoon aan bij de CDS.

d. Aanbieden geloofsbrieven

Een ambassadeur is de persoonlijke afgezant van een staatshoofd. Hij kan echter pas als ambassadeur fungeren nadat hij zijn geloofsbrieven aan Z.M. de Koning heeft aangeboden. Het aanbieden van de geloofsbrieven is de eerste audiëntie van de ambassadeur bij Z.M. de Koning en deze officiële handeling gaat gepaard met militair eerbetoon.

4.8.3 Categorieën van het militair eerbetoon “de erewacht”.

De categorie erewacht wordt bepaald door het niveau van de bezoeker en de vorm van het bezoek, en niet alleen door de Nederlandse gastheer.

Bij de bezoeken kan een bepaalde categorie erewacht worden bevolen voor bezoeken aan / door:

- a. Z.M. de Koning, categorie 1 of 2;
- b. een lid van het Koninklijk Huis, categorie 2;
- c. de gouverneurs van Curaçao, Aruba of Sint Maarten, categorie 2 of 3;
- d. een buitenlands staatshoofd (geen staatsbezoek), categorie 2;
- e. een lid van een buitenlands regerend vorstenhuis, categorie 2 of 3;
- f. een minister-president van een buitenlandse mogendheid, categorie 3;
- g. een ambassadeur bij het aanbieden van zijn geloofsbrieven, categorie 4;
- h. een Minister van Defensie van een buitenlandse mogendheid, categorie 5;
- i. de secretaris-generaal van de NAVO, de VN, EU³¹, categorie 3 of 5;
- j. de CDS van een buitenlandse mogendheid, categorie 6;
- k. bevelvoerende buitenlandse autoriteiten met ten minste de rang van generaal of luitenant-admiraal, categorie 6;
- l. bevelhebbers van buitenlandse krijgsmachtdelen, categorie 7.

4.8.4 Uitvoering van het militair eerbetoon “de erewacht”.

a. Bij elke gecommandeerde erewacht is een muziekkorps ingedeeld.

b. Het krijgsmachtdeel dat het muziekkorps levert, levert bij een single-service erewacht indien mogelijk tevens de troepen. Bij een interservice erewacht zijn de commandant erewacht en (indien van toepassing) de commandant vaandelgroep indien mogelijk van hetzelfde krijgsmachtdeel als het muziekkorps.

Cat	Gelegenheid	Soort erewacht	Aantallen	tenue	Vaandel	Commandant
1	Staatsbezoek Aankomst	Inter-service Saluutbatterij	4x 1/3/33	CT2	Vaandelgroep Cdt Kap/EInt/ LTZ2OC/ LTZ2	C-erewacht Maj/LTZ1
	Staatsbezoek	Inter-service tevens Paleiswacht	2x 1/3/21	DT2	Vaandelwacht	Maj/Kap/LTZ1/ LTZ2OC
	Kranslegging Dam te Amsterdam	Afzetting	4 x 1/3/21	DT2		Maj/Kap/LTZ1/ LTZ2OC
	Staatsbezoek Vertrek	Single-service	2 x 1/3/21	CT2	Vaandelwacht	Maj/Kap/LTZ1/ LTZ2OC
2	Officieel bezoek Staats- hoofd	Single-service	3x 1/3/21	CT2	Vaandelwacht	Maj/Kap/LTZ1/ LTZ2OC
3	Officieel bezoek Regerings- leider	Single-service	3x 1/3/21	DT2	Neen	Maj/Kap/LTZ1/ LTZ2OC

³¹ Hoge vertegenwoordiger voor het gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid, tevens secretaris-generaal van de Raad van de EU

4	Geloofs-brieven	Single of inter-service	2x 1/3/15	CT2	Neen	Maj/Kap/LTZ1/LTZ2OC
5	MINDEF Ministers	Inter-service	3x 1/2/18	DT2	Neen	Maj/Kap/LTZ1/LTZ2OC
6	CDS	Single-service	2x 1/2/18	DT2	Neen	Kap/Elnt/LTZ2OC/LTZ2
7	C-OPCO	Single-service	Eigen richtlijn	Eigen richtlijn	Neen	Kap/Elnt/LTZ2OC/LTZ2

Aanvullend militair ceremonieel uitgevoerd door de KMar staat opgenomen in [4.9](#).

4.8.5 Tenue en uitrusting van de erewacht

De commandanten zijn, indien DT2 bepaald is, gewapend met sabel. Verder zijn de tenuevoorschriften van de krijgsmachtdelen leidend.

4.8.6 Eerbewijzen

De erewacht brengt erbewijzen voor de persoon voor wie zij staat opgesteld en voorts altijd zoals beschreven in hoofdstuk 4.

4.8.7 Wijze van opstellen

- a. Een erewacht treedt in principe aan in linie op twee, drie of vier gelederen. Bij onvoldoende ruimte worden de samenstelling en de opstelling aangepast.
- b. Voor het overige is van toepassing het gestelde in 3.2.

4.8.8 Uitvoering ceremonieel en erbewijzen

a. Algemeen

Het eerbetoon "Erewacht" verloopt zoals een militaire plechtigheid beschreven in hoofdstuk 3. De opeenvolgende elementen zijn het opstellen van de eenheden, de aankomst van de autoriteit, de verschuldigde erbewijzen, het melden, en de ceremoniële inspectie. De erewacht brengt de erbewijzen zoals beschreven in hoofdstuk 4.

b. Uitzonderingsbepalingen:

1°. de inspectie en het melden blijven achterwege, indien dit door of vanwege Z.M. de Koning is bepaald;

2°. de inspectie en het melden blijven achterwege, wanneer de vorstelijke persoon of autoriteit het gebouw verlaat waarvoor dezelfde erewacht staat opgesteld, welke hij kort tevoren bij aankomst bij dit gebouw heeft geïnspecteerd; alsdan wordt volstaan met het spelen van *ereroffels* of de *parademars*;

3°. Wanneer de begroeting met *ereroffels* en de eerste acht maten van de *parademars* plaatsvindt, worden de volksliederen ná de ceremoniële inspectie gespeeld.

Het protocol verloopt dan als volgt:

- (a) aankomst en begroeting door de gastheer;
- (b) *ereroffels* en de eerste acht maten van de *parademars*;
- (c) melden door de C-erewacht;
- (d) ceremoniële inspectie;
- (e) het *volkslied* van de te ontvangen vorstelijke persoon of autoriteit;
- (f) het *Wilhelmus* (indien van toepassing);
- (g) afmelden door de C-erewacht;

4°. indien de autoriteit voor wie de erewacht staat opgesteld niet één, maar meer dan één land vertegenwoordigt en derhalve niet met een volkslied kan worden verwelkomd (zoals de secretaris-generaal van de NAVO), kan het protocol bedoeld in 3° hierboven worden gevolgd waarbij, in plaats van een volkslied, een toepasselijke 'neutrale' mars kan worden gespeeld. Traditioneel wordt hiervoor vaak de Mars van den Prins Eugenius gespeeld.

4.8.9 Inrukken / afmars van de erewacht

- a. Als de erewacht staat opgesteld voor een koninklijk paleis, meldt C-erewacht zich bij de adjudant van dienst van Z.M. de Koning en vertrekt niet eerder dan dat daartoe opdracht is gegeven door de adjudant van dienst van Z.M. de Koning.
- b. De erewacht, niet opgesteld zoals bedoeld in onderdeel a, vertrekt als daartoe vanuit de betrokken organisatie opdracht wordt gegeven.

4.9 Ceremoniële diensten Koninklijke Marechaussee (KMar)

4.9.1 Algemeen

a. Inzet in CT:

1. posten in het CT vormen als zodanig een eerbetoon en worden in overeenstemming met de aanwijzingen van de CMH van Z.M. de Koning opgesteld bij de door het personeel van de KMar bewaakte koninklijke paleizen en andere bevolen plaatsen;
2. ingedeeld personeel is niet (tevens) belast met een beveiligingstaak; de uitvoering van de ceremoniële taak geschiedt naast de normale inzet van personeel belast met beveiligingswerkzaamheden;
3. bij ceremoniële inzet is sprake van dubbelposten; een couloir bestaat in beginsel uit 16 leden (in bijzondere gevallen 8 of 4, in nader overleg met de CMH van Z.M. de Koning) onder bevel van een officier; voorts dient een couloir te bestaan uit even aantallen leden;
4. ceremoniële posten staan zodanig opgesteld bij de hoofdingang(en) van de diverse gebouwen dat zij een ereplaats innemen; het gezicht is daarbij naar het publiek gericht.

b. Inzet in Diensttenue KMar:

1. dit tenue kan in opdracht van de adjudant van dienst van Z.M. de Koning worden gedragen, wanneer de eenheid van tenue gewaarborgd dient te zijn;
2. het Diensttenue KMar wordt bevolen in gevallen waarin bezoek voor Z.M. de Koning of de leden van Zijn Huis ten paleize arriveert en wordt begeleid door een ere-escorte of bij andere bezoeken, door of namens Z.M. de Koning.

c. Voor inzet van ceremoniële posten op andere dan in dit hoofdstuk genoemde plaatsen of ter gelegenheid van andere dan hier bedoelde aangelegenheden, is in beginsel toestemming nodig van de CDS.

4.9.2 Aanvullend militair ceremonieel uitgevoerd door de KMar

a. Staatsbezoek:

1. Groot motor ere-escorte (1/16/o) voor de eerste en laatste rit van het bezoek (van en naar het vliegveld);
2. dubbelpost in CT (DPCT) op vliegveld van aankomst bij de eventuele wachtlocatie van Z.M. de Koning;
3. DPCT, deel uitmakend van de militaire erewacht op vliegveld van aankomst nabij de vliegtuigtrap of podium;
4. dubbelpost Diensttenue T4 KMar, deel uitmakend van de militaire erewacht tijdens de kranslegging, en aansluitend bewaking van deze krans (kranswacht)
5. aanvullende diensten op aanvraag van Chef Militair Huis van Z.M. de Koning;
6. DPCT voor bezoek aan de minister-president;
7. DPCT voor bezoek aan het parlement.

b. Officieel bezoek:

1. DPCT bij aankomst en vertrek op het vliegveld nabij de vliegtuigtrap; in bijzondere gevallen wordt i.p.v. een DPCT, een couloir aangevraagd;
2. klein motor ere-escorte (o/8/o) voor de eerste en laatste rit (van en naar het vliegveld);
3. overig motorescorte (protocollaire escorte) wordt door Min BuZa via het Nationaal Coördinatie Centrum (NCC) aangevraagd en uitgevoerd door de landelijke eenheid Nationale Politie;
4. DPCT voor bezoek aan de minister-president;
5. DPCT voor bezoek aan het parlement.

c. Werkbezoek:

1. DPCT aankomst / vertrek op vliegveld nabij de vliegtuigtrap;
2. dubbelpost Diensttenuue KMar/CT op werklocatie.

4.9.3 Bereden begeleiding, ere- en protocollaire escortes.

a. Algemeen:

1. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft, na overleg in het Kabinet, afgesproken dat hij zorg zal dragen voor de coördinatie van en de uniformiteit in verkeersescortes; zo is bepaald, dat alleen verzoeken om begeleiding in behandeling worden genomen indien er een dringende noodzaak kan worden aangegeven en alleen wanneer het in het kader van een zorgvuldige ambtsvervulling onvermijdelijk en geboden is.
2. namens Z.M. de Koning kan een ere-escorte of protocollair escorte per motorrijwiel worden gegeven ter begeleiding en eerbewijs van vorstelijke personen en staatshoofden; de grootmeester van het Koninklijk Huis van Z.M. de Koning beoordeelt de criteria van inzet;
3. bij officiële bezoeken aan de minister, de CDS of C-OPCO kan de minister een protocollair escorte bevelen;

b. Bereden begeleiding kan worden onderscheiden in gidsen, verkeerstechnische begeleiding, (motor) ere-escortes, protocollaire escorten en begeleiding te paard in bijzondere gevallen.

1. onder gidsing wordt verstaan: Het zorgdragen voor de begeleiding van transporten bij het volgen van de juiste route met inachtneming van het reglement Verkeersregels en Verkeerstekens (RVV1990);
2. onder verkeerstechnische begeleiding wordt verstaan: Het zorgdragen voor een juiste en vlotte verplaatsing door het verkeer, waarbij een vrije doorgang bij knelpunten verzorgd wordt. Hierbij kunnen aan zowel de bestuurder van het te begeleiden transport als aan de overige weggebruikers aanwijzingen worden gegeven, welke mogelijk in strijd zijn met het reglement Verkeersregels en Verkeerstekens (RVV1990); Bij aanvraag zal worden getoetst of de te escorteren voertuigen voor verkeerstechnische begeleiding in aanmerking komen.

c. (Motor) Ere-escorte:

1. Ere-escortes worden als eerbetoon uitgevoerd bij staatsbezoeken en voor staatshoofden, ambassadeurs en andere hoogwaardigheidsbekleders die een officieel bezoek aan Z.M. de Koning brengen;
2. de coördinatie is in handen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de stalmeester van Z.M. de Koning alsmede de Ministeries van Buitenlandse Zaken, Veiligheid & Justitie en Defensie zijn betrokken;
3. het groot ere-escorte bestaat uit 17 (16 motorrijders + 1 commandant) en het klein ere-escorte uit 8 motorrijders (in bijzondere gevallen 4);
4. het ere-escorte rijdt in zijn geheel vóór het voertuig van de te escorteren vorstelijke persoon of autoriteit; in beginsel zal in formatie met vieren worden gereden; in verband met de wegbreedte kan met tweeën worden bevelen;
5. de commandant rijdt op een afstand van vier meter midden vóór het escorte, terwijl het escorte zich in zijn geheel tien meter vóór het te escorteren voertuig verplaatst;
6. Indien (weers)omstandigheden dit vereisen, kan het ere-escorte worden uitgevoerd met auto's.

d. Protocollair escorte:

1. in principe wordt het protocollair escorte door de landelijke eenheid Politie dan wel door een regio eenheid van de Nationale Politie uitgevoerd. Echter in het geval dat de landelijke eenheid Politie aan de KMar bijstand vraagt kan de KMar hier ook uitvoering aan geven;
2. een protocollair escorte bestaat bij een officieel bezoek uit maximaal 8 motorrijders, bij een werkbezoek uit 8 of 2, terwijl bij een privébezoek geen toewijzing plaatsvindt;

3. de toewijzing vindt plaats bij:

- a. staatsbezoeken op de ritten waarvoor geen ere-escorte is toegewezen;
- b. officiële bezoeken van regeringsleiders, staatshoofden, kroonprinsen, overige royalty, vicepresidenten, Ministers van Buitenlandse Zaken en secretarissen-generaal van internationale organisaties;
- c. bij werkbezoeken van staatshoofden, kroonprinsen en vicepresidenten.

e. Begeleiding te paard:

Dit wordt in bijzondere gevallen door Z.M. de Koning opgedragen, voor bijvoorbeeld het aanbieden van geloofsbriefen van nieuwe ambassadeurs.

f. Overige bepalingen:

1. een ere- en protocollair escorte kan over een deel van de route worden uitgevoerd; het verkeersescorte begeleidt over de gehele route;
2. het ere- of protocollair escorte maakt deel uit van de stoet;
3. de uitvoering van ere-escortes is opgedragen aan de KMar; de detailregelingen zijn opgenomen in de operationele instructie van Circulaire bijzondere verkeerstechnische begeleiding (VT) van de Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid.

4.10 Eerbewijzen Koninklijke Marine

Dit hoofdstuk behandelt de specifieke eerbewijzen zoals die bij de Koninklijke Marine en met name op oorlogsschepen worden toegepast. Het bij een inrichting van de zeemacht geldend eerbetoon is, voor zover niet reeds in andere hoofdstukken opgenomen, eveneens in dit hoofdstuk vermeld. De onderofficier van de wacht aan de valreep van een oorlogsschip brengt de groet aan de militair die embarkeert en debarkeert indien deze de rang heeft van sergeant of hoger.

4.10.1 Het eerbewijs 'Valreepsgasten'

- a. Het eerbewijs valreepsgasten wordt uitsluitend gebracht aan boord van een oorlogsschip.
- b. Ter weerszijden van de valreep worden vier officieren met de rang van luitenant ter zee der 2e klasse oudste categorie of met een lagere rang, of vier onderofficieren zo mogelijk met dezelfde rang, dan wel vier of twee schepelingen opgesteld, een en ander afhankelijk van de rang of het aanzien van degene voor wie het eerbewijs is bestemd.
- c. De persoon aan wie het eerbewijs wordt gebracht, wordt overgefloten door de chef der equipage dan wel door de hoogst aanwezige onderofficier van de operationele dienst subdienstgroep nautische dienst (ODND) of door de onderofficier van de wacht. In een enkel geval, aangegeven in dit hoofdstuk, wordt hij niet overgefloten.
- d. Gedurende het overfluiten brengen de valreepsgasten en degene die de fluit doet horen, de groet. Degene die op de fluit blaast, groet desgewenst met links of rechts.

4.10.2 Het eerbewijs 'Stilstaan der bemanning'

Het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gebracht aan boord van een oorlogsschip en bij een inrichting der zeemacht.

- a. Het eerbewijs stilstaan der bemanning aan boord van een oorlogsschip:
 - 1°. het eerbewijs stilstaan der bemanning aan boord vangt aan met het signaal *stil* op de hoorn of met een bootsmansfluit, gevolgd door:
 - (a) de eerste vijf maten van de *taptoe* wanneer front moet worden gemaakt naar stuurboord;
 - (b) de eerste vier maten van de *reveille* wanneer front moet worden gemaakt naar bakboord;
 - (c) de eerste vier maten van de *parademars* wanneer front moet worden gemaakt naar beide zijden;
 - 2°. indien de autoriteit in een motorrijtuig voorbijgaat, kunnen de eerste vijf maten van de *taptoe* en de eerste vier maten van de *reveille* worden vervangen door één stoot, onderscheidenlijk twee stoten op de hoorn; indien geen hoornblazer aanwezig is, wordt het signaal gefloten op de bootsmansfluit, waarna wordt aangegeven naar welke zijde de

bemanningsfront moet maken;

3°. alle militairen, die aan dek of op de brug zijn, stellen zich (op een varend schip voorzover de navigatie zulks toelaat) op langs de aangegeven zijde, zoveel mogelijk op gelijke afstand van elkaar en maken front naar buitenboord; de officier van de wacht kiest daarbij een plaats die van buitenboord goed zichtbaar is;

4°. de militairen, bedoeld onder 3°, brengen de groet op de wijze, zoals die is voorgeschreven voor een stilstaande eenheid, met dien verstande dat alle officieren de groet brengen op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk;

5°. het eerbewijs eindigt op het signaal *doorgaan*;

6°. de militairen, die zich bevinden in de onmiddellijke nabijheid van het schip, aan boord waarvan het eerbewijs wordt gebracht, brengen gedurende het eerbewijs de groet op de wijze, zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk.

b. Het eerbewijs stilstaan der bemanning bij een inrichting der zeemacht:

1°. het eerbewijs stilstaan der bemanning bij een inrichting der zeemacht vangt aan met het signaal *stil* op de hoorn of, indien geen hoornblazer aanwezig is, op de bootsmansfluit;

2°. alle militairen die zich op of in de onmiddellijke nabijheid van het terrein bevinden, maken front naar de plaats waar de autoriteit staat opgesteld, waarbij de officier van de wacht zich opstelt op een plaats, die goed zichtbaar is;

3°. de militairen, hiervoor bedoeld onder 2°, brengen de groet op de wijze, voorgeschreven voor een militair afzonderlijk;

4°. het eerbewijs eindigt op het signaal *doorgaan*.

4.10.3 Het eerbewijs 'Paraderen'

a. Het eerbewijs paraderen wordt uitsluitend gebracht aan boord van een oorlogsschip.

b. Het eerbewijs vangt aan met het signaal *al is ons prinsje* op de hoorn.

c. Indien het schip varende is, stelt de commandant zich op de brug op. Indien dat niet het geval is, gaat hij op een zodanige plaats staan dat hij duidelijk zichtbaar is. De overige officieren worden opgesteld op aanwijzing van de commandant. De gewapende wacht, die bij paraderen steeds in het geweer komt, en de muziek (indien aanwezig) worden opgesteld op een plaats, waar zij goed tot hun recht komen. De equipage wordt zo over het schip verdeeld, dat de lijnen van het schip zo goed mogelijk uitkomen. De etat-majoor stelt zich bij elkaar op, op een door de commandant aangewezen plaats. De opstelling van de bemanning moet nauwkeurig in een paradeerrol zijn vastgesteld. Het verdient aanbeveling de paradeerrol in onderling verband met de meerrol op te maken.

d. Indien het schip behoort tot een verband en de commandant van dat verband aan boord is, stelt deze zich op een zodanige plaats op dat hij duidelijk zichtbaar is, met de officieren van zijn staf op één gelid twee passen achter zich.

e. De bemanning stelt zich aan die zijde van het schip op, waarlangs de persoon, voor wie het eerbewijs geldt, zal voorbijgaan. De afstand tussen de leden der bemanning moet zo groot zijn, dat de projecties van die afstanden op de lengteas van het schip gelijk zijn.

f. Indien een saluut zal worden gegeven, wordt de saluutbatterij gereed gehouden.

g. Het eerbewijs eindigt op het signaal *aftrap*. Indien degene, voor wie het eerbewijs is bestemd, twee of meer oorlogsschepen moet voorbijgaan, wordt dat signaal pas gegeven nadat hij het laatste paraderende oorlogsschip voorbij is.

4.10.4 Het eerbewijs 'Joelen'

Het eerbewijs joelen wordt gebracht aan boord van een oorlogsschip, bij een inrichting der zeemacht en elders aan de wal.

a. Het eerbewijs joelen aan boord van een oorlogsschip:

1°. het eerbewijs joelen vangt aan met de aanwijzing "mutsen af";

2°. de leden van de bemanning, met uitzondering van de bewapenden, alsmede de leden van de muziek, nemen met de rechterhand hun hoofddekse af en houden dat tegen de linkerkant van de borst;

3°. de commandant heft vervolgens zijn pet op, daarbij roepende, indien het eerbewijs voor Z.M. de Koning is bestemd, "leve de koning" of, indien het anderen geldt, "driewerf hoezee";

4°. alle leden van de bemanning roepen op een driemaal gegeven fluitsignaal op de bootsmansfluit telkens gelijktijdig "hoezee", waarbij degenen die het hoofd hebben ontbloot, telkens de rechterarm met het hoofddekse schuin rechts naar boven strekken en terugbrengen naar de linkerkant van de borst; indien geen fluitsignaal kan worden gegeven, gebeurt dit mondeling conform onderdeel b;

5°. vervolgens zetten zij op de aanwijzing "mutsen op" hun hoofddekse weer op.

b. Het eerbewijs joelen bij een inrichting der zeemacht en elders aan de wal:

Het eerbewijs joelen bij een inrichting der zeemacht en elders aan de wal wordt op overeenkomstige wijze gebracht als aan boord van een oorlogsschip, met dien verstande dat, indien het niet mogelijk is een fluitsignaal zoals bedoeld in onderdeel a, onder 4°, te geven, de commandant op leve de koning of driewerf hoezee onmiddellijk laat volgen hiep - hiep, waarna de leden van de bemanning een driewerf hoezee roepen.

4.10.5 Het eerbewijs 'Vlaggen van top'

a. Het eerbewijs vlaggen van top wordt gebracht door oorlogsschepen en bij inrichtingen der zeemacht, maar bij de laatste uitsluitend als daar een getuigde mast met gaffel, ra en steng aanwezig is. Aan boord van een oorlogsschip wordt daartoe aan de top van elke mast de Koninkrijksvlag en aan de geusstok de geus gehesen; bij inrichtingen der zeemacht wordt de Koninkrijksvlag gehesen aan de gaffel en aan de top van de getuigde mast.

b. Indien van de top van de voormast een commandovlag, de standaard of een onderscheidingsvlag waait, wordt op schepen met meer dan een mast aan die top de Koninkrijksvlag niet gehesen. Op schepen met slechts één mast wordt in dat geval de Koninkrijksvlag aan stuurboord van de commandovlag, de standaard of de onderscheidingsvlag gehesen. Indien er evenwel van die top naast de commandovlag of de standaard ook een onderscheidingsvlag waait, wordt die onderscheidingsvlag hoog aan een seinwipper aan stuurboord gehesen en wordt aan stuurboord van de commandovlag of de standaard de Koninkrijksvlag gehesen.

c. Indien aan boord van een buitenlands oorlogsschip van top wordt gevlagd en een Nederlands oorlogsschip daaraan zal deelnemen, wordt, indien dat schip meer dan een mast heeft, in plaats van de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast, de vlag van de betrokken natie gehesen. Indien het schip slechts één mast heeft, wordt aan de top daarvan zowel de Koninkrijksvlag als de buitenlandse natievlag gehesen; de laatste aan stuurboord van de eerste. Indien evenwel van die top reeds een commandovlag of de standaard waait, wordt alleen de buitenlandse natievlag gehesen en wel aan stuurboord daarvan. Waait naast de commandovlag of de standaard een onderscheidingsvlag, dan wordt die onderscheidingsvlag hoog aan een seinwipper aan stuurboord gehesen en wordt de buitenlandse natievlag aan stuurboord van de commandovlag of de standaard gehesen.

4.10.6 Het eerbewijs 'Pavoiseren'

a. Het eerbewijs pavoiseren wordt uitsluitend gebracht door oorlogsschepen. Daartoe worden, behalve de vlaggen bedoeld in 4.10.5, bovendien ook nog seinvlaggen gehesen.

b. De seinvlaggen worden volgens een van tevoren opgemaakt pavoiseerplan met gelijke tussenruimten aangeslagen aan een lijn. De lijn wordt van het voorschip langs de toppen van de masten, ten minste één vlagbreedte onder de topvlaggen, naar het achterschip geleid.

c. Bij het opmaken van het pavoiseerplan wordt zoveel mogelijk van voren naar achteren het kleurenschema rood-wit-blauw gevolgd. In geen geval mogen seinvlaggen worden opgenomen, die gelijk zijn aan of grote overeenkomst vertonen met buitenlandse natie- of onderscheidingsvlaggen.

4.10.7 Het 'in het geweer komen van de gewapende wacht'

- a. Het eerbewijs 'in het geweer komen van de gewapende wacht' wordt alleen gebracht, indien die wacht uit ten minste zes gewapende schepelingen bestaat.
- b. Indien tijdig van tevoren bekend is, dat de gewapende wacht in het geweer moet komen voor het doen van eerbewijzen, kan zij worden versterkt tot ten hoogste vijfenveertig gewapenden. De gewapende wacht moet echter of geheel uit militairen behorende tot het Korps Mariniers, of geheel uit vlootpersoneel bestaan.
- c. In het algemeen bepaalt de commandant wie met het commando over de gewapende wacht zal worden belast. In dit hoofdstuk is aangegeven wanneer een officier dan wel een onderofficier in de rang van sergeant-majoor of sergeant moet worden aangewezen.
- d. Zo mogelijk wordt aan de gewapende wacht een muzikant of muziekkorps toegevoegd, indien dit hoofdstuk dat aangeeft.
- e. De gewapende wacht treedt aan op een door de commandant aan te geven plaats. Die plaats moet opvallen. Steeds moet de rechtervleugel van de wacht naar de zijde staan vanwaar degene, voor wie het eerbewijs is bestemd, nadert.
- f. Indien de gewapende wacht wordt geïnspecteerd, wordt de inspecterende autoriteit vergezeld door de commandant van de gewapende wacht en door de hoogste in rang of, bij gelijke rang, degene met de hoogste anciënniteit in rang van de officieren, die hem hebben verwelkomd. De gelederen worden bij de inspectie niet geopend en het eerbewijs wordt aangehouden.

4.10.8 Geven van saluten

- a. Saluten worden gegeven door oorlogsschepen, maar als regel alleen door een fregat of groter schip. Tijdens een reis kunnen evenwel ook andere oorlogsschepen dit eerbewijs brengen als dat in verband met het karakter van de reis gewenst is. Een saluut kan ook worden afgegeven door een walbatterij.
- b. Indien van een oorlogsschip een saluut mag worden verwacht, dat dit om redenen niet kan geven, stelt de commandant van dat oorlogsschip de betrokken plaatselijke autoriteiten onverwijld op de hoogte, onder aanbieding van zijn verontschuldigen.
- c. In de gevallen, aangegeven in dit hoofdstuk, waait gedurende het saluut de Koninkrijksvlag of een buitenlandse natievlag van de top van de voormast. Waait van die top reeds de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, een commandovlag, de standaard of een onderscheidingsvlag, dan wordt de Koninkrijksvlag of de buitenlandse natievlag aan stuurboord daarvan gehesen. Indien van die top zowel een commandovlag of de standaard als een onderscheidingsvlag waaien, wordt de onderscheidingsvlag hoog aan een seinwipper aan stuurboord gehesen en wordt aan stuurboord van de commandovlag of de standaard de Koninkrijksvlag of de buitenlandse natievlag gehesen. Indien van de top van de voormast reeds de Koninkrijksvlag of een buitenlandse natievlag waait, wordt aan die top geen tweede Koninkrijksvlag of buitenlandse natievlag gehesen. Indien tijdens vlaggen van top of pavoiseren een saluut moet worden gegeven dat geen verband houdt met de gelegenheid waarvoor van top wordt gevlagd of wordt gepavoiseerd, worden gedurende dat saluut de top- en pavoiseervlaggen neergehaald. Een oorlogsschip dat ten anker of gemeerd ligt, voert gedurende het saluut steeds de geus.
- d. Tenzij er reden is om alle schoten van dezelfde zijde af te vuren, wordt het eerste schot gegeven van de zijde, die gekeerd is naar de persoon of naar de vlag voor wie of waarvoor het saluut is bestemd of, indien er geen reden is om aan een bepaalde zijde de voorkeur te geven, van stuurboord. De volgende schoten vallen beurtelings van bakboord en stuurboord of, indien het saluut wordt gegeven met meer dan één stuk aan dezelfde zijde, van voren naar achteren.
- e. Indien verscheidene schepen gezamenlijk het eerbewijs brengen, een z.g. algemeen saluut, begint het vlaggenschip of het schip van de oudste commandant. Bij het tweede schot valt het schip van de commandant die in rang of, bij gelijke rang, in ouderdom in rang volgt op de commandant van het verband of op de oudste commandant in met zijn eerste schot en zo vervolgens.
- f. Het geven van een saluut verloopt als volgt:

- 1°. de eerste officier laat het signaal 'De jagers van Van Dam' blazen; de aangewezen stuksbemanningen komen onverwijld op post en maken de stukken gereed;
- 2°. de eerste officier laat de officier der artillerie die de schoten moet afvuren, alsmede de officier van de wacht weten, hoeveel schoten moeten worden gegeven, van welke zijde het eerste schot dan wel alle schoten moeten worden afgevuurd, bij welk schot, bij een algemeen saluut, moet worden ingevallen, welke natievlag moet worden gehesen en welke vlaggen eventueel moeten worden neergehaald; de officier der artillerie geeft de nodige orders aan de stuksbemanningen; de officier van de wacht doet hetzelfde aan de gasten bij de vlaggen en de geus; zodra alles gereed is, melden zij dat aan de eerste officier;
- 3°. het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven; de officier der artillerie geeft daarop het waarschuwingscommando: KLAAR OM TE SALUEREN MET(aantal) SCHOTEN STUUR- (BAK-)BOORD UIT, de kanons worden geladen;
- 4°. de eerste officier laat het signaal *vuren* blazen; de officier van de wacht doet de vlaggen die moeten worden neergehaald, neerhalen en die moeten worden gevoerd, hijsen; onmiddellijk nadat de officier der artillerie zich ervan heeft overtuigd dat de vereiste vlaggen klaar uitwaaien, commandeert hij nabij het stuk dat moet vuren: STUUR-(BAK)BOORD - VUUR, dan wel, indien er van één zijde wordt gevuurd: KANON ÉÉN (TWEÉ enz.) - VUUR, waarop het betrokken kanon wordt afgevuurd met een aftrektouw of met een eenvoudige mechanische afvuurinrichting; een militair der zeemacht, opgesteld in de nabijheid van de officier van de artillerie, telt hardop het aantal schoten; nadat het bevolen aantal schoten is afgevuurd, commandeert de officier der artillerie VASTVUREN, waarop de stukken worden ontladen; hierna meldt hij aan de eerste officier, dat het saluut voltooid is;
- 5°. de eerste officier laat het signaal *vastvuren* blazen; de officier van de wacht doet daarop de voor het saluut gehesen vlaggen neerhalen en die, vóór het saluut zijn neergehaald, weer hijsen; zodra hij gereed is, meldt hij dat aan de eerste officier;
- 6°. de eerste officier laat het signaal *doorgaan* blazen en, indien geen verdere saluten moeten worden gegeven, ook het signaal *aftrap*;
- 7°. na het signaal *aftrap* laat de officier der artillerie stukken vast houden; zodra hij gereed is, meldt hij dat aan de eerste officier.

g. Sloepen die langs zij liggen van het schip dat een saluut zal geven, steken tijdig af en blijven gestopt in de buurt liggen, zo mogelijk met afgezette motor. Sloepen die zich in de nabijheid van dat schip bevinden, stoppen en wachten met langs zij komen totdat het eerbewijs is volbracht.

4.10.9 Eerbewijzen aan personen

a. Met uitzondering van de (ere)groet, stilstaan der bemanning, valreepsgasten (indien er valreepsgasten beschikbaar zijn), indien de gewapende wacht bijeen is, het in het geweer komen van de gewapende wacht, en, indien er hoornsignalen kunnen worden gegeven, het voorgeschreven aantal malen *geeft acht*, worden de eerbewijzen aan personen slechts gebracht, indien hun voorbijkomen of hun bezoek tijdig is aangekondigd en daardoor een officieel karakter draagt. En aangekondigd werkbezoek geldt echter niet als een officieel bezoek. Bij informele bezoeken en werkbezoeken kunnen de eerbewijzen tot de bovengenoemde worden beperkt.

b. Van zonsondergang tot zonsopkomst worden geen andere eerbewijzen gebracht dan de (ere)groet. Zie ook [4.10.30](#), onderdeel b, onder 2°.

c. Bij aan boord komen en van boord gaan, voor inrichtingen der zeemacht bij aankomst en vertrek, worden des morgens vóór het hijsen van de vlag en gedurende de middagrust geen andere eerbewijzen gegeven dan de (ere)groet. Hetzelfde geldt bij aan boord komen en van boord gaan:

1°. gedurende de tijd dat het schip in een haven ligt en de vlag *port* voert;

2°. gedurende de tijd dat de kerkwimpel waait.

Degene die op zo'n moment aan boord komt of van boord gaat dan wel aankomt of vertrekt en recht heeft op meer eerbewijzen, wordt ontvangen of uitgeleid door de (onder-) officier van de wacht.

d. Onverminderd hetgeen is bepaald in de onderdelen c en d moeten, afgezien van de gevallen, genoemd in dit hoofdstuk, waarin het eerbewijs valreepsgasten onvoorwaardelijk moet worden

gebracht, aan boord van een oorlogsschip, dat op een rede of in een haven in het buitenland ligt, steeds valreepsgasten bij de hand zijn. In een haven of op een rede in het Koninkrijk der Nederlanden geldt dat alleen, indien er buitenlandse oorlogsschepen aanwezig zijn, en voorts bij gelegenheden van militair ceremoniële aard.

f. Op een varend oorlogsschip wordt niet van top gevlagd noch gepavoiseerd, behalve wanneer het schip wordt verhaald. Het eerbewijs pavoiseren wordt bij stormweer in het geheel niet gebracht.

g. Indien aan twee of meer personen gelijktijdig eerbewijzen zouden moeten worden gebracht, worden alleen die welke aan de voornaamste persoon toekomen, gebracht.

h. Indien aan boord van twee oorlogsschepen of aan boord van een oorlogsschip en aan de wal aan één persoon onmiddellijk op elkaar volgend eerbewijzen moeten worden gebracht, wordt een zodanige regeling getroffen, dat wordt voorkomen dat bepaalde eerbewijzen tweemaal worden gebracht voorzover daardoor de plechtigheid zou worden geschaad.

i. De eerbewijzen bij ontvangst aan boord of bij een inrichting der zeemacht moeten op zodanige tijdstippen worden gebracht, dat de begroeting van de autoriteit er niet door wordt opgehouden of onderbroken.

j. Degene die een autoriteit vertegenwoordigt, geniet de voorrang, maar ontvangt niet de eerbewijzen die zijn verschuldigd aan de autoriteit die hij vertegenwoordigt.

k. Indien bij aankomst of vertrek van een inrichting der zeemacht of elders aan de wal de gewapende wacht in het geweer is gekomen of een erewacht is opgesteld, wordt de betrokken autoriteit eerst naar een gunstige plaats (zo mogelijk midden vóór de gewapende wacht of erewacht) geleid, om daar het eerbewijs in ontvangst te nemen.

4.10.10 Eerbewijzen aan Zijne Majesteit de Koning

Aan Z.M. de Koning worden de eerbewijzen gebracht, genoemd in 4.2.1 en voorts in deze paragraaf. Namens Z.M. de Koning zal steeds worden aangegeven of de eerbewijzen niet of in vereenvoudigde vorm moeten worden gegeven.

a. Aan boord van oorlogsschepen:

1°. bij in nabijheid komen:

wanneer Z.M. de Koning in de nabijheid van een oorlogsschip komt maar het niet zal voorbijgaan, wordt er gepavoiseerd van het hijsen van de vlag tot zonsondergang en geeft het oorlogsschip een saluut, dan wel neemt het deel aan een algemeen saluut van 35 schoten; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast en wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden;

2°. bij voorbijgaan:

wanneer Z.M. de Koning een oorlogsschip zal voorbijgaan of een oorlogsschip Z.M. de Koning zal voorbijgaan, wordt er onverminderd het bepaalde in § 8, onderdeel I, gepavoiseerd vanaf het hijsen van de vlag tot zonsondergang; gedurende het voorbijgaan worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) er wordt geparadeerd;

(b) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer;

(c) zo mogelijk wordt een muziekkorps toegevoegd;

(d) op het signaal *stil* brengen alle paraderende leden van de bemanning, met uitzondering van de muziek en de leden van het muziekkorps alsmede de gewapende wacht, de eregroet waarbij die wacht het geweer presenteert;

(e) de muziek speelt de *parademars*; de eregroet wordt pas beëindigd op het signaal *doorgaan*, dat wordt gegeven na het eerbewijs joelen;

(f) de eregroet wordt onderbroken door het eerbewijs joelen;

(g) in aansluiting op het eerbewijs joelen speelt de muziek, opgesteld op het halfdek of vliegdek aan de zijde die naar de Z.M. de Koning is toegekeerd en front makende naar buitenboord, het *Wilhelmus*;

(h) het oorlogsschip geeft ongeacht hoe vaak Z.M. de Koning voorbijgaat, eenmaal een saluut of neemt het deel aan een algemeen saluut van 35 schoten (dat eveneens eenmaal wordt gegeven), tenzij reeds ingevolge onderdeel a, onder 1°, een saluut is gegeven; gedurende het saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast;

3°. bij aan boord komen:

wanneer Z.M. de Koning aan boord zal komen, wordt er vanaf het hijsen van de vlag tot het tijdstip bedoeld onder (d) gepavoiseerd; terwijl Z.M. de Koning aan boord komt, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld als bij grote parade; de bemanning maakt, voorzover zij is geplaatst aan de andere zijde dan die waar de staatsietrap of valreep ligt, front naar de midscheeps; voor zover zij is geplaatst aan dezelfde zijde als die waar de staatsietrap of valreep ligt, maakt zij front naar buitenboord tot het moment dat Z.M. de Koning het bovenste bordes van de staatsietrap heeft betreden of het einde van de valreep heeft bereikt; daarna eveneens naar de midscheeps;

(b) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer; op het signaal *stil*, presenteert de wacht het geweer; aan de gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(c) op het onderste bordes van de staatsietrap of aan de voet van de valreep wordt Z.M. de Koning ontvangen door de eerste of oudste officier of, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het schip;

(d) zodra Z.M. de Koning de staatsietrap of de valreep betreedt, worden de top- en pavoiseervlaggen neergehaald en wordt de onderscheidingsvlag aan de top van de voormast gehesen;

(e) het eerbewijs valreepsgasten wordt gegeven; als valreepsgasten fungeren vier officieren met de rang van luitenant ter zee der tweede klasse oudste categorie; Z.M. de Koning wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

(f) aan de valreep wordt Z.M. de Koning ontvangen door de commandant van het schip of, indien het behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van dat verband;

(g) de muziek speelt de *parademars*;

(h) vervolgens speelt de muziek het *Wilhelmus*;

(i) daarop vraagt de commandant van het verband of de commandant van het schip aan Z.M. de Koning of hij de gewapende wacht wenst te inspecteren; indien Z.M. de Koning daartoe de wens te kennen geeft, geeft de commandant aan de commandant van de gewapende wacht opdracht zich te melden; terwijl Z.M. de Koning de gewapende wacht inspecteert, speelt de muziek het eerbewijs *Mars van de heer Van der Duyn*;

(j) nadat Z.M. de Koning de gewapende wacht is voorbijgegaan of heeft geïnspecteerd, worden de officieren aan hem voorgesteld;

(k) tenslotte inspecteert Z.M. de Koning de equipage;

4°. bij van boord gaan:

wanneer Z.M. de Koning van boord gaat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld volgens de paradeerrol; de bemanning maakt, totdat Z.M. de Koning het bovenste bordes van de staatsietrap of de valreep heeft betreden, front naar de midscheeps en daarna naar buitenboord; alle leden der bemanning brengen in dit geval de *eregroet* op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk;

(b) het signaal *doorgaan* wordt pas gegeven na het eerbewijs *Wilhelmus*;

(c) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer; op het signaal *stil*, presenteert zij het geweer; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(d) Z.M. de Koning wordt tot aan de valreep begeleid door de commandant van het schip of, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband;

(e) de muziek speelt de *parademars*;

(f) het eerbewijs valreepsgasten wordt gegeven; als valreepsgasten fungeren vier officieren met de rang van luitenant ter zee der tweede klasse oudste categorie; Z.M. de Koning wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

- (g) van de valreep tot aan het onderste bordes van de staatsietrap wordt Z.M. de Koning begeleid door de eerste of oudste officier, of, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het schip;
- (h) zodra Z.M. de Koning de staatsietrap of de valreep heeft verlaten, wordt de onderscheidingsvlag neergehaald en worden de top- en pavoiseervlaggen gehesen, die eerst op het moment van het neerhalen van de vlag worden neergehaald;
- (i) vervolgens joelt de bemanning;
- (j) daarop speelt de muziek het *Wilhelmus*;
- (k) het oorlogsschip geeft tenslotte een saluut dan wel neemt deel aan een algemeen saluut van 35 schoten; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast; 5°. bij aan dek of in een afgesloten ruimte komen tijdens verblijf aan boord:
 - (a) wanneer Z.M. de Koning tijdens een verblijf aan boord aan dek komt, wordt het volgende eerbewijs gebracht; op de waarschuwing front maken van de officier of schepeling, die de (aan)komst van Z.M. de Koning het eerst opmerkt, maken de leden van de bemanning die in de nabijheid zijn, zo mogelijk ruimte naar de midscheeps en brengen de eregroet op de wijze zoals voorgeschreven voor een stilstaande eenheid, met dien verstande dat alle officieren de eregroet brengen op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk; de zijde van het dek waar Z.M. de Koning vertoeft, wordt zo mogelijk open en vrij gelaten;
 - (b) wanneer Z.M. de Koning tijdens een verblijf aan boord in een afgesloten ruimte komt, wordt het volgende eerbewijs gebracht; op de waarschuwing orde van de officier of schepeling die de komst van Z.M. de Koning het eerst opmerkt, plaatsen de leden van de bemanning die in die ruimte aanwezig zijn, zich terzijde en brengen de eregroet op de wijze zoals voorgeschreven voor een stilstaande eenheid, met dien verstande dat alle officieren hun eregroet brengen op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk; gedurende de maaltijd blijven zij evenwel stilzwijgend zitten.

b. Bij inrichtingen der zeemacht in Nederland:

- Bij inrichtingen der zeemacht in Nederland worden aan Z.M. de Koning overeenkomstige eerbewijzen gebracht als aan boord van oorlogsschepen, met dien verstande dat:
- 1°. niet wordt gepavoiseerd; in plaats daarvan wordt van top gevlagd en wordt de Koninklijke onderscheidingsvlag gehesen;
 - 2°. niet wordt geparadeerd; in plaats daarvan wordt de bemanning opgesteld als bij grote parade;
 - 3°. het eerbewijs valreepsgasten niet wordt gegeven;
 - 4°. geen saluut wordt gegeven;
 - 5°. de eregroet voor zover de betrokken militairen niet in enige formatie staan aangetreden, steeds wordt gebracht op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk;
 - 6°. indien bij de bemanning een vaandel is ingedeeld, bovendien met het vaandel wordt gegroet.

c. Elders aan wal, met uitzondering van het Caraïbisch deel van het Koninkrijk:

Elders aan de wal, met uitzondering van het Caraïbisch deel van het Koninkrijk, wordt, indien Z.M. de Koning daartoe opdracht geeft, op de plaats waar hij aankomt dan wel vanwaar hij vertrekt alsmede vóór zijn verblijfplaats, een erewacht opgesteld, waaraan zijn toegevoegd een muziekkorps en, indien de erewacht is betrokken uit personeel van een vaandelvoerende eenheid, zo mogelijk het vaandel van die eenheid. Voor die erewacht worden in de eerste plaats aangewezen de Ridders der Militaire Willemsorde en andere dragers van dapperheidsonderscheidingen die dienen bij schepen of inrichtingen der zeemacht, waaruit de erewacht is betrokken.

Bij aankomst van Z.M. de Koning en telkens wanneer hij bij zijn verblijfplaats aankomt, worden de volgende eerbewijzen gegeven:

- 1°. de erewacht brengt de eregroet waarbij het geweer wordt gepresenteerd, met dien verstande, dat alle officieren de eregroet brengen op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk; wanneer Z.M. de Koning de erewacht op twintig passen is genaderd, speelt de muziek de *parademars*;
- 2°. vervolgens speelt de muziek het *Wilhelmus*;
- 3°. daarna meldt de commandant van de erewacht zich bij Z.M. de Koning en vraagt of hij de erewacht wenst te inspecteren; gedurende de inspectie speelt de muziek het eerbewijs *Mars van de*

heer Van der Duyn; indien bij de erewacht een vaandel is ingedeeld, wordt bovendien met het vaandel gegroet;

Bij vertrek van Z.M. de Koning en telkens wanneer hij zijn verblijfplaats verlaat, worden de volgende eerbewijzen gegeven:

1°. de erewacht brengt de eregroet waarbij het geweer wordt gepresenteerd, met dien verstande dat alle officieren de eregroet brengen op de wijze zoals voorgeschreven voor een militair afzonderlijk;

2°. de muziek speelt de *parademars*;

3°. indien bij de erewacht een vaandel is ingedeeld, wordt bovendien met het vaandel gegroet; nadat Z.M. de Koning de erewacht heeft geïnspecteerd of is voorbijgegaan, wordt deze op parade - rust gesteld; de erewacht rukt in, nadat zij door de adjudant van Z.M. de Koning is bedankt.

d. In het Caraïbisch deel van het Koninkrijk:

In het Caraïbisch deel van het Koninkrijk wordt Z.M. de Koning per plechtigheid slechts één van de eerbewijzen, genoemd in onderdeel c (elders aan wal) gebracht.

e. In en door sloepen:

Wanneer Z.M. de Koning een sloep voorbijgaat (of een sloep Z.M. de Koning voorbijgaat), in een sloep komt of een sloep verlaat, brengt de bemanning van die sloep de eregroet. Een sloep waarin Z.M. de Koning is gezeten, wordt gestuurd door een officier met de rang van luitenant ter zee der eerste 1e klasse of der 2e klasse oudste categorie.

f. Door eenheden:

1°. zie 4.2.1;

2°. wanneer Z.M. de Koning een eenheid voorbijgaat (of de eenheid gaat aan Z.M. de Koning voorbij), brengt die eenheid de *eregroet*, met dien verstande dat, indien bij de eenheid officieren zijn ingedeeld, zij daarbij handelen zoals de commandant van de eenheid; indien de eenheid stilstaat en gewapend is met het geweer, wordt het geweer gepresenteerd; indien muziek aanwezig is, speelt die gedurende het voorbijgaan de *parademars*; indien bij de eenheid een vaandel is ingedeeld, wordt bovendien met het vaandel gegroet.

g. Door militairen afzonderlijk:

Zie 4.2.1

4.10.11 Eerbewijzen aan leden van het Koninklijk Huis

a. Aan leden van het Koninklijk Huis worden de eerbewijzen gebracht zoals vermeld in 4.10.10 en met in achtneming van het gestelde in 4.10.8 onderdeel b, met dien verstande dat:

1°. het saluut voor een lid van het Koninklijk Huis uit 21 schoten bestaat;

2°. als valreepsgasten voor een lid van het Koninklijk Huis vier officieren met de rang van luitenant ter zee der tweede 2e klasse of luitenant ter zee der 3e klasse fungeren.

b. Er wordt niet gepavoiseerd of geparadeerd, noch wordt er een saluut gegeven, zolang Z.M. de Koning aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is.

c. Door of namens Z.M. de Koning kan worden bepaald dat de eerbewijzen, bedoeld in de vorige onderdelen, niet of in vereenvoudigde vorm moeten worden gegeven, waartoe telkens de nodige richtlijnen namens hem zullen worden verstrekt.

4.10.12 Eerbewijzen aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten

a. Aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten worden bij hun installatie en bij officiële inspectiebezoeken de eerbewijzen gebracht, genoemd in 4.10.10 en 4.10.9, onderdeel a, met dien verstande dat:

1°. het saluut uit 21 schoten bestaat;

2°. als valreepsgasten vier onderofficieren, zo mogelijk met dezelfde rang, fungeren;

3°. een sloep waarin zij zijn gezeten, wordt gestuurd door een onderofficier.

b. Er wordt niet gepavoiseerd of geparadeerd, noch wordt er een saluut gegeven, zolang Z.M. de Koning of een lid van het Koninklijk Huis aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is.

4.10.13 Eerbewijzen aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat

a. Aan het staatshoofd en aan een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat worden de eerbewijzen gebracht, genoemd in 4.10.10, met inachtneming van het gestelde in 4.10.9, onderdeel a, met dien verstande dat:

1°. in plaats van de persoonlijke onderscheidingsvlag de bij wijze van onderscheidingsvlag te gebruiken betrokken buitenlandse natievlag wordt gevoerd;

2°. voor het staatshoofd *het volkslied* van de betrokken staat wordt gespeeld, gevolgd door het *Wilhelmus*, en evenzo voor een lid van het regerende vorstenhuis, indien dat door of namens Z.M. de Koning uitdrukkelijk is bepaald;

3°. het saluut uit 21 schoten bestaat, terwijl gedurende dat saluut de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast waait;

4°. als valreepsgasten vier officieren met de rang van luitenant ter zee der tweede klasse of luitenant ter zee der derde klasse fungeren;

5°. de *parademars* niet wordt gespeeld;

6°. de muziek toegevoegd aan de opgestelde erewacht, bij zijn vertrek en telkens wanneer hij zijn verblijfplaats verlaat, *het volkslied van zijn natie* speelt; voor de samenstelling van die erewacht geldt niet het vereiste, dat daarvoor in de eerste plaats Ridder der Militaire Willemsorde of dragers van andere dapperheidsonderscheidingen moeten worden aangewezen.

b. Tenzij een staatshoofd of een lid van een regerend vorstenhuis van een bevriende soevereine staat anders verlangt, ontvangt hij de eerbewijzen die hem als zodanig toekomen en niet die welke zijn verbonden aan zijn militaire rang of functie.

c. Er wordt niet gepavoiseerd of geparadeerd, noch wordt er een saluut gegeven, zolang Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis dan wel de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is.

4.10.14 Eerbewijzen aan de minister en aan de staatssecretaris

Aan de minister en aan de staatssecretaris worden de eerbewijzen gebracht, genoemd in deze paragraaf, met dien verstande dat in het Caraïbisch deel van het Koninkrijk hun per plechtigheid slechts één eerbewijs wordt gebracht.

a. Aan boord van oorlogsschepen:

1°. bij voorbijgaan:

wanneer de minister of de staatssecretaris een oorlogsschip voorbijgaat of een oorlogsschip een van de genoemde autoriteiten voorbijgaat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven;

(b) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer; op het signaal *stil* neemt de gewapende wacht het geweer in den arm;

(c) de tamboers slaan *vier ereroffels*; indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt *viermaal* het signaal *geeft acht* geblazen;

2°. bij aan boord komen:

wanneer de minister of de staatssecretaris aan boord komt, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld als bij grote parade; de bemanning maakt, voor zover zij is geplaatst aan de andere zijde dan die waar de staatsietrap of valreep ligt, front naar de midscheeps; voor zover zij is geplaatst aan dezelfde zijde als die waar de staatsietrap of valreep ligt, maakt zij front naar buitenboord totdat de minister of de staatssecretaris het bovenste bordes van de

staatsietrap heeft betreden of het einde van de valreep heeft bereikt, en daarna eveneens naar de midscheeps; het signaal *doorgaan* wordt pas gegeven na de *mars van de heer Van der Duyn*;

(b) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer; op het signaal *stil* neemt de gewapende wacht het geweer in den arm; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(c) zodra de minister of staatssecretaris de staatsietrap of de valreep betreedt, wordt diens onderscheidingsvlag aan de top van de voormast gehesen;

(d) het eerbewijs valreepsgasten wordt gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de minister of de staatssecretaris worden overgefloten met de bootsmansfluit;

(e) aan de valreep wordt de minister of de staatssecretaris ontvangen door de commandant

van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband;

(f) de tamboers slaan vier *ereroffels*; indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt viermaal het signaal *geeft acht* geblazen;

(g) vervolgens speelt de muziek de eerste acht maten van de *parademars*;

(h) daarop vraagt de commandant de minister of de staatssecretaris of hij de gewapende wacht wenst te inspecteren; indien hij daartoe de wens te kennen geeft, geeft de commandant aan de commandant van de gewapende wacht opdracht zich te melden; terwijl de minister of de staatssecretaris de gewapende wacht inspecteert, speelt de muziek de *Mars van de heer Van der Duyn*;

3°. bij van boord gaan:

wanneer de minister of staatssecretaris van boord gaat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld als bij grote parade; de bemanning maakt, voor zover zij is geplaatst aan de andere zijde dan die waar de staatsietrap of valreep ligt, front naar de midscheeps; voor zover zij is geplaatst aan dezelfde zijde als die waar de staatsietrap of valreep ligt, maakt zij eveneens front naar de midscheeps totdat de minister of de staatssecretaris het bovenste bordes van de staatsietrap of valreep heeft betreden en daarna naar buitenboord; het signaal *doorgaan* wordt pas gegeven zodra de minister of staatssecretaris de voor- of achtersteven van het oorlogsschip gepasseerd is.

(b) de gewapende wacht, gecommandeerd door een officier, komt in het geweer; op het signaal *stil* neemt zij het geweer in den arm; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(c) de minister of de staatssecretaris wordt tot aan de valreep uitgeleid door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband;

(d) de tamboers slaan vier *ereroffels*. Indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt viermaal het signaal *geeft acht* geblazen;

(e) de muziek speelt de eerste acht maten van de *parademars*;

(f) het eerbewijs valreepsgasten wordt gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de minister of de staatssecretaris worden overgefloten met de bootsmansfluit;

(g) zodra de minister of de staatssecretaris de staatsietrap of valreep af is, wordt de onderscheidingsvlag neergehaald;

(h) het oorlogsschip geeft tenslotte een saluut van 19 schoten; gedurende dat saluut waait van de top van de voormast de Koninkrijksvlag; geen saluut wordt echter gegeven, indien Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis dan wel de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is;

4°. bij aan dek of in een afgesloten ruimte komen tijdens verblijf aan boord:

wanneer de minister of staatssecretaris tijdens een verblijf aan boord, aan dek of in een afgesloten ruimte komt, wordt de zijde van het dek of de ruimte waar hij vertoeft zo mogelijk open en vrij gehouden.

b. Bij inrichtingen der zeemacht:

Bij inrichtingen der zeemacht worden de minister of staatssecretaris overeenkomstige eerbewijzen gebracht als aan boord van oorlogsschepen, met dien verstande dat:

1°. het eerbewijs valreepsgasten niet wordt gegeven;

2°. geen onderscheidingsvlag wordt gevoerd;

3°. geen saluut wordt gegeven.

c. In en door sloepen:

Wanneer de minister of staatssecretaris een sloep voorbijgaat (of een sloep een van die autoriteiten), in een sloep komt of een sloep verlaat, maakt de bemanning van die sloep front.

d. Door eenheden:

Wanneer de minister of staatssecretaris een eenheid voorbijgaat, of een eenheid een van die autoriteiten, maakt die eenheid front waarbij, indien de eenheid stilstaat en gewapend is met het geweer, het geweer in den arm wordt genomen.

e. Door militairen afzonderlijk:

Voor het brengen van *de groet* door een individuele militair der zeemacht aan de minister of staatssecretaris geldt het gestelde in [4.1.d](#). Schildwachten met een normale beveiligingstaak bij een schip brengen het eerbewijs in den arm geweer. Tussen zonsondergang en zonsopkomst brengen deze laatste echter geen eerbewijzen.

4.10.15 Eerbewijzen aan de CDS en aan de IGK

- a. De CDS en de IGK ontvangen dezelfde eerbewijzen als gebracht aan een militair der zeemacht, niet belast met een commando of met een bijzondere opdracht, met wie zij in rang zijn gelijkgesteld.
- b. Een aangekondigd bezoek draagt in beginsel het karakter van een werkbezoek.
- c. Van toepassing is het gestelde in 4.10.16, onderdeel a, onder 1°, (c); onder 2°, (b) en onder 3°, (c).

4.10.16 Eerbewijzen aan vlagofficieren

Aan vlagofficieren worden onderstaande eerbewijzen gebracht. Zie echter ook het bepaalde in 4.10.9 onderdeel a.

a. Aan boord van oorlogsschepen:

1°. bij voorbijgaan:

(a) wanneer een vlagofficier, belast met een bevel, een schip voorbijgaat (of een schip een zodanige vlagofficier), worden de volgende eerbewijzen gebracht:

- (1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;
- (2) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een officier; op het signaal *stil* neemt de bemanning het geweer in den arm;
- (3) de tamboers slaan voor een vlagofficier met de rang van luitenant-admiraal *vier*, voor een vlagofficier met de rang van vice-admiraal *drie*, voor een vlagofficier met de rang van schout-bij-nacht *twee ereroffels* en voor een vlagofficier met de rang van commandeur³² *één ereroffel*; indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt hetzelfde aantal malen het signaal *geeft acht* geblazen;

(b) wanneer een vlagofficier, belast met een bijzondere opdracht, een schip voorbijgaat, dat bij die opdracht is betrokken (of een zodanig schip een zodanige vlagofficier), worden hem de eerbewijzen gebracht, genoemd onder (a), (1) hiervoor; van een schip dat niet bij de opdracht is betrokken, ontvangt hij de eerbewijzen, genoemd onder (c);

(c) wanneer een vlagofficier, niet belast met een commando of met een bijzondere opdracht, een schip voorbijgaat (of een schip een zodanige vlagofficier), worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

- (1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;
- (2) op de hoorn wordt het voorgeschreven aantal malen *geeft acht* geblazen zoals vermeld in onderdeel 1°, (a), onder (3);

2°. bij aan boord komen:

(a) wanneer een vlagofficier, belast met een commando, aan boord komt van een schip, of wanneer een vlagofficier, belast met een bijzondere opdracht, aan boord komt van een schip dat bij die opdracht is betrokken, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

- (1) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld als bij de grote parade, indien de vlagofficier voor een inspectie aan boord komt; in het laatste geval maakt de bemanning, voor zover zij is geplaatst aan de andere zijde dan die waar de staatsietrap of valreep ligt, front naar de midscheeps; voor zover de bemanning is geplaatst aan dezelfde zijde als die waar de staatsietrap of valreep ligt, maakt de bemanning front naar buitenboord, totdat de vlagofficier het bovenste bordes van de staatsietrap of het einde van de valreep heeft bereikt, en daarna eveneens naar de midscheeps; het signaal *doorgaan* wordt pas gegeven na de *Mars van de heer Van der Duyn*;
- (2) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een officier; op het signaal *stil* neemt zij het geweer in den arm; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;
- (3) zodra de vlagofficier de staatsietrap of valreep betreedt, wordt zo nodig zijn commandovlag dan wel zijn onderscheidingsvlag aan de top van de voormast gehesen;
- (4) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de vlagofficier wordt overgefloten met de bootsmansfluit; indien de vlagofficier niet gewapend is met de sabel,

³² En de equivalente rangen van officieren van het Korps Mariniers

wordt het eerbewijs valreepsgasten alleen gegeven wanneer er op grond van enige bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn;

(5) aan de valreep wordt de vlagofficier ontvangen door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband, tenzij de vlagofficier van lagere rang is dan de commandant van het verband; in dat geval wordt hij alleen ontvangen door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier;

(6) de tamboers slaan het aantal *ereroffels*, aangegeven onder 1°, (a), (3); indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt hetzelfde aantal malen het signaal *geeft acht* geblazen;

(7) de muziek speelt de eerste acht maten van de *parademars*;

(8) indien er ingevolge hetgeen is bepaald onder (b) een gewapende wacht aanwezig is, vraagt de commandant aan de vlagofficier of hij de wacht wenst te inspecteren; indien deze daartoe de wens te kennen geeft, geeft de commandant de commandant van de wacht opdracht zich te melden; terwijl de vlagofficier de gewapende wacht inspecteert, speelt de muziek de *Mars van de heer Van der Duyn*;

(b) wanneer een vlagofficier, belast met een bijzondere opdracht, aan boord komt van een schip dat niet is betrokken bij zijn opdracht, dan wel wanneer een vlagofficier als bedoeld onder 1°, (a), en (c), aan boord komt van een schip, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven;

(2) wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten aanwezig zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven;

(3) als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de vlagofficier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

(4) op de hoorn wordt het voorgeschreven aantal malen *geeft acht* geblazen, aangegeven onder 1°, (a), (3);

(5) aan de valreep wordt de vlagofficier ontvangen door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband, tenzij de vlagofficier een lagere rang bekleedt dan de commandant van het verband; in dat geval wordt hij alleen ontvangen door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier;

3°. bij van boord gaan:

(a) wanneer een vlagofficier, belast met een bevel, van boord gaat van een schip, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij de bemanning staat opgesteld als bij grote parade, indien de vlagofficier voor een inspectie aan boord is gekomen; in het laatste geval maakt de bemanning, voor zover zij is geplaatst aan de andere zijde dan die waar de staatsietrap of valreep ligt, front naar de midscheeps; voor zover de bemanning is geplaatst aan dezelfde zijde als die waar de staatsietrap of valreep ligt, maakt zij front naar de midscheeps totdat de vlagofficier het bovenste bordes van de staatsietrap of valreep heeft bereikt, en daarna naar buitenboord; het signaal *doorgaan* wordt pas gegeven wanneer de vlagofficier de voor- of achtersteven van het oorlogsschip is gepasseerd.

(2) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een officier; op het signaal *stil* neemt zij het geweer in den arm; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(3) tot aan de valreep wordt de vlagofficier uitgeleid door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband, tenzij de vlagofficier van lagere rang is dan de commandant van het verband, in dat geval wordt hij alleen uitgeleide gedaan door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier;

(4) de tamboers slaan het aantal *ereroffels* zoals aangegeven onder 1°, (a), (3); indien geen *ereroffels* kunnen worden gegeven, wordt hetzelfde aantal malen het signaal *geeft acht* geblazen;

(5) de muziek speelt de eerste acht maten van de *parademars*;

(6) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de vlagofficier wordt overgefloten met de bootsmansfluit; indien de vlagofficier niet gewapend is met de sabel, wordt het eerbewijs valreepsgasten alleen gegeven, wanneer er op grond van enige andere bepalingen in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn;

(7) zodra de vlagofficier de staatsietrap of valreep af is, wordt zo nodig zijn commandovlag

neergehaald;

(8) indien de vlagofficier gewapend is met de sabel, geeft het oorlogsschip, tenzij dat zijn eigen vlaggenschip is tenslotte een saluut van:

17 schoten voor een vlagofficier met de rang van luitenant-admiraal;

15 schoten voor een vlagofficier met de rang van vice-admiraal;

13 schoten voor een vlagofficier met de rang van schout-bij-nacht;

11 schoten voor een vlagofficier met de rang van commandeur;

voor een zodanig saluut wordt geen vlag gehesen; geen saluut wordt gegeven, indien Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis dan wel de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is;

(b) wanneer een vlagofficier, belast met een bijzondere opdracht, van boord gaat van een schip dat bij die opdracht is betrokken, worden hem de eerbewijzen, genoemd in onderdeel 3°, (a), onder (1) tot en met (7), gebracht;

(c) wanneer een vlagofficier zoals bedoeld hiervoor onder (b) van boord gaat van een schip dat niet is betrokken bij zijn opdracht, dan wel wanneer een vlagofficier als bedoeld onder 1°, (a), en (c) van boord gaat van een schip, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het bewijs stilstaan der bemanning;

(2) tot aan de valreep wordt de vlagofficier uitgeleid door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier en, indien het schip behoort tot een verband en de commandant daarvan aan boord is, door de commandant van het verband tenzij de vlagofficier van lagere rang is dan de commandant van het verband, in welk geval hij wordt uitgeleid door de commandant van het schip en de eerste of oudste officier;

(3) op de hoorn wordt het voorgeschreven aantal malen het signaal *geeft acht* geblazen, aangegeven onder 1°, (a), (3);

(4) wanneer er op grond van enige andere bepalingen in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de vlagofficier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

4°. bij aan dek of in een afgesloten ruimte komen tijdens verblijf aan boord:

wanneer een vlagofficier tijdens een verblijf aan boord, aan dek of in een afgesloten ruimte komt, wordt de zijde van het dek of de ruimte waar hij vertoeft zo mogelijk open en vrij gehouden.

b. Bij inrichtingen der zeemacht:

Bij inrichtingen der zeemacht worden aan vlagofficiëren overeenkomstige eerbewijzen gebracht als aan boord van oorlogsschepen, met dien verstande dat:

1°. het eerbewijs valreepsgasten niet wordt gegeven;

2°. geen commando- of onderscheidingsvlag wordt gehesen;

3°. geen saluut wordt gegeven.

c. In en door sloepen:

Wanneer een vlagofficier een sloep voorbijgaat (of een sloep een vlagofficier), in een sloep komt of een sloep verlaat, brengt de bemanning van die sloep de groet, tenzij in de sloep een vlagofficier of een autoriteit van hogere rang of functie dan hijzelf is gezeten; de commandant van de sloep brengt evenwel de groet aan alle militaire meerderen die in de sloep komen of haar verlaten.

d. Door eenheden:

Wanneer een vlagofficier een eenheid voorbijgaat (of een eenheid een vlagofficier), brengt die eenheid de groet waarbij, indien de eenheid stilstaat en gewapend is met het geweer, het geweer in den arm wordt genomen.

e. Door militairen afzonderlijk:

Voor het brengen van de groet aan een vlagofficier door een individuele militair der zeemacht, die een lagere rang heeft dan hij of die geen rang heeft, geldt § 8, onderdeel g; schildwachten met een normale beveiligingstaak bij een schip brengen het eerbewijs in den arm geweer; tussen zonsondergang en zonsopkomst brengen deze laatste echter geen eerbewijzen.

4.10.17 Eerbewijzen aan officieren der zeemacht met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang

a. Aan officieren der zeemacht in de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang worden onderstaande eerbewijzen gebracht. Zie ook 4.10.9 onderdeel a.

Aan boord van schepen:

1°. bij voorbijgaan:

(a) wanneer een kapitein ter zee belast met het bevel over een verband van schepen een schip onder zijn commando voorbijgaat (of een schip een zodanige officier onder wiens commando het staat), worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;

(2) indien hij gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of van sergeant; op het signaal *stil* neemt de gewapende wacht het geweer in den arm;

(3) de tamboers slaan *één ereroffel*; indien geen ereroffel kan worden gegeven, wordt eenmaal het signaal *geeft acht* geblazen;

(b) wanneer een officier met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang, niet vallende onder onderdeel a, onder 1°, (a), commandant van een schip of van een verband van schepen, het schip of een der schepen onder zijn commando voorbijgaat (of een schip een zodanig officier onder wiens commando het staat), wordt hem het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven;

2°. bij aan boord komen:

(a) wanneer een kapitein ter zee belast met het bevel over een verband van schepen aan boord komt van een schip onder zijn bevel, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;

(2) indien hij gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of van sergeant; op het signaal *stil* neemt zij het geweer in den arm; aan de gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;

(3) zodra hij de staatsietrap of de valreep betreedt, wordt zo nodig zijn standaard gehesen;

(4) indien hij gewapend is met de sabel wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit; indien hij niet gewapend is met de sabel wordt het eerbewijs valreepsgasten alleen gegeven wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn;

(5) aan de valreep wordt hij ontvangen door de commandant en de eerste of de oudste officier;

(6) de tamboers slaan *één roffel*; indien geen roffel kan worden gegeven, wordt eenmaal het signaal *geeft acht* geblazen;

(7) de muziek speelt de eerste acht maten van de *parademars*;

(8) indien er ingevolge hetgeen is bepaald onder (2), een gewapende wacht aanwezig is, vraagt de commandant of hij de wacht wenst te inspecteren; indien hij daartoe de wens te kennen geeft, geeft de commandant aan de commandant van de gewapende wacht opdracht zich te melden; terwijl hij de gewapende wacht inspecteert, speelt de muziek de *Mars van de heer Van der Duyn*;

(b) wanneer een officier met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang, niet vallende onder onderdeel a, 2°, onder (a), commandant van een schip of van een verband van schepen, aan boord komt van het schip of van een der schepen onder zijn bevel, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;

(2) wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

(3) aan de valreep wordt hij ontvangen door de eerste of de oudste officier en de officier van de wacht, dan wel, wanneer hij de commandant is van een verband van schepen, door de commandant en de eerste of de oudste officier;

(c) wanneer een officier der zeemacht met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang aan boord komt van een schip dat niet onder zijn commando staat, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:

(1) tenzij hij een lagere rang bekleedt dan de commandant wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven;

(2) wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren voor een kapitein ter zee of een kapitein-luitenant ter zee vier schepelingen zonder rang en voor een andere officier twee schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

(3) indien hij een hogere rang bekleedt dan wel gelijk in rang is aan de commandant, wordt hij aan de valreep ontvangen door de commandant en de eerste of de oudste officier; in alle

andere gevallen wordt hij aan de valreep ontvangen:

- (i) indien hij de rang van kapitein-luitenant ter zee bekleedt: door de eerste of de oudste officier en de officier van de wacht;
 - (ii) indien hij geen kapitein-luitenant ter zee is, maar een hogere rang bekleedt dan of gelijk in rang is aan de officier van de wacht door de officier van de wacht en de onderofficier van de wacht;
 - (iii) indien hij een lagere rang bekleedt dan de officier van de wacht door de onderofficier van de wacht;
- 3°. bij van boord gaan:
- (a) wanneer een kapitein ter zee belast met het bevel over een verband van schepen van boord gaat van een schip onder zijn commando, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:
 - (1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;
 - (2) indien hij gewapend is met de sabel, komt de gewapende wacht in het geweer, gecommandeerd door een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of van sergeant; op het signaal *stil* neemt zij het geweer in den arm; aan die gewapende wacht is zo mogelijk een muziekkorps toegevoegd;
 - (3) tot aan de valreep wordt hem uitgeleide gedaan door de commandant en de eerste of de oudste officier;
 - (4) de tamboers slaan *één ereroffel*; indien geen *ereroffel* kan worden gegeven, wordt éénmaal het signaal *geeft acht* geblazen;
 - (5) de muziek speelt de eerste acht maten van de *parademars*;
 - (6) indien hij gewapend is met de sabel, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit; indien hij niet gewapend is met de sabel, wordt het eerbewijs valreepsgasten alleen gegeven, wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn;
 - (7) zodra hij de staatsietrap of de valreep af is, wordt zo nodig zijn standaard neergehaald;
 - (8) indien hij gewapend is met de sabel, geeft het oorlogsschip, tenzij dat zijn eigen vlaggenschip is, tenslotte een saluut van 11 schoten; voor dat saluut wordt geen vlag gehesen; geen saluut wordt gegeven, indien Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis, dan wel de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten aan boord van een der aanwezige oorlogsschepen is;
 - (b) wanneer een officier met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang niet behorend tot de categorie bedoeld in onderdeel a, onder 3°, (a), commandant van een schip of van een verband van schepen, van boord gaat van het schip of van een der schepen onder zijn commando, worden hem de volgende eerbewijzen gebracht:
 - (1) het eerbewijs stilstaan der bemanning;
 - (2) tot aan de valreep wordt hem uitgeleide gedaan door de eerste officier of de oudste officier en de officier van de wacht dan wel, wanneer hij commandant is van een verband van schepen, door de commandant en de eerste of de oudste officier;
 - (3) wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren vier schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;
 - (c) wanneer een officier met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang van boord gaat van een schip dat niet onder zijn commando staat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:
 - (1) tenzij hij een lagere rang bekleedt dan de commandant, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven;
 - (2) indien hij een hogere rang bekleedt dan of gelijk in rang is aan de commandant, wordt hem tot aan de valreep uitgeleide gedaan door de commandant en de eerste officier of de oudste officier; in alle andere gevallen wordt hem tot aan de valreep uitgeleide gedaan:
 - (i) indien hij de rang van kapitein-luitenant ter zee bekleedt, door de eerste of de oudste officier en de officier van de wacht;
 - (ii) indien hij geen kapitein-luitenant ter zee is maar een hogere rang bekleedt dan of gelijk in rang is aan de officier van de wacht, door de officier van de wacht en de onderofficier van de wacht;
 - (iii) indien hij een lagere rang bekleedt dan de officier van de wacht, door de onderofficier van de wacht;
 - (3) wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, wordt het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren voor

een kapitein ter zee of een kapitein-luitenant ter zee vier schepelingen zonder rang en voor een andere officier twee schepelingen zonder rang; de officier wordt overgefloten met de bootsmansfluit;

4°. bij aan dek of in een afgesloten ruimte komen tijdens verblijf aan boord:

wanneer een officier in de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang, dan wel commandant van een verband van schepen of commandant van een schip tijdens een verblijf aan boord van een (het) schip onder zijn commando, aan dek of in een afgesloten ruimte komt, wordt de zijde van het dek of de ruimte waar hij vertoeft zo mogelijk open en vrij gehouden.

b. Bij inrichtingen der zeemacht:

Bij inrichtingen der zeemacht worden aan de officieren in de rang van kapitein ter zee of een lagere rang overeenkomstige eerbewijzen gebracht als aan boord van oorlogsschepen, met dien verstande dat:

1°. het eerbewijs valreepsgasten niet wordt gegeven;

2°. de standaard niet wordt gehesen;

3°. geen saluut wordt gegeven;

4°. met inachtneming van het voorgaande een kolonel der mariniers, commandant van meerdere marinierseenheden van bataljonsgrootte, bij een inrichting der zeemacht waar een of meerdere van diens eenheden zijn gelegerd, dezelfde eerbewijzen ontvangt als een kapitein ter zee, belast met het bevel over een verband van schepen, ontvangt van een schip onder zijn commando.

c. In en door sloepen:

1°. wanneer een officier in de rang van kapitein ter zee of een lagere rang, CZMCARIB, een commandant van een verband van schepen, een commandant van een marinierseenheid of commandant van een schip of van een inrichting der zeemacht een sloep voorbijgaat (of een sloep een zodanige officier), in een sloep komt of een sloep verlaat, terwijl die sloep behoort tot een (het) schip of een (de) inrichting onder zijn bevel, brengt de bemanning van die sloep de groet, tenzij daarin een officier of een autoriteit van hogere rang of functie dan de betrokkene is gezeten; de commandant van de sloep brengt evenwel de groet aan alle militaire meerderen die in de sloep komen of haar verlaten;

2°. wanneer een officier in de rang van kapitein ter zee of een lagere rang een sloep voorbijgaat (of een sloep een zodanige officier), in een sloep komt of een sloep verlaat, terwijl die sloep niet behoort tot een schip of een inrichting onder zijn bevel, brengt de bemanning van die sloep de groet, tenzij in die sloep een officier of een autoriteit van hogere rang of functie dan de betrokkene is gezeten; de commandant van de sloep brengt evenwel de groet aan alle militaire meerderen die in de sloep komen of haar verlaten;

d. Door eenheden:

1°. wanneer een officier in de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang een eenheid voorbijgaat (of een eenheid een zodanige officier), waarvan de commandant onder zijn commando staat, brengt die eenheid de groet waarbij, indien de eenheid stilstaat en gewapend is met het geweer, het geweer in over geweer wordt genomen; indien het eerbewijs echter een kapitein ter zee, eskadercommandant, CZMCARIB of een kolonel, commandant van een marinierseenheid, geldt, wordt het geweer in den arm genomen; van een oefenende of rustende eenheid brengt evenwel slechts de commandant de groet waarna hij zich, zodra hem daartoe gelegenheid wordt geboden, meldt bij de betrokken officier;

2°. wanneer een officier in de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang een eenheid voorbijgaat (of een eenheid een zodanige officier), waarvan de commandant niet onder zijn commando staat, brengt die eenheid *de groet* tenzij de commandant een hogere rang bekleedt dan die officier;

e. Door militairen afzonderlijk:

Voor het brengen van de groet aan een officier in de rang van kapitein ter zee of in een lagere rang door een individuele militair der zeemacht die een lagere rang heeft dan hij of die geen rang heeft, geldt § 8, onderdeel g; schildwachten met een normale beveiligingstaak bij een schip brengen de groet in over geweer; indien het eerbewijs evenwel een kapitein ter zee, eskadercommandant, of een kolonel, commandant der mariniers, geldt, nemen zij het geweer in den arm; tussen zonsondergang en zonsopkomst brengen schildwachten echter geen eerbewijzen, behalve voor een officier die is belast met het maken van een ronde.

4.10.18 Eerbewijzen aan onderofficieren der zeemacht

Aan onderofficieren der zeemacht worden onderstaande eerbewijzen gebracht. Zie ook het gestelde in 4.10.9, onderdeel a.

a. Aan boord van oorlogsschepen:

1°. wanneer een onderofficier aan boord komt van een schip worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) indien de onderofficier de rang van adjudant-onderofficier bekleedt en is gewapend met de sabel wordt, wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren twee schepelingen zonder rang; de onderofficier wordt niet overgefloten;

(b) indien de onderofficier de rang van sergeant of een hogere rang bekleedt, wordt hij ontvangen door de onderofficier van de wacht mits hij een hogere rang bekleedt dan deze laatste;

2°. wanneer een onderofficier van boord gaat van een schip worden de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) indien de onderofficier de rang van adjudant-onderofficier bekleedt en is gewapend met de sabel wordt, wanneer er op grond van enige andere bepaling in dit hoofdstuk valreepsgasten bij de hand zijn, het eerbewijs valreepsgasten gegeven; als valreepsgasten fungeren twee schepelingen zonder rang; de onderofficier wordt niet overgefloten;

(b) indien de onderofficier de rang van sergeant of een hogere rang bekleedt, wordt hij tot aan de valreep uitgeleid door de onderofficier van de wacht mits hij een hogere rang bekleedt dan deze laatste.

b. Bij inrichtingen der zeemacht:

Bij inrichtingen der zeemacht worden aan onderofficieren der zeemacht overeenkomstige eerbewijzen gebracht als aan boord van oorlogsschepen, met dien verstande dat het eerbewijs valreepsgasten niet wordt gegeven.

c. In en door sloepen:

Wanneer een onderofficier een sloep voorbijgaat (of een sloep een onderofficier), in een sloep komt of een sloep verlaat, brengt de bemanning van die sloep de groet mits betrokkene een hogere rang bekleedt dan de commandant van de sloep. De commandant van de sloep brengt evenwel de groet aan alle militaire meerderen die in de sloep komen of haar verlaten.

d. Door eenheden:

Wanneer een onderofficier een eenheid voorbijgaat (of een eenheid een onderofficier), brengt die eenheid de groet mits de onderofficier een hogere rang bekleedt dan de commandant van de eenheid.

e. Door militairen afzonderlijk:

Voor het brengen van de groet aan een onderofficier door een individuele militair der zeemacht die een lagere rang heeft dan hij, of die geen rang heeft, geldt het gestelde in § 8, onderdeel g. Schildwachten met een normale beveiligingstaak bij een schip brengen aan onderofficieren met de rang van sergeant of hoger, alsmede aan korporaals die boven hen zijn gesteld als wachtcommandanten als korporaal van aflossing, de groet, waarbij zij het geweer bij de voet nemen. Voor de toepassing van het laatste worden manschappen die boven een schildwacht zijn gesteld als wachtcommandant of korporaal van aflossing mede als korporaal aangemerkt. Tussen zonsondergang en zonsopkomst brengen schildwachten geen eerbewijzen, behalve voor de onderofficier, belast met het maken van een ronde.

4.10.19 Eerbewijzen aan militairen van de KL, de KLu en de KMar

Aan een militair van de KL, de KLu en de KMar worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan een militair der zeemacht, niet belast met een commando of met een bijzondere opdracht met wie hij in rang is gelijkgesteld, met dien verstande, dat geen onderscheidingsvlag wordt gevoerd en dat de groet niet behoeft te worden gebracht aan militairen beneden de rang van sergeant.

4.10.20 Eerbewijzen aan andere burgerautoriteiten van het Koninkrijk dan bedoeld in 4.10.11 en

4.10.13

a. Een minister, lid van de raad van ministers van het koninkrijk, een minister, lid van de raad van ministers van een rijksteel, en een staatssecretaris van een departement van algemeen

bestuur, ontvangen dezelfde eerbewijzen als de Minister van Defensie, met dien verstande dat de gewapende wacht niet in het geweer komt en voorts geen saluut wordt gegeven en geen onderscheidingsvlag wordt gevoerd.

b. Een buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een luitenant-admiraal, met dien verstande dat:

1°. hem bij het aan boord komen en van boord gaan van een oorlogsschip de eerbewijzen worden gebracht, vastgesteld voor een luitenant-admiraal, die, belast met een commando en gewapend met de sabel, een schip onder zijn commando bezoekt of verlaat; er wordt geen commando- of onderscheidingsvlag gevoerd;

2°. gedurende een saluut voor een zodanige autoriteit de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

c. Een buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een vice-admiraal, met dien verstande dat:

1°. hem bij het voorbijgaan, aan boord komen en van boord gaan van een oorlogsschip de eerbewijzen worden gebracht, vastgesteld voor een vice-admiraal, die, belast met een commando en gewapend met de sabel, een schip onder zijn commando voorbijgaat, bezoekt of verlaat; er wordt geen commando- of onderscheidingsvlag gevoerd;

2°. gedurende een saluut voor een zodanige autoriteit de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

d. Een gevolmachtigd minister ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een schout-bij-nacht, met dien verstande dat:

1°. hem bij het voorbijgaan, aan boord komen en van boord gaan van een oorlogsschip de eerbewijzen worden gebracht, vastgesteld voor een schout-bij-nacht die, belast met een commando en gewapend met de sabel, een schip onder zijn commando voorbijgaat, bezoekt of verlaat; er wordt geen commando- of onderscheidingsvlag gevoerd;

2°. gedurende een saluut voor een zodanige autoriteit de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

e. Een zaakgelastigde ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een commandeur, met dien verstande dat:

1°. hem bij het voorbijgaan, aan boord komen en van boord gaan van een oorlogsschip de eerbewijzen worden gebracht, vastgesteld voor een commandeur die, belast met een commando en gewapend met de sabel, een schip onder zijn commando voorbijgaat, bezoekt of verlaat; er wordt geen commando- of onderscheidingsvlag gevoerd;

2°. gedurende een saluut voor een zodanige autoriteit de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

f. Een consul-generaal ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een kapitein ter zee, commandant van een schip, ontvangt van het oorlogsschip, een sloep, een eenheid of een militair afzonderlijk onder zijn commando, met dien verstande dat:

1°. op de sloep geen wimpel wordt gevoerd;

2°. hem bij het voorbijgaan, aan boord komen en van boord gaan van een oorlogsschip de eerbewijzen worden gebracht, vastgesteld voor een kapitein ter zee, commandant van een schip, die, gewapend met de sabel, dat schip voorbijgaat, aan boord daarvan komt of van boord daarvan gaat; er wordt geen standaard of onderscheidingsvlag gevoerd;

3°. hem bij het van boord gaan een saluut van 9 schoten wordt gebracht; gedurende dat saluut wordt de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast gevoerd.

g. Een consul ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een kapitein-luitenant ter zee, commandant van een schip, ontvangt van het oorlogsschip, een sloep, een eenheid of een militair afzonderlijk onder zijn commando, met dien verstande dat op de sloep geen wimpel wordt gevoerd en dat hem bij het van boord gaan een saluut van 7 schoten wordt gebracht; gedurende dat saluut wordt de Koninkrijksvlag aan de top van de voormast gevoerd.

h. Een vice-consul ontvangt in zijn ambtsgebied dezelfde eerbewijzen als een consul, met dien verstande dat het saluut bij van boord gaan uit 5 schoten bestaat.

i. Indien een der bovenbedoelde autoriteiten op doorreis aankomt bij of vertrekt van een marinevliegkamp, worden geen andere eerbewijzen dan de groet gegeven.

4.10.21 Eerbewijzen aan buitenlandse militairen

a. Aan een buitenlandse marinemilitair worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan de Nederlandse militair der zeemacht met wie hij in rang en functie is gelijkgesteld, met

dien verstande dat, behalve in het geval bedoeld in [5.3.h](#), geen commandovlag, commandowimpel of standaard en evenmin een onderscheidingsvlag wordt gevoerd en dat gedurende een saluut voor een zodanige militair de betrokken buitenlandse natievlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

b. Aan andere buitenlandse militairen worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan militairen van de KL, de KLu en de KMar.

4.10.22 Eerbewijzen aan buitenlandse burgerautoriteiten

a. Aan buitenlandse burgerautoriteiten worden dezelfde eerbewijzen gebracht als aan de Nederlandse burgerautoriteiten met wie zij in rang zijn gelijkgesteld, met dien verstande dat gedurende de eregroet voor een zodanige autoriteit de betrokken buitenlandse natievlag aan de top van de voormast wordt gevoerd.

b. Zie overigens het bepaalde in [4.8](#).

4.10.23 Eerbewijzen aan vlaggen

a. Algemeen:

1°. van zonsondergang tot zonsopkomst worden geen andere eerbewijzen aan vlaggen gebracht dan de eregroet en de groet;

2°. met uitzondering van de eerbewijzen aan de Koninkrijksvlag, worden de eerbewijzen, voorgeschreven in dit hoofdstuk, niet gebracht aan boord van een oorlogsschip dat in een haven ligt en de vlag PORT voert;

3°. het eerbewijs pavoiseren wordt bij stormweer niet gebracht;

4°. bij het aankomen op een rede of in een haven in het buitenland of op een rede of in een haven waar buitenlandse oorlogsschepen liggen, alsmede bij het verlaten van een dergelijke rede of haven, kan de gewapende wacht in het geweer komen.

b. Eerbewijzen aan de Koninkrijksvlag:

1°. aan boord van een oorlogsschip dat op een rede of in een haven ligt alsmede bij een inrichting der zeemacht, wordt de Koninkrijksvlag gehesen en neergehaald zoals beschreven in [3.9.4](#).

2°. wanneer oorlogsschepen elkaar voorbijgaan wordt aan boord van beide schepen het eerbewijs stilstaan der bemanning gebracht, waarbij front wordt gemaakt naar de zijde waar zij elkaar voorbijgaan; de commandant die de laagste rang of, bij gelijke rang, de minste ouderdom in rang heeft, doet aan boord van zijn schip het eerbewijs het eerste beginnen en het laatste beëindigen; indien de gewapende wacht bijeen is, komt zij in het geweer; op het signaal *stil*, presenteert de gewapende wacht het geweer; indien muziek aanwezig is, speelt die het *Wilhelmus*; wanneer evenwel één der oorlogsschepen een reis van meer dan drie maanden is begonnen of een zodanige reis beëindigt, komen steeds de gewapende wachten van beide schepen in het geweer; aan boord van schepen die in zee langzij van elkaar komen, bijvoorbeeld om voorraden aan te vullen, wordt pas gehandeld als in dit onderdeel is aangegeven, wanneer die schepen weer van elkaar gaan; door schepen die in verband varen wordt aan andere schepen van het verband, ongeacht hoe vaak zij elkaar voorbijgaan, slechts eenmaal per (oefen)reis het eerbewijs stilstaan der bemanning gebracht;

3°. wanneer een oorlogsschip een fort of dergelijke voorbijvaart waar de Koninkrijksvlag waait, is het gestelde onder 4°, op overeenkomstige wijze van toepassing;

4°. een oorlogsschip dat voor de eerste maal of na afwezigheid van ten minste een jaar aankomt te Willemstad, Philipsburg of te Oranjestad, geeft een saluut van 21 schoten aan de Koninkrijksvlag; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; wanneer het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer presenteert.

c. Eerbewijzen aan de vlaggen van Curaçao, Aruba of Sint Maarten:

Indien bij ceremoniële gelegenheden elders dan aan boord van een schip of bij een inrichting

der zeemacht op last van een bevoegde autoriteit eerbewijzen zullen worden gebracht aan de Koninkrijksvlag bij het hijsen of neerhalen daarvan en aldaar ook de vlag van Curaçao, Aruba of Sint Maarten wordt gehesen of neergehaald, worden aan die vlag dezelfde eerbewijzen gebracht als aan de Koninkrijksvlag, waarbij, indien van toepassing, het *volkslied* van Curaçao, Aruba of Sint Maarten in de plaats komt van het *Wilhelmus*.

d. Eerbewijzen aan buitenlandse natievlaggen (zie ook [5.1.15.d](#)):

1°. wanneer een buitenlands oorlogsschip een oorlogsschip voorbijgaat (of omgekeerd), worden aan boord van laatstgenoemd schip de volgende eerbewijzen gebracht:

(a) het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar de zijde waar de schepen elkaar voorbijgaan;

(b) de gewapende wacht komt in het geweer; zij stelt zich daarbij op aan de zijde waar de schepen elkaar voorbijgaan; op het signaal *stil*, presenteert de gewapende wacht het geweer; zo mogelijk is aan die wacht een muziekkorps toegevoegd;

(c) de muziek speelt het *volkslied* van de betrokken buitenlandse natie;

2°. wanneer een oorlogsschip een fort of dergelijke voorbijvaart waar een buitenlandse natievlag waait, is het hierboven gestelde eveneens van toepassing;

3°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven in het buitenland aankomt, geeft het een saluut van 21 schoten aan de vlag van de natie waar die rede of haven ligt, mits evenwel de commandant er zeker van is, dat het saluut door een walbatterij of door een daar aanwezig oorlogsschip van die natie zal worden beantwoord; gedurende dat saluut waait de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; wanneer het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer presenteert;

4°. indien er geen zekerheid bestaat of het saluut zal worden beantwoord, wordt met het geven van het saluut gewacht tot die zekerheid is verkregen; is er geen saluut gegeven, omdat het niet kon worden beantwoord en wordt zulks naderhand mogelijk doordat er een of meer oorlogsschepen van de buitenlandse natie ter rede of in de haven aankomen, wordt, nadat de (oudste) commandanten dienaangaande overleg hebben gepleegd, het saluut alsnog gegeven;

5°. bij herhaald bezoek aan de rede of haven in het buitenland wordt telkenmale het saluut aan de buitenlandse natievlag gegeven, tenzij bij het voorafgaande bezoek met de autoriteiten ter plaatse is overeengekomen het saluut bij de terugkomst achterwege te laten;

6°. behalve in bijzondere gevallen wordt het saluut bedoeld in onderdeel d, onder 3°, niet gegeven door een oorlogsschip dat zonder te ankeren door de territoriale wateren van die natie vaart;

7°. militairen, die zich bevinden in de omgeving van een buitenlands oorlogsschip of van een militaire inrichting waar de buitenlandse natievlag wordt gehesen of neergehaald, brengen de eregroet.

e. Uit traditie, en als teken van respect, halen koopvaardijsschepen en pleziervaartuigen hun vlag neer voor passerende oorlogsschepen. Nederlandse oorlogsschepen dienen hier scherp op te letten en een dergelijk teken van respect te beantwoorden door de Koninkrijksvlag kort, gedeeltelijk, neer te halen. Onder geen beding dient de indruk gewekt te worden (bijv. door iemand op post te zetten bij de vlaggenmast) dat een dergelijk eerbetoon wordt verwacht.

4.10.24 Eerbewijzen aan onderscheidingsvlaggen

a. Eerbewijzen aan de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis:

1°. aan de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis worden in beginsel de eerbewijzen gebracht zoals in deze paragraaf is vermeld; Z.M. de Koning kan echter bepalen, dat die eerbewijzen niet of in vereenvoudigde vorm moeten worden gegeven, waartoe telkens de nodige richtlijnen namens hem zullen worden verstrekt;

2°. wanneer een oorlogsschip in zee een schip³³ ontmoet waarop de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis waait wordt, onverminderd het gestelde in 4.10.23, onderdeel b, onder 2°,

³³ Dat kan ook een civiel schip zijn.

aan de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis een saluut gegeven zoals bepaald in [4.7.8.1](#); gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt een algemeen saluut gegeven;

3°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven aankomt waar de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis waait, wordt, nadat eventueel het saluut is gegeven, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, of in het buitenland het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 3°, en na de beantwoording daarvan, een saluut aan de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis gegeven zoals bepaald in [4.7.8.1](#); gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt een algemeen saluut gegeven; na aankomst wordt er gepavoiseerd tot zonsondergang;

4°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis waait, wordt er gepavoiseerd van het hijsen van de vlag tot zonsondergang; voorts is het gestelde onder 3° op overeenkomstige wijze van toepassing;

5°. het saluut en het eerbewijs pavoiseren vervallen, indien het schip dat die eerbewijzen zou moeten brengen, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis voert.

b. Eerbewijzen aan de onderscheidingsvlaggen van de gouverneur Curaçao, Aruba of Sint Maarten:

1°. wanneer een van de gouverneurs van Curaçao, Aruba of Sint Maarten bij het aanvaarden van zijn ambt zijn onderscheidingsvlag doet hijsen of die bij het neerleggen van zijn ambt doet neerhalen, geven de aanwezige oorlogsschepen aan die onderscheidingsvlag een algemeen saluut van 21 schoten; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer gepresenteerd;

2°. wanneer een oorlogsschip in zee een schip ontmoet waarop de onderscheidingsvlag waait van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten, wordt, onverminderd hetgeen is bepaald in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 2°, aan die onderscheidingsvlag een saluut gegeven van 21 schoten; gedurende het saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer gepresenteerd; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl aan boord van de andere oorlogsschepen de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, gedurende dat saluut het geweer gepresenteerd heeft;

3°. wanneer een oorlogsschip aankomt op een rede of in een haven waar de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten waait, wordt, nadat eventueel het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, is gegeven en na de beantwoording daarvan, aan die onderscheidingsvlaggen een saluut gegeven van 21 schoten; een oorlogsschip dat aankomt te Willemstad, Oranjestad of Philipsburg, brengt het saluut aan de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten echter uitsluitend wanneer het schip daar voor de eerste keer aankomt of na een afwezigheid van ten minste één jaar; gedurende het saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer gepresenteerd; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer gepresenteerd heeft;

4°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten waait, wordt aan die onderscheidingsvlag een saluut gegeven van 21 schoten, met dien verstande, dat in Willemstad, Oranjestad en Philipsburg het bedoelde saluut aan de onderscheidingsvlag van de gouverneur achterwege blijft, indien het schip dat het zou moeten geven minder dan een jaar tevoren ter plaatse reeds een saluut aan die onderscheidingsvlag heeft gegeven; voorts is het gestelde onder 3°, op overeenkomstige wijze van toepassing;

5°. het saluut vervalt, indien het schip dat het zou moeten geven, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis voert.

c. Eerbewijzen aan de onderscheidingsvlaggen van staatshoofden en aan die van leden van regerende vorstenhuizen van bevriende soevereine staten:

1°. wanneer een oorlogsschip in zee een schip ontmoet waarop de onderscheidingsvlag of de bij wijze van onderscheidingsvlag gebezigde natievlag waait van het staatshoofd of van een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat, wordt, onverminderd hetgeen is bepaald in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 1°, aan die onderscheidingsvlag of natievlag een saluut gegeven van 21 schoten; gedurende dat saluut waait de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt een algemeen saluut gegeven;

2°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven aankomt waar een onderscheidingsvlag waait als bedoeld onder 1°, wordt, nadat eventueel het saluut is gegeven, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, of in het buitenland het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 3°, en na de beantwoording daarvan, aan die onderscheidingsvlag een saluut van 21 schoten gegeven, met dien verstande dat:

(a) indien de onderscheidingsvlag is van het daar regerende staatshoofd of van een lid van het daar regerende vorstenhuis, het saluut aan de buitenlandse natievlag, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel d, mede wordt beschouwd als een saluut aan de onderscheidingsvlag van die personen;

(b) indien er twee of meer zodanige onderscheidingsvlaggen waaien, eerst de saluten aan de onderscheidingsvlaggen van buitenlandse staatshoofden en daarna die aan de onderscheidingsvlaggen van leden van regerende vorstenhuizen worden gegeven, waarbij evenwel aan twee of meer onderscheidingsvlaggen van tot dezelfde natie behorende personen slechts één saluut wordt gegeven;

(c) indien op de rede of in de haven ook de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, dan wel de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten waait, het saluut daaraan gegeven wordt vóór elk saluut aan enige buitenlandse onderscheidingsvlag; gedurende dat saluut waait de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt een algemeen saluut gegeven; na aankomst wordt er gepavoiseerd tot zonsondergang;

3°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop een onderscheidingsvlag zoals bedoeld onder 1°, waait, wordt er gepavoiseerd van het hijsen van de vlag tot zonsondergang; voorts is het gestelde onder 2°, op overeenkomstige wijze van toepassing;

4°. het saluut en het eerbewijs pavoiseren vervallen, indien het schip dat die eerbewijzen zou moeten brengen, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, dan wel de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten voert.

d. Eerbewijzen aan de onderscheidingsvlag van de minister en aan die van de staatssecretaris:

1°. wanneer een oorlogsschip in zee een schip ontmoet waarop de onderscheidingsvlag waait van de minister of die van de staatssecretaris, wordt, onverminderd hetgeen is bepaald in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 4°, aan die onderscheidingsvlag een saluut gegeven van 19 schoten; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl aan boord van de andere oorlogsschepen de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, gedurende het saluut het geweer in den arm heeft;

2°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven aankomt waar de onderscheidingsvlag waait van de minister of die van de staatssecretaris, wordt, nadat eventueel het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, of in het buitenland het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 3°, is gegeven, en na de beantwoording daarvan, aan die onderscheidingsvlag een saluut gegeven van 19 schoten; gedurende dat saluut waait de Koninkrijksvlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt het saluut gegeven door het

vlaggenschip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm heeft;

3°. wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop de onderscheidingsvlag waait van de minister of die van de staatssecretaris, is het vermelde onder 2°, op overeenkomstige wijze van toepassing;

4°. het saluut vervalt, indien het schip dat het zou moeten geven, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, dan wel de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten voert.

4.10.25 Eerbewijzen aan de commandovlaggen en de standaard van Nederlandse officieren der zeemacht

a. Wanneer een vlagofficier, kapitein ter zee, of eskadercommandant bij het aanvaarden van zijn commando zijn commandovlag of standaard doet hijsen of die bij het neerleggen van zijn commando doet neerhalen, geven de aanwezige schepen onder zijn bevel, met uitzondering van zijn vlaggenschip, aan die commandovlag of standaard een algemeen saluut van:

17 schoten voor een vlagofficier met de rang van luitenant-admiraal³⁴

15 schoten voor een vlagofficier met de rang van vice-admiraal

13 schoten voor een vlagofficier met de rang van schout-bij-nacht

11 schoten voor een vlagofficier met de rang van commandeur

11 schoten voor een kapitein ter zee, eskadercommandant.

Gedurende dat saluut wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm. Indien het vlaggenschip het enige schip is dat een saluut kan geven, geeft het vlaggenschip het saluut. Bij het aanvaarden of neerleggen van een tijdelijk commando wordt geen saluut gegeven.

b. Wanneer een vlagofficier, kapitein ter zee of eskadercommandant is bevorderd en hij zijn nieuwe commandovlag doet hijsen, is het gestelde in onderdeel a van overeenkomstige toepassing met dien verstande, dat het saluut wordt gegeven om twaalf uur 's middags op de dag waarop de bevordering is ingegaan.

c. Wanneer een of meer oorlogsschepen voor het eerst aankomen bij het eskader waarbij zij zijn ingedeeld, of wanneer zij definitief vertrekken van het eskader waarvan zij deel hebben uitgemaakt, geeft het schip of het schip van de oudste commandant aan de commandovlag of standaard van de eskadercommandant een saluut van het aantal schoten zoals aangegeven in onderdeel a. Gedurende het saluut wordt, ook aan boord van de andere oorlogsschepen, indien aanwezig, het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm.

d. Wanneer een oorlogsschip in zee een schip ontmoet waarop een commandovlag of de standaard waait van een officier van hogere rang dan de eigen commandant wordt, onverminderd het gestelde in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 2°, aan die commandovlag of standaard een saluut gegeven van het aantal schoten, aangegeven hiervoor in onderdeel a. De gewapende wacht komt in het geweer en heeft gedurende het saluut het geweer in den arm. Indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen is, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl aan boord van de andere oorlogsschepen de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, gedurende dat saluut het geweer in den arm heeft. Het saluut vervalt, indien het oorlogsschip onder commando staat van een officier, wiens commandovlag of standaard het eerbewijs zou gelden en voorts wanneer op grond van dit onderdeel of van de volgende onderdelen aan de commandovlag of standaard van de betrokken officier voor de tweede maal in zijn bevelperiode een saluut zou worden gegeven.

e. Wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven aankomt waar een commandovlag of de standaard waait van een officier van hogere rang dan de eigen commandant wordt, nadat eventueel het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, of in het buitenland het saluut, bedoeld in

³⁴ Of de vergelijkbare rangen van officieren der mariniers.

[4.10.23](#), onderdeel d, onder 3°, is gegeven en na de beantwoording daarvan, aan die commandovlag of standaard een saluut gegeven van het aantal schoten, aangegeven in onderdeel a. Gedurende dat saluut wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm. Indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen aankomt, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm heeft. Het saluut vervalt in de gevallen als aangegeven in onderdeel d. De saluten, bedoeld in de onderdelen a, b en c, worden niet beantwoord.

f. Wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop een commandovlag of de standaard waait van een officier van hogere rang dan de eigen commandant, is onderdeel e, van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat:

1°. indien er meer zodanige schepen tegelijkertijd aankomen, er slechts één saluut wordt gegeven en wel aan de commandovlag van de officier met de hoogste rang;

2°. indien ter plaatse een commandovlag waait van een officier van hogere rang dan de aankomende, waaraan reeds een saluut werd gegeven, het saluut vervalt.

g. Het saluut vervalt, indien het schip dat het zou moeten geven, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, die van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten, die van de minister of die van de staatssecretaris voert.

4.10.26 Eerbewijzen aan commandovlaggen, commandowimpels en standaarden van buitenlandse marineofficieren

a. Wanneer een oorlogsschip in zee een schip ontmoet waarop een commandovlag, een commandowimpel of standaard waait van een buitenlandse marineofficier van hogere rang dan de eigen commandant, wordt, onverminderd hetgeen is bepaald in [4.10.23](#), onderdeel d, onder 1°, aan die commandovlag, commandowimpel of standaard een saluut gegeven van het aantal schoten, aangegeven in [4.10.25](#), onderdeel a, met dien verstande dat, indien meer zodanige schepen worden ontmoet en het zeker is dat zij onder één commando zijn verenigd, slechts één saluut wordt gegeven en wel aan de commandovlag, commandowimpel of standaard van de officier die dat commando voert. Zijn de oorlogsschepen niet onder één commando verenigd of is dat onzeker, dan wordt aan de vlag, wimpel of standaard van elke commandant een saluut gegeven. De gewapende wacht komt in het geweer en heeft gedurende het saluut het geweer in den arm. Gedurende het saluut waait voorts de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast. Indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere Nederlandse oorlogsschepen is, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl aan boord van de andere oorlogsschepen de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, gedurende dat saluut het geweer in den arm heeft.

b. Wanneer een oorlogsschip een fort of dergelijke voorbijvaart alwaar een commandovlag, commandowimpel of standaard zoals bovenbedoeld waait, is het bovenstaande van overeenkomstige toepassing.

c. Wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven aankomt waar een commandovlag, commandowimpel of standaard waait van een buitenlandse marineofficier van hogere rang dan of van gelijke rang als de eigen commandant, wordt, nadat eventueel het saluut, bedoeld in [4.10.23](#), onderdeel b, onder 4°, of in buitenland het saluut, bedoeld in [4.10.23](#) onderdeel d, onder 3°, is gegeven en na de beantwoording daarvan, aan die commandovlag, commandowimpel of standaard een saluut gegeven van het aantal schoten, aangegeven in [4.10.25](#), onderdeel a, met dien verstande dat:

1°. indien ter plaatse meer commandovlaggen, commandowimpels of standaarden van zodanige officieren waaien en die officieren tot dezelfde natie behoren, slechts één saluut wordt gegeven en wel aan de commandovlag, commandowimpel of standaard van de officier die het hoogste in rang is;

2°. indien ter plaatse meer commandovlaggen, commandowimpels of standaarden van zodanige officieren waaien en die officieren tot verschillende naties behoren, aan de vlag, wimpel of standaard van de officier, behorende tot de natie waar die rede of haven ligt

het eerst een saluut wordt gegeven en vervolgens aan de andere commandovlaggen, commandowimpels of standaarden naar volgorde van rang van de officieren die de vlaggen voeren; indien evenwel die officieren dezelfde rang bekleden, wordt aan de vlag, wimpel of standaard van hem die het langst met het commando is belast, het eerst het saluut gegeven, waartoe zo nodig vóóraf de vereiste gegevens worden ingewonnen; in overleg met de ter plaatse aanwezige hoogste marineautoriteiten van elke natie kan het geven van saluten worden beperkt tot het geven van een saluut aan de vlag, wimpel of standaard van de oudste van alle ter plaatse aanwezige buitenlandse marineofficieren;

3°. geen saluut wordt gegeven wanneer ter plaatse reeds een commandovlag, commandowimpel of standaard waait van een Nederlandse officier der zeemacht van hogere rang dan de eigen commandant; gedurende het saluut waait de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht, die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere Nederlandse oorlogsschepen vaart, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm heeft.

d. Wanneer een oorlogsschip op een rede of in een haven ligt en aldaar een schip aankomt waarop een commandovlag, commandowimpel of standaard waait van een buitenlandse marineofficier van hogere rang dan de eigen commandant, wordt aan de commandovlag, commandowimpel of standaard een saluut gegeven van het aantal schoten, zoals aangegeven in [4.10.25](#), onderdeel a, met dien verstande dat:

1°. indien er meer zodanige schepen van dezelfde natie tegelijkertijd aankomen, er slechts één saluut wordt gegeven en wel aan de commandovlag, commandowimpel of standaard van de officier met de hoogste rang;

2°. indien ter plaatse een commandovlag, commandowimpel of standaard waait van een officier van dezelfde natie als de aankomende en van hogere rang dan deze, waaraan reeds een saluut werd gegeven, het saluut vervalt.

Gedurende het saluut waait de betrokken buitenlandse natievlag van de top van de voormast, wordt het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven, waarbij front wordt gemaakt naar beide zijden, en heeft de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm; indien het oorlogsschip al dan niet in verband in de nabijheid ligt van andere Nederlandse oorlogsschepen, wordt het saluut gegeven door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer in den arm heeft.

e. Wanneer behalve het saluut, bedoeld in deze paragraaf ook een saluut moet worden gegeven ingevolge een der voorgaande paragrafen, komt het saluut, bedoeld in deze paragraaf, daarna.

f. Het saluut vervalt, indien het schip, dat het zou moeten geven, de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, dan wel de onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao, Aruba of Sint Maarten voert.

4.10.27 Eerbewijzen aan vaandels

a. Wanneer een ontplooid vaandel een oorlogsschip of een inrichting der zeemacht voorbijgaat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

1°. het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven;

2°. de gewapende wacht komt in het geweer; op het signaal “stil” presenteert zij het geweer.

b. Wanneer een eenheid een ontplooid vaandel ontmoet, brengt die eenheid de eregroet met dien verstande dat, indien bij de eenheid officieren zijn ingedeeld, deze daarbij handelen zoals de commandant van de eenheid. Indien de eenheid stilstaat en gewapend is met het geweer, wordt het geweer gepresenteerd. Indien ook bij de eenheid een zodanig vaandel of een zodanige standaard is ingedeeld, brengt de eenheid de eregroet.

c. Wanneer een ontplooid vaandel een erewacht voorbijgaat, brengt die erewacht de eregroet waarbij het geweer wordt gepresenteerd. Alle officieren brengen evenwel de eregroet, voorgeschreven voor een militair afzonderlijk.

4.10.28 Eerbewijzen aan het *Wilhelmus*, aan de volksliederen van Curaçao, Aruba, Sint Maarten en aan een buitenlands volkslied

Gedurende de tijd dat het *Wilhelmus*, het volkslied van Curaçao, Aruba of Sint Maarten dan wel een buitenlands volkslied wordt gespeeld, brengen de aanwezige eenheden, bemanningen van sloepen en alle niet tot een zodanig verband behorende militairen der zeemacht de eregroet waarbij gewapenden met het geweer niet op de rug, het geweer presenteren. Alle in enige formatie aangetreden officieren brengen de eregroet op de wijze, voorgeschreven voor een militair afzonderlijk. Indien evenwel tijdens stilstaan der bemanning het *Wilhelmus*, het volkslied van Curaçao, Aruba of Sint Maarten dan wel een *buitenlands volkslied* wordt gespeeld, blijft dat eerbewijs ononderbroken.

4.10.29 Eerbewijzen aan militaire begrafenisstoeten

a. Wanneer een militaire begrafenisstoet een oorlogsschip of een inrichting der zeemacht voorbijgaat, worden de volgende eerbewijzen gebracht:

1°. de vlag en de geus, indien deze waait, worden halfstok gehesen;

2°. het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven;

3°. de gewapende wacht komt in het geweer; op het signaal *stil*, presenteert zij het geweer.

b. Wanneer een eenheid een militaire begrafenisstoet ontmoet, brengt die eenheid uitsluitend bij het voorbijgaan van de lijkwagen, lijkauto, lijkbaar of landingsaffuit de eregroet, met dien verstande dat indien bij de eenheid officieren zijn ingedeeld, deze daarbij handelen zoals de commandant van de eenheid. Indien de eenheid stilstaat en is gewapend met het geweer, wordt het geweer gepresenteerd. Indien muziek aanwezig is, beëindigt die de muziek.

c. Wanneer een militaire begrafenisstoet een erewacht voorbijgaat, brengt die erewacht de eregroet waarbij het geweer wordt gepresenteerd. Alle officieren brengen evenwel de eregroet op de wijze, voorgeschreven voor een militair afzonderlijk.

4.10.30 Het beantwoorden van eerbewijzen

a. Het beantwoorden van een saluut:

1°. de militair der zeemacht aan wie een saluut wordt gegeven, brengt gedurende dat saluut de groet, terwijl het gezelschap waarin hij verkeert, de houding aanneemt; militairen der zeemacht, die niet in uniform zijn gekleed, houden daarbij het hoofd ontbloot;

2°. een saluut van een oorlogsschip aan de Koninkrijksvlag of aan een commandovlag of standaard wordt, ook wanneer dat saluut wordt gegeven op een zondag of op een algemeen erkende christelijke feestdag (behalve wanneer de kerkwimpel waait), dan wel tussen zonsondergang en zonsopkomst, door de walbatterij of door het oorlogsschip waarop die vlag of standaard waait, beantwoord met een gelijk aantal schoten met dien verstande, dat het aantal schoten nooit meer dan 21 bedraagt; een saluut, bedoeld in [4.10.25](#), onderdeel a tot en met c, wordt echter niet beantwoord; bij een walbatterij presenteert, gedurende het ontvangen en het beantwoorden van een saluut de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer; bij het beantwoorden wordt de Koninkrijksvlag gehesen die pas wordt neergehaald wanneer het oorlogsschip, dat het saluut aan de Koninkrijksvlag gaf, uit zicht is of, indien het schip op de rede of in de haven blijft liggen, op het tijdstip van zonsondergang; aan boord van een oorlogsschip wordt gedurende het ontvangen en beantwoorden van een saluut het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven en presenteert de gewapende wacht die in het geweer is gekomen, het geweer, dan wel heeft zij, ingeval het saluut een commandovlag of de standaard betreft, het geweer in den arm; bij het beantwoorden wordt de Koninkrijksvlag of, indien het saluut werd gegeven door een buitenlands oorlogsschip, de betrokken buitenlandse natievlag aan de top van de voormast gehesen; indien een oorlogsschip al dan niet in verband samen met de andere oorlogsschepen is, wordt het saluut beantwoord door het vlaggenschip of door het schip van de oudste commandant, terwijl gedurende dat saluut aan boord van de andere oorlogsschepen het eerbewijs stilstaan der bemanning wordt gegeven en de gewapende wacht, die in het geweer is

gekomen, het geweer presenteert, dan wel ingeval het saluut een commandovlag of standaard betreft, het geweer in den arm heeft;

3°. gedurende een saluut aan de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis of aan een onderscheidingsvlag wordt aan boord van het oorlogsschip waarop die onderscheidingsvlag waait, het eerbewijs stilstaan der bemanning gegeven en presenteert de gewapende wacht, die in het geweer is gekomen, het geweer dan wel het geweer in den arm heeft; het saluut wordt echter niet beantwoord; indien evenwel in zee een saluut wordt gegeven aan de onderscheidingsvlag van een vlagofficier, omdat men die aanziet voor een commandovlag, wordt dat saluut beantwoord op de wijze, aangegeven onder 2°;

4°. wanneer een buitenlands oorlogsschip de Koninkrijksvlag eer bewijst door het neerhalen van de vlag, wordt dat eerbewijs op gelijke wijze beantwoord;

5°. wanneer een schip dat geen oorlogsschip is, de Koninkrijksvlag aan boord van een oorlogsschip eer bewijst door het neerhalen van de natievlag of door het strijken van de bovenzeilen, wordt dat eerbewijs beantwoord door de vlag één keer half neer te halen en weer voor te hijsen; indien het oorlogsschip al dan niet in verband samen met andere oorlogsschepen vaart, wordt het eerbewijs beantwoord door het vlaggenschip, door het schip van de oudste commandant of door het dichtstbijzijnde schip; herhaalt het voorbijvarende schip de groet of houdt het de vlag neer of de bovenzeilen gestreken, dan beantwoorden alle oorlogsschepen het eerbewijs op bovenbedoelde wijze;

6°. in afwijking van het hierboven gestelde onder 2° tot en met 5°, worden de genoemde eerbewijzen niet beantwoord door een oorlogsschip dat in een haven ligt en de vlag port voert.

4.11 Ereschildwacht

a. Indien Z.M. de Koning of een lid van het Koninklijk Huis in het koninklijk paleis te Amsterdam of Den Haag dan wel elders verblijf houdt, kunnen voor de duur van het verblijf ereschildwachten worden geplaatst in het door of namens Z.M. de Koning bevolen aantal. b. Voor de tijdelijke verblijfplaats van een buitenlandse autoriteit bij een staatsbezoek in Nederland kunnen twee ereschildwachten worden aangewezen.

c. De ereschildwacht is gewapend. Militairen van de KMar, als ceremoniële wacht in diensttenue (T4), zijn gewapend met een pistool. d. Het tenue voor de ereschildwacht is CT2

e. Ereschildwachten brengen te allen tijde, ook gedurende de nachtdienst, de (ere)groet voor de (vorstelijke) personen voor wie zij staan opgesteld.

f. Ereschildwachten, die niet in beweging zijn, staan in de eerste rust. Gedurende de nachtdienst is het hun toegestaan om de tweede rust aan te nemen.

g. De consignes, taak en werkwijze van de ereschildwacht worden namens Z.M. de Koning door de adjudant van dienst bepaald.

4.12 Ere-afzetting

a. In buitengewone gevallen kan door of namens Z.M. de Koning een ere-afzetting worden bevolen langs een door een koninklijke stoet te volgen route.

b. Voor elk geval afzonderlijk zullen aanwijzingen worden gegeven ten aanzien van tenue, bewapening alsmede de sterkte en de wijze van opstelling. In beginsel zal de aangewezen militair in DT2 de opgedragen dienst uitvoeren.

c. Door de als ere-afzetting opgestelde eenheden of individuele militairen wordt de eregroet gebracht voor een lid van het Koninklijk Huis, voor een ontplooid vaandel cq. standaard en voorts voor de autoriteit waarvoor de ere-afzetting is gevormd.

d. De militaire autoriteit aan wie de regeling van een ere-afzetting is opgedragen bepaalt, naar gelang van de samenstelling van de stoet, of er eenmaal één langdurige eregroet moet worden gebracht dan wel meer dan eenmaal een eregroet van korte duur. Hij draagt zorg dat zijn aanwijzingen de commandanten van de aan de ere-afzetting deelnemende eenheden tijdig bereiken.

e. De militaire autoriteit bepaalt het uur waarop de ere-afzetting haar opstelling moet hebben ingenomen en de wijze waarop zij zich daarheen moet begeven.

f. De commando's voor het brengen en het beëindigen van de eregroet worden steeds op aanwijzing van de ingedeelde commandanten op pelotonsniveau gegeven.

Hoofdstuk 5 Vlaggen

5.1 Vlaggen algemeen

5.1.1 Geschiedenis

De eerste vermelding van de Nederlandse vlag dateert uit 1572. De kleuren van de vlag waren toen oranje-wit-blauw en de vlag werd de Prinsenvlag genoemd. Het wit en blauw waren afkomstig van de livrekleuren van het Prinsdom Orange. Het oranje was afgeleid van het Prinsdom Orange. Rond de 17e eeuw werd het oranje geleidelijk vervangen door rood.

Na de inval van de Fransen werd de rood-wit-blauwe vlag gehandhaafd, maar werd de rode baan verfraaid met de afbeelding van een Nederlandse maagd met aan haar voeten een leeuw, in de ene hand een schild met de Romeinse fasces, in de andere een lans bekroond met de vrijheidshoed. Koning Lodewijk Napoleon (1806-1810) schafte de vrijheidsmaagd af en herstelde de oude driekleur.

Na de inlijving bij Frankrijk werd de nationale vlag vervangen door de Keizerlijke Franse. In 1813 werd Nederland weer onafhankelijk en kwamen de Oranjes terug. De kleuren van de vlag werden niet officieel vastgesteld, zodat het rood-wit-blauw en het oranje-wit-blauw beide uitgestoken konden worden. Het rood-wit-blauw had echter de voorkeur en werd van de overheidsgebouwen uitgehangen. Uit die tijd stamt ook het gebruik om op hoogtijdagen van het Huis van Oranje-Nassau de oranje wimpel te hijsen.

In 1937 tekende Koningin Wilhelmina het Koninklijk Besluit dat de kleuren van de Nederlandse vlag vaststelde: helder vermiljoen (rood), helder wit en kobaltblauw.

Prinsenvlag

Koninkrijksvlag

5.1.2 Algemeen

a. Onder de Koninkrijksvlag of Nederlandse vlag (hierna ook te noemen: vlag) wordt verstaan de bij Koninklijk Besluit van 19 februari 1937, nummer 93 vastgestelde vlag voor het Koninkrijk der Nederlanden. De vlag is het symbool van de eenheid en de onafhankelijkheid van het koninkrijk. Daar waar de vlag wordt ontplooid, dient daartoe een ereplaats te worden ingeruimd.

b. De vlag bestaat uit vlaggendoek van drie even hoge banen in de kleuren helder vermiljoen, wit, en kobalt blauw. Langs één van de hoogtezijden is de vlag voorzien van een stevige, witte linnen band (de broeking) waardoor een korte vlaggenlijn loopt. Deze korte vlaggenlijn is aan de bovenzijde voorzien van een lus of musketon en is onder de broeking nog enkele decimeters lang. De korte vlaggenlijn wordt bevestigd (aangeslagen) aan de lange vlaggenlijn die deel uit maakt van de vlaggenmast.

c. Een vlag die slijtage vertoont, gescheurd is, of in ernstige mate verkleurd is, dient te worden vervangen.

d. Het bevestigen van de vlag aan de korte vlaggenlijn gebeurt met een dubbele schootsteek.

e. Optredende vlaggendragers en hun begeleider is het niet toegestaan om de specifieke vaandelwachtexercitie uit te voeren.

f. Andere vlaggen dan genoemd in dit voorschrift hebben geen formele status en behoren niet gevoerd te worden of anderszins aanwezig te zijn in de dagelijkse dienst of bij militaire plechtigheden.

5.1.3 De kleuren van de Koninkrijksvlag

De kleuren van de Koninkrijksvlag zijn, ingevolge de Koninklijke Besluiten uit 5.1.2

Bovenste baan: helder vermiljoen

Middelste baan: wit

Onderste baan: kobaltblauw

Codering	Helder Vermiljoen	Wit	Kobaltblauw
Pantone	186C	11-4001 TCX	2738 C
RAL	2002	9010	5013

5.1.4 De maten van de vlag en vlaggenstok

a. De verhouding van het vlaggendoek (hoogte t.o.v. de lengte) bedraagt 2:3. In gevallen waar een schuin tegen de gevel bevestigde vlaggenstok wordt gebruikt, verdient een vlag de voorkeur, waarvan hoogte en lengte zich verhouden als ten minste 2:3.

Hoogte: de broeking;

Lengte: de afmeting langs de zijde haaks op de broeking;

Bij nationaal gebruik: 1.50 x 2.25 meter;

Bij internationaal gebruik: NL, 2.00 x 3.00 meter, de overige vlaggen: 1.50 x 2.25 meter.

Bij de Koninklijke Marine; zie bijlage 5A.

b. De lengte van de vlaggenstok moet altijd zodanig zijn dat de vlag, ook als zij halfstok is gehesen, de grond niet raakt en niets of niemand hindert.

c. De vlaggenstok is wit van kleur en heeft een oranjekleurige knop (kloot).

5.1.5 De oranje wimpel

De oranje wimpel is van oranjekleurig doek, even lang of iets langer als de diagonaal van de gehesen of uitgestoken vlag, variërend in de breedte van 15 tot 30 centimeter, uitlopend in een zwaluwstaart. De bovenzijde van de wimpel is voorzien van een oranje broeking waardoor een horizontale, net uitstekende stok wordt gestoken. Aan de uiteinden wordt een koord gestoken, zodanig dat bij het aanhechten van de wimpel aan de bovenkant van de vlag, de stok horizontaal hangt. De oranje wimpel wordt samen met de Nederlandse vlag uitgestoken (zoals in 5.1.7 omschreven) op verjaardagen van leden van het Koninklijk Huis en op Koningsdag. De KM voert geen oranje wimpel, maar vlagt van top. Bij alle andere gelegenheden wordt de vlag zonder wimpel gevoerd. Wanneer hier wordt gesproken over "wimpel" wordt de oranje wimpel bedoeld. Wanneer het de oorlogswimpel betreft zal "oorlogswimpel" voluit worden geschreven.

5.1.6 Wijze van vlaggen

We onderscheiden de volgende manieren van vlaggen³⁵:

a. aan een verticaal geplaatste vlaggenstok;

b. zonder vlaggenstok, verticaal tegen de muur of wand; in dit geval moet de vlag geheel zijn uitgespreid, het rood aan de rechterzijde en de broeking aan de bovenzijde;

c. zonder vlaggenstok, horizontaal tegen een muur of wand, geheel uitgespreid en de broeking aan de rechterzijde;

d. aan een gaffelmast (KLu) of aan de gaffel van een getuigde mast (walinrichtingen KM).

³⁵ Vanuit de toeschouwer gezien, met het gezicht naar de vlag toe.

5.1.7 Het gebruik van de vlag

- a. Op complexen en schepen met permanente bezetting wordt dagelijks gevlagd; de vlag wordt gehesen en neergehaald zoals bepaald in hoofdstuk 3.
- b. Op andere complexen en schepen wordt eveneens dagelijks gevlagd met uitzondering van de dagen wanneer er geen personeel werkzaam is op het object; de vlag wordt gehesen en neergehaald zoals bepaald in hoofdstuk 3. Ook burgerpersoneel kan de vastgestelde ceremonie uitvoeren.
- c. Als de vlag zodanig verlicht wordt dat de kleuren duidelijk te onderscheiden zijn kan de vlag 's-nachts gehesen blijven. Bovenstaande is niet van toepassing op schepen van de Koninklijke Marine
- d. Op complexen en schepen zonder (troepen)legering kan het neerhalen van de vlag al om 17.00 uur of bij einde werkzaamheden / vastwerken plaatsvinden.
- e. Uit oogpunt van instructie kan op de opleidingseenheden afgeweken worden van de hier genoemde tijdstippen, echter nooit na zonsondergang.
- f. Op militaire complexen wordt in de regel de vlag gevoerd aan een vlaggenmast, aan een standaard gaffelmast of aan de gaffel van een getuigde mast. In beginsel is een mast centraal dan wel nabij de hoofdingang van een militair complex geplaatst. Is dat niet mogelijk dan bevindt de mast zich op of nabij het gebouw waarin de werkplek van de commandant zich bevindt.
- g. Een vlag die nat of vochtig is, mag niet worden opgeborgen maar moet, geheel ontvouwd, te drogen worden gehangen op een zo min mogelijk in het oog lopende plaats.

5.1.8 Vaste data en andere gelegenheden voor het vlaggen

a. De data waarop voor rijksgebouwen uitgebreid vlaggen (UV) of beperkt vlaggen (BV) is bepaald, met tussen haakjes de data indien een datum op een zondag of een algemeen erkende christelijke feestdag valt:

UV: vlag uitsteken van alle rijksgebouwen, zoals gebruikelijk op Koningsdag.

BV: vlag uitsteken van de hoofdgebouwen van de departementen, benevens van de hoofdgebouwen van de niet (rechtstreeks) onder de departementen vallende instellingen.

31 jan (1 feb)	Verjaardag van H.K.H. prinses Beatrix*	BV
27 apr (28 apr)	verjaardag van Zijne Majesteit de Koning ('Koningsdag') (1967)*	BV
04 mei (04 mei)	nationale dodenherdenking met halfstok vlaggen van 18.00 u tot zonsondergang	UV
05 mei (05 mei)	nationale Bevrijdingsdag	UV
17 mei (18 mei)	verjaardag van Koningin Máxima (1971)*	BV
Laatste zaterdag in juni	Veteranendag	UV
15 aug (16 aug)	formeel einde Tweede Wereldoorlog	UV
3e dinsdag in september	opening van de Staten-Generaal (alleen in Den Haag)	UV
07 dec (08 dec)	Verjaardag van H.K.H. prinses Catharina-Amalia (2003)*	BV
15 dec (16 dec)	Koninkrijksdag	BV

*=Gelegenheden, waarbij de vlag wordt gehesen met oranje wimpel (voor de KM houdt dat in "Vlaggen van top" zoals beschreven in [4.10.5](#)): op Koningsdag en op de hierboven vermelde verjaardagen van leden van het Koninklijk Huis.

b. De vlag wordt zonder oranje wimpel gehesen bij alle andere gelegenheden.

c. Tijdens officiële bezoeken van vreemde staatshoofden wordt alleen gevlagd in de plaatsen die worden bezocht.

d. Het te volgen patroon bij het vlaggen tijdens eenmalige, bijzondere gebeurtenissen³⁶ of gelegenheden, wordt steeds door of namens de minister bekend gemaakt.

5.1.9 Het vouwen van de vlag

a. De vlag wordt als volgt gevouwen:

1. twee vlaggendragers pakken de vlag vast in de lengterichting met één hand op de scheiding van rood en wit, en met de andere hand aan het einde van het blauw;
2. de vlag wordt nu overlans dichtgevouwen zodanig, dat wit opgesloten wordt tussen rood en blauw;
3. met rood boven, wordt de vlag vervolgens tweemaal dubbelgeslagen zodanig, dat het blauw boven komt te liggen (lus en touw aan de broekingzijde bovenop).

b. Als alternatief kan bij uitvaarten de vlag op de Amerikaanse manier worden gevouwen:

1. de vlag wordt opgetild door de draagploeg en strak boven de kist gehouden.
2. de buitenste twee die het rode gedeelte vasthebben pakken de vlag, met de buitenste hand, bij de overgang rood naar wit.
3. als dit gebeurd is, laat de rest rood los en pakt de vlag ook bij deze overgang om vervolgens in een vloeiende beweging de vlag over te brengen naar blauw.
4. blauw neemt de vlag over en de personen die aan de kant van rood stonden pakken de vlag weer onderaan vast en trekken hem weer strak. Uitgangspositie is nu rood boven, blauw beneden
5. de vlag wordt vanaf het hoofdeinde in een driehoek opgevouwen en steeds doorgegeven. Personen die niets meer vasthouden nemen de houding aan.
6. de commandant draagploeg stopt het laatste stukje in de opening van de vlag en neemt hem dan over. Hierdoor is de driehoek aan de buitenkant blauw.

5.1.10 Halfstok vlaggen

Het halfstok vlaggen gebeurt met de Nederlandse vlag en bij de KM ook met de geus. De wimpel en alle overige vlaggen worden daarbij niet gehesen. De vlag hangt halfstok bij volgende gelegenheden zoals omschreven in [5.1.8](#) (4 mei), [3.11.4](#) (overlijden lid KH) en als de minister-president een bijzondere vlaginstructie uitgeeft.

Voor de uitvoering zie [3.9.5](#).

De minister kan nadere richtlijnen geven ³⁷.

5.1.11 Het opstellen van meerdere vlaggen

a. Algemeen

Zie ook [5.1.2.f](#).

Bij het hijsen en opstellen van meer vlaggen moeten deze van gelijke afmeting zijn en op gelijke hoogte worden gehesen.

De Nederlandse vlag heeft zoveel mogelijk een centrale positie. Om de positie van buitenlandse vlaggen ten opzichte van de Nederlandse te bepalen, wordt uitgegaan van het zicht op de vlag bij een statisch (foto-)moment waarbij vertegenwoordigers van landen positie kiezen voor hun vlag, gezien

³⁶ Bij voorbeeld: geboorte, huwelijk, overlijden in de koninklijke familie.

³⁷ Zo zal de minister elk jaar op 11 juli vanaf het Ministerie van Defensie te Den Haag halfstok laten vlaggen bij de herdenking door de nabestaanden van de slachtoffers van de val van Srebrenica.

vanuit het publiek. De eerstvolgende vlag staat dan links naast de Nederlandse, de tweede rechts, etc.

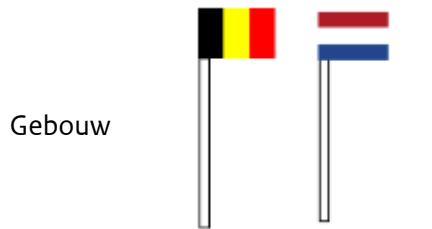
De onderlinge volgorde van de vlaggen wordt in beginsel bepaald door de namen van de betrokken landen in de Franse taal: Allemagne, Belgique/België, enz.

Bij activiteiten in het kader van de Europese Unie, zoals het EU-voorzitterschap, bepaalt de spelling van de landsnaam in de eigen taal de volgorde: Deutschland, Nederland, United Kingdom, enz. Zwitserland hanteert het Franse alfabet: Suisse.

b. Vlaggen voor een gebouw

Indien er twee vlaggenmasten parallel aan de voorgevel van het gebouw staan en er wordt één vlag gehesen, dan wordt de Nederlandse vlag gehesen in de rechter mast, gezien vanuit het publiek.

Indien er twee vlaggenmasten parallel aan de voorgevel van het gebouw staan en er worden twee vlaggen gehesen, wordt de Nederlandse vlag eveneens gehesen in de rechter mast, gezien vanuit de publiekszijde. De tweede vlag, bijv. de vlag van de EU, de NAVO of een andere natievlag, komt ernaast.

Gebouw

Straat

Publiek ↑

Indien er een oneven aantal vlaggenmasten aan de voorgevel van het gebouw staat, wordt de Nederlandse vlag gehesen in de middelste mast. De tweede vlag komt links van de Nederlandse vlag, de derde vlag rechts van de Nederlandse vlag, de vierde vlag weer links, enzovoorts.

Drie vlaggen:

Gebouw

België Nederland Kroatië

Straat

Publiek ↑

Vijf vlaggen:

Publiek ↑

c. Vlaggen met meer dan drie masten

Indien er een even aantal vlaggenmasten parallel aan de voorgevel van het gebouw staat, en er worden vier, zes, enz. vlaggen gehesen, wordt de Nederlandse vlag gehesen in de rechter mast, gezien vanuit de publiekszijde. De overige natievlaggen komen in volgorde van het Franse alfabet, of desgewenst het EU-alfabet, links van de Nederlandse vlag.

Vier vlaggen:

Publiek ↑

Zes vlaggen, inclusief EU-vlag:

Gebouw

EU Portugal Litouwen Griekenland België Nederland

Straat

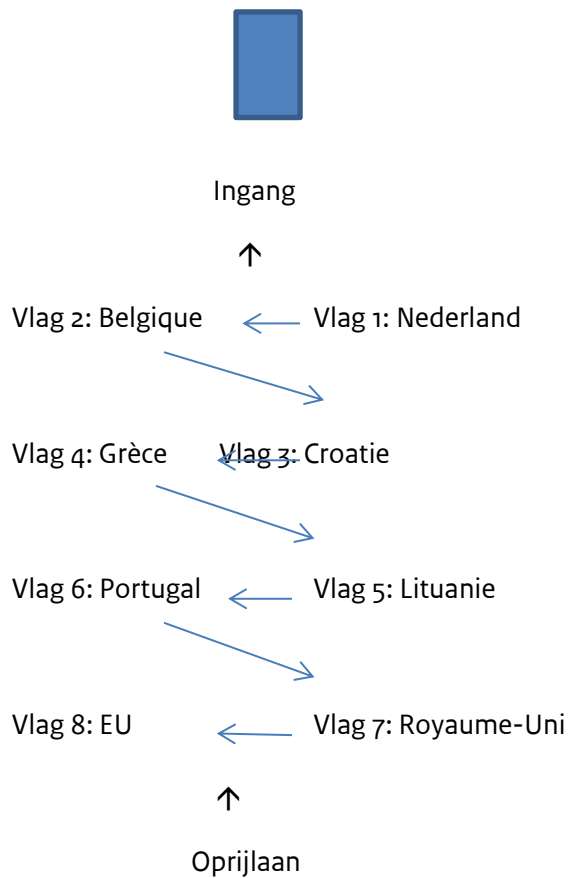
Publiek ↑

d. Vlaggen op voorplein/bij oprijlaan

Indien er twee of meer vlaggenmasten geplaatst zijn op het voorplein van een gebouw, schuin naar de hoofdingang toe, geldt het volgende: de Nederlandse vlag wordt gehesen in de vlaggenmast die het dichtst bij het gebouw staat.

Indien aan twee zijden van de oprijlaan vlaggenmasten staan, gaat men 'zig-zaggend' te werk:

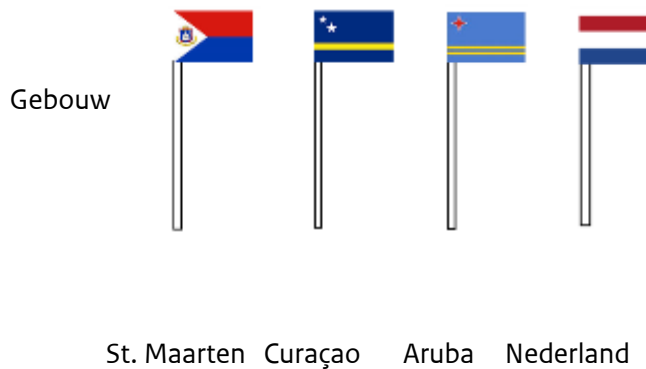

e. Wordt de Nederlandse vlag met een vlag van een andere natie tegen een muur of wand geplaatst, zodanig dat de vlaggenstokken elkaar kruisen, dan hangt de Nederlandse vlag rechts (voor de toeschouwer links) en loopt de vlaggenstok van de Nederlandse vlag over die van de andere vlag.

f. Indien de vlag in een zaal staat, staat deze rechts van het auditorium (voor de toeschouwer links). Is de vlag tegen de achterwand geplaatst, dan moet de vlag achter het kathedr worden gehangen op een zodanige wijze, dat de onderkant van de vlag boven de spreker uitkomt.

5.1.12 De vlaggen van de Landen van het Koninkrijk, de provincies en de bijzondere gemeentes.

a. Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit vier landen. De protocollaire volgorde van de andere drie landen is, op basis van anciënniteit, als volgt, indien we uitgaan van vier masten:

Straat

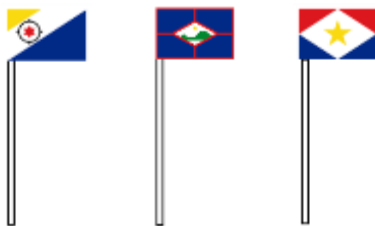
Publiek ↑

b. Bij het hissen van de provinciale en gemeentelijke vlag naast de Nederlandse vlag is de opstelling: provinciale vlag (links voor de toeschouwer), Nederlandse vlag, gemeentelijke vlag (rechts voor de toeschouwer), waarbij de Nederlandse vlag hoger wordt geplaatst.

De volgorde van de provincievlaggen (voor de toeschouwer van links naar rechts), is als volgt:

1°. Noord-Brabant; 5°. Zeeland; 9°. Groningen;
2°. Gelderland; 6°. Utrecht; 10°. Drenthe;
3°. Zuid-Holland; 7°. Friesland; 11°. Limburg;
4°. Noord-Holland; 8°. Overijssel; 12°. Flevoland.

c. De protocollaire volgorde van de Nederlandse bijzondere gemeentes is als volgt:

Bonaire St. Eustasius Saba

5.1.13 Overige bijzonderheden

a. Wanneer de Nederlandse vlag naast een of meer vlaggen van andere naties komt te hangen, wordt de Nederlandse vlag het eerst gehesen, óf de vlaggen worden allemaal tegelijkertijd gehesen. Bij het neerhalen van de vlaggen gebeurt dit gelijktijdig en anders wordt de Nederlandse vlag als laatste neergehaald.

b. Uitgezonderd eenheden, vallend onder VN, NAVO, of EU-commando, voeren naast de NL-vlag tevens de VN-, NAVO- of EU-vlag.

d. Aan vlaggen van andere naties wordt hetzelfde respect betoond als aan de Nederlandse vlag. Zie hoofdstuk 4.

e. Aan krijgsmachtdeel-, onderdeel- en oefenvlaggen, fanions enz. worden geen eerbewijzen gebracht. Bij een functionele inzet tijdens een plechtigheid, bijvoorbeeld bij de overgave van een commando, wordt slechts de houding gecommandeerd. Zie hoofdstuk 3 en 4.

f. Bij bijzondere gebeurtenissen zal er een speciale regeling komen. Tijdens de officiële bezoeken van vreemde staatshoofden wordt alleen gevlagd in de plaatsen die worden bezocht.

h. Vlaggen bij fotomoment of persconferentie

Bij een theateropstelling of een persconferentie waar het publiek kijkt naar de gastheer en de gast, staan de vlaggen schuin links en rechts achter de personen.

Zowel gast als gastheer staan voor de eigen vlag. De gastheer heeft zijn gast altijd aan zijn rechterhand.

Indien een persconferentie wordt gehouden met drie landen, komt de Nederlander in het midden te staan.

i. Gebruik van (tafel)vlaggen bij verdragsondertekening

Bij verdragsondertekeningen kunnen natievlaggen achter de tafel worden geplaatst, maar ook tafelvlaggetjes op de tafel voor de personen, die de ondertekening verrichten.

De gastheer zit achter het Nederlandse vlaggetje, de gast achter het betreffende natievlaggetje of organisatievlaggetje

Bij een bilaterale verdragsondertekening is de positie als volgt:

Kijkrichting ↑

Publiek

Bij een ondertekening met twee landen zit de gastheer in het midden, bij een ondertekening met vier landen zit de gastheer rechts, gezien vanuit publiekszijde, enzovoorts.

j. Conferentie, vergadering

Bij een conferentie bepaalt het placement de positie van de vlaggen.

Het natievlaggetje wordt geplaatst op de tafel ter hoogte van de delegatieleider.

Ook bij een bilateraal overleg aan een vergadertafel wordt het tafelvlaggetje geplaatst ter hoogte van de delegatieleider.

5.1.14 Gebruik van de vlag als decoratie

a. Het gebruik van de Koninkrijksvlag als versiering (anders dan als hieronder drapering) is een ernstig gebrek aan eerbied en is daarom niet toegestaan.

b. Het is mogelijk om vlaggen ergens te plaatsen als een vorm van decoratie. Het is vanzelfsprekend dat alleen vlaggen gebruikt kunnen worden, die van toepassing zijn op het betreffende evenement. Tevens dienen de betreffende vlaggen in dezelfde hoeveelheid te worden ingezet, om alle vlaggen gelijkwaardig te behandelen.

c. Vooral het tafelvlaggetje, dat klein en gemakkelijk te plaatsen is, kan goed als een vorm van decoratie worden gebruikt. Naar eigen inzicht kan het bijvoorbeeld neergezet worden op buffettafels vanwaar koffie, thee en andere catering wordt geserveerd, op een registratietafel vanwaar badges worden uitgedeeld, op een tafel waar placementskaarten worden opgehaald, in delegatiekamers bij conferenties etc.

5.1.15 Vlaggebruik KM

a. De Koninkrijksvlag:

1°. onverminderd datgene wat elders in deze publicatie is bepaald, voeren oorlogsschepen in dienst de Koninkrijksvlag aan de vlaggenstok en wel:

(a) in de vaart en buiten een haven of rede ten anker liggende, dag en nacht;

(b) in een haven of op een rede gemeerd of ten anker liggende, vanaf vlaggenparade tot zonsondergang. Zie ook [5.1.7.d](#). Vóór het hijsen van de vlag en na zonsondergang wordt die vlag ook gevoerd, maar alleen bij daglicht:

- in een druk bevaren haven of op een druk bevaren rede des morgens tot vijf minuten voor het tijdstip van vlaggeparade en des avonds van vijf minuten na zonsondergang af;

- in een niet druk bevaren haven of op een niet druk bevaren rede gedurende het voorbijvaren van koopvaardij schepen, die hun natie of koopvaardijvlag voeren en ook vanaf het tijdstip dat er buitenlandse oorlogsschepen in zicht komen, totdat deze voorbij zijn;

2°. indien de omstandigheden het onmogelijk maken de Koninkrijksvlag aan de vlaggenstok te voeren, moet zij worden gehesen:

(a) op schepen met één mast aan een stok, opgesteld op een passende plaats op het achterschip, of, zo ook dat niet mogelijk is, aan de gaffel;

(b) op schepen met twee masten aan de achtergaffel;

3°. sloepen en andere vaartuigen van de KM voeren de Koninkrijksvlag uitsluitend zolang zij bemand zijn en wel aan de vlaggenstok, alleen tussen zonsopkomst en zonsondergang;

4°. gedurende het verblijf op een rede of in een haven in het buitenland worden de tijdstippen van het hijsen en neerhalen van de vlag aangepast aan die welke zijn vastgesteld voor de zeemacht van het land dat wordt bezocht;

5°. zijn twee of meer oorlogsschepen en/of inrichtingen der zeemacht in de onmiddellijke nabijheid van elkaar gelegen, dan worden de tijdstippen van hijsen en neerhalen van de vlag aangegeven door een vlaggensein, gehesen op het vlaggenschip dan wel op het oorlogsschip of bij de inrichting der zeemacht van de oudste commandant.

6°. in de vaart en buiten een haven of rede ten anker liggende, dag en nacht aan de zeepositie.

b. De oorlogswimpel:

1°. de oorlogswimpel is een lange, zeer smalle, gespleten scheepsvaan in de kleuren van de Koninkrijksvlag;

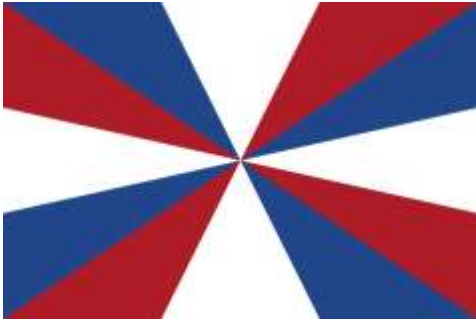
2°. oorlogsschepen voeren, zolang zij in dienst zijn, steeds de oorlogswimpel met uitzondering van het bepaalde onder 3°; zij voeren de oorlogswimpel aan de top van de voormast; de oorlogswimpel blijft dag en nacht waaien;

3°. alleen wanneer een commandovlag of de standaard moet worden gevoerd, wordt de oorlogswimpel neergehaald;

4°. sloepen voeren de oorlogswimpel voorop aan de wimpelstok, doch alleen indien zich aan boord bevindt een officier met de rang van kapitein ter zee of met een lagere rang die het bevel voert over een of meer oorlogsschepen, squadrons maritieme vliegtuigen, mariniersformaties of inrichtingen der zeemacht, en dan nog uitsluitend bij bijzondere gelegenheden van militair ceremoniële aard;

5°. inrichtingen der zeemacht voeren geen oorlogswimpel.

c. De geus:

De Koninklijke Marine voert krachtens het Koninklijk besluit nr. 315 van 20 juli 1931 een zogeheten Dubbele- of Prinsengeus met twaalf segmenten in de kleuren van de nationale vlag.

1°. de geus is een rechthoekige vlag, waarvan de lengte zich verhoudt tot de hoogte als 3:2, verdeeld in sectoren ter breedte van een derde van de rechthoekszijden, welke sectoren, te beginnen met de bovenste sector aan de broekingzijde, langs de broeking omlaag en rondgaande, opvolgend de kleuren van de Koninkrijksvlag vertonen;

2°. de geus wordt uitsluitend door oorlogsschepen in dienst gevoerd en wel aan de geusstok;

3°. zij voeren de geus alleen wanneer zij in een haven of op een rede gemeerd of ten anker liggen en:
(a) vanaf het hijsen van de vlag tot zonsondergang; op zondagen en algemeen erkende christelijke feestdagen;

(b) op de dag waarop Z.M. de Koning, een lid van het Koninklijk Huis, dan wel een staatshoofd of een lid van een regerend vorstenhuis van een bevriende soevereine staat een officieel bezoek brengt aan de plaats waar het schip ligt;

(c) op de dag waarop het bevel wordt overgegeven over het schip, op dat schip;

(d) tijdens een bevelsoverdracht C-ZSK, door de aanwezige oorlogsschepen in dienst;

(e) tijdens een bevelsoverdracht CZMCARIB, door de aanwezige oorlogsschepen in dienst;

(f) tijdens een bevelsoverdracht COMNLMARFOR of groepscommandanten, door de deelnemende oorlogsschepen in dienst;

(g) gedurende een inspectie van het schip als eenheid door of namens de Commandant Zeestrijdkrachten, CZMCARIB of COMNLMARFOR;

(h) gedurende ceremoniële plechtigheden wanneer door C-ZSK bepaald;

(i) gedurende de aanwezigheid van buitenlandse oorlogsschepen, maar niet vóór het hijsen van de vlag en niet na zonsondergang;

(j) gedurende het verblijf op een rede of in een haven in het buitenland, maar niet vóór het hijsen van de vlag en niet na zonsondergang;

(k) op de dag van hun indienststelling vanaf het ogenblik, waarop zij in dienst worden gesteld tot zonsondergang en op een dag van hun uitdienststelling van het hijsen van de vlag tot het ogenblik waarop zij uit dienst worden gesteld;

(l) wanneer het eerbewijs 'Vlaggen van top' wordt gegeven;

(m) wanneer, ten anker of gemeerd liggend, een saluut wordt gegeven'

d. Buitenlandse natievlaggen:

1°. buitenlandse natievlaggen worden uitsluitend gevoerd als eerbewijs in de gevallen aangegeven in dit voorschrift en wel aan de top van de voormast;

2°. Nederlandse oorlogsschepen³⁸ voeren derhalve geen buitenlandse natievlaggen als zgn.

“beleefdheidsvlag” wanneer het Nederlandse oorlogsschip zich in de territoriale wateren van een vreemde staat bevindt. Wanneer buitenlandse autoriteiten in de te bezoeken haven daar opmerkingen over maken verzekert de commandant zich er van dat volledig en beleefd wordt uitgelegd dat het voeren van ‘beleefdheidsvlaggen’ een gewoonte is van de koopvaardij en dat de juridische status van een oorlogsschip afwijkt van die van een koopvaardijship. Wanneer de lokale

³⁸ En andere vaartuigen in gebruik bij de Koninklijke marine.

autoriteiten op het juiste niveau (dus niet een loods of havenmeester) er op staan dat een 'beleefdheidsvlag' wordt gehesen voordat het programma van het betreffende havenbezoek kan voortgaan kan de commandant, na overleg met de Defensieattache, consulaire of diplomatiek vertegenwoordiger ter plaatse, alsnog (eventueel tijdelijk) een buitenlandse natievlag hijsen om het incident niet nodeloos te laten escaleren;

3°. bij het luchten en drogen van buitenlandse natievlaggen moet worden voorkomen, dat de ene natievlag boven de andere waait; in de nabijheid van buitenlandse oorlogsschepen worden zij bij voorkeur binnen boord gelucht en gedroogd.

e. De onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis:

1°. de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis wordt gevoerd bij inrichtingen der zeemacht (alleen indien daar een getuigde mast is), op motorrijtuigen, en aan boord van oorlogsschepen aan de top

van de voormast; op een sloep aan de wimpelstok;

2°. zij blijft dag en nacht waaien, zolang Z.M. de Koning aan boord van het schip of de sloep is, bij de inrichting der zeemacht verblijft; zodra Z.M. de Koning van boord is of de inrichting heeft verlaten, wordt de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis neergehaald;

f. De KM kent geen onderdeel-, eenheids- of uitzendvlaggen.

5.1.16 Vlaggebruik KL

a. Algemeen:

1°. bij de KL kunnen (brigade-)staven, opleidingseenheden, inrichtingen, eenheden van bataljonsgrootte en zelfstandige compagnieën beschikken over een onderdeelvlag;

2°. (sub)eenheden van ten minste compagniegrootte kunnen beschikken over een onderdeelrichtvlag;

3°. cavalerie eenheden van eskadronsgrootte kunnen beschikken over een lansierlans (LANS NR. 2) met onderdeelvaantje, dit geldt tevens voor van oorsprong traditionele volledig rijdende eenheden: het Cavalerie Ere-escorte en het Korps Rijdende Artillerie;(N.B. dit geldt niet voor het Korps Veldartillerie, de artillerie geldt weliswaar als bereden wapen maar de oorsprong van het Korps Veldartillerie ligt bij de artillerie te voet met door paarden getrokken stukken en stuksbemanningen te voet of opgezeten op het stuk of de voorwagen.)

4°. de onderdeelsvlag, onderdeelrichtvlag (of het onderdeelstvaantje), de vlaggenstok en bandelier, dienen te worden aangevraagd bij het kabinet van Commandant Landstrijdkrachten (Bureau Ceremonieel & Protocol) en worden voor rijksrekening verstrekt; het aanvragen dient te geschieden conform de procedure aanvraag vlaggen (zie ook intranetsite ST CLAS/KAB C-LAS/Bur C&P);

5°. eenheden die reeds beschikken over een eenheidsvlag, hoeven de hieronder beschreven onderdeelsvlag niet te voeren;

6°. er worden op vlaggen en vaantjes uitsluitend door de Commandant Landstrijdkrachten goedgekeurde afbeeldingen of emblemen aangebracht.

b. De onderdeelsvlag:

1°. de onderdeelsvlag bestaat uit een vierkant oranje doek van 80 cm omrand door een wit kader van 2,5 cm; in het midden van het doek bevindt zich het gekroonde initiaal van het staatshoofd in wit, in dezelfde vorm als op een vaandel; in vier hoekpunten van de vlag is het embleem van de eenheid in zwart aangebracht met daaronder het tactisch eenheidsnummer, het eenheidseembleem is in dit geval gelijk aan het kraagspiegelembleem; in de broekhoek (onderzijde) kan in plaats van het hiervoor omschreven embleem een afbeelding worden aangebracht van een object dat voor de eenheid uit oogpunt van traditiebeleving van waarde is, bijvoorbeeld het bataljons- of regimentseembleem; indien de vlag wordt gevoerd door een gemengde eenheid, worden de diagonaal tegenoverliggende hoekpunten gesierd met de emblemen van de desbetreffende wapens of dienstvakken; bij staven, brigades, opleidingseenheden worden in plaats van de kraagspiegelemblemen het embleem van de betreffende staf, brigade of opleidingseenheid gevoerd. Als de eenheid geen tactische nummering kent wordt de gebruikelijke naamsafkorting aangebracht;

2°. beide zijden van de vlag zijn gelijk;

3°. de houten stok is 2.20 m lang, deelbaar en voorzien van een metalen punt (Lans Nr. 1), de bandelier is van zwart leder met een metalen gesp;

4°. bij samenstelling van een binationale eenheid kan de desbetreffende commandant een voorstel doen voor aanmaak van een binationale onderdeelsvlag, waarbij de afmetingen overeenkomen zoals beschreven bij de onderdeelsvlag; dit voorstel dient ter goedkeuring aan Commandant Landstrijdkrachten te worden aangeboden.

c. De onderdeelsvlag:

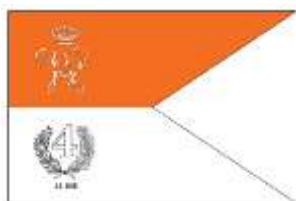

1°. de onderdeelsvlag bestaat uit een vierkant oranje doek van 40 cm, omrand door een wit kader van 2,5 cm; in het midden van het doek bevindt zich het gekroonde initiaal van het staatshoofd in wit, in dezelfde vorm als op het vaandel; in drie hoekpunten van de vlag is het embleem van de eenheid in zwart aangebracht met daaronder het tactisch eenheidsnummer, dit is het kraagspiegelembleem van het bataljon; de vierde hoekpunt (broekzijde onder) heeft het eenheidseembleem met daaronder de compagniesaanwijzing of kan worden voorzien van een compagniesembleem en -aanwijzing in zwart; voor subeenheden van opleidingseenheden geldt hetzelfde onder toepassing van het gestelde onder pt. b.;

indien de richtvlag wordt gevoerd door een gemengde eenheid, worden de diagonaal tegenoverliggende hoekpunten gesierd met de emblemen van de desbetreffende wapens of dienstvakken;

2°. de onderdeelsvlag is bevestigd op een metalen richtvlaghouder met punt en kraag, die op de loop van een geweer (Colt) kan worden bevestigd.

e. Het onderdeelsvaan:

1°. het onderdeelsvaan bestaat uit een doek van 60 cm lang en 40 cm hoog waarvan de bovenste helft oranje is en de onderste helft wit; het uiteinde is ingesneden met twee punten; in het midden

van het oranje deel is het gekroonde initiaal van het staatshoofd aangebracht in wit; in het midden van het witte deel is het embleem van de eenheid met daaronder het tactisch eenheidsnummer in zwart aangebracht;

2°. het onderdeel vaantje wordt gevoerd aan de Lans nr. 2, deelbaar model, die aan de bovenzijde is voorzien van een metalen punt.

f. De uitzendvlag:

1°. aan een (samengestelde) eenheid, die in het kader van internationale vredesoperaties wordt uitgezonden, kan door C-LAS een uitzendvlag worden toegekend en uitgereikt. Hiervoor komen in aanmerking brigadestaven, bataljons en zelfstandige compagnieën, dan wel compagnieën die zelfstandig worden uitgezonden en die voor het overgrote deel uit landmacht militairen bestaan;

2°. de uitzendvlag wordt uitgereikt door of namens C-LAS;

3°. de uitreiking vindt plaats aan de commandant van de uit te zenden eenheid en wel zo kort mogelijk vóór vertrek naar het gebied van inzet, tijdens het laatste (grote) appel. Dit laatste geldt voor samengestelde eenheden, organieke verbanden beschikken standaard over een uitzendvlag;

4°. de uitzendvlag wordt door de eenheid naar het uitzendgebied meegevoerd, de commandant van de eenheid bepaalt het gebruik van de vlag ter plaatse;

5°. aan de uitzendvlag worden geen eerbewijzen gebracht;

6°. na beëindiging van de uitzending kan tijdens de uitreiking van de persoonlijke herinneringsmedailles een grote vlaggenband met een opschrift van het inzetgebied of land van inzet (voorzien van het jaartal) aan de uitzendvlag worden bevestigd;

Het opschrift bestaat uit, in deze volgorde: naam van het land van inzet, naam van de operatie eventueel aangevuld met rotatienummer, tijdvak in maanden waarin de eenheid is ingezet, jaartal. Bijvoorbeeld: Bosnië-Herzegovina SFOR-12 mei-november 2002;

7°. aan de uitzendvlag kan een buitenlandse onderscheiding worden gehangen;

8°. na ontbinding van de eenheid, wordt de vlag beheerd in de historische collectie van het regiment of korps waaronder de uitzende eenheid viel.

9°. de uitzendvlag wordt op verzoek door de betrokken historische verzameling beschikbaar gesteld t.b.v. een reünie, een herdenking of een veteranenactiviteit;

10°. een eenheid verkrijgt in principe eenmalig een uitzendvlag, waarop uitsluitend de naam van de eenheid (bij KL: met toevoeging van het regiment of korps) vermeld staat. Bijvoorbeeld B-CIE 17 PAINFBAT GFPI of 13 INFBAT LMBL (AASLT) RSPB. Bij alle volgende uitzendingen wordt deze vlag meegenomen en de vlaggenbanden voor de diverse missies worden aan deze vlag gehecht.

11°. de (uitzend)vlag is dubbeldoeks uitgevoerd in de nationale kleuren, 80 cm vierkant en is omzoomd met oranje franje; in het midden is het embleem van het desbetreffende krijgsmachtdeel aangebracht, zodanig

dat het grootste deel van het embleem op de witte baan en een klein deel op de rode baan is geplaatst; op de blauwe baan is in goudgeel de naam van de eenheid of zoals deze in het uitzendgebied wordt genoemd (samengestelde eenheid van meerdere krijgsmachtdelen, zie ook hieronder pt. b.2° t/m 4°), in een deel van een cirkelvorm aangebracht;

12°. wanneer de eenheid is samengesteld uit in aantal vergelijkbare componenten van twee krijgsmachtdelen, bevinden de emblemen zich naast elkaar in het midden (zie ook onderdeel f, onder 2°);

13°. wanneer de eenheid is samengesteld uit componenten van drie krijgsmachtdelen, bevinden de emblemen van twee krijgsmachtdelen zich naast elkaar en boven het midden van de vlag, waarbij het grootste deel van de beide emblemen zich in de witte baan en een kleiner deel zich in de rode baan bevindt;

het embleem van het derde krijgsmachtdeel bevindt zich midden onder en tussen de hierboven genoemde emblemen, voor een kleiner deel in de blauwe baan;

14°. wanneer de eenheid is samengesteld uit componenten van vier krijgsmachtdelen, zijn de emblemen paarsgewijs naast en boven elkaar geplaatst, steeds boven en onder het midden, waarbij het grootste deel zich steeds in de witte baan bevindt; vanaf de broekingzijde gerekend worden de emblemen in de volgorde KM, KL, KLu en KMar geplaatst;

15°. bij samenstelling van een binationale eenheid t.b.v. uitzending, kan de desbetreffende commandant een voorstel doen voor aanmaak van een binationale uitzendvlag, waarbij de afmetingen overeenkomen zoals beschreven bij de onderdeel vlag, § 14, onderdeel b, onder 1°; dit voorstel dient ter goedkeuring aan de Commandant van het krijgsmachtdeel te worden aangeboden.

16°. De stok is zwart van kleur met een diameter van 3,5 centimeter en heeft een lengte van ± 2,5 meter. Boven het doek is de stok voorzien van een metalen punt.

- 17°. De bandelier is uitgevoerd in zwart leder met een witmetalen gesp en is aan de onderzijde voorzien van een zwartlederen schoen. De bandelier wordt over de linkerschouder gedragen.
- 18°. de grote vlaggenband is uitgevoerd in nassausblauw, 6 cm hoog en 100 cm lang en wordt uitgevoerd met een opschrift als bedoeld in onderdeel a, onder 6°; de vlaggenband wordt ná de ceremonie medailleuitreiking door of namens de Commandant aan de uitzendvlag bevestigd;
- 19°. een kleine vlaggenband is uitgevoerd in nassausblauw, 4 cm hoog en 60 cm lang, deze wordt zonder militair ceremonieel in de vredeslocatie aan de onderdeelrichtvlag of het onderdeelsvaantje bevestigd van iedere eenheid die minimaal met een compagnie deel uitmaakte van de uitgezonden eenheid. Deze wordt uitgevoerd met een opschrift als de grote vlaggenband echter met de maanden afgekort, bijv. Bosnië- Herzegovina SFOR-12 mei-nov 2002;
- 20°. voor een grote vlaggenband komt de eenheid in aanmerking als het stafelement en tenminste 1/3 van de troepen geleverd is. Dit geldt voor een bataljon of (zelfstandige) compagnie, die zelfstandig op uitzending gaat;
- 21°. voor een kleine vlaggenband komt de eenheid in aanmerking als deze als onderdeel van bataljon of vergelijkbare eenheid (battlegroup, taskforce, etc.) is uitgezonden. Voor de sterkte geldt ook dat tenminste het stafelement en 1/3 van de organieke sterkte is ingezet;
- 22°. bij specialistische eenheden die gefaseerd over meerdere rotaties worden uitgezonden wordt voor de toekenning van een vlaggenband de periode gehanteerd waarover de eenheid totaal is uitgezonden. Bijv. 105 Cotrcie levert aan drie opeenvolgende rotaties ISAF van 4 maanden telkens ca. 1/3 van haar sterkte, de vlaggenband vermeld in dat geval: "Afghanistan ISAF nov 2006-okt 2007"
- 23°. aan andere hier niet genoemde vlaggen worden geen vlaggenbanden gevoerd;
- 24°. het bevestigen van een vlaggenband aan de uitzendvlag, zie hoofdstuk 20, § 9;
- 25°. het bevestigen van een buitenlandse vlaggenband behoeft toestemming van Commandant Landstrijdkrachten.
- 26°. de uitzendvlag en vlaggenbanden, stok en bandelier worden aangevraagd bij het kabinet van Commandant Landstrijdkrachten (Bureau Ceremonieel & Protocol) en voor rijksrekening verstrekt aan de desbetreffende eenheden.
- De (achterzijde van de) uitzendvlag van 42 (NL) MECHBAT LJ in Bosnië (1998)
- 27°. aan de onderdeelsvlag, de onderdeelrichtvlag, het onderdeelsvaantje en de uitzendvlag worden geen eerbewijzen gebracht en wordt geen speciaal geleide uitgebracht;
- 28°. indien bij een plechtigheid een vaandel is ingedeeld, kan aan een onderdeelsvlag geen specifieke functie worden toegekend;
- 29°. aan een onderdeelrichtvlag en -vaantje wordt zonder enig ceremonieel een kleine vlaggenband ter herinnering aan deelname aan vredesoperaties vastgemaakt.
- 30°. bij functioneel gebruik van een onderdeelrichtvlag en -vaantje als zodanig door eenheden die normaliter het voorgeschreven ceremonieel niet met de gehele eenheid in gesloten verband uitvoeren, wordt voor de losse verbanden een aparte richtvlag of vaan toegekend. Voorbeelden hiervan zijn C-LAS, Cavalerie Ere-escorte, Bereden Escorte Korps Rijdende Artillerie.

g. de mastvlag

- a. Eenheden mogen beschikken over een zgn. mastvlag die gehesen kan worden bij het gebouw van de eenheid.
- b. Deze mastvlag is gebaseerd op de kleuren van het regiment of korps waartoe de eenheid behoort.
- c. Mastvlaggen van grotere verbanden zoals brigades zijn in principe afgeleid van het indelingseembleem.
- c. Op de mastvlag mogen de goedgekeurde regiments-korps of eenheids- of indelingseemblemen worden afgebeeld.
- d. De mastvlag speelt nimmer een rol bij ceremonies anders dan ter decoratie, bijv. een opstelling van vlaggen van alle betrokken eenheden achter de opstelling van de troepen.

5.1.17 Vlaggebruik KLu

a. Algemeen:

- 1°. op zelfstandige onderdelen van de KLu mag samen met de Nederlandse vlag en de vlag van de KLu een onderdeelsvlag worden gevoerd aan de standaard gaffelmast of aan afzonderlijke vlaggenmasten;

de Koninkrijksvlag wordt gehesen aan de gaffel³⁹, de vlag van de KLu aan de rechterra⁴⁰ en de onderdeelsvlag aan de linkerra;

2°. het is niet toegestaan alleen de vlaggen van de KLu of het onderdeel te voeren;

3°. ook kan aan een afzonderlijke vlaggenmast op een centrale plaats of bij het stafgebouw van een squadron een squadronvlag worden gevoerd;

4°. bij bezoeken van leden van het Koninklijk Huis aan een onderdeel van de KLu wordt gedurende het bezoek de onderscheidingsvlag van het desbetreffende onderdeel gehesen aan de rechterra; de vlag van de KLu wordt dan aan de linkerra gevoerd;

5°. onder de rechterra wordt verstaan:

(a) bij een vrijstaande vlaggenmast: de ra die zich voor de vlaggenhijsers, met het front naar de mast gekeerd, aan de linkerrand van de mast bevindt;

(b) bij een vlaggenmast voor een gebouw: de ra die zich, gezien vanuit dat gebouw, aan de rechterrand van de mast bevindt;

(c) indien bij de vlaggenmast eenheden zijn opgesteld: de ra die zich, gezien vanaf de opstellingsplaats van de eenheden, aan de linkerrand van de vlaggenmast bevindt.

b. Onderdeelsvlaggen:

1°. de onderdeelsvlag is een rechthoekige vlag van 135 x 202,5 cm en als volgt opgedeeld in drie kleuren:

een witte driehoek van broeking tot waaiend, in de hoeken voorzien van twee rechthoekige driehoeken in oranje (boven) en blauw (onder) bedrukt; in het midden van de witte driehoek is het onderdeelembleem zonder de vaste omlijsting gedrukt met een maximale diameter van 70 cm;

2°. deze vlag kan ook worden uitgevoerd als stormvlag met de afmeting 67 x 101 cm en als verkleind model (afmeting 30 x 45 cm) o.a. voor gebruik tijdens de jaarlijkse Internationale Vierdaagse Afstandsmarsen te Nijmegen;

3°. het standmodel van deze vlag is bij de firma Shipmate te Vlaardingen geregistreerd onder codenummer 40303 1450 15 03.

c. Squadronvlaggen:

1°. de squadronvlag is een rechthoekige vlag van 135 x 202,5 cm evenals de onderdeelsvlag opgedeeld in drie kleuren, echter met een witte gelijkzijdige driehoek van broeking tot ongeveer halverwege het waaiend; in het midden van de witte driehoek is het squadronembleem zonder de vaste omlijsting gedrukt met een maximale diameter van 60 cm;

2°. deze vlag kan ook worden uitgevoerd als stormvlag met de afmeting 67 x 101 cm;

5.1.18 Vlaggebruik KMar.

a. Algemeen.

Met het opheffen van de districten van de Koninklijke Marechaussee zijn de districtsvlaggen en andere districtsmemorabilia (sabel etc.) ook opgeheven. Deze districtsvlaggen werden onder anderen gebruikt bij commando overdrachten en militairen marsen zoals de Nijmeegse Vierdaagse

b. Vormgeving

De fanions zijn vervaardigd van 100% polyester in de kleur blauw met kleurcode PMS 654 met een afmeting van 40 x 40 centimeter. De fanions zijn dubbelzijdig uitgevoerd. Beide zijden worden op dezelfde manier geborduurd. Borduurkleuren betreffen goud, zwart en wit. De fanions zijn afgezet met een 10 mm. zilveren galon. Aan de zijkant en bovenkant is een broeking aangebracht ten behoeve van de stok en dwarsroede. De stok wordt bekroond met een ornament versierd met de springende granaat en gedekt door de Koninklijke Kroon. Het ornament is in chroom uitgevoerd en heeft een hoogte van circa 140 mm. De dwarsroede is 40 centimeter breed en is in chroom uitgevoerd

c. Toepassing

Het fanion mag gebruikt worden bij een commando-overdracht van een niet-vaandel voerend commandant. Dat wil zeggen op het niveau van het LTC en OTC. Daarnaast

³⁹ Van de mast schuin omhoog uitstaand rondhout

⁴⁰ Horizontaal aan de mast bevestigd rondhout data aan weerszijden van die mast evenveel uitsteekt.

mag het fanion gebruikt worden tijdens militaire marsen zoals de jaarlijkse Internationale Vierdaagse te Nijmegen. Voor het gebruik van het fanion bij overige ceremoniële handelingen dan wel evenementen/gelegenheden dient vooraf afgestemd te worden met de protocoladviseur van het cluster Communicatie, Ceremonieel en Evenementen (CCE), Staf KMar.

d. Uitvoeringsbepalingen

Tijdens ceremonies waarbij het fanion wordt ingezet wordt aan dit fanion (dan wel krijgsmachtdeel-, onderdeel- en oefenvlaggen enz.) geen eerbetoon toegekend. Bij een functionele inzet tijdens een plechtigheid, bijvoorbeeld bij de overdracht van een commando, wordt slechts de houding gecommandeerd (zie hoofdstuk 3.5, De commando overdracht, paragraaf 3.5.3, de uitvoering).

5.1.19 Vlaggebruik defensieonderdelen

a. Algemeen

Het is defensieonderdelen (DMO, DOSCO) toegestaan om onderdeelsvlaggen te voeren.

b. Vormgeving

Deze onderdeelsvlaggen dienen afgeleid te zijn van de officieel erkende en toegestane emblemen en kleuren van deze defensieonderdelen. Onderdeelsvlaggen zijn dubbeldoels uitgevoerd en zo nodig van een voering voorzien om te voorkomen dat emblemen en/of teksten doorschijnen naar de andere zijde. De vlaggen mogen bedrukt of geborduurd worden uitgevoerd. De stok wordt voorzien van een ornament in de vorm van een speerpunt. Om de vlag mee te voeren mag gebruik worden gemaakt van een zwartleren bandelier van het model omschreven in par. 5.1.16, pt. 17)

c. Toepassing

De onderdeelsvlag mag gebruikt worden bij een commando-overdracht van een niet-vaandel voerend commandant. Voor het gebruik van de onderdeelsvlag bij overige ceremoniële handelingen dan wel evenementen/gelegenheden dient vooraf afgestemd te worden met de protocoladviseur van het kabinet van het betreffende defensieonderdeel.

d. Uitvoeringsbepalingen

Tijdens ceremonies waarbij de onderdeelsvlag wordt ingezet wordt aan deze onderdeelsvlag geen eerbetoon toegekend. Bij een functionele inzet tijdens een plechtigheid, bijvoorbeeld bij de overdracht van een commando, wordt slechts de houding gecommandeerd (zie hoofdstuk 3.5, De commando overdracht, paragraaf 3.5.3, de uitvoering).

5.2 Onderscheidingsvlaggen

5.2.1 Algemeen

Een onderscheidingsvlag is een vlag, vastgesteld bij Koninklijk Besluit ingeval het een vlag betreft van leden van het Koninklijk Huis, dan wel vastgesteld bij beschikking van de minister van Defensie, indien het een vlag betreft van een militaire autoriteit, dan wel vlaggen van burgerautoriteiten, vastgesteld bij beschikking van de desbetreffende minister, dan wel officiële vlaggen van buitenlandse vorstelijke en burger, of militaire autoriteiten, waarmee de aanwezigheid van het desbetreffende lid van het Koninklijk Huis dan wel de militaire of burger autoriteit wordt aangegeven.

Hoofdstuk 4 beschrijft wanneer een onderscheidingsvlag moet worden gehesen.

5.2.2 De onderscheidingsvlaggen van leden van het Koninklijk Huis.

a. De onderscheidingsvlaggen van leden van het Koninklijk Huis worden in vier vlakken (kwartieren) verdeeld door een vierarmig kruis met in het midden het Rijkswapen tevens Koninklijk wapen. Alleen op de Koninklijke standaard is het wapen omgeven door het kruis en het lint van de Militaire Willems-Orde. Voor vrouwelijke leden is de vlag ingesneden. Geboren leden van het Koninklijk Huis voeren een oranje vlag met een blauw kruis, aangehuwde leden een blauwe vlag met een oranje kruis. Bij de Koninklijke standaard zijn alle kwartieren beladen met de jachthoorn van het Huis Oranje. In alle andere vlaggen is deze wapenfiguur van het Huis Oranje altijd linksboven (in het broektopkanton) en die uit het persoonlijke familiewapen linksonder (in het broekhoekkanton) geplaatst. Bij de mannelijke leden zijn dezelfde wapenfiguren in de schuin tegenover gelegen kwartieren geplaatst, terwijl deze bij de vrouwelijke leden leeg blijven. De vlaggen zijn gebaseerd op

de gevierendeelde wapens van de leden van het Koninklijk Huis, die steeds in het eerste en vierde kwartier het Rijkswapen en in het tweede en derde kwartier de jachthoorn van het Huis van Oranje voeren. In een hartschild staat doorgaans het persoonlijke familiewapen. Uit de beschrijving volgt dat de broers en zussen van de leden van het Koninklijk Huis dezelfde onderscheidingsvlag mogen voeren.

De Koninklijke onderscheidingsvlag.

Vastgesteld bij koninklijk besluit van 27 augustus 1908, nummer 87, gewijzigd model dat sinds 2013 wordt gevoerd door Koning Willem-Alexander.

Koningin Máxima

Koningin Máxima voert een ingehoekte Nassaublauwe vlag met een oranje kruis en in het midden het gekroonde Rijkswapen. Linksboven staat de jachthoorn uit het wapen van het Huis Oranje, linksonder staat de burcht uit het wapen Zorreguieta.

De onderscheidingsvlag van H.M. Koningin Máxima.

Vastgesteld bij koninklijk besluit van 25 januari 2002, Staatsblad 42.

Prinses Beatrix en haar zusters

Prinses Beatrix en haar zusters voeren een ingehoekte oranje vlag met een Nassaublauw kruis en in het midden het gekroonde Rijkswapen. Linksboven staat de jachthoorn uit het wapen van het Huis Oranje, linksonder de roos uit het wapen van het Huis Lippe. Prinses Beatrix voert deze vlag die in 1938 voor haar als prinses werd vastgesteld weer sinds haar abdicatie.

H.K.H. Prinses Beatrix, H.K.H. Prinses Irene en H.K.H. Prinses Margriet.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 5 september 1980, nummer 386

De Prinses van Oranje en haar zusters

Voor de Prinses van Oranje en haar zusjes is in 2021 een onderscheidingsvlag vastgesteld. Een vlag, die driehoekig is uitgesneden, is van oranje kleur; op het midden een Nassaus blauw kruis; op het midden van het kruis een oranje medaillon, waarop Ons wapen, zoals vastgesteld bij Koninklijk besluit van 23 april 1980, no. 3 (Stb. 206), zijnde het schild gedekt met de Koninklijke kroon, het goud vervangen door geel en het zilver door wit; in het broektopkant een blauwe jachthoorn met rode opening, monding en snoer en wit beslag (Oranje) en in het broekhoekkant een rode burcht met deur, twee vensters en drie kantelen.

De onderscheidingsvlag van de Prinses van Oranje en haar zusters
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 24 november 2021, Staatsblad 582

Prins Constantijn

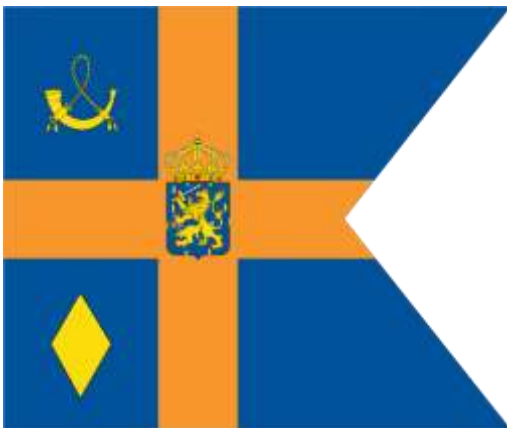
Prins Constantijn, voert een oranje vlag met een Nassaublaauw kruis en in het midden het gekroonde Rijkswapen. Linksboven en rechtsonder staat de jachthoorn uit het wapen van het Huis Oranje, rechtsboven en linksonder de witte burcht uit het wapen Van Amsberg. Koning Willem-Alexander voerde deze vlag tot zijn troonsbestijging.

De onderscheidingsvlag van Prins Constantijn.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 26 april 1985, nummer 259

Prinses Laurentien

Prinses Laurentien voert een ingehoekte Nassaublauwe vlag met een oranje kruis en in het midden staat het gekroonde Rijkswapen. Linksboven staat de jachthoorn uit het wapen van het Huis Oranje, linksonder staat de gele ruit uit het wapen Brinkhorst.

De onderscheidingsvlag van H.K.H. Prinses Laurentien.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 15 januari 2003, Staatsblad 36.

- b. Indien een lid van het Koninklijk Huis een officieel bezoek brengt aan of inspectie houdt bij een eenheid van een der krijgsmachtdelen, wordt de desbetreffende koninklijke onderscheidingsvlag gehesen.
- c. Het hijsen en neerhalen van de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis geschiedt vlak voor het moment van aankomst en direct na vertrek van de vorstelijke persoon, aan de hoogste of meest vrijstaande vlaggenstok/mast (bij de KM alleen indien aldaar een getuigde mast aanwezig is) bij voorkeur in de nabijheid van het voornaamste gebouw.
- d. Indien het bezoek door meer dan een vorstelijke persoon wordt gebracht, wordt alleen de onderscheidingsvlag van de hoogst aanwezige gehesen.
- e. Van koninklijke onderscheidingsvlaggen kan een klein model (standaard) worden gevoerd boven het rechtervoorwiel van de auto waarin de vorstelijke persoon zich bevindt.
- f. In opdracht van de chef van het militaire huis van Z.M. de Koning kan aan de

onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis een zwarte wimpel worden bevestigd ten teken van rouw.

g. De vlag van de regerende vorst wordt vanwege de vorm (vierkant in plaats van langwerpig en nooit ingesneden) ook Koninklijke standaard genoemd.

h. Onderscheidingsvlaggen worden nooit halfstok gehesen.

5.2.3 Overige onderscheidingsvlaggen

Aan de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten, de minister (en staatssecretaris) van Defensie, alsmede aan de CDS en IGK zijn onderscheidingsvlaggen toegekend. Bij de Koninklijke Marine en Koninklijke Marechaussee kunnen vlag- en opperofficieren een onderscheidingsvlag voeren. Bij de KM worden onderscheidingsvlaggen gevoerd aan boord van oorlogsschepen in de gevallen zoals beschreven in hoofdstuk 4.

De onderscheidingsvlag van de gouverneur van Curaçao

De onderscheidingsvlag van de gouverneur van Aruba.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 29 oktober 1985, nummer 7

De onderscheidingsvlag van de gouverneur van Sint Maarten. Vastgesteld bij koninklijk besluit van 20 september 2010

De onderscheidingsvlag van de minister van defensie.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 10 april 1957, nummer 1

De onderscheidingsvlag van de staatssecretaris van defensie.
Vastgesteld bij koninklijk besluit van 10 april 1957, nummer 1

De onderscheidingsvlag van de Commandant der Strijdkrachten.
Vastgesteld bij beschikking van de minister van defensie, nummer 389.229/E.3 van 13 december 1974

De onderscheidingsvlag van de Inspecteur-Generaal van de krijgsmacht.
Vastgesteld bij beschikking van de minister van defensie, nummer D 81/930/3035.4 van 26 maart 1982

1°. onderscheidingsvlag van een luitenant-admiraal/generaal der mariniers;

2°. onderscheidingsvlag van een vice-admiraal/luitenant-generaal der mariniers;

3°. onderscheidingsvlag van een schout-bij-nacht/generaal-majoor der mariniers;

4°. onderscheidingsvlag van een commandeur/brigade-generaal der mariniers.

De KMar kent de volgende onderscheidingsvlaggen:

1°. onderscheidingsvlag van een luitenant-generaal KMar;

2°. onderscheidingsvlag van een generaal-majoor KMar;

3°. onderscheidingsvlag van een brigadegeneraal KMar

Deze vlaggen zijn qua uitvoering gelijk aan de onderscheidingsvlaggen van vlagofficieren van de KM.

De KL kent geen onderscheidingsvlaggen.

C-LSK voert de onderscheidingsvlag als vastgesteld bij MB van 4 juni 1955, nummer 200.518B. Het is een kobaltblauwe vlag met een oranje rand ter breedte van 1/6e van de hoogte van de vlag; in het midden de gekroonde luchtmachtadelaar omgeven door een flikkerende zon, alles geborduurd in gouddraad.

Andere onderscheidingsvlaggen dan hierboven bedoeld, worden niet gevoerd.

5.2.4 Rangorde onderscheidingsvlaggen

a. Indien zich aan boord van oorlogsschepen, in een gebouw of op een andere defensielocatie twee of meer personen bevinden, die gerechtigd zijn tot het voeren van een onderscheidingsvlag wordt alleen de vlag van de voornaamste persoon gevoerd.

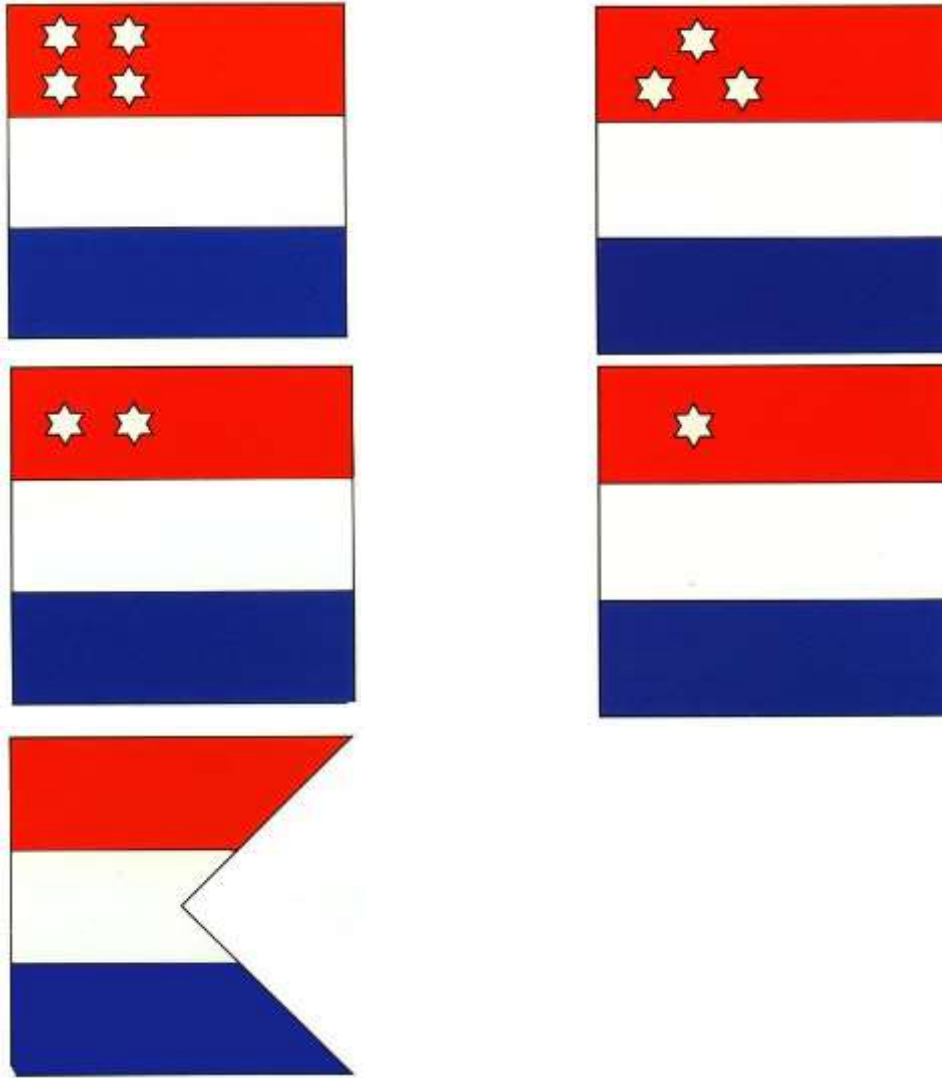
b. Onderscheidingsvlaggen kennen onderstaande volgorde van belangrijkheid:

- 1°. koninklijke onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis;
- 2°. onderscheidingsvlaggen van de gouverneurs van Curaçao, Aruba en Sint Maarten;
- 3°. persoonlijke onderscheidingsvlaggen van staatshoofden en leden van regerende vorstenhuizen van bevriende soevereine staten;
- 4°. onderscheidingsvlag van de minister van Defensie;
- 5°. onderscheidingsvlag van de staatssecretaris van Defensie;
- 6°. onderscheidingsvlag van de CDS;
- 7°. onderscheidingsvlag van de IGK;
- 8°. onderscheidingsvlag van een luitenant-admiraal;
- 9°. onderscheidingsvlag van een vice-admiraal;
- 10°. onderscheidingsvlag van C-LSK;
- 11°. onderscheidingsvlag van een luitenant-generaal KMar;
- 12°. onderscheidingsvlag van een schout-bij-nacht;
- 13°. onderscheidingsvlag van een generaal-majoor KMar;
- 14°. onderscheidingsvlag van een commandeur.
- 15°. onderscheidingsvlag van een brigadegeneraal KMar

5.3 Commandovlaggen

a. De commandovlaggen en de standaard zijn kentekenen van bevelvoering, en vervangen tevens de wimpel als kenteken van een Nederlands oorlogsvaartuig. De commandovlaggen en de standaard worden gevoerd door een commandant van een verband van oorlogsschepen. De commandovlaggen en de standaard zijn verbonden aan bepaalde rangen te weten: de commandovlaggen aan de rangen van luitenant-admiraal, vice-admiraal, schout-bij-nacht en commandeur alsmede de standaard aan de rang van kapitein ter zee. De standaard wordt evenwel uitsluitend gevoerd door een kapitein ter zee, die belast is met het commando over een verband van schepen.

b. De commandovlaggen zijn vierkante vlaggen in de kleuren van de Koninkrijksvlag, met in de rode baan aan de broekingzijde soortgelijke en evenzo geplaatste onderscheidingstekenen van wit doek als die, welke in zilver zijn aangebracht op de schouderbedekkingen van de betrokken vlagofficieren. De standaard is een vierkante vlag in de kleuren van de Koninkrijksvlag, met een driehoekige insnijding in de breedte over de halve lengte van de vlag.

c. De commandovlaggen en de standaard worden uitsluitend gevoerd aan boord van oorlogsschepen en wel aan de top van de voormast. Zij blijven dag en nacht waaien.

d. Een commandant van een verband van oorlogsschepen voert zijn commandovlag of zijn standaard aan boord van zijn vlaggenschip.

e. Wanneer de onderscheidingsvlag van een lid van het Koninklijk Huis, van de gouverneurs van Curaçao, Aruba, Sint Maarten, de persoonlijke onderscheidingsvlag van het staatshoofd of van een lid van het regerende vorstenhuis van een bevriende soevereine staat, dan wel een bij wijze van onderscheidingsvlag gebezigde buitenlandse natievlag moet worden gevoerd en aan de top van de voormast een commandovlag of een standaard waait, wordt die commandovlag of die standaard aan een andere top, op oorlogsschepen met één mast, hoog aan een seinwipper aan stuurboord gehesen.

f. Een commandovlag of de standaard blijft gehesen op het vlaggenschip, wanneer de betrokken bevelvoerende officier dat tijdelijk verlaat, tenzij hij ter zake andere bevelen geeft. Indien hij evenwel voor meer dan drie etmalen afwezig zal zijn en een andere officier het bevel waarneemt, wordt zijn commandovlag of standaard neergehaald en wordt aan boord van het schip van de waarnemende officier diens commandovlag of standaard gehesen, indien deze daar niet reeds waait.

g. Wanneer de onmiddellijke of een hogere commandant van een bevelvoerende officier aan boord van diens schip vertoeft en zijn commandovlag of standaard niet op zijn eigen vlaggenschip blijft waaien, dan wel indien die commandant geen eigen vlaggenschip heeft, wordt tenzij hij uitdrukkelijk anders bepaalt, zijn commandovlag of standaard op het schip van de ondergeschikte officier gehesen en de commandovlag of de standaard van de laatste neergehaald en zo mogelijk op een der andere ter plaatse aanwezige oorlogsschepen onder zijn bevel gehesen.

h. Wanneer een bondgenootschappelijke vlagofficier zich inscheept op een oorlogsschip, dat onder zijn operationeel gezag of operationele leiding is geplaatst, wordt hem gevraagd of hij er prijs op stelt, dat zijn eigen commandovlag, commandowimpel of standaard wordt gehesen. Antwoordt hij bevestigend, dan wordt zijn commandovlag, commandowimpel of standaard gehesen aan de top van de voormast. Wanneer daar reeds een commandovlag of standaard waait, wordt deze neergehaald en vervangen door de wimpel.

i. Wanneer een autoriteit die een onderscheidingsvlag genoemd in paragraaf 5.2.3 voert aan boord komt van een oorlogsschip waar ingevolge de bepalingen in dit hoofdstuk een commandovlag gehesen is dan blijft deze commandovlag gehesen.

j. Andere commandovlaggen, commandowimpels of standaarden dan hierboven genoemd, worden bij de KM niet gevoerd.

5.4 Bijzondere vlaggen.

a. De vlag der Koninklijke marine-reserve.

De vlag der Koninklijke marine-reserve is de Nederlandse vlag, waarvan het midden van de witte baan half-cirkelvormig is verbreed tot halverwege de rode en de blauwe baan, op welke verbreding in zwart een onklaar anker, gedekt door een kroon.

Deze vlag mag als natievlag mag worden gevoerd aan boord van aan bepaalde voorwaarden voldoende koopvaardij-schepen, waarvan de gezagvoerder officier of gewezen officier der Koninklijke marine-reserve is, althans indien deze daartoe vergunning van de minister van Defensie heeft verkregen ingevolge het gestelde in het “Ministerieel Besluit voeren van de vlag der Koninklijke marine-reserve.”⁴¹

b. De kerkwimpel⁴²

Deze wordt gevoerd wanneer aan boord van een schip een godsdienstoefening wordt gehouden. Wanneer de kerkwimpel waait worden geen eerbewijzen anders dan de eregroet gebracht.

⁴¹ BWBR0005195, <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005195/1991-09-10> (via internet)

⁴² In de kerkwimpel komen het “St. Georges Cross” van Engeland en het “Rood-Wit-Blauw” voor. Ten tijde van de Engelse oorlogen voerden de Engelsen zowel als de Nederlandse schepen deze vlag op Zondagen en daarbij staakte het gevecht. De Royal Navy voert hetzelfde doek als “Church Pennant”.

Hoofdstuk 6 Vaandels

6.1. Algemeen

6.1.1 Inleiding

a. Een vaandel wordt bij de bereden wapens een standaard genoemd. Bij de bereden wapens wordt een standaardwacht te paard een bereden standaardwacht genoemd. Bij de Luchtdoelartillerie: vaandel.

b. Waar in dit hoofdstuk het woord vaandel wordt gebruikt, wordt tevens een (bereden) standaard bedoeld, tenzij uit de desbetreffende tekst blijkt dat alleen het woord vaandel van toepassing is.

c. Defensiepublicatie DP 20-30, Vaandels en standaarden bij de Nederlandse krijgsmacht, behandelt alle materiële gegevens van vaandels en standaarden, alsmede de procedure voor verwerving, vervanging, onderhoud enz.

d. Defensiepublicatie DP 20-20, Handboek exercitie voor de krijgsmacht, behandelt in hoofdstuk 9 de exercitie van de vaandelwacht. Deze specifieke exercitie mag uitsluitend worden toegepast door een vaandelwacht of -groep.

e. Voor oefendoeleinden wordt nooit het vaandel gebruikt maar een fanion of een oefenvaandel. Voor dit vervangend vaandel worden geen eerbewijzen gebracht, tenzij die worden gebracht uit oefenoverwegingen.

f. Voor het uitvoeren van het ceremonieel waarbij vaandels zijn ingedeeld, wordt verwezen naar [3.8](#).

6.1.2 Overzicht vaandels krijgsmacht

De volgende eenheden binnen de krijgsmacht voeren een vaandel of standaard. De volgorde van deze opsomming is leidend voor de rangschikking van de vaandels in een parade, defilé of binnen een vaandelgroep.

Rangschikking per krijgsmachtdeel

a. Koninklijke Marine:

- 1°. Korps Adelborsten;
- 2°. Korps Mariniers;
- 3°. Onderzeedienst;
- 4°. Marineluchtvaartdienst;
- 5°. Mijndienst;
- 6°. Eskader.

b. Koninklijke Landmacht: (vaandelvoerend tenzij anders vermeld)

1°. Instituten van militair onderwijs:

- (a) Koninklijke Militaire Academie
- (b) Koninklijke Militaire School

2°. Infanterie:

- (a) Garderegiment Grenadiers en Jagers
- (b) Garderegiment Fuseliers Prinses Irene
- (c) Regiment Infanterie Johan Willem Friso
- (d) Regiment Infanterie Oranje Gelderland
- (e) Regiment Limburgse Jagers
- (f) Regiment Van Heutsz
- (g) Korps Nationale Reserve
- (h) Korps Commandotroepen
- (i) Regiment Stoottroepen Prins Bernhard

3°. Cavalerie: (standaarden)

- (a) Regiment Huzaren van Boreel
- (b) Regiment Huzaren Prinses Catharina-Amalia

4°. Artillerie:

- (a) Korps Veldartillerie (standaard)
- (b) Korps Rijdende Artillerie (standaard)
- (c) Korps Luchtdoelartillerie

5°. Regiment Genietroepen

6°. Regiment Verbindingstroepen

7°. Logistiek:

- (a) Korps Militaire Administratie
- (b) Regiment Geneeskundige Troepen
- (b) Regiment Bevoorradings- en Transporttroepen
- (c) Regiment Technische Troepen

c. Koninklijke Luchtmacht:

Vaandel van de Koninklijke Luchtmacht.

d. Koninklijke Marechaussee:

Standaard van de Koninklijke Marechaussee.

Een vaandel of standaard kan uitsluitend door de eigen eenheid worden meegevoerd.

6.1.3 Ontplooid vaandel

a. Een vaandel wordt geacht te zijn ontplooid wanneer het vaandeldoek is ontdaan van het foedraal, de stang in de schoen van de bandelier is geplaatst en het vaandel in de vaandelwacht is ingetreden.

b. Indien een vaandel wordt gebruikt als hierboven bedoeld in een gebouw, is het vaandel ontplooid zonder te zijn ingetreden in de vaandelwacht.

c. Indien de vaandelwacht de eerste rust heeft aangenomen (vaandelstang bij de voet), worden geen eerbewijzen aan het vaandel gegeven.

6.1.4 De groet met het vaandel

De groet met een vaandel wordt gebracht door het vaandel te neigen conform het gestelde in DP 20-20: Handboek exercitie voor de krijgsmacht. De groet met het vaandel wordt gebracht in de gevallen zoals beschreven in [4.7.6.](#), namelijk voor:

- a. Z.M. de Koning;
- b. leden van het Koninklijk Huis;
- c. de gouverneurs van Curaçao, Aruba of Sint Maarten;
- d. buitenlandse staatshoofden;
- e. leden van buitenlandse regerende vorstenhuizen.

Tijdens het spelen van het Wilhelmus en bij andere gelegenheden dan hierboven omschreven, wordt nimmer met het vaandel gegroet.

Zie ook [hoofdstuk 4 'Eerbewijzen'](#).

6.2. Meevoeren van het vaandel

6.2.1 Algemeen

Het vaandel met de bijbehorende vaandelwacht treedt nooit alleen op maar altijd als onderdeel van een grotere eenheid. Het vaandel wordt bij de eenheid ingedeeld en meegevoerd in de onderstaande gevallen:

- a. bij een inspectie door Z.M. de Koning of door een lid van het Koninklijk Huis;
- b. bij een erewacht voor Z.M. de Koning of voor een lid van het Koninklijk Huis, een buitenlands staatshoofd of een lid van een regerend buitenlands vorstenhuis;
- c. bij een parade of defilé van een of meerdere vaandelvoerende eenheden;
- d. bij een beëdiging voor het front van de aangetreden eenheden;
- e. bij een commando-overdracht voor het front van de aangetreden eenheden, indien de betrokken (regiments- of korps)commandanten het vaandel functioneel overdragen;
- f. bij bijzondere plechtigheden, wanneer de betrokken vaandelvoerend commandant dat noodzakelijk en wenselijk acht, zonder dat de waardigheid van het vaandel wordt aangetast, en altijd na toestemming van C-OPCO;
- g. bij bijzondere gelegenheden in opdracht van C-OPCO;
- h. bij aangelegenheden van vorming, traditie, voorlichting en training om de militair vertrouwd te laten worden met het vaandel, altijd na toestemming van C-OPCO.
- i. Bij elk van de hierboven genoemde ceremonies moet ten minste een (gewapende) compagnie, eskadron of batterij van de vaandelvoerende eenheid aanwezig zijn, tenzij C-OPCO anders beslist. (Bijvoorbeeld bij de overdracht van het bevel over een krijgsmachtdeel, waarbij alle vandenls van de eenheden van dat krijgsmachtdeel in één vaandelgroep optreden).

6.2.2 Meevoeren van een vaandel tijdens een defilé

- a. Te voet:
 - 1°. de vaandelwacht verplaatst zich als eerste onderdeel van de deelnemende eenheden direct achter het ingedeelde muziekkorps;
 - 2°. de commandant van de vaandelwacht volgt de reguliere door de paradedcommandant te geven bevelen.
- b. Bereden: De bereden standaardwacht verplaatst zich als eerste onderdeel van de deelnemende eenheden.
- c. Gemotoriseerd / gemechaniseerd:
 - 1°. als het een gemechaniseerde eenheid betreft, staat de commandant van de vaandelwacht op de plaats van de voertuigcommandant en de vandeldrager op de plaats van de boordschutter, terwijl de overigen zich in het achterste deel van het voertuig bevinden;
 - 2°. in het geval van een verkenningsregiment zal de standaardwacht zich zo mogelijk in één pantser(half)ruvoertuig verplaatsen;
 - 3°. in alle overige gevallen beslist de betrokken C-OPCO.

6.3. De vaandelwacht, bereden standaardwacht en vaandelgroep.

6.3.1 De vaandelwacht

Een vaandel neemt nooit zelfstandig deel aan een ceremonie, maar altijd met een vaandelwacht.

- a. De vaandelwacht bestaat uit:
 - 1°. de commandant: een officier in de rang van luitenant, kapitein, luitenant ter zee der 2e klasse, luitenant ter zee der 2e klasse oudste categorie;
 - 2°. de vandeldrager: een onderofficier in de rang van adjudant-onderofficier;

3°. overig personeel: vijf militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier, waarvan ten minste één onderofficier.

b. De vaandeldrager wordt rechts geflankeerd door een onderofficier, terwijl aan zijn linkerkant en in het achterste gelid, de vier overige militairen zijn opgenomen. De commandant van de vaandelwacht staat / marcheert rechts van de rechtervleugelman in het voorste gelid.

c. Bij de samenstelling van een vaandelwacht op de officiers- en onderofficiersopleidingen mogen de rangen van de militairen hiervan afwijken.

6.3.2 De bereden standaardwacht

a. De bereden standaardwacht bestaat uit:

1°. de commandant: een officier in de rang van luitenant;

2°. de standaarddrager: een onderofficier in de rang van adjudant-onderofficier;

3°. overig personeel: vier militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier, waarvan ten minste een onderofficier.

b. De standaarddrager wordt rechts geflankeerd door de commandant, de onderofficier is de linkervleugelman, terwijl in het gelid daarachter de drie overige militairen zijn opgenomen.

6.3.3 De vaandelgroep

Bij ceremonieel waarbij meerdere vaandels en standaarden deelnemen worden deze tezamen in een vaandelgroep opgenomen. Onder bijzondere omstandigheden kan CDS of een C-OPCO hiervan afwijken.

a. De vaandelgroep bestaat uit:

1°. de commandant: een officier in de rang van kapitein of luitenant, luitenant ter zee der 2e klasse oudste categorie of luitenant ter zee der 2e klasse;

2°. de vaandeldrager: het aantal onderofficieren in de rang van adjudant-onderofficier; gelijk aan het aantal vaandels dat wordt meegevoerd, op te stellen in een, twee, drie, vier of vijf gelederen;

3°. Overige militairen: het aantal militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier, waarvan minimaal twee in de rang van onderofficier, benodigd om alle vaandels (met uitzondering van het front) links, rechts en achter te beschermen. Deze militairen zijn afkomstig uit de eenheden die een vaandel aan de vaandelgroep bijdragen. Zij worden elk zo dicht mogelijk bij hun eigen vaandel opgesteld.

b. De samenvoeging van meer vaandelwachten tot een of meer vaandelgroepen geschiedt op aanwijzing van de parade-inspecteur. De opstelling van de vaandels gebeurt overeenkomstig de voorrang van de vaandelvoerende eenheden zoals hierboven aangegeven, waarbij de standaarden zoveel mogelijk in één gelid worden geplaatst.

c. Indien vaandelwachten / vaandelgroepen van meer dan een krijgsmachtdeel zijn ingedeeld, wordt de volgorde aangehouden van KM, KL, KLu en KMar.

d. De commandant van de vaandelgroep staat / marcheert rechts van de rechtervleugelman van het eerste gelid.

e. De oudste onderofficier beneden de rang van adjudant-onderofficier, marcheert als rechtervleugelman; de rechtervleugelman van het laatste gelid dient eveneens ten minste een onderofficier te zijn.

f. Een bereden standaardgroep wordt op overeenkomstige wijze geformeerd met dien verstande, dat de commandant in het eerste gelid links naast de linker standaarddrager is ingetreden.

6.4. Tenue, bewapening, exercitie en commando's

- a. Algemeen: Tenue en bewapening is altijd conform de voorschriften van de krijgsmachtdelen en hoofdstuk 7 van dit voorschrift. De (wapen)exercitie is altijd conform DP 20-20 hfdst 9.
- b. De vaandelhoofdcommandant kan, na toestemming van (het kabinet van) C-OPCO, uit oogpunt van traditie het tenue, de bewapening en de bijbehorende wapenexercitie van de vaandelwacht wijzigen of aanvullen, doch enkel voor plechtigheden bij zijn eigen eenheid waaraan geen andere eenheden deelnemen.
- c. Een bereden standaardwacht is in beginsel bewapend met een sabel, ook indien de standaardwacht in DT is gekleed.
- d. Indien bij een militaire plechtigheid uitsluitend de vaandelwacht is bewapend, worden de commando's toch door de paradedcommandant aan de eenheid gegeven als zijnde gewapend.

Hoofdstuk 7 Tenuen

7.1 Algemeen

Ieder krijgsmachtdeel kent zijn eigen tenuen. Deze zijn vastgelegd in de tenuevoorschriften van de respectievelijke krijgsmachtdelen en kennen vaak een lange historie. Bij militaire plechtigheden en andere gelegenheden waarbij militairen van meerdere krijgsmachtdelen deelnemen en het noodzakelijk is dat de tenuen van de deelnemende militairen op elkaar worden afgestemd dient de organiserende autoriteit een tenueaanduiding uit paragraaf 7.2 te gebruiken. Bepalingen uit het tenuevoorschrift van een krijgsmachtdeel kunnen niet aan militairen van andere krijgsmachtdelen worden opgedragen. Bij twijfel raadpleegt men de protocolofficier CDS.

Hyperlinks naar de voorschriften van de krijgsmachtdelen.

Koninklijke Marine

[VCZSK ALG 003](#)

Koninklijke Landmacht

[VS 2-1593](#)

Koninklijke Luchtmacht

[handboek KLU Tenuen](#)

Koninklijke Marechaussee

[VS 19/8](#)

7.2 Interservicestaat tenuen

De tabel hieronder bevat in elke horizontale rij in de voorste kolom een algemene aanduiding en daarachter de tenueaanduiding zoals die per krijgsmachtdeel in gebruik is met. Als u een uitnodiging of OPORD ontvangt met een dergelijke aanduiding uit de eerste kolom (DT1, DT2, etc.) kunt u rechts daarvan terugvinden welk tenue dat is uit uw eigen krijgsmachtdeelvoorschrift.

De algemene aanduiding;	voor de KM;	voor de KL;	voor de KLu;	voor de KMar:
OT	BT of VT	GVT	GVT	OT
DT1	Tenue 3	DT Batons	DT Batons	DT1 Batons
DT2 Voor decoraties zie e.	Tenue 3a Modeldecoraties (Dam tenue)	DT Modeldecoraties	DT Modeldecoraties	DT2/DTC Modeldecoraties
GT2 (zie b)	Tenue 2 Zonder sabel, met koppel	GLT Modeldecoraties Zonder sabel	GLT Modeldecoraties Zonder sabel	GLT2 Modeldecoraties Zonder sabel
GT3	Tenue 2	GLT Modeldecoraties Sabel/sjerp	GLT Modeldecoraties Sabel/sjerp	GLT3 Modeldecoraties Sabel/sjerp
CT1 (zie b)	Tenue 2 Zonder sabel, met koppel.	CT Modeldecoraties (incl sterren/linten)	CT Modeldecoraties (incl sterren/linten)	CT Modeldecoraties (incl sterren/linten)
CT2	Tenue 2/20 ⁴³	CT Modeldecoraties (incl sterren / linten) Sabel	CT Modeldecoraties (incl sterren / linten) Sabel	CT Modeldecoraties (incl sterren / linten) Sabel
CT3 (zie b)	Tenue 2/20 ⁴¹ Klein modeldecoraties Sabel afhangen, met koppel	CT Klein model decoraties	CT Klein model decoraties	CT3 Klein model decoraties
AT1	Tenue 5	AT Klein model decoraties	Klein AT Klein model decoraties	AT-1 KMar Klein model decoraties
AT2	Tenue 4	Groot AT Klein model decoraties Ster met ordelint	Groot AT Klein model decoraties Ster met ordelint	AT-2 KMar Klein model decoraties Ster met ordelint

a. De voorgeschreven tenuen en vermelde toevoegingen worden alleen gedragen door militairen, die volgens de bepalingen in het tenuevoorschrift van het eigen krijgsmachtdeel daartoe gerechtigd zijn.

b. Diverse combinaties van tenuen en decoraties (hierboven cursief aangegeven) komen niet voor in de respectievelijke tenuevoorschriften. Desondanks kunnen deze tenuen, alleen in bijzondere gevallen, voorgeschreven worden maar enkel door de Adjudant-Generaal van Z.M. de Koning, CDS en C-OPCO's.

c. Het dragen van handschoenen bij de tenuen is in de tenuevoorschriften van het eigen

⁴³ Tenue 20 alleen als er namens de Koninklijke Marine alleen maar militairen van het Korps Mariniers deelnemen. Bij gezamenlijke deelname militairen van het Korps Mariniers én militairen vloot in één ceremonie op één locatie ; Tenue 2.

krijgsmachtdeel vastgelegd. Op uitnodigingen en in operatiebevelen dienen toevoegingen als ‘zonder handschoenen’ of ‘met handschoenen’ achterwege te blijven.

d. Wanneer het dragen van handschoenen is voorgeschreven, worden deze niet uitgetrokken, indien bij een militaire ceremonie de inspecterende autoriteit door het geven van een handdruk overgaat tot een persoonlijke begroeting van de militair, zelfs al heeft die autoriteit de handen ontbloot. Deze regel is eveneens van kracht, indien een vorstelijk persoon overgaat tot het geven van een handdruk.

d. Het dragen van decoraties bij de tenuen is in de tenuevoorschriften van het eigen krijgsmachtdeel vastgelegd. Op uitnodigingen en in operatiebevelen dienen toevoegingen als ‘met batons’ of ‘met modelonderscheidingen’ achterwege te blijven.

e. Onder modeldecoraties en klein modeldecoraties, worden tevens halskruisen, sjerpen en plaques, cq. sterren verstaan (uitzondering: bij de herdenkingen op 4 mei worden geen halskruisen en sjerpen gedragen). Bij het dragen van halskruisen en sjerpen is slechts 1 exemplaar van beiden toegestaan. In geval de militair over meerdere halskruisen en/of sjerpen beschikt dient primair de door de Koning toegekende onderscheiding te worden gedragen. Mochten dit er meer dan één zijn dan dient de hoogste onderscheiding of in voorkomend geval degene die het best bij de betreffende ceremonie past. Voor de bijbehorende plaques cq. sterren geldt dat er meerdere plaques gedragen mogen worden.

f. Tropentenuen zijn in dit overzicht niet opgenomen. Raadpleeg uw protocolofficier voor advies.

7.3 Tenueoverzicht per gelegenheid

Gelegenheid	Tenue (cf para 7.2)
1. Officiële aankomst en vertrek van burger- en militaire autoriteiten	CT2
2. Opwachtingbezoeken bij Z.M. de Koning, ministers, bewindslieden bij bevordering tot vlag-, of opperofficier en bij benoeming van een vlag-, of opperofficier in een hoge functie, waarbij deze rechtstreeks onder de minister is gesteld	DT1
3. Aan- en afmelden bij de commandant alsmede dienstreizen tenzij anders bepaald, en werkbezoeken waarbij het uniform moet worden gedragen	DT1
4. (Militaire) dodenherdenkingen (Zie ook noot a.)	DT2
Gelegenheid	Tenue (cf para 7.2)
5. Cocktails en recepties	DT1 (tenzij anders bepaald, zie i)
6. Avondevenementen (smoking)	AT1
7. Avondevenementen (rok)	AT2
8. Staatsbezoeken, avondontvangsten ten hove, ontvangsten ministerraad	Als vermeld op de uitnodiging

9. Verschijnen voor een militair rechtcollege of militaire justitiële autoriteiten	DT1
10. Beëdigingen	Conform order
11. Parades	Conform order
12. Uitvaart van leden van het Koninklijk Huis en Staatsbegrafenis	Conform order
13. Uitvaarten met (beperkt) militair eerbetoon	Conform order (wens nabestaanden)
14. Uitvaarten zonder militair eerbetoon, waarbij men officieel in de stoet of als lid van een deputatie aanwezig is, of individueel	DT1
15. Bij huwelijksplechtigheden als gast, waarbij de bruid en/of bruidegom in uniform trouwt. *GT3 indien lid van de sabelwacht	GT2*
16. Genodigden Verenigde Vergadering der Staten-Generaal op de derde dinsdag in september	CT2
17. Uitreiking van onderscheidingen	DT2 MWO: GT3, gasten GT2
18. Erewacht in aanwezigheid van Zijne Majesteit de Koning	CT2
19. Erewacht in aanwezigheid van de Minister-president, de Minister van Defensie, Staatssecretaris of de CDS	DT2

- a. Bij Nederlandse herdenkingen op 4 mei wordt geen halskruis gedragen.
- b. Bij functionele deelname aan evenementen, waarbij de uitnodiging uitgaat van een burgerinstantie, wordt het uniform gedragen tenzij dit niet gepast is.
- c. Bij gelegenheden vóór 18.00 uur wordt in principe geen AT1 of AT2 gedragen, tenzij de uitnodiging of order uitdrukkelijk anders vermeld.
- d. Wanneer AT1 of AT2 worden voorgeschreven en men beschikt hier niet over, dient men de civiele variant van de uitnodiging aan te doen. Wanneer het een strikt militaire aangelegenheid betreft, zoals een *diner de corps*, dan is GT2 toegestaan. Bij twijfel: civiele variant.
- e. Conform het gestelde in [3.11](#) wordt bij een uitvaart met (beperkt) militair eerbetoon rekening gehouden met de wensen van de nabestaanden of de wilsbeschikking van de overledene.
- f. Bij een uitvaart zonder (beperkt) militair eerbetoon wordt het militair tenue alleen gedragen als dit als passend wordt beoordeeld. Ook hier geldt dat rekening dient te worden gehouden met de wensen van de nabestaanden of de wilsbeschikking van de overledene.
- g. Bij huwelijksplechtigheden richt men zich naar het vermelde op de uitnodiging en naar de wensen van het bruidspaar. In beginsel dragen belangstellenden GT3.

h. Militairen die een onderscheiding ontvangen, mogen bij een officiële uitreiking geen andere onderscheidingen dragen, tenzij het voor de betrokken militair een verrassing is. In dat geval verwijderd men de overige onderscheidingen zo kort mogelijk voor of na de daadwerkelijke uitreiking. Wanneer de militair een cijfer uitgereikt krijgt of een tweede gesp mag hij of zij zijn onderscheidingen wel dragen.

i. Om praktische overwegingen kan bij een receptie van DT₁ worden afgeweken, bijv. indien voorafgaand aan de receptie een ceremonie in een ander tenue plaatsvindt. Dan zal men het tenue van het voorafgaande ceremonieel blijven dragen.

7.4 Kledingaanduiding, militair / (burger) tenue (indicatief)

Wanneer	Heren civiel		Dames civiel		Militair
	aanduiding	Wat hoort / kan	aanduiding	Wat hoort / kan	
Omgang in eigen kring	casual	Broek, hemd, polo	casual	Broek, rok, blouse	DT ₁
Informeel setting extern: heidag, reizen, netwerkborrel, diner met vrienden buiten de deur	Smart casual / wandelkostuum / informeel	Nette broek, hemd, nette schoenen	Smart casual / informeel	Broek, rok, blouse, vest	DT ₁
Formele setting overdag: Kantoor, opening, recepties, huwelijken	Business attire / tenue de ville	Eén kleurig pak / ingetogen kleurstelling / licht hemd / das / donkere schoenen	Business attire / tenue de ville	Mantelpak (broek of rok) / Hakschoenen / kousen	DT ₁
Formele setting avond:	tenue de ville	Donker pak / licht hemd dubbele manchet / das / donkere schoenen	tenue de ville	Japon (knie lang) / hakschoenen / kousen	GT ₁
Formele feestelijke setting avond : Diner, bal, etc	Black tie / smoking	Smoking / wit hemd normale boord en dubbele manchet / zwarte	Cocktail / avondjurk	Feestelijke knielange of lange avondjurk / hakschoenen / kousen	AT ₁
Zeer formele setting overdag : Huwelijk, gasten promovendus, officieel bezoek of audiëntie, bij overhandiging geloofsbriefen	Jacquet	Afhankelijk van de gelegenheid gestreepte of zwarte broek, vest, zwarte pandjesjas, wit overhemd, grijze das, zwarte	Japon	Middag japon (knie lang) / zijde of vergelijkbaar / hoed / hakschoenen / kousen	CT ₂

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

of bij jubileum. Officiële ontvangst, Prinsjesdag.		schoenen, grijze clinderhoed als u gaat trouwen anders een zwarte			
Zeer formele setting avond: staatsbanket, formele diners, bal, gala, promotie	Rok	Zwarte broek met dubbele galon, zwarte jas met satijnen opgesneden revers, wit pique hemd, wit vest en witte das, zwarte lakschoenen	Avondjapon	Lange avondjurk, zijde of vergelijkbaar /hakschoenen / kousen	AT2

Bijlagen bij DP 20-10,

Bijlage 1A Begrippen, trefwoorden en afkortingen

a. In dit voorschrift komen veel generieke termen en begrippen voor. Om te voorkomen dat steeds alle voorkomende equivalente begrippen voluit moeten worden geschreven dienen onderstaande begrippen tevens gelezen te worden zoals de omschrijving of verwijzing erachter.

AT	avondtenue
bataljon	een (vergelijkbare) eenheid ter grootte van c.a. 300-800 militairen onder bevel van een kolonel, kapitein ter zee, luitenant-kolonel, kapitein-luitenant ter zee / opleidingscentrum of onderwijsinstelling bestaande uit meerdere compagnieën / afdelingen
begravenis	teraardebesteding, crematie
belofte	eed (zie aldaar)
Cortège	Een groep personen, burgers of militairen, die een eerbewijs zoals vermeld in hoofdstuk 4 te beurt valt
CT	ceremonieel tenue
compagnie	batterij /eskadron, KLu: squadron. Kan bestaan uit meerdere pelotons.
complex	enig militair terrein, kazerne, basis, verzameling gebouwen, schip enz.
dagelijks-/daagse tenue	DT1 of DT2 overeenkomstig de in hoofdstuk 7 vermelde interservicestaat tenuen
dirigent	kapelmeester, muzikaal leider, tamboer-maître
eed	verklaring, waarbij God als getuige kan worden aangeroepen
eenheid	staf, inrichting der zeemacht, vliegbasis, oorlogsschip, brigade, bataljon, compagnie enz.
ereroffel	signaal geeft acht (KM: tevens attentieroffel)
getuigde mast	een mast met steng, gaffel, ra en staand want
GLT	gelegenheidstenue
IN DEN ARM - GEWEER	BRENGT - GROET
kerk	geloofshuis / kapel / moskee / tempel
klaroen	signaalhoorn in bes
militair	In de zin van dit voorschrift; tevens een geestelijke verzorger, ingedeeld bij de krijgsmachtdelen
militaire (ere)groet	zoals in DP 20-20 bepaald
modeldecoraties	versierselen, militair opgemaakt: op het lint bevestigd / de model opgemaakte medailles
muziek(korps)	kapel, fanfarekorps, trompetterkorps, drumfanfare, tamboerkorps, tamboer en pijperkorps zoals omschreven in ACDS nr 902
muzikant (muziek)	tamboer, klaroenblazer (bes), trompetter (es), trompettist, pijper enz.
opperofficier	vlagofficier (KM)
OT	Operationeel Tenue
OVER – GEWEER	BRENGT - GROET
peloton	De kleinste zelfstandige eenheid bij militair ceremonieel.
PRESENTEERT - GEWEER/ SABEL	BRENGT ERE - GROET
sabel	klewang
standaard	vaandel
standaardgroep	vaandelgroep

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

taptoe (signaal)	taptoe infanterie (bes), - bereden wapens (es) en KM
trompettist	klaroenblazer (bes) / trompetter (es)
vaandel	standaard
vaandelgroep	* standaardgroep** (bereden eenheden) * vaandelgroep: indien meer vaandels dan standaarden; ** standaardgroep: indien meer standaarden dan vaandels; (bereden eenheden) bij een gelijk aantal vaandels en standaards bepaalt het 'oudste' vaandel / standaard hoe de groep wordt genoemd / gecommandeerd
vaandelstok	vaandelstang bij de KM
vaandelvoerend commandant	C-OPCO (CLSK en CKMAR), korpscommandant, regimentscommandant of groepsoudste van een vaandelvoerende eenheid
vaandelvoerende eenheid	een krijgsmachtdeel, korps, regiment of operationele groep dat een vaandel dan wel standaard voert
vaandelwacht	standaardwacht, bereden standaardwacht: indien te paard
vlaggencatalogus	MG65
vlaggenmast	getuigde mast en gaffelmast
vlaggen van top (KM)	bij overige defensieonderdelen: vlaggen met wimpel
vlagofficier	opperofficier (KL/KLu/KMar)
wimpel (KM)	de oorlogswimpel
ZET AF - GEWEER	IN DE HOUDING - STAAT

Bijlage 2A Protocol bij bezoeken van oorlogsschepen aan de havens van andere nationaliteiten

1. Algemeen

a. Deze regeling is grotendeels ontleend aan STANAG 1100, die door alle landen, aangesloten bij de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), met uitzondering van Luxemburg, is aanvaard.

b. De bezoeken die Nederlandse oorlogsschepen aan het buitenland en buitenlandse oorlogsschepen aan Nederland, Curaçao, Aruba of Sint Maarten, worden onderscheiden in formele, informele en routinematige bezoeken, met dien verstande, dat alleen de NAVO landen het begrip routinebezoek kennen.

c. Een formeel bezoek (formal visit) is een bezoek dat in het kader van vlagvertoon wordt gebracht op uitnodiging van het ene land aan het andere land of een bezoek dat verband houdt met een belangrijke nationale of internationale gebeurtenis en waarover de betrokken landen hebben afgesproken, dat het een formeel karakter draagt.

d. Een informeel bezoek (informal visit) is een bezoek dat in het kader van goede nabuurschap wordt gebracht en waarbij het uiterlijk vertoon beperkter is dan bij een formeel bezoek. Als zodanig kunnen bijvoorbeeld worden aangemerkt bezoeken die ten doel hebben de betrekkingen tussen de marine- autoriteiten te onderhouden.

e. Een routinebezoek (routine visit) is:

1°. een bezoek dat wordt gebracht in het kader van oefeningen en operaties in NAVO-verband;

2°. een bezoek dat wordt gebracht in nationaal verband aan een NAVO-land en dat een of meer van de volgende doeleinden heeft: bevoorrading of herstelling, ontspanning van de bemanning, het overbrengen van materieel, personeel of brandstof of search and rescueactiviteiten en waarbij de wederzijdse wens leeft bij het bezoek de plichtplegingen tot het uiterste te beperken.

f. Welk karakter het voorgenomen bezoek zal hebben, wordt telkenmale door de regionale commandant aan de betrokken commandanten medegedeeld, zulks op aanwijzingen van de staf van de Commandant Zee strijdkrachten.

g. Een schip dat zich in moeilijkheden bevindt, kan rechtstreeks aan de plaatselijke autoriteiten vergunning vragen om te mogen binnenlopen. De commandant zal het verzoek ter informatie doorgeven aan de Nederlandse diplomatieke of consulaire vertegenwoordiger in het betrokken land. Een dergelijk verzoek heeft altijd het karakter van een routinematig bezoek.

h. Bij formele en informele bezoeken worden de voorgeschreven eerbewijzen gebracht en wordt het voorgeschreven ceremonieel gevolgd.

i. Bij routinebezoeken worden geen saluten gewisseld, terwijl de ceremoniële bezoeken daarbij beperkt blijven tot een bezoek aan de commandant der maritieme middelen of een overeenkomstige marine-autoriteit ter plaatse of, bij ontstentenis van deze de hoogste militair ter plaatse.

j. Binnen de KM wordt in correspondentie en berichten voor toestemming langs diplomatieke weg de term dipclear (afkorting van diplomatic clearance) gebezigd en voor toestemming langs andere weg de term agreement.

2. Procedures voor bezoeken van schepen of verbanden van schepen, die onder Nederlands bevel staan of die deel uitmaken van een NAVO-verband en een Nederlandse commandant houden
Voor alle bezoeken moet langs diplomatieke weg toestemming worden gevraagd aan de regering van het betrokken land, tenzij er bilaterale of multilaterale afspraken bestaan die een andere procedure voorschrijven.

3. Procedures voor bezoeken van schepen die deel uitmaken van een NAVO-verband en die een niet-Nederlandse commandant hebben

Voor bezoeken van schepen die deel uitmaken van een NAVO-verband en die een NAVO-commandant hebben, wordt verwezen naar de betrokken bepalingen van STANAG 1100.

4. Procedures voor bezoeken van schepen in verband met oefeningen

- a. Indien een land goedkeuring verleent voor het houden van een oefening binnen zijn territorium, houdt dit voor dat land tevens in het aanvaarden van de plicht om voor alle schepen en vliegtuigen van de deelnemende landen de nodige diplomatieke toestemming te verlenen voor alle operaties binnen zijn territoriale wateren en voor bezoeken aan havens en bases in dat land in verband met de oefening.
- b. Dit houdt tevens de plicht in van het gastland dat de betrokken deelnemende landen op de hoogte worden gesteld van de diplomatieke toestemming.
- c. Indien hieraan niet wordt voldaan door het gastland, dient de Nederlandse commandant via de hiërarchieke weg hierom te verzoeken.

Bijlage 2B Koninklijk Besluit van 3 november 1955, nr. 56, houdende regeling der assimilatie van de rangen der consulaire ambtenaren met die van officieren der zeemacht

Artikel 1

Een consul-generaal staat in rang gelijk met een kapitein ter zee, doch gaat deze vóór.
Een consul staat in rang gelijk met een kapitein-luitenant ter zee, doch gaat deze vóór.
Een vice-consul staat in rang gelijk met een luitenant ter zee der eerste klasse, doch volgt na deze.

Artikel 2

Bij aankomst van een Nederlands oorlogsschip of van een verband van Nederlandse oorlogsschepen in zijn standplaats, wacht de consulaire ambtenaar, die hoger in rang is dan de officier, belast met het bevel over het oorlogsschip of over het verband van oorlogsschepen, of die, bij gelijke rang, deze voorgaat, diens bezoek af.
Hij brengt het eerste bezoek, wanneer hij lager in rang is dan de hier bedoelde officier of, bij gelijke rang, na deze volgt.

Artikel 3

Voor een consulaire ambtenaar, die tijdelijk een hogere functie waarneemt dan met zijn rang overeenkomt, en voor een particulier, die tijdelijk als consulaire ambtenaar optreedt, gelden dezelfde regels als voor de titularissen die zij vervangen, met dien verstande dat als een vice-consul of een particulier een consulgeneraal tijdelijk vervangt, deze plaatsvervanger geacht wordt de rang van consul te hebben en dat, als een adjunct-vice-consul een consul of een consul-generaal vervangt, de plaatsvervanger geacht wordt de rang van vice-consul te hebben.

Bijlage 2C Alfabetische volgorde der landen naar hun Franse benaming gevolgd door hun Nederlandse benaming

Frans	Nederlands	Frans	Nederlands
Afghanistan	Afghanistan	Laos	Laos
Afrique du Sud	Zuid-Afrika	Lesotho	Lesotho
Albanie	Albanië	Lettonie	Letland
Algérie	Algerije	Liban	Libanon
Allemagne	Duitsland	Liberia	Liberia
Angola	Angola	Libye	Libië
Arabie Saoudite	Saudi-Arabië	Lituanie	Litouwen
Argentine	Argentinië	Luxembourg	Luxemburg
Arménie	Armenië	Macédoine	Macedonië
Australie	Australië	Madagascar	Madagaskar
Autriche	Oostenrijk	Malaisie	Maleisië
Azerbaïdjan	Azerbeïdzjan	Malawi	Malawi
Bahreïn	Bahrein	Maldives	Maldiven
Bangladesh	Bangladesh	Mali	Mali
Barbade (La)	Barbados	Malte	Malta
Belgique	België	Maroc	Marokko
Bénin	Benin	Maurice	Mauritius
Bhoutan	Bhutan	Mauritanie	Mauritanië
Biélorussie	Wit-Rusland	Mexique	Mexico
Bolivië	Bolivia	Moldavie	Moldavië
Bosnie -Herzégovine	Bosnië en Herzegovina	Monaco	Monaco
Botswana	Botswana	Mongolie	Mongolië
Brésil	Brazilië	Mozambique	Mozambique
Brunei	Brunei	Myanmar (Birmanie)	Myanmar (Birma)
Bulgarie	Bulgarije	Namibie	Namibië
Burkina Faso	Burkina Faso	Népal	Nepal
Burundi	Burundi	Nicaragua	Nicaragua
Cambodge	Cambodja	Niger	Niger
Cameroun	Kameroen	Nigeria	Nigeria
Canada	Canada	Norvège	Noorwegen
Cap-Vert	Kaapverdië	Nouvelle-Zélande	Nieuw-Zeeland
Chili	Chili	Oman	Oman
Chine	China	Ouganda	Uganda
Chypre	Cyprus	Ouzbékistan	Oezbekistan
Colombie	Colombia	Pakistan	Pakistan
Congo	Congo	Panama	Panama
Corée-du-Nord	Noord-Korea	Papouasie-Nouvelle-Guinée	Papoea-Nieuw-Guinea
Corée-du-Sud	Zuid-Korea	Paraguay	Paraguay
Costa Rica	Costa Rica	Pays-Bas	Nederland
Côte-d'Ivoire	Ivoorkust	Pérou	Peru
Croatie	Kroatië	Philippines	Filipijnen
Cuba	Cuba	Pologne	Polen
Danemark	Denemarken	Portugal	Portugal
Djibouti	Djibouti	Qatar	Qatar
Égypte	Egypte	République Centrafricaine	Centraal-Afrikaanse Republiek
El Salvador	El Salvador	République Dominicaine	Dominicaanse Republiek
Émirats Arabes Unis	Verenigde Arabische Emiraten	République Tchèque	Tsjechië

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

Équateur	Ecuador	Roumanie	Roemenië
Érythrée	Eritrea	Royaume-Uni	Verenigd Koninkrijk
Espagne	Spanje	Russie	Rusland
Estonie	Estland	Rwanda	Rwanda
États-Unis d'Amérique	Verenigde Staten van Amerika	Sénégal	Senegal
Éthiopie	Ethiopië	Seychelles	Seychellen
Fidji	Fiji-eilanden	Sierra Leone	Sierra Leone
Finlande	Finland	Singapour	Singapore
France	Frankrijk	Slovaquie	Slowakije
Gabon	Gabon	Slovénie	Slovenië
Gambie	Gambia	Somalie	Somalië
Géorgie	Georgië	Soudan	Sudan
Ghana	Ghana	Sri Lanka	Sri Lanka
Grèce	Griekenland	Suède	Zweden
Guatemala	Guatemala	Suisse	Zwitserland
Guinée	Guinee	Surinam	Suriname
Guinée-Équatoriale	Equatoriaal-Guinea	Swaziland	Swaziland
Guyana	Guyana	Syrie	Syrië
Haïti	Haïti	Tadjikistan	Tadjikistan
Honduras	Honduras	Taiwan	Taiwan
Hongrie	Hongarije	Tanzanie	Tanzania
Inde	India	Tchad	Tsjaad
Indonésie	Indonesië	Thaïlande	Thailand
Irak	Irak	Togo	Togo
Iran	Iran	Tonga	Tonga
Irlande	Ierland	Trinité-et-Tobago	Trinidad en Tobago
Islande	IJsland	Tunisie	Tunesië
Israël	Israël	Turkménistan	Turkmenistan
Italie	Italië	Turquie	Turkije
Jamaïque	Jamaica	Ukraine	Oekraïne
Japon	Japan	Uruguay	Uruguay
Jordanie	Jordanië	Venezuela	Venezuela
Kazakhstan	Kazachstan	Viêtnam	Vietnam
Kenya	Kenia	Yémen	Jemen
Kirghizistan	Kirgizië	Zambie	Zambia
Koweït	Koeweit	Zuid-Sudan	

Bijlage 2D Aanspreektitels en volgorde / verhoudingen tussen de rangen

Tabel behorend bij het Koninklijk besluit van 20 juni 1956, Stb. 361, zoals gewijzigd bij Koninklijk Besluit van 22 juli 2002, Stb. 453 (volgorde verhouding rangen en standen zee-, land- en luchtmacht), aangevuld met Koninklijke Marechaussee en Korps Mariniers, alsmede de NATO code uit [STANAG 2116](#). Daar waar de aanspreektitel afwijkt van de rang is de aanspreektitel tussen haakjes opgenomen. Voor een detailoverzicht van de aanspreektitels bij de Koninklijke Marine zie [VCZSK ALG 002](#).

	Marine Vloot	Korps Mariniers	Landmacht	Luchtmacht	Marechaussee	NAVO
<u>Vlag- en Opperofficieren</u>						
1	luitenant-admiraal (admiraal)	generaal der mariniers (generaal)	Generaal	generaal	generaal	OF-9
2	vice-admiraal (admiraal)	luitenant-generaal der mariniers (generaal)	luitenant-generaal (generaal)	luitenant-generaal (generaal)	luitenant-generaal (generaal)	OF-8
3	schout-bij-nacht	generaal-majoor der mariniers (generaal)	generaal-majoor (generaal)	generaal-majoor (generaal)	generaal-majoor (generaal)	OF-7
4	commandeur	brigadegeneraal der mariniers (generaal)	brigade-generaal (generaal)	commodore	brigade-generaal (generaal)	OF-6
<u>Hoofdofficieren</u>						
5	kapitein ter zee (kolonel)	kolonel der mariniers (kolonel)	kolonel	kolonel	kolonel	OF-5
6	kapitein-luitenant ter zee (overste)	luitenant-kolonel der mariniers (overste)	luitenant-kolonel (overste)	luitenant-kolonel (overste)	luitenant-kolonel (overste)	OF-4
7	luitenant ter zee der eerste klasse (mijnheer, mevrouw)	majoor der mariniers (majoor)	majoor	majoor	majoor	OF-3

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

<u>Subalterne officieren</u>						
8	luitenant ter zee der tweede klasse oudste categorie (mijnheer, mevrouw)	kapitein der mariniers (kapitein)	kapitein/ritmeester	kapitein	kapitein	OF-2
9	luitenant ter zee der tweede klasse (mijnheer, mevrouw)	eerste-luitenant der mariniers (luitenant)	eerste-luitenant (luitenant)	eerste-luitenant (luitenant)	eerste-luitenant (luitenant)	OF-1
10	luitenant ter zee der derde klasse (mijnheer, mevrouw)	tweede-luitenant der mariniers (luitenant)	tweede-luitenant (luitenant)	tweede-luitenant (luitenant)	tweede-luitenant (luitenant)	OF-1
11			vaandrig kornet (bereden wapens)	vaandrig	kornet	OF (D)
<u>Onderofficieren</u>						
12	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 3	Adjutant-onderofficier van de mariniers stafadjutant niveau 3	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 3	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 3	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 3	OR-9
	(adjutant)					
13	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 2	Adjutant-onderofficier van de marinier stafadjutant niveau 2	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 2	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 2	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 2	OR-9
	(adjutant)					
14	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 1	Adjutant-onderofficier van de marinier stafadjutant niveau 1	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 1	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 1	Adjutant-onderofficier stafadjutant niveau 1	OR-9
	(adjutant)					
15	adjutant-onderofficier	adjutant-onderofficier van de mariniers	adjutant-onderofficier	adjutant-onderofficier	adjutant-onderofficier	OR-8
	(adjutant)					

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

16	sergeant-majoor (majoor)	sergeant-majoor van de mariniers (majoor)	sergeant-majoor/opperwachtmeester (majoor/..)	sergeant-majoor (majoor)	opperwachtmeester	OR-7
17	Sergeant (sergeant)	sergeant van de mariniers (sergeant)	sergeant der 1e klasse/wachtmeester der 1e klasse (sergeant/wachtmeester)	sergeant der eerste klasse (sergeant)	wachtmeester der eerste klasse (wachtmeester)	OR-6
18	sergeant	sergeant van de mariniers (sergeant)	sergeant	sergeant	wachtmeester	OR-5
18 a	sergeant-adelborst (adelborst, door schepelingen 'jonker')	sergeant-adelborst voor het korps mariniers (adelborst, door schepelingen 'jonker')	cadet-sergeant	cadet-sergeant	cadet-sergeant	-
<u>Korporaals</u>						
19			korporaal der 1e klasse (korporaal)	korporaal der 1e klasse (korporaal)		OR-4
20	korporaal	korporaal van de mariniers (korporaal)	korporaal	korporaal der 2e klasse (korporaal)		OR-3
20 a	korporaal-adelborst (adelborst, door schepelingen 'jonker')	korporaal-adelborst voor de mariniers (adelborst, door schepelingen 'jonker')	cadet-korporaal	cadet-korporaal	cadet-korporaal	
<u>Manschappen</u>						
21	matroos der 1e klasse (matroos)	marinier der 1e klasse (marinier)	soldaat der 1e klasse (soldaat)	soldaat der 1e klasse (soldaat)		OR-2
21 a	adelborst	adelborst voor het Korps Mariniers	cadet	cadet	cadet	

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

	(adelborst, door schepelingen 'jonker')	(adelborst, door schepelingen 'jonker')				
22	matroos der 2e klasse (matroos)	marinier der 2e klasse (marinier)	soldaat der 2e klasse (soldaat)	soldaat der 2e klasse (soldaat)		OR-2
23	matroos der 3e klasse (matroos)	marinier der 3e klasse (marinier)	soldaat der 3e klasse (soldaat)	soldaat der 3e klasse (soldaat)		OR-1

Bijlage 2E Ceremoniële en overige bezoeken

1. Ceremoniële bezoeken

a. De minister (de staatssecretaris) en de secretaris-generaal van het Ministerie van Defensie stellen het op prijs persoonlijk kennis te maken met topambtenaren vanaf schaal 16 en de vlag- en opperofficieren, alsmede in zeer bijzondere gevallen met functionarissen van het naast lagere niveau, ter gelegenheid van de bevordering, functieverandering of dienstverlating van genoemde ambtenaren, vlag- en opperofficieren.

b. Het hoofd van het Bureau van de Secretaris-generaal regelt de bezoeken en draagt zorg voor de uitnodigingen.

2. Bezoeken na aankomst van een oorlogsschip op een rede of in een haven van het Koninkrijk der Nederlanden

a. De plaatselijke bevelhebber of de oudste commandant ter plaatse doet een oorlogsschip dat in zijn standplaats aankomt na in een ander maritiem rayon gestationeerd te zijn geweest, verwelkomen door een liaison officier.

b. De liaison officier stelt de commandant van het oorlogsschip tevens op de hoogte van de plaatselijke faciliteiten.

c. De commandant van het oorlogsschip zendt een liaison officier naar de commandant die hem deed verwelkomen, om hem te bedanken.

d. Bij aankomst van een oorlogsschip in een andere plaats dan die waar het is gestationeerd, brengt de commandant daarvan een bezoek aan de burgerbestuursautoriteiten en de militaire autoriteiten ter plaatse, die hoger in rang of van gelijke rang zijn dan hijzelf. Het bezoek van autoriteiten die lager in rang zijn dan hijzelf, wacht hij af, waarna hij hun een tegenbezoek brengt. Bij twijfel omtrent de gelijkstelling van de rang van een burgerbestuursautoriteit brengt de commandant in het algemeen het eerste bezoek.

e. Indien ter plaatse een of meer oorlogsschepen dan wel een of meer inrichtingen der zeemacht aanwezig zijn, kan de état-major, nadat de bezoeken, bedoeld in onderdeel f, zijn gewisseld, een bezoek brengen aan de état-major van die schepen of inrichtingen. Bij een dergelijk bezoek doet de état-major zich vertegenwoordigen door ten minste drie officieren, onder wie zo mogelijk de eerste (de oudste) officier.

f. Indien het oorlogsschip, al dan niet in verband, samen met andere oorlogsschepen op de rede of in een haven aankomt, wordt de liaison officier, bedoeld in onderdeel a, gezonden naar de commandant van het verband, onderscheidenlijk de oudste commandant, en rusten op deze laatste de verplichtingen, welke in de voorgaande onderdelen zijn gelegd op de commandant van het oorlogsschip. De andere commandanten kunnen hem bij zijn bezoeken vergezellen en worden dan door hem aan de verschillende commandanten voorgesteld. Vlagofficieren zijn evenwel niet verplicht persoonlijk een tegenbezoek te brengen aan autoriteiten met een rang beneden die van kapitein ter zee of een daarmee gelijkgestelde rang. Zij kunnen zich in dat geval doen vertegenwoordigen door een officier met de rang van kapitein ter zee of kapitein-luitenant ter zee, dan wel door hun officieradjutant. Ten aanzien van de bezoeken die kunnen worden gebracht door de état-major, is onderdeel g, van overeenkomstige toepassing.

g. In geval van een kortstondig verblijf kan de oudste commandant ter plaatse bepalen, dat de bezoeken, bedoeld in de onderdelen d, e en f, achterwege zullen blijven. Hij geeft van die beslissing kennis aan de betrokken officieren en burgerautoriteiten.

3. Bezoeken na aankomst van een oorlogsschip op een rede of in een haven in het buitenland (zie ook bijlage A)

a. Indien een oorlogsschip na aankomst op een rede of in een haven in het buitenland door een officier is verwelkomd, zendt de commandant daarvan een liaison officier om daarvoor te bedanken naar de autoriteit die de officier heeft afgevaardigd.

b. De commandant brengt voorts een bezoek aan de diplomatieke ambtenaar en de consulaire ambtenaar ter plaatse, indien deze althans een hogere rang dan of dezelfde rang als hijzelf bekleden. Indien zulks niet het geval is, wacht hij de bezoeken van de diplomatieke ambtenaar en van de consulaire ambtenaar af, waarna hij hun een tegenbezoek brengt. Is het bezoek van het betrokken oorlogsschip een routinebezoek als bedoeld in bijlage A, dan wordt aan de consulaire ambtenaar niet meer gevraagd dan, zo nodig, zijn bemiddeling in aangelegenheden van logistieke aard. Officiële ontvangsten, diners en dergelijke blijven in dat geval achterwege.

c. Voorts brengt de commandant, behalve in het geval, bedoeld in de bijlage A, § 1, onderdeel e, een bezoek aan de burgerbestuursautoriteiten en de militaire autoriteiten ter plaatse, die een hogere dan wel gelijke rang dan hijzelf bekleden. Het bezoek van autoriteiten die lager in rang zijn dan hijzelf, wacht hij af, waarna hij hun een tegenbezoek brengt. Bij twijfel omtrent de gelijkstelling van de rang van een buitenlandse burgerautoriteit brengt de commandant in het algemeen het eerste bezoek.

d. Indien er op een rede of in een haven een of meer buitenlandse oorlogsschepen, al dan niet in verband, liggen, kan de état-major, nadat de commandant met de commandant van het buitenlandse oorlogsschip, onderscheidenlijk met de commandant van het verband of de oudste commandant van de buitenlandse oorlogsschepen, de bezoeken, bedoeld in onderdeel c, heeft gewisseld, een bezoek brengen aan de état-major van dat schip of van die schepen. De état-major doet zich daarbij vertegenwoordigen door ten minste drie officieren, onder wie zo mogelijk de eerste (de oudste) officier.

e. Indien het oorlogsschip, al dan niet in verband, samen met andere oorlogsschepen op de rede of in een haven aankomt, brengt de commandant van het verband dan wel de oudste commandant de bezoeken, bedoeld in de onderdelen b en c. De andere commandanten kunnen hem daarbij vergezellen en worden dan door hem aan de verschillende autoriteiten voorgesteld. Vlagofficieren zijn evenwel niet verplicht persoonlijk een tegenbezoek te brengen aan autoriteiten met een rang beneden die van kapitein ter zee. Zij kunnen zich in dat geval doen vertegenwoordigen door een officier met de rang van kapitein ter zee of kapitein-luitenant ter zee, dan wel door hun adjudant. Ten aanzien van de bezoeken, die kunnen worden gebracht door de état-major, is onderdeel d op overeenkomstige wijze van toepassing.

f. Indien er op een rede of in een haven een of meer Nederlandse oorlogsschepen, al dan niet in verband, liggen, vervoegt de commandant van het aankomende oorlogsschip, onderscheidenlijk de commandant van het verband of de oudste commandant der aankomende oorlogsschepen, zich bij de commandant van dat schip, onderscheidenlijk bij de commandant van het verband of de oudste commandant van die oorlogsschepen, althans indien deze een hogere rang bekleedt, of bij gelijke rang, meer ouderdom in rang heeft dan hijzelf, teneinde diens bedoelingen te vernemen omtrent de plichtplegingen. Indien de zojuist bedoelde commandant een lagere rang bekleedt of, bij gelijke rang, minder ouderdom in rang heeft dan de zojuist gearriveerde, wacht de laatste diens bezoek af teneinde van hem te vernemen wat hij reeds heeft verricht. Overigens is § 4, onderdeel g op overeenkomstige wijze van toepassing.

Bijlage 3A. Bezoeken aan en herdenkingen op erevelden in en buiten Nederland

a. Algemeen:

- 1°. teneinde het bezoek aan Nederlandse oorlogsgraven te stimuleren, volgt hierna een lijst van de Nederlandse erevelden en van de belangrijkste concentraties van Nederlandse oorlogsgraven in en buiten Nederland;
- 2°. die lijst maakt geen aanspraak op volledigheid; het grootste deel van de vermelde graven zijn van omgekomen militairen der zeemacht;
- 3°. de Nederlandse Oorlogsgravenstichting (www.ogs.nl) zal het bijzonder op prijs stellen, wanneer na bezoek aan een ereveld of een oorlogsgraf buiten Nederland aan haar rapport, zo mogelijk met foto's, wordt uitgebracht over de toestand, waarin dat veld of dat graf verkeert;
- 4°. wanneer een oorlogsschip een haven in het buitenland bezoekt, kan de commandant, zo mogelijk na consultatie van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiger ter plaatse, een krans leggen op een in de nabijheid gelegen ereveld.

b. Begraafplaatsen van Nederlandse oorlogsslachtoffers in Nederland en op Aruba:

- 1°. in Nederland bevinden zich twee erevelden van de Oorlogsgravenstichting:
 - (a) de militaire begraafplaats Grebbeberg aan de Grebbeweg 123, 3911 AV te Rhenen; er zijn meer dan 800 graven, voornamelijk van militairen, die ter plaatse in de meidagen van 1940 zijn gesneuveld;
 - (b) de centrale begraafplaats van de Oorlogsgravenstichting aan de Groenendaalseweg 64, 7371 EZ te Loenen op de Veluwe; hier zijn bijna 4000 elders omgekomenen herbegraven; in de kapel bevindt zich een wandbord met de namen van omgekomen Engelandvaarders en is een urn geplaatst met asresten uit Buchenwald; voorts zijn op de begraafplaats opgericht een monument voor de onbekende verzetsstrijder en een monument voor hen, die zijn omgekomen in het concentratiekamp Natzweiler;
- 2°. op Aruba bevinden zich graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers te Oranjestad, alwaar op de protestantse begraafplaats aan het eind van de bebouwde kom drie in de oorlog omgekomenen, onder wie twee militairen der zeemacht, begraven liggen; op de aangrenzende rooms-katholieke begraafplaats is 1 militair der zeemacht ter aarde besteld.

c. Nederlandse erevelden en herdenkingsmonumenten in Duitsland:

- 1°. in Hamburg, op het Hauptfriedhof Ohlsdorf (Fuhlsbüttelerstrasse), bevindt zich een Nederlands ereveld, waar 353 Nederlanders, omgekomen in Hamburg en omgeving zijn begraven; op enkele gedenkplaten in een ereportaal zijn 99 namen vermeld; voorts is hier een monument opgericht ter nagedachtenis aan de 2500 landgenoten die in het concentratiekamp Neuengamme zijn omgekomen;
- 2°. te Bremen, op het Friedhof Osterholz (Osterholzer Heerstrasse), bevindt zich een Nederlands ereveld, waar 169 landgenoten begraven liggen die in Bremen en omgeving zijn omgekomen; op twee gedenkstenen zijn 65 (59 en 6) namen vermeld;
- 3°. in Lübeck is op het Vorwerker Friedhof (Friedhofsallee) een Nederlands ereveld ingericht, waar 249 landgenoten begraven liggen, die in Sleeswijk-Holstein of in Berlijn zijn omgekomen; op gedenkstenen zijn 242 namen vermeld;
- 4°. in Osnabrück-Westerberg bevindt zich op het Heger Friedhof (Rheiner Landstrasse) een Nederlands ereveld met 393 graven van Nederlanders, die in westelijk Neder-Saksen om het leven zijn gekomen; op een gedenksteen zijn 140 namen vermeld;
- 5°. in Hannover is op het Friedhof an der Seelhorst (Garkenburgerstrasse) een Nederlands ereveld ingericht met 417 graven van Nederlanders, omgekomen in oostelijk Neder-Saksen; op een gedenksteen zijn de namen aangebracht van 108 slachtoffers; voorts is hier een monument opgericht ter nagedachtenis aan de 1900 landgenoten, die in het concentratiekamp Bergen-Belsen de dood vonden;
- 6°. in Düsseldorf-Oberbilk ligt op het Stoffeler Friedhof (Bittweg) een Nederlands ereveld, waar 1229 landgenoten begraven liggen; op een aantal gedenkplaten in een ereportaal zijn 483 namen vermeld; ter nagedachtenis aan de 103.000 Nederlandse oorlogsslachtoffers van de concentratiekampen Auschwitz, Buchenwald, Grosz-Rosen, Lublin, Mittelbau, Ravensbrück, Sachsenhausen, Sobibor, Stutthof, Theresienstadt en Warschau is een herdenkingszuil opgericht, waarop de namen van die kampen zijn vermeld;
- 7°. in Frankfurt am Main (Frankfurt-Oberrad) is op het Waldfriedhof (Burgenlandweg) een Nederlands ereveld ingericht, waar 756 Nederlanders begraven liggen; op gedenkstenen zijn 243 namen vermeld; voorts is ter plaatse een monument opgericht ter nagedachtenis aan de

850 landgenoten, die zijn omgekomen in de concentratiekampen Dachau, Flossenburg en Natzweiler.

d. Nederlands ereveld en herdenkingsmonument in Oostenrijk In Salzburg is op het Kommunalfriedhof (Nonnthaler Hauptstrasse) een Nederlands ereveld ingericht, waar 89 landgenoten, omgekomen in Oostenrijk en het voormalige Tsjechoslowakije, begraven liggen; op liggende gedenksteden zijn 54 namen vermeld. Voorts is hier een monument opgericht ter nagedachtenis aan de 1650 landgenoten die in het beruchte concentratiekamp Mauthausen zijn omgekomen.

e. Nederlandse erevelden en oorlogsgraven in Groot-Brittannië en Noord-Ierland:

1°. in de gemeente Westminster (Londen N.W. 7) is op de Mill-Hill Cemetery (Milesplit Hill) een Nederlands ereveld ingericht; hier hebben 254 landgenoten, waaronder velen van de koopvaardij, de KM en de KL, een laatste rustplaats gevonden; op twee gedenksteden zijn 185 namen van elders begraven slachtoffers vermeld;

2°. te Wolverhampton (Staffordshire) bevinden zich, op de Borough Cemetery, 23 Nederlandse oorlogsgraven, voornamelijk van militairen, die behoorden tot de KL;

3°. voorts liggen verspreid over meer dan 70 begraafplaatsen in Groot-Brittannië en Noord-Ierland vele Nederlandse oorlogsslachtoffers begraven; in de onderstaande plaatsen liggen militairen der zeemacht begraven, waarbij het getal tussen haakjes het aantal militairen aangeeft:

Arbroath	(2) Tayside
Brookwood	(10) Surrey
Carew	(3) Dyfed
Dartmouth	(4) Devon
Dover	(4) Kent
Dundee	(1) Tayside
Dunfermline	(1) Fife
Glasgow	(1) Strathclyde
Gosport	(2) Hampshire
Grangemouth	(2) Central
Holyhead	(1) Gwynedd
Leuchars	(1) Fife
Milford Haven	(6) Dyfed
Morpeth	(5) Northumberland
Oxford	(2) Oxford
Pembroke Dock	(2) Dyfed
Shotley	(5) Suffolk
Southampton	(1) Hampshire

f. Nederlandse erevelden en oorlogsgraven elders in Europa:

1°. in Frankrijk bevindt zich te Orry-la-Ville (bij Parijs) een Nederlands ereveld aan de route nationale nr. 17, nabij Senlis; hier liggen 114 omgekomen landgenoten; op vier gedenksteden zijn 108 namen vermeld;

2°. in Noorwegen bevindt zich te Oslo het Vestre Gravlund, een Nederlands ereveld, waar zich 37 graven bevinden van Nederlanders, onder wie zes militairen der zeemacht, die in Noorwegen, Zweden of Finland zijn omgekomen; op gedenksteden zijn hun namen vermeld;

3°. van de overige graven van Nederlanders in Europa mogen worden genoemd: dat van de commandant van Hr. Ms. Soemba, kapitein-luitenant ter zee J.J.M. Sterkenburg, te Syracuse (Sicilië) op de Cemetery van de Commonwealth War Graves Commission en dat van luitenant ter zee der 1e klasse N. Guilonard op de algemene begraafplaats te Aarestrup (Denemarken); de laatstgenoemde was als vlieger gedetacheerd bij de Royal Air Force.

g. Nederlandse erevelden in Azië:

1°. in Indonesië bevinden zich in Jakarta twee Nederlandse erevelden, te weten: Ancol (2112 graven) en Menteng Pulo (4231 graven en 728 urnen); voorts bevinden zich bij Bandung het ereveld Pandu (meer dan 4000 graven), bij Tjimahi het ereveld Leuwigadjah (meer dan 5200 graven), bij Semarang het ereveld Kalibanteng (meer dan 3000 graven) en het ereveld

Candi (bijna 1100 graven), en bij Surabaja het ereveld Kembang Kuning (meer dan 5000 graven en Karel Doorman monument), waarop in 1970 de sarcofaag van de onbekende zeeman is onthuld; voorts moeten nog worden genoemd het ereveld Tantai op Ambon van de Commonwealth War Graves Commission, waar zich 185 Nederlandse oorlogsgraven bevinden; 2°. te Singapore liggen op de Kranji War Cemetery 20 Nederlandse militairen begraven; 3°. in India zijn 5 Nederlandse militairen, waaronder 4 militairen der zeemacht, op de Sewree Cemetery te Bombay begraven; te hunner nagedachtenis is een In Memoriam graf opgericht op het ereveld van de Commonwealth War Graves Commission te New Delhi; 4°. in Thailand en Myanmar liggen de slachtoffers van de Birmaspoorweg begraven op een drietal erevelden, te weten in Thailand het ereveld Kanchanaburi (1896 Nederlandse oorlogsgraven) en het ereveld Chunkai (313 Nederlandse oorlogsgraven), en in Birma het ereveld Thanbyuzayat (621 Nederlandse oorlogsgraven); 5°. op Sri Lanka liggen op de Kanatte General Cemetery te Colombo 10 Nederlanders begraven, onder wie 4 militairen der zeemacht, en op de Combined Services Cemetery te Trincomalee, 7 landgenoten, onder wie 5 militairen der zeemacht; 6°. in Japan vindt men op het ereveld van de Commonwealth War Graves Commission te Hodogaya de graven van 23 landgenoten: in Hongkong op de Saiwan Bay War Cemetery die van 72 Nederlanders; in Tanggok (Korea) in de Nederlandse afdeling van het ereveld der Verenigde Naties 123 graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers, waarvan 5 In Memoriam; 7°. in Aden (Zuidjemen) bevinden zich op de Maula Cemetery 7 graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers, waaronder 1 militair der zeemacht.

h. Nederlandse oorlogsgraven in Australië

In Australië vindt men te Sydney 19 (2), te Brisbane 7 (2), te Melbourne 10 (3) en op het ereveld Karramatta te Perth 25 (14) Nederlandse oorlogsgraven. In Cairns bevindt zich een verzamelgraf van 20 (3) Nederlandse slachtoffers op het ereveld van de Commonwealth War Graves Commission.

De getallen tussen haakjes hebben betrekking op militairen der zeemacht.

i. Nederlandse oorlogsgraven in Afrika:

1°. in Bredasdorp (Zuid-Afrika) ligt op de begraafplaats van de Anglicaanse kerk het graf van een Nederlander; in Durban bevinden zich op de Stellawood Cemetery 18 graven, waarvan 1 van een militair der zeemacht, op de Naval Base Durban, Salisbury Island 1 graf, op de Red Hill Cemetery 4 graven van landgenoten, allen afkomstig van de koopvaardij, en op de Woltemal Begraafplaats 13 graven van koopvaardijlieden;

2°. in Egypte op de Moascar War Cemetery bevinden zich 3 Nederlandse oorlogsgraven, (waarvan 1 van een militair der zeemacht), te Alexandrië 2, Gaza 1, Port Said (British Protestant Cemetery) 8, Suez (British Cemetery) 2.

j. Nederlandse oorlogsgraven in Noord-Amerika

In de Verenigde Staten van Amerika vindt men in San Bruno (Californië) de graven van twee militairen der zeemacht, in Jackson (Mississippi) die van 26 landgenoten (onder wie vijf militairen der zeemacht), in Jefferson City (Missouri) die van tien Nederlanders (onder wie één militair der zeemacht), in New York op de Cypress Hills Cemetery (Brooklyn) de graven van 30 landgenoten en te Arlington (Virginia) die van vier militairen der zeemacht.

k. Nederlandse oorlogsgraven in Zuid- en Midden-Amerika:

Nederlandse oorlogsgraven bevinden zich in Argentinië, Brazilië, Colombia, Chili, Venezuela, Uruguay, Cuba, allen opvarenden van de koopvaardij. Voorts ligt te Panama, Corozal op de Corozal begraafplaats 1 militair der zeemacht begraven.

Bijlage 3B Militaire muziek

1. Eremuziek en (ere)signalen in notenschrift.

- a. *Wilhelmus* of de eerste vier maten van het *Wilhelmus*.
- b. 1°. *Parademars* (*Marsch van den jongen Prins van Friesland*), (*de eerste acht maten*).
- 2°. *Parademars* (KM).
- c. *Parademars* (signalen).
- Parademars* KM (signalen).
- d. *Dodenmars*.
- e. *Inspectiemars* (*Marsch van den Heer van der Duyn*).
- f. *Volkslied* (of gedeelte daarvan) van een buitenlandse natie.
- g. *Ereroffels** gevolgd door het volkslied van een buitenlandse natie.
- h. *Ereroffels** gevolgd door de eerste acht maten van de *parademars* (*Marsch van den jongen Prins van Friesland*).
- * indien geen tamboer is ingedeeld, kunnen *ereroffels* worden vervangen door een overeenkomstig aantal malen het signaal *geeft acht* (zie onderdeel s.)
- i. *Defileermars* tijdens een defilé.
- j. Signaal *vaandelmars* gevolgd door de eerste vier maten van het *Wilhelmus*, bij het in- en uittreden van een vaandelwacht.
- k. Bij de vlaggenparade van de KM wordt tijdens het hijsen en neerhalen van de vlag de *vaandelmars* gespeeld.
- l. Signaal *de mars** gevolgd door de eerste vier maten van het *Wilhelmus*, bij het in- en uittreden van een standaardwacht
het commando voor de mars luidt: MUZIEK – STANDAARDMARS.
- m. signaal *openen van de ban*.
- n. Signaal* *sluiten van de ban*.
- * voor trom en klaroen zijn de signalen identiek aan het *openen van de ban*, voor trompet in es geldt: eventueel vierstemming opgebouwd, indien voldoende muzikanten ingedeeld.
- o. Signaal *bij de vlag*; KM: *appèl voor de wachtparade*.
- p. Signaal *doorgaan* (onder andere na het *hijsen* en *neerhalen* van de vlag).
- q. Signaal *taptoe* (Infanterie en Bereden Wapens), indien gespeeld tijdens een dodenherdenking; tijdens een officiële (doden)herdenking en begrafenis met militair eerbetoon worden uitsluitend de signalen *taptoe* en *voorwaarts* ten gehore gebracht; het signaal *Last Post* wordt uitsluitend tijdens geallieerde herdenkingen ten gehore gebracht.
Signaal *Taptoe infanterie* (KM: Oud Hollandse Taptoe).
Signaal *Taptoe Bereden Wapens*.
Signaal *Taptoe KM*.
Signaal *Last Post* (uitsluitend tijdens geallieerde herdenkingen).
- r. Signaal *voorwaarts*, indien gebruikt bij een dodenherdenking (na het signaal *taptoe*); zie ook hoofdstuk 21 § 3, onderdeel g en § 4, onderdeel d.
- s. Signaal *geeft acht* (eventueel als vervanging van de *ereroffels*).
- t. Signaal *veille*.
- u. Signalen specifiek in gebruik bij de KM:
 - 1°. *aftrap*
 - 2°. *al is ons prinsje*
 - 3°. *appèl voor de muziek*
 - 4°. *de jagers van Van Dam*
 - 5°. *gewapend appèl*
 - 6°. *ongewapend appèl* (*alle hens*); *appel voor de wachtparade*
 - 7°. *stil*
 - 8°. *vuren*
 - 9°. *vastvuren*
 - 10°. *attentieroffel* KM
 - 11°. *attentiestoot* KM

2. Inspectie-, defileer-, regiments- en onderdeelmarsen

Dit onderdeel is nog in concept!

Inspectie marsen		
Algemeen	Marsch van den Heer van der Duyn ⁴⁴	Traditioneel
Koninklijke Landmacht		
Algemeen	KL Inspectiemars	J.P. Laro
Garderegiment Grenadiers en Jagers	Onder het oog des Konings	A. Posthumus
Garderegiment Jagers	Marche des Chasseurs	F. Dunkler
Regiment Limburgse Jagers	Limburgse Jagersmars	W. Jochems
Regiment Infanterie Chassé	De Jagers van Chassé	L. de Moree
Regiment Huzaren van Sytzama	Mars van het Regiment Huzaren van Sytzama	J.A. Reijnhoudt
Regiment Huzaren Prins Alexander	Mars van het Regiment Prins Alexander	D.C. Wisman
Regiment Huzaren van Boreel	Mars van het Regiment Huzaren van Boreel ⁴⁵	J.A. Reijnhoudt
Regiment Huzaren Prins van Oranje	Mars van het 2e Regiment Huzaren	J.F. van Hemert arr. harmonie: J.J. Koops arr. fanfare: A.S. Liew-On
Wapen der Genie	Mineursmars ⁴⁶	J. Zwart
Koninklijke Marechaussee		
Algemeen	Jubileummars van de Koninklijke Marechaussee	J. Vos, arr. A. Bosch sr
Defileermarsen		
Koninklijke Marine		
Algemeen	Defileermars der Koninklijke Nederlandse Marine	W. Hazebroek
Koninklijke Landmacht		

⁴⁴ Deze inspectiemars wordt te allen tijde uitgevoerd wanneer Zijne Majesteit de Koning een inspectie uitvoert.

⁴⁵ Was oorspronkelijk de defileermars van het 2e Regiment Huzaren, waarvan de tradities door het Regiment Huzaren Prins van Oranje worden voortgezet.

⁴⁶ Het mineurslied is het trio van de Defileermars der Genie.

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

Algemeen	Huldigingsmars C.L.	Walther Boer
Wapen der Infanterie	Nulli Cedo ⁴⁷	J.P. Laro
Garderegiment Grenadiers en Jagers	Grenadiersmars	F. Dunkler
Garderegiment Fuseliers Prinses Irene	Mars van de Prinses Irene Brigade ⁴⁸	P.WE.H. Lammers
Regiment van Heutsz	Van Heutszmars	A. van Veluwen
Regiment Stoottroepen Prins Bernhard	Het Commando	S.P. van Leeuwen
Regiment Infanterie Johan Willem Friso (1e Regiment Infanterie)	Steeds Vooraan	S.P. van Leeuwen
Regiment Limburgse Jagers (2e Regiment Infanterie)	Manoeuvre Mars ⁴⁹	P.A. Stenz
Regiment Infanterie Menno van Coehoorn (3e Regiment Infanterie)	Menno van Coehoornmars	H. de Groot
Regiment Infanterie Oranje Gelderland (5e Regiment Infanterie)	Les Courageux	P.A. Stenz
Regiment Infanterie Chassé (7e Regiment Infanterie)	Defileermars van het 7e Regiment Infanterie	J. Zaagmans
Korps Commandotroepen	The Green Beret	E. Magnoni
Wapen der Cavalerie	Huzarenmars	H.A. Karels
Wapen der Artillerie	Artilleriemars	S. van der Poort
Wapen der Genie	Defileermars der Genie ⁵⁰	J. Zwart
Wapen der Verbindingsdienst	Defileermars van de Verbindingstroepen	A. Bosch sr.
Dienstvak der Intendance	Intendance Present	P.J. Bont

⁴⁷ Wordt gespeeld wanneer eenheden van het wapen der infanterie defileren die tot meer dan één regiment behoren en wisseling van marsen niet gewenst is.

⁴⁸ Was oorspronkelijk de defileermars van de Koninklijke Nederlandse Brigade Prinses Irene.

⁴⁹ Was oorspronkelijk de defileermars van het 6e regiment Infanterie, waarvan de tradities door het Regiment Limburgse Jagers worden voortgezet.

⁵⁰ Ook bekend onder de titel Heemskerk van Beest-mars omdat de mars door de componist werd opgedragen aan de commandant van het korps Genietroepen Jhr. J. van Heemskerk van Beest.

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

Regiment Geneeskundige Troepen	Ick dien	J. Cammenga
Regiment Mobiele Colonnnes	Mars der Mobiele Colonnnes	A. Posthumus
Korps Nationale Reserve	Defileermars van de Nationale Reserve	G. Buitenhuis
Regiment Aan- en Afvoertroepen	On The Road	A. Calvert
Defileermarsen voor grote eenheden		
Bevelhebber der Landstrijdkrachten	BLS-mars	J.P. Laro
Nationaal Territoriaal Commando	Hollands Glorie (NTC Mars)	J.P. Laro
1e Legerkorps	Mars van het 1e Legerkorps	J.P. Laro
1e Divisie 7 December	Mars van de 1e Divisie 7 December	J.P. Laro
4e Divisie	Mars van de 4e Divisie	J.P. Laro
5e Divisie	Mars van de 5e Divisie	E. Roosegaarde Bisschop
Defileermars van Onderwijsinrichtingen		
Koninklijke Militaire Academie	Cadetten Defileermars	A. Bosch sr.
Technisch Specialisten Opleidingscentrum Noord, Midden en Zuid	Mars der technisch specialisten	A. Posthumus
Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht	Prins Mauritsmars	H. van 't Veer, arr. H. van der Heide
Koninklijke Luchtmacht		
Algemeen	Luchtmacht Defileermars	D.F. Bandel
Koninklijke Marechaussee		
Algemeen	Defileermars KMAR	J.A. Reijnhout
Onderdeelsmarsen waarvan de status moet worden vastgesteld		
Koninklijke Marine		
Korps Mariniers	Qua Patet Orbis	J.P. Laro
Onderzeedienst	Onderzeedienst mars	Brouwer
Marine Luchtvaartdienst		
Koninklijke Landmacht		

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

Dienstvak Technische Troepen	TD-mars	arr. G. Flik
Wapen der Artillerie	V.O.A. – mars	S. van der Poort
Korps Luchtdoelartillerie	LUA – mars	M. van der Worp
Korps Rijdende Artillerie	MRA – mars	M. van der Worp
Commando Opleidingen KL - nu OTCO (?)	Prins Mauritsmars	H. van 't Veer
Regiment Bevoorraders- en Transporttroepen	Bevoorraden is Bewegen	G. Flik
Defensie Interservice Commando	DICO-mars	T. van Grevenbroek
Duits/Nederlands Legerkorps	March of the 1 GE/NL Corps	G. Flik
41e Lichte Brigade - nu 41e Gemechaniseerde Brigade	Mars van de 41e Lichte Brigade	M. van der Worp
Nationaal Commando	Mars van het Nationaal Commando	G. Flik
Koninklijke Militaire School	Defileermars "De Onderofficier"	L. van de Laak, arr. J. Claessen
43e Gemechaniseerde Brigade	Bizon-mars	A. Schillings
Koninklijke Luchtmacht		
Tactische Helikoptergroep	Mars van de Tactische Helikoptergroep	R.Th. Böhmer
Koninklijke Militaire School Luchtmacht	Mars van de Koninklijke Militaire School Luchtmacht	R.Th. Böhmer
Vliegbasis Twenthe	Mars van de Vliegbasis Twenthe	J. Derks
336 Squadron	336 Squadron	R.Th. Böhmer

Bijlage 3C Ceremonieel waaronder sabelwacht bij een bruiloft

a. Wanneer bruid(en) en/of bruidegom(men) hun militaire uniform dragen bij hun huwelijksvoltrekking⁵¹ is van belang dat de eventuele ceremoniemeester zelf militair is of zich laat assisteren door een militair. Deze draagt dan zorg voor de afstemming met de burgerlijke en / of kerkelijke autoriteiten over de draagwijze van de uniformen van bruid(en), bruidegom(men) en geüniformeerde militaire gasten. Hiertoe besteedt hij bijzondere aandacht aan dragen en in een garderobe brengen van hoofddeksels, handschoenen en eventuele sabels in gemeentehuis, trouwlocatie, kerk of ander gebedshuis. Geestelijken kunnen bezwaar maken tegen het meevoeren van sabels in een gebedshuis; tref daartoe tijdig goede voorbereidingen (opslag?!). Hij houdt zeer nauwgezet tenue-inspectie; een blunder door het dragen van een onjuist uniform op de trouwfoto is onvergeeflijk.

Militairen dragen op hun uniform geen corsages.

De (assistent) ceremoniemeester heeft reservehandschoenen, witte petkappen (alleen KM), veiligheidsspelden (vastzetten van losgeraakte Modelonderscheidingen, etc.), schoenpoets-set etc. onmiddellijk beschikbaar.

Hij wijst de huwelijkspartner die kwetsbare kleding draagt (trouwjurk?) op de risico's van al te spontane omhelzingen; het militaire uniform heeft geen hoge knuffelfactor (denk aan onderscheidingen, knopen, fourragères, brevetspelden etc.).

b. Een sabelwacht (of sabelhaag of sabelboog) kan aantreden op verzoek van het bruidspaar. Alle Nederlandse militairen kunnen hier deel van uit maken, al moet worden gestreefd naar even aantallen per krijgsmachtdeel. Bij de KM mogen alleen die militairen waarvan de sabel deel van hun tenue uitmaakt (adjudanten-onderofficier en officieren) een sabel hanteren. Voor hen zijn voor sabelhagen bij huwelijken onderofficersdegens te leen door tussenkomst van de protocolofficier Koninklijke Marine. Deelname van buitenlandse militairen geschiedt in overeenstemming met hun eigen nationale richtlijnen. De commandant sabelwacht en/of de militaire ceremoniemeester waken er voor dat er geen elementen⁵² in de ceremonie voorkomen die gebaseerd zijn op buitenlandse gebruiken.

c. De ceremonie vindt meestal plaats aan het einde van de kerkdienst of de plechtigheid in een gemeentehuis of andere trouwlocatie. De sabelwacht wacht het paar op aan de uitgang en bestaat altijd uit een even aantal (inclusief commandant). Op deze manier kunnen er twee gelijke rijen tegenover elkaar worden gezet.

d. Het tenue tijdens de ceremonie is conform eigen regelgeving van de krijgsmachtdelen. De commandant / ceremoniemeester hanteert [hoofdstuk 7](#) uit dit voorschrift voor de tenueaanduiding bij een sabelwacht met militairen uit meerdere krijgsmachtdelen.

e. De commandant heeft een speciale functie. Terwijl de overige leden van de sabelwacht in twee rijen in de eerste rust wachten op het bruidspaar, staat de commandant voor de uitgang. Als het bruidspaar naar buiten komt, vindt het volgende plaats:

1°. De commandant zet het geheel in de houding, verplaatst zich eventueel naar het bruidspaar, en brengt de eregroet met de sabel.

2°. De commandant gaat terug in de houding staan, meldt zich bij het bruidspaar en feliciteert het pas getrouwde stel. De invulling van de felicitatie is naar eigen inzicht, maar eindigt met: "na het commando sabels hoog....aan kunt u uw weg vervolgen" en het wederom brengen van de eregroet.

3°. De commandant neemt zijn plaats in aan het een van de zijden van de linker- of de rechterrij.

4°. De commandant zet het geheel in de houding en geeft het commando SABELS HOOG = AAN. De deelnemers strekken hun rechterarm met hun sabel onder een hoek van 45° omhoog, met het scherp naar beneden⁵³, zodat de sabels van de tegenover elkaar staande deelnemers met de punten tegen elkaar komen.

⁵¹ Raadpleeg tijdig het uniformvoorschrift van het eigen krijgsmachtdeel voor richtlijnen en het eventueel verkrijgen van toestemming voor het dragen van een Ceremonieel- of Galatenue.

⁵² Zoals bijvoorbeeld de tik met een sabel op het zitvlak van de bruid, gebruikelijk bij sommige regimenten en korpsen in de VS.

⁵³ Een hardnekkig bijgeloof is dat zulks ongeluk brengt. Uit onderzoek naar de levensduur van militaire huwelijken en het al dan niet onder het scherp van een sabelhaag doorlopen bij aanvang van een dergelijk

5°. Na passeren van het bruidspaar (anderen passeren niet onder de boog!) wordt het geheel weer terug in de houding gezet, laat hij de deelnemers aan de sabelwacht inrukken en eindigt de ceremonie.

huwelijk is niet gebleken dat er enige correlatie is tussen deze twee zaken. Een commandant kan desgewenst bepalen dat de deelnemers bij het strekken van de arm, de sabel een kwartslag draaien zodat het scherp van de sabels naar de straatzijde van de haag wijst. Het naar boven draaien van het scherp van de sabels wordt ten sterkste afgeraden om pols- en elleboogblessures bij de deelnemers te voorkomen.

Bijlage 4A. Erecouloirs bij ontvangsten.

Hoewel een 'erecouloir' geen officieel eerbewijs is, kan een commandant bepalen dat bij het ontvangen van gasten een 'erecouloir' aantreedt. Dat gebeurt dan aan de hand van de volgende richtlijnen.

- a. Een erecouloir bestaat uit een even aantal militairen die aan weerszijden van een in-, uit- of toegang tot een gebouw staan opgesteld.
- b. Voor de ingedeelde militairen geldt eenheid van tenue.
- c. Eén van de ingedeelde militairen treedt op als commandant.
- d. De militairen zijn of allemaal bewapend of allemaal onbewapend.
- e. Het erecouloir brengt eerbewijzen zoals in hoofdstuk 4 voorgeschreven.

Bijlage 5A Categorieën en maten vlaggen Koninklijke Marine

1. Categorieën

Voor de toepassing van deze bijlage worden schepen, vaartuigen en inrichtingen ingedeeld in categorieën, en wel als volgt:

Categorie 1	Bevoorradingsschepen (en groter)
	Fregatten
Categorie 2	Onderzeeboten
	Mijnenjagers
	Hydrografische Opnemingsvaartuigen
	Logementschepen
Categorie 3	Landingsvaartuigen
	Kust-havensleepboten
	Overige hulpschepen
Categorie 4	Walinrichtingen
Categorie 5	Sloepen/Rhibs

2. De grootte van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden zoals die wordt gevoerd door Oorlogsschepen, inrichtingen der zeemacht en sloepen

De grootte van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden bij eenheden van de Koninklijke Marine wordt uitgedrukt in 'kleeds'. Eén kleed is een stuk doek van 50cm hoog en, omdat de hoogte-breedte verhouding van de vlag 2:3 is, 75cm breed.

Standaardafmetingen

Grootte	Hoog	Breed
1,5 kleeds	75 cm	112,5 cm
2,25 kleeds	112,5 cm	168,75 cm
3 kleeds	150 cm	225 cm
4,5 kleeds	225 cm	337,5 cm
6 kleeds	300 cm	450 cm

Oorlogsschepen inrichtingen der zeemacht en sloepen in de categorie	De vlag van het koninkrijk der Nederlanden achteruit onderscheidenlijk bij inrichtingen der zeemacht aan de gaffel van de getuigde mast of aan de top van de vlaggenmast of vlaggestok				Als topvlag	
	Op werkdagen		Op zon- en feestdagen			
	Op zee	Op een rede of in een haven, onderscheidenlijk aan de wal	Op een rede of in een haven, onderscheidenlijk aan de wal	Gedurende vlaggen van top, pavoiseren en het geven van saluten	Op zee	Op een rede of in een haven
1	3 kl	4,5 kleeds	6 kleeds	6 kleeds	3 kl	3 kl
2	1,5 kl	2,25 kleeds	3 kleeds	3 kleeds	1,5 kl	1,5 kl
3	1,5 kl	1,5 kleeds	2,25 kleeds	2,25 kleeds	1,5 kl	1,5 kl
4	Nvt	3 kleeds	4,5 kleeds	nvt	nvt	2,25 kl
5	1,5 kl	1,5 kleeds	1,5 kleeds	nvt	nvt	nvt

3. De Geus

- a. Opnieuw vastgesteld bij Koninklijkbesluit van 6 maart 1986, nr 40.
- b. De kleuren van de geus zijn in overeenstemming met die van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden.
- c. De grootte van de geus, zoals die wordt gevoerd door oorlogsschepen.

Oorlogsschepen van de categorie	Op werkdagen	Op zon- en feestdagen	Gedurende vlaggen van top, pavoiseren en het geven van saluten
1	3 kleeds	3 kleeds	3 kleeds
2	2,25 kleeds	2,25 kleeds	2,25 kleeds
3	1,5 kleeds	1,5 kleeds	1,5 kleeds

- d. De afmetingen zijn conform de standaardafmetingen van de vlag

4. De Wimpel

- a. Opnieuw vastgesteld bij Koninklijk besluit van 6 maart 1986, nr 40.
- b. De kleuren van de wimpel zijn in overeenstemming met die van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden.
- c. De grootte van de wimpel, zoals die wordt gevoerd door oorlogsschepen en sloepen.

Oorlogsschepen van de categorie	Op werkdagen		Op zon- en feestdagen of in een haven
	Op zee	Op een rede of in een haven	
1	1 meter	2 meter	6 meter
2	1 meter	1 meter	2 meter
3	1 meter	1 meter	1 meter
5	1 meter	1 meter	1 meter

- d. Standaardafmetingen wimpel

Grootte	hoogte	inkeping
1 meter	5 cm	33,33 cm
2 meter	5 cm	66,66 cm
6 meter	8 cm	200 cm

- 5. De grootte van de Koninklijke vlag, zoals die bij voorkomende gelegenheden wordt gevoerd aan boord van oorlogsschepen, bij inrichtingen der zeemacht

- a. De grootte van de Koninklijke vlag

oorlogsschepen, inrichtingen der zeemacht, sloepen der Koninklijke Marine van de categorie	Op zee	Op een rede of in een haven, onderscheidenlijk aan de wal
1	3 kleeds	3 kleeds
2	1,5 kleeds	1,5 kleeds
3	1,5 kleeds	1,5 kleeds
4	nvt	3 kleeds
5	maat A	maat A

- b. Standaardafmetingen

grootte	breed	hoog
Maat A	45 cm	45 cm
1,5 kleeds	75 cm	75 cm

DP 20-10 Ceremonieel & Protocol bij de Krijgsmacht

2,25 kleeds	112,5 cm	112,5 cm
3 kleeds	150 cm	150 cm

6. De onderscheidingsvlaggen van de leden van het Koninklijk Huis, zoals die bij voorkomende Gelegenheden worden gevoerd aan boord van oorlogsschepen, bij inrichtingen der zeemacht en op sloepen

a. De grootte van de onderscheidingsvlaggen van de leden van het Koninklijk Huis

oorlogsschepen, inrichtingen der zeemacht, sloepen en motorrijtuigen der Koninklijke Marine van de categorie	Op zee	Op een rede of in een haven, onderscheidenlijk aan de wal
1	3 kleeds	3 kleeds
2	1,5 kleeds	1,5 kleeds
3	1,5 kleeds	1,5 kleeds
4	Nvt	3 kleeds
5	Maat A	Maat A

b. Standaardafmetingen

grootte	breed	hoog	inkeping (niet bij alle vlaggen)
Maat A	54cm	45cm	18cm
1,5 kleeds	90cm	75cm	30cm
2,25 kleeds	135cm	112,5cm	45cm
3 kleeds	180cm	150cm	60cm

7. De grootte van de onderscheidingsvlaggen van de Minister van defensie, de Staatssecretaris van Defensie en van vlagofficieren, zoals die bij voorkomende gelegenheden worden gevoerd aan boord van oorlogsschepen, op sloepen

a. De grootte van de onderscheidingsvlaggen van de Minister van defensie, de Staatssecretaris van Defensie en van vlagofficieren .

oorlogsschepen, inrichtingen der zeemacht, sloepen der Koninklijke Marine van de categorie	Op zee	Op een rede of in een haven, onderscheidenlijk aan de wal
1	3 kleeds	3 kleeds
2	1,5 kleeds	1,5 kleeds
3	1,5 kleeds	1,5 kleeds
5	Maat A	Maat A

b. Standaardafmetingen

grootte	breed	hoog
Maat A	45cm	30cm
1,5 kleeds	112,5cm	75cm
2,25 kleeds	168,75cm	112,5cm
3 kleeds	225cm	150cm

